

**İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı**

**BANKALARIN RİSK DERECELENDİRMESİ VE BASEL II
KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNE MALİYETİ**

Hazırlayan

Ali BAKIR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Recep GÜNEŞ

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, 2009

**BANKALARIN RİSK DERECELENDİRMESİ VE BASEL II
KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNE
MALİYETİ**

Hazırlayan

Ali BAKIR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Recep GÜNEŞ

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, 2009

KABUL VE ONAY

Ali Bakır tarafından hazırlanan “Bankaların Risk Derecelendirmesi ve Basel II’nin Türk Bankacılık Sistemine Maliyeti” başlıklı bu çalışma tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Recep GÜNEŞ (Danışman)

Doç Dr. Fikret OTLU

Doç Dr. Hakan ERKUŞ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı her yerde erişime açılabilir
- Tezim sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Ali BAKIR

ÖN SÖZ

Derecelendirme kavramı 19.yüzyılın sonlarında dünya, 20.yüzyılın son çeyreğinde ise ülkemiz yazınına girmiştir. Konunun ülkemiz açısından yeniliği ve hızla gelişmesi bir taraftan 24 Ocak kararlarına bir taraftan ise 1989 yılında yayımlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile dış ticaret ödemeleri ve sermaye hareketlerine getirilen serbestleşmeye bağlanmaktadır. Bir anda kapalı ekonomiden açık ekonomiye geçen Türkiye, finansal serbestleşme ile birlikte yabancı sermayenin beraberinde getirmiş olduğu finansal yenilikler ve yazın ile karşılaşmıştır.

1986 yılından itibaren ülkemizi derecelendirme listesine alan uluslararası derecelendirme kuruluşları, 1992 yılından itibaren Türkiye ve yabancı sermaye ilişkisine yön vermeye başlamışlardır. 1992 yılında yatırım yapılabilir derecelendirme notu ile başlayan derecelendirme serüvenimiz dönemsel aşağı hareketlerden sonra spekülâtif bir seviyede bulunmaktadır. Bir anlamda Türkiye 22 yılını finansal açıdan boşa geçirmiştir. İlginçtir ki sermaye hareketlerin serbestleşmesi ile ülkemizin kriz yoğunluğu artmıştır. Bu krizlerin en azından görünürdeki nedenleri ise bankacılık sisteminde yaşanan sorunlardır. Sırasıyla 1982, 1994 ve 2001 yıllarında ülkemizde ya doğrudan bankacılık kökenli ya da bankacılık sektörünü etkileyen krizler yaşanmıştır.

Bankacılık krizlerinin tetiklediği ekonomik krizler bir taraftan sermaye hareketlerinin hızlanmasına, kriz dönemlerinde hızlı bir sermaye çıkışı-kriz ertesi yoğun yabancı sermaye girişi, bir taraftan ise alternatif yabancı sermaye çekme yöntemlerinin öğrenilmesine ve geliştirilmesine yol açmıştır. Ağustos 2000'de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurularak, yabancı sermaye girişi için bütün kapıların aralandığı bir ortamda bankacılık sektörünün denetlenmesi ve istikrarı sağlanmaya çalışılmış finansal sistemin gözetimi yoğunluk kazanmıştır. BDDK'nın kuruluşunda temel mihenk taşı ilk olarak 1988 yılında yayınlanmaya başlanan Basel kriterleridir. Ülkemizdeki bankacılık mevzuatı Basel kriterlerine uygun olarak yeniden düzenlenmiş ve Basel komitesinin öngördüğü sermaye

yeterlilik oranı bankacılık sisteminin denetim ve gözetimi için çıpa olarak kullanılmıştır. Basel kriterleri ile birlikte klasik bankacılık yönetiminden risk odaklı bankacılık yönetimine doğru bir geçiş öngörülmüştür. Bu geçişin aşamalarından birisi 2004 yılında yayınlanan “Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı”nın küresel bazda uygulamaya konulmasıdır. Uzlaşının en dikkat çeken yanı bankacılık sektöründe maruz kalınabilecek bütün riskleri ölçmeye ve yönetmeye dayalı bir sermaye yeterlilik yaklaşımı ve bu yaklaşıma dayalı olarak denetim otoritelerinin denetim ve gözetimini içeren bir disipline edilmiş bir bankacılık sisteminin kurulması yaklaşımıdır. Uzlaşımın bankaların kendi içsel derecelendirme sistemlerini kurmalarını öngörmüştür. Bu öngörü bankacılık sektörü ve derecelendirme sektörünün birbirlerine yaklaşımlarını sağlamıştır. 20.yüzyılın başlarından beri bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları tarafından kullanılan derecelendirme sistemleri bankaların kredi riskini ölçmede kullanacakları sistemlerin altyapısını oluşturmaktadır.

Derecelendirme faaliyetinin ve Basel II kriterlerinin ulusal bankacılık sistemlerinin temel yapı taşlarından birisi olması beklenmektedir. Özellikle ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin uzlaşımına geçişte ve uygulamada sorunlar yaşayabileceği öngörülmektedir. Uzlaşımın bankaların içsel derecelendirme sistemleri ile ilgili olarak yaptığı düzenlemeler gelişmekte olan ülke hükümetlerine ve bu ülkelerde faaliyet gösteren şirketlere yeni yükümlülükler getirmektedir. Derecelendirme faaliyetinin ve Basel II kriterlerinin tam olarak anlaşılması ülkemize yabancı sermaye girişinin sürdürülebilmesi için hayati görünmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde derecelendirme kavramı tanıtılmaya çalışılacak ikinci bölümde ise bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının derecelendirme süreçleri ve yöntemleri açıklanacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Basel komitesi ve uzlaşımın metinleri kısaca tanıtılacak, IV. Bölümde ise yeni derecelendirme faaliyetleri ve Basel II uzlaşımının etkisinde bankacılıkta karşılaşılan risklere ve bankaların risk derecelendirmelerine yer verilecektir. Çalışmanın son bölümü ise mevcut finansal kriz ekseninde Basel II ve derecelendirme faaliyetlerinin ülkemiz ekonomisine olası etkilerine ayrılmıştır.

ÖZET

BAKIR, Ali. Bankaların Risk Derecelendirmesi ve Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sistemine Maliyeti, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2009

2004 yılında Basel II uzlaşısının yayınlanmasıyla birlikte finansa yazını en popüler konularından birisi bankaların risk derecelendirmeleri ve bankaların içsel derecelendirme sistemleri olmuştur. Bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları yaklaşık 100 yıldır risk derecelendirmesi yaparken bu konu özellikle gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar için oldukça yeni bir kavramdır. Buna rağmen her geçen gün daha fazla banka maruz kaldıkları riskleri ölçmek ve yönetmek için müşterilerine verdikleri kredileri derecelendirmektedirler. Uluslar arası faaliyet gösteren bankalar müşterileri için risk dereceleri tahsis ederken özellikle gelişmekte olan bankalar ve küçük bankaların çalışması hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Basel II' nin uygulamaya geçmesi ile birlikte bankaların kredi risklerinin ölçmek ve yönetmek için içsel derecelendirme sistemlerini kullanmaları beklenmektedir. Bu çalışmada derecelendirme faaliyetine ilk önce bağımsız derecelendirme kuruluşları cephesinden bakılmış, Basel II uzlaşısı incelenerek bankaların kurmaları gereken içsel derecelendirme sistemine değinilmiştir. Çalışmanın son bölümü ise mevcut finansal kriz ve Basel II çerçevesinde derecelendirme faaliyetinin bankacılık sektörüne olası etkileri ile ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Risk Derecelendirmesi, Basel II, Subprime Mortgage Krizi

ABSTRACT

BAKIR, Ali. Bank Risk Ratings and Cost of The Basle II Criteria to Turkish Banking System, Master Thesis, Malatya, 2009

After the publication of the new Basel capital accord, banks' risk rating and banks' internal rating systems have been one of the most popular subjects of finance literature. While risk ratings have been assigned to issuers and issues by credit rating agencies since early of the twentieth century, rating is a new deal of banks. However, in recent years many bank have attempted to improve measurement and management of credit risk by assigning risk ratings to business loans. We have knowledge about big banks using ratings for their lending process but we have a little information about the implementations of small banks and the banks in operating in underdeveloped or demerging countries. It is expected from bank to use internal rating systems for measurement and management of credit risk by the transition of the implementation of Basel II. In this paper, firstly, I have tried to describe the rating systems of credit rating agencies. Secondly, I have examined new Basel capital accord (Basel II), the last section is about the effects of risk ratings under Basel II and conditions of financial crisis on Turkish banking sector.

Keywords: Risk Rating, Basel II, Subprime Mortgage Crisis

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar VE ŞEKİLLER DİZELGESİ	IX
BİRİNCİ BÖLÜM	1
DERECELENDİRME KAVRAMI VE DERECELENDİRME TALEBİNİN ALTINDA YATAN GEREKÇELER	1
1. DERECELENDİRMEYE GİRİŞ	1
1.1. Derecelendirme Kavramı	1
1.1.1 Doktrinde Derecelendirme Kavramı	1
1.1.2 Uygulamada Derecelendirme Kavramı	4
1.1.3 Mevzuatta Kredi Derecelendirme Tanımı	7
1.2. Derecelendirme Çeşitleri	9
1.2.1 İhracın ve İhraçının Derecelendirmesi.....	9
1.2.2 Uzun Vadeli ve Kısa Vadeli Derecelendirme	10
1.2.3 Türlerine Göre Derecelendirme	11
1.2.3.1 Uluslararası Döviz Cinsinden Derecelendirme	11
1.2.3.2 Uluslararası Yerel Para Cinsinden Derecelendirme	11
1.2.3.3 Ulusal Yerel Para Cinsinden Derecelendirme	11
1.2.4 İsteğe Bağlı ve Re'sen Yapılan Derecelendirme.....	12
1.3. Derecelendirme Grupları	14
1.4. Kredi Derecelendirme İhtiyacının Altında Yatan Gerekçeler	14
1.4.1 Finansal Pazarlar, Asimetrik Bilgi ve Derecelendirme Şirketleri	15
1.4.2 Ekonomik Gerekçeler.....	18
1.4.2.1 Ölçek Ekonomileri	19
1.4.2.2 Vekâlet Sorunu (Agency Problem)	19
1.4.3 Derecelendirmenin Piyasaların Düzenlenmesi ve Denetlenmesi İçin Kullanılması	19
1.4.3.1 Derecelendirmenin Finansal İstikrarı Sağlama ve Yatırımcıyı Koruma Amaçlı Kullanımı	20
1.4.3.2 Piyasada Güven ve Etkinliğin sağlanması	21
1.4.3.3 Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Belirlenmesi	22
1.4.4 Derecelendirmenin Piyasa Aktörleri Açısından Faydaları.....	23
1.4.4.1 Yatırımcılar Açısından Faydaları	23
1.4.4.2 Firmalar Açısından Yararları	23
1.4.4.3 Bankalar ve Finans Kurumlarına Faydaları	24
1.4.4.4 Sermaye Piyasalarına ve Borsalara Yararları	24
İKİNCİ BÖLÜM	26
İÇSEL VE DIŞSAL DERECELENDİRME SİSTEMLERİ VE KREDİ DERECELENDİRME KURULUŞLARI	26
2. DERECELENDİRME SİSTEMLERİ	26
2.1. Dışsal Derecelendirme Sistemleri	28
2.2. Derecelendirme Şirketleri, Derecelendirmenin Tarihçesi, Derecelendirme Süreçleri ve Safhaları	29

2.2.1.	Derecelendirme Kavramının ve Derecelendirme Şirketlerinin Tarihsel Gelişimi	30
2.2.1.1.	Dünyada Derecelendirme Faaliyetinin Gelişimi	31
2.2.1.2.	Türkiye’ de Derecelendirme Faaliyeti	38
2.2.1.2.1.	Tarihçe	39
2.2.1.2.2.	Türkiye’de Derecelendirme Mevzuatı	43
2.3.	Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Derecelendirme Tanımları ve Yaklaşımları	58
2.3.1.	Standard&Poor’s’ un Derecelendirme Yaklaşımı ve Tanımları	58
2.3.1.1.	Derecelendirme Yaklaşımı	58
2.3.1.2.	S&P’ nin Kredi Derecelendirme Tanımları	60
2.3.1.2.1.	İhraç Ürünü Kredi Derecelendirme Tanımları	60
2.3.1.2.2.	İhraççı Kredi Derecelendirme Tanımları	63
2.3.2.	Moody’s Derecelendirme Şirketinin Derecelendirme Yaklaşımı ve Tanımları	66
2.3.2.1.	Moody’s’ in Derecelendirme Yaklaşımı	66
2.3.2.2.	Moody’s Derecelendirme Tanımları	70
2.3.2.2.1.	Uzun Vadeli Borç Derecelendirme Tanımları	70
2.3.2.2.2.	Kısa Vadeli Borç Derecelendirme Tanımları	71
2.3.3.	Fitch Şirketi’nin Derecelendirme Yaklaşımı ve Tanımları	72
2.3.3.1.	Fitch’in Kredi Derecelendirme Yaklaşımı	72
2.3.3.2.	Kredi Derecelendirme Tanımları	72
2.4.	Derecelendirme Şirketlerinin Derecelendirme Süreci	75
2.4.1.	Derecelendirme Sürecinin Aşamaları	78
2.4.1.1.	Tanıtım Toplantısı	78
2.4.1.2.	Yöneticilerle Toplantı	79
2.4.1.3.	Derecelendirme Kararının Alınması	79
2.4.1.4.	Derecenin Açıklanması	80
2.4.1.5.	Derecenin İzlenmesi	80
2.5.	Derecelendirme Şirketlerinin Şirket Riski Analiz Süreci ve Risk Faktörleri	81
2.5.1.	Ülke Riski Analizi	85
2.5.2.	Endüstri Riski Analizi	91
2.5.3.	Firma Riski Analizi	94
2.6.	Derecelendirme Şirketlerinin Banka Derecelendirmeleri	104
2.6.1.	Moody’s Kredi Derecelendirme Şirketinin Banka Derecelendirme Süreci	104
2.6.2.	Standard and Poor’s’ un Banka Derecelendirme Süreci	106
2.6.3.	Fitch’ in Banka Derecelendirme Süreci	111
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		122
BASEL KRİTERLERİ		122
3.	BASEL KOMİTESİ, BASEL I VE BASEL II KRİTERLERİ	122
3.1.	ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI BASEL KOMİTESİNİN TARİHÇESİ	124
3.2.	Basel I Uzlaşısı	128
3.2.1.	Basel I Uzlaşısını Ortaya Çıkaran Nedenler	129
3.2.2.	Genel Hatları İle Basel I Uzlaşısı	130
3.2.3.	Basel I Uzlaşısına 1996 Yılında Yapılan Piyasa Riski Düzeltmesi	134
3.3.	Basel II Kriterleri	135
3.3.1.	Basel I Uzlaşısının Güçlü ve Zayıf Yönleri	135
3.3.2.	Yeni Uzlaşımın Amacı	137
3.3.3.	Ana Hatları ile Basel II Uzlaşısı	139
3.3.4.	1. Yapısal Blok: Asgari Sermaye Gereği	141
3.3.4.1.	Kredi Riski İçin Sermaye Gerekliliğinin Hesaplanması	143

3.3.4.2.	Standart Yaklaşım	144
3.3.4.3.	Standart Yaklaşım İlgili Ortak Hususlar	152
3.3.4.4.	Standart Yaklaşım- Kredi Riski Azatımı	154
3.3.4.5.	Kredi Riski- İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	159
3.3.4.5.1.	IDD Yaklaşımına Göre Kredilerin Sınıflandırılması	163
3.3.4.5.2.	Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar	167
3.3.4.5.3.	IDD Yaklaşımı İçin Asgari Koşullar:	168
3.3.5.	Operasyonel Riskin Ölçümü	168
3.3.5.1.	Temel Gösterge Yaklaşımı	169
3.3.5.2.	Standart Yaklaşım	169
3.3.5.3.	İleri Ölçüm Yöntemleri	171
3.3.6.	Piyasa Riskinin Ölçümü	172
3.3.6.1.	Piyasa Riski – Standart Ölçüm Yöntemi:	175
3.3.6.1.1.	Piyasa Riski – İçsel Model Yaklaşımı:	182
3.3.7.	İkinci Yapısal Blok- Denetim Otoritesinin İncelemesi	189
3.3.8.	Üçüncü Yapısal Blok- Piyasa Disiplini	192

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM195

BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI, TÜRLERİ VE KREDİ RİSKİNİN DERECELENDİRMESİ195

4. BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI195

4.1.	Risk Türleri.....	196
4.1.1.	Kredi Riski	198
4.1.1.1.	Ülke Riski:	200
4.1.1.2.	Performans Riski	203
4.1.2.	Piyasa Riski	203
4.1.2.1.	Likidite riski	205
4.1.2.2.	Faiz Oranı Riski	207
4.1.2.3.	Döviz Kuru Riski	211
4.1.3.	Operasyonel Risk	213
4.2.	Bankaların Kredi Riski Derecelendirmeleri215	
4.2.1.	İçsel Derecelendirme Sisteminin Tanımı	216
4.2.2.	İçsel Kredi Derecelendirme Sistemlerinin Faydaları	220
4.2.3.	İçsel Kredi Derecelendirme Sisteminin Kurulması	221
4.2.4.	İçsel Derecelendirme Sistemlerinin Yapısı	222
4.2.4.1.	Borçlu ve Kredi Ürünü Derecelendirmeleri	223
4.2.4.2.	Derecelendirmenin Kapsamı	224
4.2.4.3.	Derecelendirme Notları	224
4.2.4.4.	Derecelendirmenin Zaman Aralığı	225
4.2.5.	Kredi Derecelendirme Süreci	226
4.2.5.1.	Kredi Derecelerin Verilmesi ve Gözden Geçirilmesi	226
4.2.5.2.	Nicel ve Nitel Analiz	227
4.2.6.	Derecelendirme Modelleri	230
4.2.6.1.	Derecelendirme Modellerinin Geçerliliğinin Sınanması	231
4.2.7.	Kredi Derecelendirme Sistemlerinin Kullanımı	232
4.2.8.	Örnek Bir Kredi Skorum Sistemi	233

BEŞİNCİ BÖLÜM.....240

MEVCUT FİNANSAL KRİZİN GÖLGESİNDE BASEL II KRİTERLERİNİN VE RİSK DERECELENDİRMESİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE OLASI ETKİLERİ240

5.1.	Subprime Mortgage Krizi.....	240
5.1.1.	Subprime Mortgage Kredileri	242

5.1.2.	Subprime Mortgage Krizi.....	246
5.2.	Basel II Kriterlerinin Ve Derecelendirme Faaliyetinin Ülkemiz	
	Ekonomisine Olası Etkileri Ve Maliyetleri.....	255
5.2.1.	Firmalar Üzerindeki Olası Etkileri ve Maliyeti.....	255
5.2.2.	Basel II' nin Finansal Sisteme ve Ekonomiye Etkileri.....	259
	SONUÇ.....	264
	KAYNAKÇA.....	267

TABLolar VE ŞEKİLLER DİZELGESİ

Tablo 1- S&P Tarafından Türkiye Cumhuriyeti'ne Verilen Derecelendirme Notları	40
Tablo 2_ Moody's Tarafından Türkiye Cumhuriyeti'ne Verilen Derecelendirme Notları	41
Tablo 3- Moody'S Tarafından Türkiye Cumhuriyetine Verilen Son Derecelendirme Notu.....	41
Tablo 4-Fitch Derecelendirme Şirketinin Türkiye Cumhuriyeti Derecelendirme Notları	42
Tablo 5_SPK Tarafından Yetkilendirilen Derecelendirme Kuruluşları	46
Tablo 6- Moody's Borç Derecelendirme Tanımları.....	71
Tablo 7- S&P'nin Derecelendirme Analizinde Dikkate Aldığı Risk Faktörleri.....	81
Tablo 8- Fitch Derecelendirme Şirketi Derecelendirme Analitik Çerçevesi	82
Tablo 9- S&P Ülke Derecelendirmesi Metodoloji Profili	90
Tablo 10- S&P Őrket Kredi Analizinde Dikkate Alınan Faktörler.....	96
Tablo 11- Moodys BFRS Notları ve Eşdeğer Kredi Derecelendirme Notları	106
Tablo 12- Basel I Sermaye Bileşenleri	130
Tablo 13- Varlık Kategorileri ve Risk Ağırlıkları.....	133
Tablo 14- Derecelendirme Notları ve Risk Ağırlıkları	146
Tablo 15- İKK Notları ve Risk Ağırlıkları.....	147
Tablo 16- Ülke Derecelendirme Notu ve Risk Ağırlıkları.....	148
Tablo 17- Banka Derecelendirme Notu ve Risk Ağırlıkları	148
Tablo 18- Şirket Derecelendirme Notu ve Risk Ağırlıkları	149
Tablo 19- Kısa Vadeli Derecelendirme Notları ve Risk Ağırlıkları.....	154
Tablo 20- Banka İşlemlerine İlişkin İş Kolları ve Beta Katsayıları	170
Tablo 21: Derecelendirme Notu ve Sermaye Yüklümlülüğü Katsayıları	176
Tablo 22. Vade Yöntemi Zaman Dilimleri ve Ağırlıklar.....	177
Tablo 23- Çarpım Faktörleri.....	178
Tablo 24- Süre Yöntemi.....	179
Tablo 25- Bankacılıkta Karşılaşılan Riskler	197
Tablo 26- Ülke Riski Bileşenleri	201
Tablo 27- Ülke Riski Bileşenleri (ICRG)	202
Tablo 28- Örnek bir borçlu derecesi	223
Tablo 29- Finansal Olmayan Değerlendirme' de Dikkate Alınan Faktörler	234
Tablo 30- Skorlama Ölçekleri	235
Tablo 31- Kredi Skorlama Sonuç Tablosu	236
Şekil 1- Derecelendirme Süreci Akış Şeması.....	76
Şekil 2- Basit Bir Derecelendirme Süreci	77
Şekil 3- Derecelendirme Süreci ve İeriği ve Safhaları	83
Şekil 4- Basel II Uzlaşısı Çerçevesi.....	141
Şekil 5- Temel Bankacılık Riskleri.....	196
Şekil 6- Bankaların İçsel Derecelendirme Süreci	218
Şekil 7- Basit Bir Derecelendirme Süreci	227

KISALTMALAR DİZELGESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BCBS	: Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (Basle Committee on Banking Supervision)
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
CAD	: Sermaye Yeterliliği Direktifi (Capital Adequacy Directive)
EAD	: Temerrüt Tutarı (Exposure at Default)
EL	: Beklenen Kayıp(Expected Loss)
IMF	: Uluslar arası Para Fonu (International Money Fund)
IRB	: İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Internal Based Approach)
JCR	: Japan Rating Agency (Japon Kredi Derecelendirme Şirketi)
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
LGD	: Temerrüt Halinde Kayıp (Loss Given Default)
MBS	: Mortgage'e Dayalı Menkul Kıymet (Mortgage Based Securities)
NRSRO	: Ulusal Düzeyde Kabul Gören İstatistikî Derecelendirme Organizasyonu (Nationally Recognized Statistical Rating Organisations)
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development)
PD	: Temerrüt Olasılığı (Probability of Default)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
S&P	: Standard&Poor's
SYR	: Sermaye Yeterliliği Oranı
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
UL	: Beklenemeyen Kayıp (Unexpected Loss)

BİRİNCİ BÖLÜM

DERECELENDİRME KAVRAMI VE DERECELENDİRME TALEBİNİN ALTINDA YATAN GEREKÇELER

1. DERECELENDİRMEYE GİRİŞ

Derecelendirme günümüzde sıkça kullanılan yazında oldukça geniş yer alan bir kavramdır. Gerek uluslararası finansal piyasaların bütünleşmesi gerekse ülkemiz sermaye piyasalarının dış piyasalarıyla etkileşimi bu kavramı ülkemiz yazınına da yerleştirmiştir. Bu bölümde; doktrinde, uygulamada ve ülkemiz mevzuatında yer alan derecelendirme tanımlarına yer verilecek, finansal kuruluşların, özellikle bankaların, derecelendirme ihtiyacının altında yatan gerçekler araştırılacak, derecelendirmenin amaç ve sınırlarına girilecek ve derecelendirme kuruluşlarının bu süreçteki rolü irdelenecektir. Derecelendirme süreci ele alınacak ve bu süreçte düzenleyici otoritelerin rolü açıklanacaktır.

1.1. Derecelendirme Kavramı

Derecelendirme kavramına uygulamada, mevzuatta ve doktrinde birbirine yakın ama farklı anlamlarda karşılaşılabılıriz. Derecelendirme kavramı soyut ve derecelendirme faaliyetinde bulunanlara ve derecelendirmeyi düzenleyene göre değişen sübjektif bir kavramdır. Bu bölümde derecelendirme kavramı biraz daha somutlaştırılacaktır.

1.1.1 Doktrinde Derecelendirme Kavramı

Derecelendirme kelimesi İngilizce “rating” kelimesinin Türkçe karşılığıdır. “To rate” fiilinden türetilen derecelendirme en basit ifade ile not vererek sınıflandırma anlamına gelmektedir. Doktrinde birçok tanım yapılmış, bu tanımlar birbiriyle çelişmemesine rağmen önemli farklılıklar arz etmektedir.

Bankaların risk derecelendirmesi ifadesi kullanıldığı zaman karşımıza çıkan kavram bankaların kredi tahsislerinden kaynaklanan kredi riski ve bu riski taşıyan müşterilerin ve kredi ürünlerinin sözel veya sayısal bir ölçekte derecelendirilmesidir. Konumuz nedeniyle daha çok kredi derecelendirme tanımına yer verilmiş kurumsal yönetim derecelendirmesi gibi diğer derecelendirme tanımları kısmen göz ardı edilmiştir.

Yaslıdağ' a göre kredi derecelendirme, borçlunun ana para ve faiz yükümlülüklerini ödeme isteği ve kabiliyetinin zamanında ve tam olarak yerine getirilip getirilememesini ölçen bir kavramdır. Derecelendirme çalışmaları bir model çerçevesinde geçmişe yönelik verileri kullanarak, sürekli bir nitelikte risk faktörünü ölçmeyi amaçlamaktadır. Derecelendirme, yatırımcı ve fon sahiplerine, kolay anlaşılabilir semboller aracılığıyla ihraç edilen menkul kıymetin kalitesi ve taşıdığı risk kategorisi hakkında, kredi verenler açısından da verilen kredinin geri dönüşü ile ilgili bilgi sağlar.¹

Buradaki borçlu kavramı ihraççı açısından farklılıklar arz etmektedir. İhraççı bazen bir banka, bir şirket olabilirken diğer taraftan bir birey ya da ülke olabilmektedir.

Fight' a göre ise derecelendirme bir borç senedinin anapara ve faizinin borçlanan tarafından zamanında ödenebilme olasılığının bir derecelendirme kuruluşu tarafından değerlemesidir. Tipik olarak derecelendirme bankaların, şirketlerin ve bu kuruluşların ihraç ettiği borçlanma araçlarının değerlendirilmesi olmakla beraber derecelendirme ülkeleri ve uluslar üstü kuruluşları da konu edebilir.²

Genel anlamda derecelendirme kavramına göz atarsak aşağıdaki tanımlarla karşılaşabiliriz.

¹ Yaslıdağ, Beyhan. Kredi Derecelendirme Sistemi, İstanbul: Literatür Yayınları, 2007, s.129

² Fight, Andrew, Understanding International Bank Risk, England:John Wiley & Sons Ltd, 2004, s: 45

Dereceleme sözlük anlamıyla bir şeyin veya bir kimsenin sahip olduğu değerlerin kalite düzeylerinin ortaya konulması işlemidir. Dereceleme işleminin farklı alanlarda kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan bir kaçısı; menkul kıymetler, ticari şirketler, finansal kurumlar ve bankalar şeklinde sıralanabilir. Dünya geneline bakıldığında çoğunlukla kamu ya da özel sektör borçlanma menkul kıymetleri için dereceleme işlemi yapılmaktadır. Dereceleme işlemi firmaların ilgili bilgi kaynaklarından elde edilen ekonomik ve sosyal veriler çerçevesinde yapılır. Bu işlem yapılırken dereceleme kuruluşları verilen bilgilerin doğruluğunu araştırma gibi bir denetim işlemi görmezler. Bilgilerin yetersiz olduğu veya ulaşılamama gibi problemlerle karşılaşılması halinde dereceleme faaliyetini durdurabilirler.³

İleri gelen derecelendirme kuruluşları ihraç edilen ürünlerin ve ihraççıların anapara ve faizlerini ödeme planına bir şekilde ödeyebilme yeteneğini ve isteklerini ölçer. Bu kuruluşlar sayısal araçlardan ve nitel analizlerden oluşan bir bileşken faydalanarak kredi derecelerini ayırt edebilecekleri bir notlama sistemi oluştururlar.⁴

Derecelendirme piyasalar ve ondan faydalanan yatırımcılar için hayatı kolaylaştıran, masraflı ve vakit alan çalışmalar sonucu elde edilen bilgileri piyasalara basit sembollerle sağlayan bir araçtır.⁵

Derecelendirme kavramı ile birlikte ortaya çıkan kavramlar; kredi değerliliği, ödeyebilme isteği ve yeteneğidir. Derecelendirme kavramı menkul kıymet ihraç eden bir kuruluşun yükümlülüklerini karşılayabilme yeterliliğinin ve isteğinin ölçülerek ihraç edilen menkul kıymetin kredi değerliliğinin belirlenmesi ve bu bulunan değerlerin basit ifadelerle (derecelendirme notları) kamuoyuna açıklanmasıdır.

³ Karasioğlu, Fehmi. http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=486, Erişim Tarihi: 15.03.2009

⁴ Carron, Andrew ve Diğerleri, Credit Rating for Structured Products, NERA Economic Consulting, 2003

⁵ Yanar, İrfan. Derecelendirme Faaliyeti ve Bankaların Derecelendirme İşlemlerinin Analizi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Teftiş Kurulu Başkanlığı, İnceleme Raporu Rapor No:22, Adana:2002, s.9

Daniel Ben-Ami bir şirketin sahip olduğu derecenin sermayesinin artırma gücünü göstermesi açısından önemli roller üstlendiğini belirtmekte ve alınan dereceleri ilgili şirketin borç kalitesinin ölçüsü olarak tanımlamaktadır.⁶

Avrupa Merkez Bankasına (ECB) göre ise derecelendirme, derecelendirme şirketlerinin krediler hakkındaki fikirlerdir. Bir kredi derecelendirme kuruluşu tarafından verilen derecelendirme notu derecelendirilen şirketin uzun vadeli borç ödeyebilme isteği ve yeteneği gibi uzun vadeli esas kredi gücünün ölçülme işlemidir.⁷

1.1.2. Uygulamada Derecelendirme Kavramı

Uygulamada her bir kredi derecelendirme kuruluşunun kendisine göre belirlediği ve birbiriyle çelişmeyen birkaç farklı derecelendirme tanımı vardır. Bu derecelendirme tanımları esasında kredi derecelendirme tanımları olarak nitelendirilebilir. Uluslararası kabul görmüş ya da ülkemizde faaliyet gösteren derecelendirme kuruluşlarının tanımlarına göz atarsak aralarında fazla bir farklılık olmadığını, farklılığın sadece şirket olarak uyguladıkları metodolojiden kaynaklandığını ve şirketlerin sorumluluklarını sınırlamak için tanımlarda öznel kavramlar kullanıldığını görebiliriz.

Standart & Poors Kredi Derecelendirme Kuruluşunun tanımına kısaca göz atarsak⁸; *“Dereceler ihraççuların ya da ihraç ürünlerinin gelecekteki kredi değerlilikleri hakkında mevcut görüşlerdir. Derecelendirme notları ihraççı ya da onun yardımcıları tarafından verilen bilgilere ya da derecelendirme servisi*

⁶ Babuşçu,Şenol. Bankacılıkta Risk derecelendirmesi (rating) ve Türk Bankacılık Sistemine Uygulanması, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi

⁷ Gonzalez, Fernando ve Diğ., Market Dynamics Associated With Credit Ratings, European Central Bank Occasional Paper Series No:16, s.5

⁸ Code Of Conduct, Standard& Poors Rating Services, June 2007, http://www2.standardandpoors.com/spf/pdf/fixedincome/04.%20StandardPoors_Ratings_Services_Code_of_Conduct.pdf, erişim tarihi, 21.01.2008

tarafından piyasadan elde edilen güvenilir olduğuna inanılan bilgiler dayanır.” denilmektedir.

“Standard & Poor’s kredi derecelendirmesini ihraç eden kuruluş ve ihraç edilen ürünün(ya da diğer finansal yükümlülüklerin) derecelendirilmesi olarak ikiye ayırır. Birinci tür Standard & Poor’s tarafından ihraççının kredi derecelendirmesi olarak adlandırılır. Bu ihraççının finansal yükümlüklerini ödeyebilme kapasitesi, esas kredi değerliliği hakkında mevcut bir fikirdir. Bu fikir ihraççının finansal yükümlülüklerini zamanında ödeyebilme yeteneğine ve isteğine odaklanır...”

Standart & Poor’ s ayrıca belirli borçlanma araçlarını da derecelendirir. Gerçekte kredi derecelendirmelerinin büyük bir çoğunluğu belirli borçlanma araçlarının derecelendirilmesiyle ilgilidir.⁹

Kısacası Standart& Poor’s a göre kredi derecelendirme borçlunun belirli bir finansal yükümlülükten ya da finansal borçtan kaynaklanan kredi değerliliğine ilişkin bir fikirdir. Derecelendirme ihraççı ve ihraç edilen ürün açısından ayrıştırılarak yapılar ihraç edilen ürünün derecelendirilmesinde ise ihraççının ödeyebilme yeteneği ve isteği dikkate alınır.

Moody’s Derecelendirme Şirketine göre derecelendirme şu şekilde tanımlanmıştır: “Moody’s kredi derecelendirmeleri bireysel yükümlülüklerin ya da ihraççının genel kredi değerliliğinin kredi kalitesi hakkında fikirlerdir.”¹⁰

“Moody’s, sabit getirili menkul kıymetlerin, bunları ihraç eden ihraççıların ve diğer kredi yükümlülükleri hakkında bağımsız kredi riski derecelendirmesi yaparak görüşlerini yayınlamaktadır. Moody’s, banka, şirket, proje finansmanı, ülkesel ve bölgesel/yerel hükümetler ve uluslar-üstü kuruluşlar, yapılandırılmış

⁹ Standart&Poor’s(S&P), Rating The Issue, Standart & Poor’s, Erişim Tarihi: 15.12.2008, <http://www2.standardandpoors.com/spf/pdf/fixedincome/issue.pdf>

¹⁰ Moodys Investor Service, Moody’s Rating Symbols & Definitions, Moody’s Investors Service, Mart 2007, Erişim Tarihi. 12.06.2008, www.moodys.com

finansman, sigorta ve yönetilen fonlar gibi alanlardaki borç yükümlülüklerini analiz eder ve derecelendirir.”¹¹

Fitch Derecelendirme Şirketi'nin kurumsal internet sitesinde kredi derecelendirmeleri başlığı altında “*Fitch's kredi derecelendirmeleri bir kuruluşun, faiz, öncelikli kar payı, anaparanın ödenmesi, sigorta hasarı talebi ve iki taraflı yükümlülükleri gibi finansal taahhütlerini karşılama konusundaki göreceli yeterliliği hakkında fikirler sağlar*” denmektedir.¹²

Ülkemizde kurulmuş ve Sermaye Piyasası Kurulundan yetki almış olan Saha Kurumsal Yönetim ve Kurumsal Derecelendirme A.Ş.' ye göre kredi derecelendirme: “*Bir kredi derecelendirme notu, kurumların veya bu kurumların ihraç ettiği sermaye piyasası yükümlülüklerinin genel kredibilitesi hakkında bir görüşür.*”¹³

JCR Avrasya Derecelendirme A.Ş. ise derecelendirme tanımını şöyle yapmıştır: “*Bilindiği üzere, sözlük anlamı itibariyle dereceleme bir şeyin veya bir kimsenin sahip olduğu değerlerin kalite düzeylerinin ortaya konulması işlemidir. Finans literatüründeki derecelendirme, yükümlü veya borçlunun ana para, faiz ve diğer eklenti yükümlülüklerini ödünç sözleşmesine uygun bir şekilde zamanında ve tam olarak ödeme isteği ve kabiliyetinin var olup olmadığını ve seviyesini belirlenmiş kriterler dâhilinde ölçen bir araçtır. Diğer bir anlatımla derecelendirme, ödenmeme riskinin (default risk) göstergesi olarak tasarlanan analitik ve aynı zamanda subjektif bir süreçtir. Bu süreçte tespit edilen derece kategorileri, yatırım ve yatırım enstrümanının kalitesini, güvenilirliğini tespit için bağımsız bir yargıyı ifade eden ve gerek yatırımcılar ve gerekse diğer tüm taraflar için önemli bilgi kaynağıdır. Ancak, bir derecelendirme notu, ilgili alana yatırım yapma veya yapmamam, ilgili kişi*

¹¹ Moody's Türkiye, <http://moodys.com.tr/mdcsPage.aspx?template=about&mdcsId=16>, Erişim Tarihi: 15.11.2008

¹² Fitch Rating Definitions, http://www.fitchratings.com/corporate/fitchResources.cfm?detail=1&rd_file=intro, Erişim Tarihi: 15.11.2008

¹³ Kredi Derecelendirme- Rating Nedir?, <http://www.saharating.com/>, Erişim Tarihi: 03.11.2008

ve/veya kuruma borç/kredi verme ya da vermeme yönünde bir tavsiye değilse de yatırımcıların karar ve tercihlerini, piyasa fiyatlarını, pazarlanabilme olanaklarını etkilediği yadsınamaz.”¹⁴

Kredi derecelendirme şirketleri, derecelendirme notlarının ihraççının ya da ihraç edilen ürünün kredi yeterliliği hakkında kendilerine ait bir fikir olduğunun üzerine özellikle vurgu yapmaktadırlar. Derecelendirme şirketleri bir fikir olarak ibraz etse de bu fikirlerin öznel değil nesnel kriterlere dayalı kredi değerliliği ölçümleri olduğunu anlamak zor değildir. Derecelendirme kuruluşlarının yaptıkları tanımlardan derecelendirme sürecinin statik değil dinamik bir süreç olduğunu da görebiliriz. Derecelendirme kuruluşlarına göre derecelendirme faaliyeti derecelendirme işlemi ile başlayan ve ihraç edilen ürün piyasa da var olduğu sürece devam eden dinamik bir süreçtir. Düzenli olarak ihraççının ya da ihracın pozisyonu değerlendirilir ve piyasa katılımcılarına şeffaf ve bağımsız bilgilendirme yapılır.

1.1.3. Mevzuatta Kredi Derecelendirme Tanımı

Ülkemizde derecelendirme ile ilgili olarak Sermaye Piyasası Kurulu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Tarafından yayınlanmış iki adet yönetmelik bulunmaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayınlanan “Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği”ne göre kredi derecelendirme: *“Ortaklıkların ve sermaye piyasası kurumlarının risk durumları ve ödeyebilirliklerinin veya borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerinin vadelerinde karşılanabilme riskinin, derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir”*.¹⁵

¹⁴ <http://www.jcravasyarating.com/index.php?sayfa=18> Erişim tarihi: 15.02.2008

¹⁵ Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri:VIII, No:51) (4.B1. Sf.399), http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yayınlanan yönetmeliğe göre derecelendirme faaliyeti; *“Kredi değerliliğinin derecelendirilmesini, kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesini, bankalarca kullanılan derecelendirme yöntemlerinin geçerliliğinin değerlendirilmesini ve bu faaliyetlerin niteliğine göre yapılacak inceleme ve analiz sonucuna dayanılarak bir derecelendirme notu belirlenmesi sürecini içerir.”*¹⁶

*“Kredi değerliliğinin derecelendirilmesi, müşterinin: kullanacağı krediyi geri ödeyebilme gücünün veya borçluluğunu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerini vadelerinde karşılayamama riskinin, yetkili derecelendirme kurulusu tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir. Müşterinin ana ortaklık niteliğinde olması durumunda, bu faaliyet, kredi derecelendirmesi için görüş oluşturmak amacı ile sınırlı olmak üzere konsolidasyon kapsamındaki ortaklıkların kredi değerliliklerinin de incelenmesi ve analiz edilmesi faaliyetini kapsar. Ancak, bu halde verilen derecelendirme notu sadece ana ortaklığa ilişkin olup, gruba dahil diğer ortaklıklar için geçerli değildir.”*¹⁷

*“Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi, bankaların "Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik" hükümlerine uyum düzeylerinin yetkili derecelendirme kurulusları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir.”*¹⁸

“Bankalarca kullanılan derecelendirme yöntemlerinin geçerliliğinin değerlendirilmesi, bankaların gerçek ve tüzel kişi kredi müşterileri için uyguladıkları kredi değerliliğinin derecelendirilmesine ilişkin derecelendirme yöntemlerinin

¹⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan, Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 5 Fıkra 1, 1.11.2006 tarih, 26333 nolu Resmi Gazete

¹⁷ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan, Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 5 Fıkra 2

¹⁸ ¹⁸ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan, Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 5 Fıkra 3

geçerliliğinin ve kamuoyuna açıkladıkları bilgilere uygunluğunun bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi faaliyetidir.”¹⁹

Derecelendirme tanımlarına genel olarak baktığımızda doktrinde, uygulamada ve mevzuatta yapılan tanımlar birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Esas olan kredi kalitesinin ölçülmesi olmakla beraber bu kredi kalitesi ihraççı ve ihraç ürünü açısından farklılıklar arz etmektedir. Nihai olarak derecelendirmeye ilgili olarak şu tanımlı yapabiliriz: Kredi derecelendirmesi, ihraççının yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirebilmesi kapasitesinin ve ihraç ürününün kredi kalitesinin ölçülmesi ve sınıflandırılması işlemlerinin bütünüdür.

1.2. Derecelendirme Çeşitleri

Derecelendirme faaliyeti temelde ihracın ve ihraççının derecelendirmesi olarak ikiye ayrılmaktadır. İhraç edilen ürünün derecelendirmesi kendi içerisinde kısa vadeli ihraç ürünlerinin derecelendirilmesi ve uzun vadeli ihraç ürünlerinin derecelendirilmesi olarak ikiye ayrılmaktadır. Benzer şekilde ihraççının derecelendirmesi, ihraççının kısa vadeli yükümlülüklerinin derecelendirilmesi ve uzun vadeli yükümlülüklerinin derecelendirilmesi olarak ikiye ayrılır. Derecelendirme şirketleri ülke risklerini de dikkate alarak bu derecelendirme faaliyetlerini, borçlanmanın yapıldığı para cinsine bağlı olarak (uluslararası döviz cinsinden, uluslar arası yere para cinsinden ve ulusal yere para cinsinden) alt ayrıma tabi tutmuşlardır. Diğer taraftan derecelendirmenin isteğe bağlı ya da re'sen olmasını dikkate alarak bir ayrıma da gidilmektedir.

1.2.1. İhracın ve İhraççının Derecelendirmesi

Derecelendirme şirketleri ihraç edilen ürünün ya da ihraççının derecelendirmesi olarak ikili bir ayırım yapmışlardır.

¹⁹ ¹⁹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan, Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 5, Fıkra 4

İhracın Derecelendirilmesi bir borçlunun; belirli bir finansal yükümlülükten, belirli bir finansal yükümlülük grubundan ya da belirli bir finansal programdan kaynaklanan kredi değerliliğinin belirlenmesi işlemidir. Bir anlamda ihraççının diğer yükümlülükleri göz ardı edilerek belirli bir yükümlülükten kaynaklanan anapara ve faiz yükümlülüğünü karşılayabilme gücünün ölçülmesidir. Bu işlem yapılırken borç için garanti verenlerin, sigortacıların ve diğer her türlü kredi iyileştirme formlarını dikkate alır. Ayrıca borcun ihdas edildiği döviz cinside dikkate alınır.²⁰

İhraççının derecelendirilmesi ise borçlunun toplam finansal kapasitesinin ölçülmesi olarak tanımlanabilir. İhracın derecelendirilmesinin aksine ihraççının belirli bir yükümlülüğünün değil bütün yükümlülüklerinin karşılanabilirliğinin ölçülmesi ya da belirlenmesidir. Bu yaklaşım ihraççının borçlarını ödeyebilme kapasitesine ve isteğine odaklanır. Karşılıkları dikkate almaz. Ek olarak, garantörlerin, sigortacıların ve diğer her türlü kredi iyileştirme formlarının kredi değerlilikleri dikkate alınmaz.²¹

1.2.2. Uzun Vadeli ve Kısa Vadeli Derecelendirme

Derecelendirme şirketlerinin yaptıkları ikinci ayırım ise derecelendirmenin süresine göre yapılan ayırımdır. Uzun vadeli kredi derecelendirmeleri ihraççının kurumsal kalitesi üzerinde, bulunduğu sektördeki temel ekonomik ve finansal karakteristiklere dayanılarak oluşturulan uzun dönemli görüştür. Bu görüşe ulaşılrken ekonomik konjonktüre duyarlılık ve çeşitli riskler içeren rekabet, kanuni düzenlemeler, teknolojik gelişmeler, talep değişimleri, yönetim kalitesi gibi unsurlardan etkilenme düzeyi göz önünde bulundurulur.²²

Kısa vadeli derecelendirmeler ise genellikle vadesi bir yıla kadar olan ihraç ürünleri için yapılmakta ya da derecelendirilenin kısa dönemde yükümlülüklerini karşılayabilme yeterliliği ve isteği ölçülmektedir.

²⁰ Banks Rating Guide, Standart&Poors, www.standartandpoors.com, Erişim Tarihi:13 Aralık 2007

²¹ Banks Rating Guide, s: 131

²² Yaşlıdağ, s.155

Kısa vadeli kredi derecelendirme notu bir yıla kadar olan tüm yükümlülükler üzerinde likidite ve sermaye kaynaklarına ulaşabilme kabiliyeti göz önüne alınarak oluşturulan görüşür.²³

Her ne kadar derecelendirme şirketlerinin metodolojilerinde orta vadeli kredi derecelendirme tanımlarına rastlansa da orta vadeli kredi derecelendirmeleri uygulamada oldukça nadir karşılaşılmaktadır.

1.2.3. Türlerine Göre Derecelendirme

Derecelendirme şirketlerinin yaptıkları bir diğer ayırım ise ihraççıların ulusal para biriminden yeterliliklerinin mi döviz yaratabilme kapasitelerinin mi ölçüleceğidir. Özellikle uluslararası faaliyet gösteren derecelendirme şirketlerinin gelişmiş ülkelere yönelik derecelendirmeleri her iki kriteri birden dikkate almakta ve derecelendirme notları yerel para cinsinden ve yabancı para cinsinde derecelendirme notları diye ikili olarak yayınlanmaktadır.

1.2.3.1.Uluslararası Döviz Cinsinden Derecelendirme

İhraççının döviz cinsi yükümlülüklerini döviz yaratarak ödeyebilme kabiliyetinin değerlendirir. Tüm ülke riskleri konvertibilite riski dahil göz önüne alınır.

1.2.3.2.Uluslararası Yerel Para Cinsinden Derecelendirme

İhraççının yerel para cinsi yükümlülüklerini yerel para yaratarak ödeyebilme kabiliyeti uluslararası kriterlere göre değerlendirilir. Konvertibilite riski hariç tüm ülke riskleri göz önüne alınır.

1.2.3.3.Ulusal Yerel Para Cinsinden Derecelendirme

İhraççının yerel para cinsi yükümlülüklerini yerel para yaratarak ödeyebilme kabiliyeti ulusal kriterlere göre değerlendirilir. Ülke riski göz önüne alınmaz.

²³ Yaslıdağ, s.155

1.2.4. İsteğe Bağlı ve Re'sen Yapılan Derecelendirme

İsteğe bağlı derecelendirme (solicited ratings) derecelendirme kuruluşu ile derecelendirme talebinde bulunan kuruluş arasında mevcut bir sözleşmeye istinaden ücret karşılığı yapılan derecelendirme işlemidir. Bu işlem içerisinde derecelendirme şirketi ilgili kuruluşun kamuoyuna açıklanmamış verilerine ulaşabilmektedir. Bir anlamda iki kuruluş arasında yapılan bir ticari faaliyettir. Bu durumda gündeme rating shopping (not ticareti) denilen derecelendirme notlarının ne kadar güvenilir olduğunu sorgulayan bir kavram karşımıza çıkmaktadır. Derecelendirme notları para karşılığı satılan bir hizmet midir? Ya da isteğe bağlı derecelendirme notları resen yapılan derecelendirme notlarından daha mı yüksektir? Res'en yapılan derecelendirme işlemi tanımlandıktan sonra kısaca bu konuya değinilecektir.

Re'sen yapılan derecelendirme ise derecelendirme kurumu tarafından herhangi bir talep ya da sözleşme olmaksızın yapılan derecelendirme işlemidir. Özellikle Amerika' da Moodys ve S&P gibi derecelendirme şirketleri ihraç edilen şirketin talebine bakılmaksızın SEC tarafından kayda alınmış kuruluşların ihraç ettikleri borçlanma araçlarını derecelendirmeye tabi tutmakta ve bunu kamuoyuyla paylaşmaktadırlar.

Derecelendirme kuruluşları bu işlemi piyasayı bilgilendirmek ya da mevcut asimetrik bilgiyi azaltmak amacıyla yaptıklarını iddia etmektedirler. Lakin bu süreci derecelendirme yapılan firmanın kuruma derecelendirme talebi tamamlamaktadır. Firmalar re'sen yapılan derecelendirme faaliyetinde, işletmelerinin kredi değerliliğinin düşük hesaplandığını, dolayısıyla borçlanma maliyetlerinin arttırıldığını öne sürmektedirler. Bu şikayetler genellikle Amerikan piyasasına giren Japon firmaları tarafından dile getirilmektedir. Bu nedenle Japon ve Alman düzenleyici otoriteleri bu derecelendirme notlarının sermaye yeterliliği hesaplanmasında kullanılmasını yasaklamışlardır. Genel olarak Basel Komitesi res'en yapılan kredi derecelendirmelerinin sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullanılabileceğini beyan etmiştir. Fakat Alman ve Japon düzenleyici otoriteleri

tartışmalı noktalarının varlığı nedeniyle bu derecelendirmeye çekinceler getirmişlerdir.²⁴

Re'sen yapılan derecelendirme işleminin isteğe bağlı derecelendirme işleminden farkları şu şekilde sıralanabilir:

- Re'sen yapılan derecelendirmede derecelendirilen kuruluşun herhangi bir talebi bulunmamaktadır.
- Derecelendirme yapan kuruluş bu işlem karşılığında herhangi bir ücret talep etmemektedir.
- Derecelendirilen kuruluşun kamuoyuna duyurulmayan verilerine ulaşamamaktadır.

Bannier ve arkadaşları tarafından bu konuyla ilgili olarak yapılan araştırmada daha önceden re'sen derecelendirilen Asya kökenli firmaların notlarının daha sonra kendi talepleri ile yapılan derecelendirme notlarından oldukça farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın nedenleri ile ilgili olarak içsel ve dışsal değişkenler analiz edilmiş, derecelendirme şirketlerinin kar maksimizasyonu amaçlı olarak derecelendirme notlarını düşük tutup tutmadığı analiz edilmiştir. Bunu test edebilmek için Amerikalı olmayan şirketler ile ilgili bir çalışma yapılmıştır. Derecelendirme notu farklılıklarının ters seçim gibi dışsal faktörlerden mi yoksa şantaj (blackmailing) gibi içsel faktörlerden mi etkilendiği araştırılmış, sonuç olarak not farklılıklarının daha çok içsel nedenlerle değiştiği ve daha önceden re'sen derecelendirilen bir firmanın, kendi isteğiyle yaptırdığı bir derecelendirmede daha yüksek not aldığı tespit edilmiştir.²⁵

²⁴ Bannier, Christiana E. ve diğ., Why are Unsolicited Ratings Lower than Solicited Ratings, <http://www.lrz-muenchen.de/~u5001ah/webserver/webdata/paper/Bannier.pdf>, Erişim Tarihi: 17.01.2008

²⁵ Bannier ve diğ. s. 26

1.3. Derecelendirme Grupları

Derecelendirme işlemleri farklı alanlarda kullanılmaktadır. Bunlar arasında yaygın olarak bilinenler:

- Menkul Kıymet Derecelendirmeleri
- Hayat Sigortası Derecelendirmeleri
- Kredi Derecelendirmeleri
- Bankaların Derecelendirilmesi
- Ülke Derecelendirmeleri
- Yatırım Fonları Derecelendirmesi
- Kurumsal Yönetim Derecelendirmeleri
- Sürdürülebilirlik Derecelendirmesi

1.4. Kredi Derecelendirme İhtiyacının Altında Yatan Gerekçeler

Uluslararası piyasalarda meydana gelen gelişmeler: deregulasyon, liberalleşme, aracıdan arınma, menkul kıymetleştirme, finansal yenilikler, teknolojik gelişmeler ve küreselleşme bir taraftan sermaye piyasasının eskiye oranla yoğunlaşmasını, piyasa aktörlerinin ve araçlarının sayısını arttırırken diğer taraftan piyasalarda meydana gelen bu genişlemenin düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Piyasa aktörlerinin en büyük talebi finansal piyasalardaki istikrardır. Her ekonomik unsurda rastlanıldığı gibi istikrarın temel unsurlarından birisi piyasaları denetleyen ve gözetleyen bağımsız kuruluşların varlığıdır. 21. yüzyılda derecelendirme kuruluşları bağımsız bir otorite gibi ortaya çıkmış, düzenleyici kuruluşların kendilerine yüklemiş olduğu; şeffaflık, hesap verebilirlik ve bağımsızlık gibi özellikler nedeni ile piyasada re' sen bir istikrar unsuru olmuşlardır. Piyasaların genişlemesi ve liberalleşme gibi nedenlerle piyasa katılımcılarının bilgiye olan ihtiyacındaki artış, derecelendirme talebini de hızlandırmıştır. Söylenbilir ki, sermaye piyasası araçlarında sayısındaki bir birimlik artış aynı miktarda derecelendirme ihtiyacını da tetiklemektedir.

Derecelendirme ihtiyacının altında yatan gerekçeleri incelediğimizde bunların altında yatan en önemli neden piyasalarda mevcut asimetrik bilgidir. Asimetrik

bilginin varlığı beraberinde getirmiş olduğu ters seçim ve ahlaki risk unsurları ile birlikte sermaye piyasaları açısından büyük bir risk unsuru teşkil etmektedir. Diğer gerekçeleri ise, ekonomik gerekçeler, piyasanın düzenlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili gerekçeler ve piyasa katılımcıları ve düzenleyici otoritelerin derecelendirme işleminden sağladıkları faydalar olarak sınıflandırabiliriz. Özellikle Basel II uzlaşısının kamuoyuna ilan edilmesi ile birlikte derecelendirme işlemi finansal kuruluşlar için bir ihtiyaçtan ziyade zorunluluk olmuştur. Bir anlamda bankacılık sisteminin gözetlenmesi ve denetlenmesi işlevi bir elden derecelendirme faaliyetine bağlanmıştır.

1.4.1. Finansal Pazarlar, Asimetrik Bilgi ve Derecelendirme Şirketleri

Asimetrik bilgi, piyasalarda bazı piyasa aktörlerinin diğerlerine göre daha fazla bilgiye sahip olmasıdır. Piyasada farklı bilgiye sahip olanlar doğal olarak farklı işlem yaparlar. Asimetrik bilgi olgusu farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Sigortacılık ve sigortalama işlemlerinde, kullanılmış araç (limon) piyasalarında, müzayedelerde ya da sermaye piyasalarında söz konusu olabilmektedir.

Asimetrik bilgi olgusunun sorun oluşturduğu diğer piyasalarda olduğu gibi, kredi piyasasında da iki tür problem mevcuttur. İlki, kredi sözleşmesinin yapılması öncesinde; ödünç verenlerin, ödünç alanların tüm özelliklerini görememesi, dolayısıyla ortaya çıkan tersi seçim sorunudur. Burada girişimci projenin beklenen getirisini bilmekte, fakat banka projenin beklenen getirisi hakkında yeterli bilgiye sahip olamamaktadır. Diğer bir ifade ile banka iyi ve kötü kredileri birbirinden ayıramamaktadır. İkincisi, kredi verildikten sonra, ödünç verenin ödünç alanın faaliyetlerini gözlemleyememesine bağlı ahlaki tehlike sorunudur. Bu sorunun kaynağı ise, ödünç alanların kredileri riskli ama getirisi yüksek projelerde kullanma eğiliminde olabilmeleridir.

Tersi seçimde; potansiyel borçlanıcıların büyük ihtimalle, kredi riskleri en kötü kişiler olması söz konusudur. Bu kişilerin kredi alma hususunda aşırı istekli

olmaları, bir anlamda ödünç veren kurumları, bu kişilere kredi vermeye zorlamaktadır. Çünkü kredi için en çok talepte bulunanlar bu kişilerdir. Dolayısıyla ödünç veren kurum tarafından, seçilme şansı en yüksek olanlarda bunlardır. Ancak, ödünç veren kuruluş, bu kişilerin aynı zamanda kredileri geri ödememe ihtimali “en yüksek” kişiler olduklarını da bilmektedir. Sonuç ise, bu en kötü ihtimale karşı, bankanın piyasada kredi riski iyi kurumlar olmasına rağmen kredi vermemesidir.

Ahlaki tehlike; ödünç verenin bakış açısından, ödünç alanın istenmeyen faaliyetlere girmesi durumudur. Krediyi alan kişi ya da kuruluşlar, bunu getirisi ve riski belli (güvenli) bir projeye yatırılabileceği gibi, getirisi ve dolayısıyla riski de yüksek projede de kullanabilir. Alınan kredilerin riskli projelerde kullanılması halinde, iki ihtimal söz konusudur. Girişimci, ya bu projeye yatırdığı parayı fazlasıyla geri alacak ya da tümüyle kaybedecektir. İlk ihtimalde yani riskli projenin başarılı olması durumunda, girişimci yatırımdan büyük kazançlar elde edecek ancak bu tek taraflı bir kazanç olacaktır. Çünkü kuruluşun, ödünç verene (bankaya) olan yükümlülüğü bellidir. Projenin başarısız olması durumunda da, girişimcinin bankaya olan borcu aynıdır. Alınan borç, kredi anaparası ve faizi ile sınırlıdır. Girişimciyi, getirisi yüksek ve riski de dolayısıyla daha yüksek olan projeye teşvik eden şey de, bankaya karşı olan bu sınırlı yükümlülüğüdür. Ancak projenin başarısız olması durumunda, alınan kredinin geri ödenmeme riski de vardır. Bu durum açıktır ki, ödünç verenler tarafından hoş karşılanmayacaktır. Sonuçta; bu ahlaki tehlike faktörüne karşı, piyasada riski ve getirisi düşük projeler olmasına rağmen, ödünç verenler kredi vermek istememektedirler.

Bu açıklamalar, ödünç verenin karşılaşılabileceği geri ödenmeme riski nedeniyle her iki sorunun kesin çizgiler ile birbirinden ayıramayacağını gösterir. Hem tersi seçim sorunu hem de ahlaki tehlike sorunu, “kredi tayını” için birer sebeptirler. Dolayısıyla bu sorunların çözümlerinin de benzer olması beklenmelidir.²⁶

²⁶ Alp, Salih. Finans Piyasaları ve Asimetrik Bilgi Problemi, <http://salihalp.blogcu.com/4795324/>, Erişim tarihi, 28.03.2008

Piyasalarda asimetrik bilgini varlığı beraberinde ahlaki riski ve ters seçim olgusunu getirmektedir. Kredi derecelendirme kuruluşlarının asli görevi de işte bu noktada ortaya çıkmaktadır. Temel etki bilginin taraflar arasında eşit olarak paylaşılmasının sağlanmasıdır.

Kredi derecelendirme şirketlerinin varlığının altında yatan tarihsel neden piyasalarda mevcut temel asimetrik bilgi sorunu ile birlikte iyice yazına yerleşmiştir. Kredi derecelendirme şirketlerinin bu konudaki görevi piyasada mevcut asimetrik bilgiyi azaltmak ve mevcut bilgiyi basitleştirmektir. Kredi derecelendirme şirketleri, değişik finansal ürünlerin kredi riski ile ilgili olarak piyasa katılımcılarına bilgi sağlayarak finansal karar alma sürecinde önemli bir rol üstlenmektedirler. Birçok uluslararası yatırımcı aynı kredi riskine sahip derecelendirilmiş finansal ürünleri derecesi olamayanlara tercih ettiği için birçok ihraççı küresel piyasalara girebilmek için derecelendirme talep etmektedirler. Ayrıca birçok uluslararası yatırımcının yatırım portföyleri yatırım yapılabilir menkul kıymetlerden meydana geldiğinden derecelendirme talebinde bulunmak borçlanmak isteyen taraf için hayattır.²⁷

İlk olarak kredi derecelendirme kuruluşları standartlaşmış kredi değerliliği kategorilerine bağlı olarak alternatif yatırım araçlarının risk ve getirileri hakkında standart değerler sunmaktadır. Derecelendirme şirketleri; kuruluşların, kamu otoritelerinin, ülkelerin çıkartmış olduğu riskli sabit getirili borçlanma araçlarında mevcut temerrüt olasılıkları hakkında bilgi yaratma amaçlı olarak derecelendirme notları yayınladılar. Kredi derecelendirme şirketleri ihraç edilen ürünün temerrüt olasılığı bileşenlerini kredi derecesi denen tek bir kodda birleştirerek piyasa katılımcılarına ihraç ürünün görece kredi değerliliği hakkında bilgi sağladılar.

Kısacası yatırımcılar açısından bireysel olarak analiz edilmesi ve yorumlanması gereğinden fazla zaman alıcı ve maliyetli olan piyasa bilgisi derecelendirme şirketleri tarafından belirli kodlamalara dahilinde piyasa

²⁷ Kräussl, Roman, Do Credit Rating Agencies Add to the Dynamics of Emerging Market Crises?, Center For Financial Studies, No: 2003/18, s.3

katılımcılarına sunulmakta bu da piyasadaki asimetrik bilgiyi azaltmaktadır.

Kredi derecelendirme şirketlerinin fikirlerinin yaygın bir şekilde piyasaya yayılması, piyasa katılımcıları tarafından yaygın bir şekilde kullanılması ve yanlış değerlendirilmemesi sonucu ihraççıların daha çok sayıda yatırımcıya ulaşabilme şansına sahip olduklarına işaret etmektedir. Şayet ihraççı girmiş olduğu piyasada fazla tanınmıyor, muhasebe işlemlerinde farklı bir dil kullanıyor ve işletme kültürü girdiği piyasadan farklı ise bir kredi derecesi onun uluslararası sermayeye ulaşmasını sağlar.²⁸

Merril Lynch, kredi derecelendirme şirketlerinin, borç verenlerin piyasada karşılaştıkları asimetrik bilgi bulutunu dağıtmaya yardımcı olduğunu vurgulamaktadır. Eşit miktarda kredi derecelendirme şirketleri borç alanların ve onların kredi kalitelerinin aynı sisten kurtulmasını sağlamaktadır.²⁹

1.4.2. Ekonomik Gerekçeler

Piyasalarda asimetrik bilgi ve ters seçim ihtimalinin varlığı, ölçek ekonomiler hakkında yeterince bilgi mevcut olmaması gibi nedenlerle başarısızlık olasılığı mevcuttur. Bununla birlikte bağımsız derecelendirme kuruluşlarının derecelendirme notlarının piyasalara girişi ile birlikte bu faktörlerin yatırımcıların ve borç verenlerin yanlış seçim yapma ihtimalini azaltacaktır. Ekonomi terimleriyle ele alacak olursak derecelendirme notlarını kullanmanın altında yatan gerekçelerden birisi ölçek ekonomileri hakkında bilgi sağlama bir diğeri ise yönetici-vekil probleminden (principal-agent problem) kaynaklanan sorunların azaltılması isteğidir. Derecelendirme şirketi bir bağımsız denetim şirketinin yayınladığı raporlara benzer şekilde yayınladığı notlarla firma hakkında piyasaya bilgi verir. Bu durum özellikle isteğe bağlı olarak yapılan derecelendirme işlemlerinde ortaya çıkmaktadır. Derecelendirme şirketinin firmanın verilerine rahatlıkla ulaşması, bunları analiz

²⁸ Kräussl, s..3

²⁹ Kräussl, s..3

etmesi, firma sahipleri ile toplantılar yapması gibi nedenlerle, derecelendirme şirketi sanki bir denetim şirketi gibi firmanın finansal raporlarının uygunluğunu denetlerken bir denetim şirketinin yapmış olduğu faaliyete ilaveten bunları yorumlamakta ve piyasadaki diğer aktörlere basit simgeler aracılığı ile bilgi vermektedir. Düzgün yapılan bir derecelendirme faaliyeti kısmi bir denetim faaliyeti olarak adlandırılabilir.

1.4.2.1. Ölçek Ekonomileri

Piyasada derecelendirme görüşlerinin varlığı yatırımcılara ve borç verenlere ölçek ekonomileri açısından bilgi sağlamaktadır. Kısacası derecelendirme şirketlerinin görüşleri bir taraftan piyasada mevcut asimetrik bilgiyi azaltarak borç verenlerin yatırımcı havuzlarını arttırmasına ve nihai olarak finansal piyasaların gelişmesine yardımcı olmaktadır.

1.4.2.2. Vekâlet Sorunu (Agency Problem)

Piyasalarda derecelendirmenin mevcut olması işletmelerde şirket sahipleri ve yöneticileri arasında var olan çıkar çatışmasını da azaltmaya yardımcı olmaktadır. Şirket sahibi tarafından şirket yetkililerinin yatırım yaparken belirli derecelendirme notuna sahip yatırım araçları ile sınırlanması, yöneticinin riskli yatırım kararları almasına ve şirket hissedarlarını zarara uğratma olasılığının ortaya çıkmasına engel olacaktır. Bununla ilgili güzel bir örneği Amerika piyasasında görebiliriz Amerikan kamu kuruluşlarının hangi kâğıtlara yatırım yapabilecekleri ve hangi kuruluşlara borç verebilecekleri sıkı bir şekilde derecelendirme notlarına bağlanmıştır. Amerikan piyasasında borçlanabilmek için en az yatırım yapılabilir seviyede bir derecelendirme notuna sahip olmanız gerekmektedir.

1.4.3. Derecelendirmenin Piyasaların Düzenlenmesi ve Denetlenmesi İçin Kullanılması

Finansal piyasaları gelişmiş olan ülkelerdeki denetim gözetim otoritelerinin temel görevi finansal istikrarın sağlanmasıdır. Finansal istikrar sağlanırken kullanılan araçlar günümüzde oldukça farklılaşmış ve derecelendirme notları bu otoriteler için

bir ölçüt haline gelmiştir. Derecelendirme faaliyeti değişik şekillerde kullanılarak piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesi sağlanmaktadır. Bunlardan bazıları; finansal piyasada işlem yapabilmek için belirli derecelendirme notlarının öngörülmesi, düşük derecelendirme notuna sahip firmaların denetim kriterlerinin arttırılması ve firmaların ve bireylerin derecelendirme notuna bağlı olarak bankaların sermaye yeterliliklerinin belirlenmesidir.

Denetim ve gözetim otoriteleri finansal istikrarı sağlama yükümlülüklerini kullanırken derecelendirme şirketlerinin yayınlamış oldukları notları ilave bir ölçüt olarak kullanmaktadırlar.

1.4.3.1.Derecelendirmenin Finansal İstikrarı Sağlama ve Yatırımcıyı Koruma Amaçlı Kullanımı

Finansal istikrar kavramı, finansal piyasalarda, bu piyasalarda faaliyet gösteren kurumlarda ve ödeme sistemlerindeki istikrarı ve şoklara karşı dayanıklılığı ifade etmektedir. Bu alanlardaki istikrar genelde finansal sistemin sağlıklı ve istikrarlı işlemesini, dolayısıyla ekonomideki kaynakların üretken bir şekilde tahsisini ve risklerin uygun bir şekilde yönetim ve dağılımını beraberinde getirmektedir. Finansal istikrarsızlığın ise ekonomide önemli sorunlar yaratacağı bilinen bir olgu olup, yaşanan finansal krizlerin yüksek maliyeti finansal istikrarın önemine işaret etmektedir.³⁰

Erçel' e göre finansal istikrar denildiğinde; kurumlarda, piyasalarda ve ödeme sistemlerinde istikrardan bahsetmek gerekmektedir. Bu üç unsur finansal istikrarın kurulmasında birbirleri ile içsel bağlantıda olduğu gibi, tek başlarına da finansal istikrarın temel öğeleridir. Finansal piyasaları oluşturan kurumlara güvenin en üst düzeyde kurulması şarttır. Kurumların da verdikleri sözlere sadık bir biçimde hareket etmeleri esastır. Bu kurumların finansal sağlamlığı sistemin de sağlıklı olmasını

³⁰ Finansal İstikrar Raporu, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ağustos 2005, Sayı 1, Erişim Tarihi, 01.07.2008, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/kapakveonsoz.pdf>

sağlar. Piyasaların istikrarı ise katılımcıların belirli fiyatlarla işlemlerini güvenle yapmaları anlamındadır. Fiyatlar, makroekonomik politikaları ve yapısalı yansıtır. Sağlıklı makroekonomik politika uygulamalarında kısa sürede yapısalarda bir değişim olmaz ise fiyatlar da değişmez. Fiyatlardaki belirsizlik hâli ve yüksek enflasyon uzun vadeli sözleşme yapma olanağını zayıflatır. Piyasaların sağlıklı, kurallara bağlı, bu kurallar çerçevesinde serbestçe hareket etmeleri sistemin iyi işlemesine neden olur.³¹

Finansal istikrarın korunması için piyasanın ve piyasa katılımcılarının korunması zaruridir. Bunu sağlamak için gelişmiş finansal piyasalarda bir kıymet ihraç edebilmek için belirli bir düzeyde bir derecelendirme notuna sahip olmak gerekmektedir. Amaç risk profili tam olarak belli olmayan yatırım araçlarının piyasalara katılımının engellenmesi yoluyla genellikle küçük yatırımcıların korunmasıdır. Örneğin ABD’ de yatırım yapılabilir düzeyde bir ratinge sahip olunması durumunda menkul kıymet ihraç edecek şirketin SEC (Security and Exchange Commission) tarafından kayda alınma zorunluluğu bulunmamaktadır. Kurumsal yatırımcıların spekülasyon yatırım araçlarına yönelmelerinin engellenmesi de yatırımcıyı korumaya yönelik bir yaklaşımdır.³²

1.4.3.2.Piyasada Güven ve Etkinliğin sağlanması

Kamu düzenleyicileri piyasalarda etkinliği sağlamak ve bunu sürekli hale getirmek için derecelendirmeyi piyasanın şeffaflığını arttıran bir risk belirleyicisi olarak kullanmaktadırlar. Yüksek bir derecelendirme notuna sahip firmaların kamuyu aydınlatma yükümlülükleri azaltılmakta düşük derece notuna sahip kuruluşların kamuyu bilgilendirme gerekleri ağırlaştırılmaktadır. Aynı şekilde denetim otoritesi için düşük derecelendirme notuna sahip kurumlar piyasanın korunması ve istikrarı açısından sıkı denetim altına alınmaktadır.

³¹ Erçel, Gazi. Finansal İstikrar ve Para Politikası, , <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/finist.php>, Erişim tarihi, 14.06.2008

³² Yanar, s. 13

1.4.3.3.Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Belirlenmesi

Derecelendirmenin en yeni ve popüler kullanım alanı bankaların sermaye yeterliliklerinin belirlenmesinde kullanılmaya başlanmasıdır. Basel II uzlaşısı Bankaların kredi verirken ya kendi iç derecelendirme sistemini kurarak bundan faydalanmasını ya da bağımsız derecelendirme şirketlerinin vermiş olduğu derecelendirme notlarının dikkate alınması gereğini ortaya koymuştur. Uzlaşma da derecelendirme ile ilgili yaklaşım sergilenirken amacın bankanın bir kredi derecelendirme kuruluşu gibi çalışması değil verdikleri kredilerden dolayı karşılaşılabilecekleri riski en aza indirmeye olduğu açıkça ifade edilmiştir. İleriki bölümlerde Basel II uzlaşısına ayrıntılı bir şekilde yer verileceğinden burada kısa bir tanımlama yapılmıştır.

Sermaye yeterliliğinin hesabında derecelendirme notunun önemi risk ağırlıklarının hesaplanmasında devreye girmektedir. Sermaye yeterliliğine yeni yaklaşım, borcun ödenmemesi ihtimali ile sermaye yeterliliği arasında sıkı bir ilişkinin olduğu varsayımı üzerine inşa edilmekte ve yasal olarak bulundurulması gereken sermaye ile ekonomik sermaye arasındaki fark en aza indirmeye çalışılmaktadır. Uzlaşmaya göre, kredi riskinin ölçümünde standart yaklaşımı benimseyen bankalar, bilanço içi ve bilanço dışı varlıklarının risk ağırlığını adı geçen varlıkların risk değerliliğine göre hesaplayacaklardır. Banka aktifinde bulunan kredi portföyü karşılığında bulundurması gereken sermayenin belirlenmesinde krediyi alan kuruluşun derecelendirme notuna göre hesaplama yapacak, iyi ratinge sahip olanlar için daha az sermaye, düşük ratinge sahip olanlar için ise daha yüksek sermaye bulundurma zorunda kalacaktır. Bu sayede bankaların riski yüksek kişilere sermaye aktarması engellenmek suretiyle bankaların donuk kredilerinin miktarı azaltılmaya çalışılacaktır.

1.4.4. Derecelendirmenin Piyasa Aktörleri Açısından Faydaları

Derecelendirme faaliyetinin sermaye piyasası katılımcıları (yatırımcılar, firmalar, bankalar ve finans kuruluşları, sermaye piyasası ve borsalar) açısından faydaları mevcuttur. Bu faydalar bilgilendirici, düzenleyici veya güven sağlayıcı nitelikte olabilir. Aşağıda piyasa katılımcıları açısından derecelendirmenin faydaları maddeler halinde verilmiştir.

1.4.4.1.Yatırımcılar Açısından Faydaları

Derecelendirmenin yatırımcılar açısından faydaları temelde bilgilendirici mahiyettedir. Bu faydalar aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- Yatırımcının üstlendiği riskin kolay anlaşılabilir semboller aracılığı ile yatırımcılar tarafından algılanmasını sağlar.
- Yatırımcılar için yapılamayacak kadar pahalı olan analizlerin dereceler vasıtasıyla yatırımcılara ulaşmasını sağlar.
- Çeşitli borç enstrümanları arasındaki farkın üstlenilecek riskin ortaya konmasını sağlar.
- Yatırımcıların risk eğilimine göre menkul kıymet tercihi yapabilmelerini sağlar.
- İkincil piyasaların gelişmesine yardımcı olur.
- Kurumların mali yapısı ve kalitesinin düzenli olarak incelenmesini sağlar.
- Yatırımcılar için güvenli bir nitelik kriteri oluşturur.

1.4.4.2.Firmalar Açısından Yararları

Derecelendirmenin firmalar açısından faydaları bilgilendirici, maliyet azaltıcı ve sermaye piyasalarına kolay erişimlerini arttırır niteliktedir. Aşağıda maddeler halinde sunulmuştur:

- Derece notunun yüksek olması durumunda işletmenin yatırım maliyeti ve faiz oranları azalır.
- Şirketin borçlanma imkanlarını arttırır.

- Yapılandırılmış finansman tekniklerini geliştirerek şirketlerin alternatif fon kaynaklarına ulaşabilmelerine, aktif-pasif vade uyumu ve likidite planlaması yapmalarına yardımcı olur.
- Küçük ve orta ölçekli firmaların piyasalara girişine yardımcı olur.
- Kurumların otokontrol sistemlerini ve yönetim kalitesinin gelişimini teşvik eder etkinliğini artırır.
- Yurtdışı ve yurtiçindeki değişik kuruluşlara şirketin mali durumu ve yönetim yapısı hakkında bilgiler sağlar.

1.4.4.3.Bankalar ve Finans Kurumlarına Faydaları

Derecelendirme faaliyetinin bankalar ve finans kurumları açısından faydaları daha çok uyarıcı ve güven tesisi edici nitelikte olup bir kısmı maddeler halinde aşağıda sıralanmıştır:

- Faiz oranlarının riske göre farklılaşmasını sağlar.
- Risk durumuna göre mali kurum tercihi yapılmasına izin verir.
- Mali yapının güçlenmesini ve risklerin sınırlandırılmasını teşvik eder, etkinliğini artırır.
- Bankaların mevduat maliyetinde tasarruf sağlar.
- Devlet garantisi olmaksızın sisteme olan güveni arttırır.
- Uluslararası finans çevreleri ile ilişkileri geliştirir ve dış kaynak bulma maliyetini azaltır.
- Büyük kredilerin derecelendirilmesi problemlili kredilerin oluşumunu sınırlandırır ve aktif kalitesinin yükselmesini sağlar.
- Bankaların Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ihraçlarında üstlenilen riskin belirlenmesini sağlar.

1.4.4.4.Sermaye Piyasalarına ve Borsalara Yararları

Derecelendirmenin Sermaye piyasası ve borsalar açısından faydaları maddeler halinde aşağıda sunulmuştur:

- Hızlı referans unsuru oluşturur.
- Risk tespitinde standardizasyon sağlar.

- Menkul kıymet fiyatlarındaki spekülatif dalgalanmaları sınırlandırır ve bir denge unsuru oluşturur.
- Kurumsal yatırımcıları çekerek piyasanın derinleşmesini sağlar.
- Yabancı yatırımcıların piyasaya girmesini teşvik eder ve uluslararası piyasalarla entegrasyonu kolaylaştırır.
- Sermaye piyasalarının güvenilirliği ve sağlıklı gelişimi için temel ve zorunlu bir unsurdur.

İKİNCİ BÖLÜM

İÇSEL VE DIŞSAL DERECELENDİRME SİSTEMLERİ VE KREDİ DERECELENDİRME KURULUŞLARI

2. DERECELENDİRME SİSTEMLERİ

Uygulamadaki derecelendirme sistemlerini incelediğimizde iki türlü derecelendirme faaliyetiyle karşılaşmaktadır. Bunlardan birincisi 19. yy.dan beri bağımsız kredi derecelendirme şirketleri tarafından yapılmakta olan dışsal derecelendirme faaliyetidir. İlk olarak 19. yy.da demiryolları tahvillerinin derecelendirmesi ile başlayan dışsal derecelendirme faaliyeti, günümüzde kurumsal yönetimin derecelendirmesi dahil sermaye piyasasında mevcut her türlü borçlanma aracını ve kurumsal yönetimi derecelendiren ve kodlanmış harflerle kamuoyunu bilgilendiren bir sürece girmiştir. İçsel derecelendirme sistemleri ise aslında bankaların kredi taleplerinin değerlendirilmesinde geçmişten beri kullandıkları, Basel II Uzlaşısında içsel derecelendirme faaliyeti olarak adlandırılan bankaların kendi içsel sistemlerini kurarak yaptıkları kredi derecelendirme faaliyetidir.

Derecelendirme faaliyeti, derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notları kodlanmış harfler kullanılarak herhangi bir borçlanma aracının veya ihraççının kredi itibarının sıralanmasıdır. Dereceler risk seviyesini mutlak olarak göstermeyen sırasal sayılardır. Aksine, bankaların yaptıkları temerrüt olasılığı hesaplamaları verilen bir zaman diliminde belirli bir borç senedinin ödenmeme riskini mutlak olarak ifade eder. İçsel derecelendirmeler bankalar tarafından kredilerine ve borçlularına verilen dereceleri ifade eder. Bankalar, kamu tarafından bilinen ölçekleri kullanan derecelendirme şirketlerinin aksine, bankadan bankaya değişen kendilerine özgü ölçekleri kullanırlar. Her iki tür derecelendirme sistemi de Basel II Uzlaşısı tarafından ortaya konulan İçsel Derecelendirmeye Dayalı (IRB)

sistemin kaynağını teşkil etmektedir. İki yaklaşımın önemi de gün geçtikçe artmaktadır.³³

Dışsal derecelendirme faaliyeti ihraççılardan ziyade ihraç ürünlerinin derecelendirilmesini kapsar. Temelde ihraççının temerrüt olasılığı ile ihraç ettiği ürünün temerrüt olasılığı birbirine yakındır. Aradaki ufak farklılıklar ihracın büyüklüğü, teminat alınıp alınmaması veya tasfiyede öncelik verilip verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Öncelikli teminatsız borçların dereceleri genellikle ihraççıların derecelerine çok yakındır. Diğer taraftan garantili borçlar da ise teminat kaynaklı olarak ihraççının derecesinden olumlu bir farklılık kaydeder. İhraççının temerrüt olasılığı ortaya çıksa bile bu garantili borcun derecesini fazla etkilemez.³⁴

İçsel derecelendirme faaliyeti ile dışsal derecelendirme faaliyeti temelde birçok konuda birbirlerinden farklılaşırlar. Bunlardan birisi içsel derecelendirme faaliyeti borçlunun kredi talebinde bulunduğu zamanki durumunu tespit etmeye yönelik statik bir analizken dışsal derecelendirme faaliyetinin geçmiş verilerin kullanılarak 3-5 senelik periyotta ihraç ürünün değerliliğini hesaplamaya yönelik dinamik bir yaklaşım olmasıdır. Kısacası içsel derecelendirme belirli bir zamandaki (point-in-time), dışsal derecelendirme ise ihraç ürünün yaşam seyri (through the cycle) boyunca kredi itibarının değerlendirilmesidir.

İkinci bir ayırım ise derecelendirme şirketlerinin yaptıkları derecelendirmenin sonucu kamuoyuna ilan edilmekte iken bankaların yaptığı analizin banka-müşteri ilişkisinin gizliliği prensibi dâhilinde saklı tutulmasıdır. Hatta bankalar analizlerini yaparken derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notları analizlerine dâhil etmektedirler.

³³ Bessis, Joel. Risk Management in Banking ,Second Edition, John Wiley&Sons Ltd., England: 2002. s: 443

³⁴ Bessis, s:443

Üçüncü bir durum ise hacim olarak derecelendirme kuruluşlarının faaliyetlerinin bankaların işlemlerine göre daha sınırlı olmasıdır. Derecelendirme şirketleri daha çok büyük ölçekli firmaların ve bunların ihraç ürünlerinin derecelendirme işlemini yaparken, banka ve diğer finansal kuruluşlar, kredi talebinde bulunulması durumunda her bir talebin derecelendirmesini bağımsız olarak yapmak zorundadırlar.

2.1. Dışsal Derecelendirme Sistemleri

Derecelendirme notları bir borçlanma aracının kredi itibarının kodlanmış harfler kullanılarak ifade edilmesidir. Ürünün ya da ihraççının kredi riskine üçüncü bir kişinin bakış açısı olarak yatırımcıların ihtiyaçlarına hizmet eder. Derecelendirme notları riskin ölçülmesinden ziyade sıralanmasıdır. Bu ayrım derecelendirme notları ile temerrüt olasılığı arasındaki temel farklılıktır. Temerrüt olasılığı hesaplamaları bir borç ihraççısının geri ödememe olasılığının sayısal olarak ifadesidir.

Derecelendirme kuruluşları ihraççıdan ziyade ihracı derecelendirmektedirler. Aynı kuruluşa ait birden fazla ihraç ürünü olabilir fakat hepsi aynı riski taşımaz. Ortak yönleri bu ihraç ürünlerinin ihraççıdan kaynaklanan riski paylaşmalarıdır. Bununla birlikte ihraç ürünleri öncelik seviyelerindeki farklılıklar ve taşıdıkları garantiler itibari ile farklılaşırlar. Öncelikli garantisiz borç dereceleri ihraççının temerrüdü halinde ödemede öncelik sahibi olduğundan ihraççının derecelerine en yakın olan derecelendirme notlarıdır. Bu nedenle bu borçların ödenmeme olasılığı ihraççının borcunu ödememe olasılığına çok yakındır. Garantili borçlar karşılıklı teminatlara bağlandığından ihraççının temerrüdü halinde bile ödenme olasılığına sahiptir. Diğer taraftan ikinci sınıf menkul kıymetler ise yüksek riske sahiptirler. Bu nedenle ihraççıdan kaynaklanan ödenmeme riskini paylaşan aynı ihraççının değişik borçlanma araçları farklı ödenmeme riski taşımaktadırlar. Sonuç olarak garantisiz öncelikli borçlar, ihraççının temerrüdü halinde ödemede ilk öncelikli olduklarından, ihraççının derecesine en yakın dereceye sahiptirler.

Uzun vade perspektifinde derecelendirme faaliyeti temel analize tabidir. Derecelendirme kuruluşları uzun vadeli bir görüş içerisinde ihraççıların güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini (SWOT) değerlendirme eğilimi gösterirler. Kısa vadede meydana gelen sapmalar borçlunun kredi itibarını fazla değiştirmeyeceğinden normal şartlar altında derecelendirme notları kısa vadede fazla değişmez. Bununla birlikte derecelendirme şirketleri birleşmeler, devralmalar gibi arızı durumlarda borçlunun kredi itibarının değişeceğini göz önüne alarak derecelendirme notlarının dönemsel olarak gözden geçirirler. Derecelendirme şirketleri yatırımcılara kısa vadeli ve uyarı derecelendirme notları sağlamaktadırlar.

Dışsal derecelendirme faaliyetleri; kurumsal şirketlerin, bankalar ve finansal kuruluşları, ülkelerin ve çok taraflı kalkınma bankalarının birçok borçlanma araçlarının derecelendirilmesinde kullanılır. Ayrıca dışsal derecelendirme, yerel para birimi derecelendirmesi ve transfer riskini de içeren yabancı para birimi gibi para birimlerine de uygulanır.

Derecelendirme şirketlerinin dereceleri genellikle büyük şirketlerin ihraçlarını kapsar. Bu da bankaların kullandıkları istatistik veri tabanının derecelendirme şirketlerinin veri tabanından farklılaşmasını sağlar. Derecelendirme şirketlerinin derecelendirme notları arasında küçük ve orta boy işletmelerin notları genellikle mevcut değildir. Bu nedenle bankalar karşı tarafın riskini hesaplamada genellikle kendi istatistik veri tabanlarını kullanmak zorundadırlar.

2.2. Derecelendirme Şirketleri, Derecelendirmenin Tarihçesi, Derecelendirme Süreçleri ve Safhaları

Derecelendirme faaliyeti talep edilen derecelendirme faaliyeti ve derecelendirmeye konu ürün ya da ihraççı açısından farklılık arz etmektedir. Hemen hemen büyük kredi derecelendirme kuruluşların ürüne ve ihraççının kimliğine bağlı olarak farklı derecelendirme süreçleri ve yöntem bilimleri mevcuttur. Bu durumda tespit etmemiz gereken neyi ne nasıl derecelendireceğimizeyizdir.

Ayrıca derecelendirme yapacak kuruluşun özelliğine göre derecelendirme süreci değişmektedir. Derecelendirme kuruluşları derecelendirme faaliyetini dinamik bir açıdan ele alırken bankaların derecelendirme faaliyetleri genellikle mevcut durumun tespitinden ibaret olmaktadır. Bankalar kredi vermeden önce derecelendirme işlevi genel olarak ulusal veya uluslararası menkul kıymet ihraç etmek isteyen bankalar, ticari işletmeler ve diğer finans kurumları için yapılmaktadır. Fakat derecelendirme çoğunlukla dünya uygulamalarında kamu ya da özel sektör borçlanma faaliyetlerinde gündeme gelmektedir.

Bankaların kredi derecelendirmeleri dediğimiz zaman İçsel Derecelendirme Sisteminden bahsedilmektedir. Konu Basel II ile ilgili olduğundan şu anda herhangi bir giriş yapılmayacak dışsal derecelendirme dediğimiz derecelendirme kuruluşlarının yapmış olduğu derecelendirme süreci aşağıda açıklanacaktır.

2.2.1. Derecelendirme Kavramının ve Derecelendirme Şirketlerinin Tarihsel Gelişimi

Derecelendirme ülkemizde yeni bir kavram olmakla beraber dünyada (özellikle Amerika' da) 100' yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. 19. yüzyılın sonlarında yatırımcıları bilgilendirmek amacıyla yayınevleri tarafından başlatılan faaliyet günümüzde milyar dolarlık ciroların boy gösterdiği ticari bir faaliyet alanına dönüşmüştür. Derecelendirme faaliyeti, bilgilendirme işlevini genişleterek 2004 yılında Basel II sermaye uzlaşısının yayınlanması ile sermaye piyasalarında bir denetim ve denetim işlevi kazanmıştır. Bir derecelendirme notuna sahip olmadan uluslararası piyasalarda borçlanma ya imkansız ya da çok maliyetlidir. Olasıdır ki küreselleşen dünyanın entegre olmaya çalışan finans piyasalarının oyun kurallarından birincisi olmuştur. Başlangıçta uzun vadeli Amerikan tahvillerinin satın alınabilirliklerini konu edinen kavram günümüzde finansal türev ürünlerinin artışına paralel olarak çalışma alanını her türlü kredi ürünü ve kredi ürünü olmayan konulara kadar genişletmiştir.

2.2.1.1. Dünyada Derecelendirme Faaliyetinin Gelişimi

Kredi derecelendirme şirketlerinin öncüleri, tüccarların finansal yükümlülüklerini yerine getirebilme yeteneklerini ölçen ticari kredi derecelendirme kuruluşlarıdır. 1837’ de Amerika’ da yaşanan finansal krizin hemen ertesinde (1841) Luis Tappan ilk ticari kredi derecelendirme ajansını Newyork’ ta kurmuştur. 1859’ da Robert Dun bu ajansı satın almış ve bu ajans tarafından ilk *derecelendirme kılavuzunu* 1859 yılında yayımlamıştır. Benzer bir ticari derecelendirme kuruluşu 1849 yılında John Bradstreet tarafından kurulmuş ve 1857 yılında bu kuruluş tarafından *derecelendirme kitabı* yayınlanmıştır. 1933 yılında bu iki kuruluş Dun ve Bradstreet adı altında birleşmişler ve 1962 yılında Moodys Investors Service’ in sahibi olmuşlardır.

Derecelendirme faaliyetinin tahvil sektöründe uygulanması John Moody’ nin 1909 yılında *Amerikan Demiryolu Tahvillerini* derecelendirmesiyle başlamıştır. 1910 yılında Moody, derecelendirme aktivitelerini kamu hizmetleri menkul değerlerini ve endüstriyel tahvilleri derecelendirerek genişletmiştir. Poors Publishing Company, ilk derecelendirme notlarını 1916, Standard Statistics Company 1922 ve Fitch Publishing Company 1924 yılında yayınlamışlardır. Amerika’ daki tahvil derecelendirme kuruluşlarının sayısı 1941 yılında Standard Statistics ve Poor’s Publishing Company’ nin Standart& Poor’s adı altında birleşmesi ile üçe inmiştir. Bu tarihten sonra Amerikan piyasasına en önemli giriş 1982 yılında, 1932 yılından beri kamu hizmet kuruluşları hakkında araştırmalar yapan Chicago kökenli Duff And Phelps’ in birçok şirkete tahvil derecelendirilmesi yapmaya başlaması ile yaşanmıştır. Diğer bir derecelendirme kuruluşu **McCarthy, Crisanti And Maffei** 1975 yılında kurulmuş, 1991 yılında Duff and Phelps şirketi ile birleşmiştir. Yeni kurulan bu dört derecelendirme kuruluşu piyasaya girişte uzmanlaşmış derecelendirme kuruluşlarının rekabeti ile karşı karşıya kaldılar. Örneğin Thompson Bankwatch ve IBCA yalnızca finansal kuruluşların, A M Best ise sigorta Kuruluşlarının alacaklarını ödenmesi yeteneklerini ölçmekteydiler.

Uluslararası finansal piyasalarda sermaye akışlarının bankacılık sektöründen sermaye piyasalarına kaymasıyla kredi derecelendirmesi denizaşırı bir marka haline gelmeye başlamıştır. Kredi derecelendirmesi gelişmiş birçok ülkenin ve gelişmekte olan birkaç ülkenin sermaye piyasalarında kullanılmaya başlanmış yabancı ülkelerdeki derecelendirme taleplerindeki artışlardan dolayı yabancı kökenli (Amerika dışı) kredi derecelendirme kuruluşlarının sayısı artmıştır.

1990' lı yıllarda Amerika da' ki 4 büyük kredi derecelendirme kuruluşlarından ikisinin mülkiyeti finansal hizmet vermeyen kuruluşlara aitti. Bunlardan Standad&Poors yayıncılık şirketi Mc Graw Hill' in bağlı ortaklığı, Moody's ise esas faaliyet alanı ticari kredi derecelendirme olan Dun And Bradstreet' in bağlı ortaklığı konumundaydı. Fitch başlangıçta bir yayıncılık şirketi olmasına rağmen 1989 yılında bağımsız yatırımcılar grubu tarafından satın alınmıştır. Daha önceden IBCA' yı satın alan bu grup 1997 yılında Fitch ve IBCA' yı birleştirmiş, 2000 yılında ise bu ortaklık Thompson Bankwatch ve Duff And Phelps şirketlerini satın almıştır. 2000 yılında Algoritmics şirketi ile Fitch' i birleştirilerek Fitch Group' u oluşturulmuştur. Günümüzde üç büyük uluslararası derecelendirme kuruluşu da derecelendirme ve şirket birleşmeleri gibi daha çok finansal danışmanlık hizmetleri vermektedirler.

Kredi derecelendirme kuruluşları çalışma alanlarını genişletmişler sadece uzun vadeli Amerikan tahvillerinin derecelendirmesinin dışında onlarca farklı ürünün derecelendirmesi faaliyetlerine girişmişlerdir. Bunların arasında yerel idarelerin ihraç ettiği bonolar, varlığa dayalı menkul kıymetler, imtiyazlı hisse senetleri, toplu tesciller, ticari kâğıt programları, mevduat sertifikaları gibi ürünler mevcuttur. Derecelendirme faaliyeti; türev ürünler, sigorta şirketlerinin alacak haklarını ödeme yeteneği, mortgage hizmet sağlayıcılarının risklerini derecelendirilmesi gibi alanlara da sığramıştır.

Artan yurtdışı talep Amerika' da kurulu derecelendirme kuruluşlarının dramatik bir şekilde deniz aşırı büyümelerine yol açmıştır. Günümüzde

derecelendirmenin ticari bir faaliyet olması ile birlikte derecelendirme kuruluşları her ülkede ofisi olan uluslararası dev organizasyonlara dönüşmüşlerdir.

İlk yıllarında derecelendirme kuruluşları raporlarını ücretsiz olarak kamu ile paylaşmışlar, araştırmalarını bu raporların ve benzeri materyallerin basılı olarak satılması ile finanse etmişlerdir. Fakat bu materyallerin kolayca kopyalanıp dağıtılması yeteri kadar gelir elde etmelerini engellemiştir. Derecelendirme kuruluşlarından daha hızlı ve kapsamlı hizmet talebinin artması ile birlikte derecelendirme kuruluşları hizmetlerinden ücret almaya başlamışlardır. Bu şekilde gelirlerini arttırıp diğer finansal kuruluşlardaki analistlerle rekabet eder hale gelmişlerdir.

1960' lı yıllarda finansman bonosu piyasası kredi kalitesine oranla hızlı bir şekilde büyümüştür. Yatırımcılar arasında herkesçe tanınan bir isme sahip bir firmanın kabul edilebilir bir riske sahip olduğunu düşünme eğilimi artmıştır. 1970 yılındaki Penn Central' ın 82 milyon \$' lık finansman bonosunu ödeyememesi üzerine yaşanan kriz ihraççıların ücret karşılığı derecelendirilmesi işlemini hızlandırmıştır. 1970 resesyonunda Penn Central ödemelerini yapamayınca yatırımcılar şirketleri analiz etmeye başlamış ve bazılarının finansman bonolarını satın almamaya başlamıştır. Bu firmaların birçoğu bir likidite krizi ile yüz yüze gelerek ödeyememe zorluğuna düşmüşlerdir. Sinirli yatırımcıları tekrar ikna edebilmek için ihraççılar kredi derecelendirmeyi dillendirmeye başlamışlar ve böylece ihraç edilecek ürünün en az bir kredi derecesine sahip olduğu pazar uygulaması başlamıştır. Derecelendirme kuruluşlarına olan talebin artması ile bu kuruluşlar ihraççılara ücret karşılığı hizmet vermeye başlamışlardır. Fitch ve Moody 1970 yılında şirket ihraçlarının derecelendirmesini ücretlendirmeye başlamış, bunu birkaç yıl sonra Standard & Poor's takip etmiştir. 1987 yılı verilerine göre Standard & Poor's şirketinin gelirlerinin kabaca %45' ini ihraççılardan alınan ücretler oluşturmaktadır.

Kredi derecelendirme kuruluşlarının tarihsel gelişimine bakarsak:³⁵

Derecelendirme Kuruluşlarının Öncülleri:

1841 Lewis Tappan tarafından ticari kredi kuruluşu, The Mercantile Agency' i kuruldu.

1849 John Bradstreet tarafından ticari kredi derecelendirme kuruluşu kuruldu.

1849 Henry Varnum Poor, *The American Railroad Journal*' in editörü oldu.

1857 Bradstreet tarafından *Kredi Derecelendirme Kitabı* yayımlandı.

1859 Lewis Tappan' ın büyük torunu tarafından RG Dun şirketi kuruldu.

1860 Henry Poor tarafından Poor & Son şirketi kuruldu.

1868 Poor&Soon şirketi tarafından Poor's Publishing Company' nin çalışma sistemini biçimlendiren *Manual of the Railroads of the United States* yıllığı yayınlandı.

1888 Amerika' da Credit Clearing House kuruldu.

1899 AM Best şirketi Alfred Magilton Best tarafından kuruldu.

1900 AM Best *Best's Insurance Reports* yayınlamaya başladı.

1900 John Moody *Moody's Manual of Industrial & Miscellaneous Securities* yayınladı.

1905 Best Insurers Reporting Company' ı satın aldı.

Başlangıç Dönemi:

1907 Wall Street paniği

1909 Moody, *Analysis of Railroad Investments*' ı yayınlarak Amerikan demiryolu tahvillerini derecelendirmeye başladı.

1910 Moody, Amerikan Endüstriyel ve kamu hizmetleri menkul değerlerini derecelendirmeye başladı.

1914 Moody's Investors Service kuruldu.

1913 Fitch Ratings, John Knowles Fitch tarafından Fitch Publishing Company olarak kuruldu.

1916 Poor's Publishing Company hisse senetlerini ve tahvilleri derecelendirmeye başladı.

³⁵ Caslon Analytics Note Corporate Rating Services, Landmarks, <http://www.caslon.com.au/ratingservicesnote5.htm>; Erişim tarihi: 04.03.2008

1919 Foreign Credit Interchange Bureau (FCIB), ve Finance, Credit & International Business kuruldu.

1922 Standard Statistics Company, Inc. kuruldu.

1924 Fitch tahvilleri derecelendirmeye başladı.

1929 Wall Street çöktü.

1931 Amerikan Federal Hükümeti bankalara düşük dereceli tahvilleri belirleme zorunluluğu getirdi.

1933 [Dun](#) firması, The Bradstreet Companies ile birleşti.

1936 Amerikan Bankalarının spekülâtif menkul değerleri satın alması yasaklandı.

1941 Poor ve Standard Statistics, Standard & Poors (S&P) olarak birleşti.

1951 Amerikan Hükümeti ihraççıların düşük dereceli tahvilleri için yüksek sermaye zorunlulukları getirdi.

1962 Dun & Bradstreet, Moody's Investors Service' i aldı.

1966 [McGraw-Hill](#), Standard & Poor's' u satın aldı.

1969 AM Best, United Statistical Associates, Inc., satın aldı.

Büyüme Dönemi:

1970 Penn Central Krizi

1971 S&P, Amerikalı ihraççıların alacak ödeme kapasitesini derecelendirmeye başladı.

1971 S&P, mortgage' e dayalı tahvilleri derecelendirmeye başladı.

1972 Canadian Bond Rating Service (CBRS) ilk derecelendirme notlarını yayınladı.

1974 BankWatch ilk derecelendirme notlarını açıkladı.

1974 On ülkenin merkez bankası başkanları tarafından Basel Komitesi kuruldu.

1975 US Securities & Exchange Commission ulusal bazda kabul edilmiş istatistiksel derecelendirme kuruluşları (NRSROs) tarafından yayınlanan derecelendirme notlarını kabul etmeye başladı.

1975 McCarthy, Crisanti & Maffei şirketi, Amerikan derecelendirme pazarına girdi.

1975 Mikuni & Co Japonya da kuruldu.

1975 S&P ilk olarak bir Japon ihraççıyı detrecelendirdi.

1977 Dominion Bond Rating Service (DBRS) ilk derecelendirme notlarını yayınladı.

1978 IBCA ilk derecelendirme notlarını yayınladı.

1979 Japan Bond Research Institute (JBRI) Keizai Shimbun, Inc (Nikkei)' nin tahvil derecelendirme birimini satın alarak kuruldu.

1982 Duff & Phelps Credit Rating Co. Resmi tahvil derecelendirme notları vermeye başladı.

1983 S&P Amerikan yatırım fonlarını derecelendirdi.

1984 Dun & Bradstreet AC Nielsen Audience Measurement Group' u satın aldı.

1984 Joe Mansueto Morningstar Yatırım Fonu bilgi servisini kurdu.

1985 McCarthy, Crisanti & Maffei, Xerox tarafından satın alındı.

1985 S&P Amerikan Varlığa dayalı menkul kıymetlerini derecelendirmeye başladı.

1985 Nippon Investor Service (NIS) ilk ratinglerini yayınladı.

1985 Japan Credit Rating Agency (JCRA) ilk ratinglerini yayınladı.

1986 S&P Tokyo' da büro açtı.

1987 Amerikan hükümeti AA derecelendirme notuna sahip yerli ve yabancı tahvillerin ağıktan borçlanmasına izin verdi.

Basel Süreci:

1988 Basel Komitesi tarafından Basel Sermaye Uzlaşısı yayımlandı.

1988 Dun & Bradstreet, Intercontinental Medical Statistics (IMS)' yi satın aldı.

1989 Amerikan hükümeti emeklilik fonlarına yüksek dereceli varlığa dayalı menkul kıymetleri satın alma izni verdi.

1989 Keefe Bruyette Woods , Bankwatch' ı Thomson' a sattı.

1989 US Savings & Loans yatırım yapılabilir derecelerin altındaki tahvilleri satın alması yasaklandı.

Birleşmeler:

1997 Fitch ve IBCA birleşti.

1998 US Department of Transportation sadece yatırım yapılabilir derecede notları olan projelere kredi yardımı vermeye başladı.

2000 Fitch IBCA Chicago kökenli Duff & Phelps Credit Rating Şirketini satın aldı.

2000 AM Best ,AM Best Asia-Pacific in Hong Kong' u kurdu.

2000 Fitch IBCA Thomson BankWatch' ı satın aldı.

2000 Canadian Bond Rating Service, S&P tarafından satın alındı.

2001 Basel II Sermaye Uzlaşısı ülke risklerinin değerlendirilmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının önemini arttırdı.

Yukarıdaki tarihçe’ den anlaşılacağı gibi kredi derecelendirme kuruluşları yüzyıllık bir süreçte oldukça gelişim göstermişler, başlangıç döneminde kamuyu aydınlatma amacı taşıyan bu kuruluşlar özellikle Amerika’ da finansal piyasaları düzenleyici bir konuma yükselmişlerdir.

Derecelendirme kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin ilk yasal düzenlemeler Amerika Birleşik Devletlerinde SEC (Securities and Exchange Commission) tarafından yapılmıştır. SEC, 1975 yılından itibaren Derecelendirme kuruluşlarını sınıflandırmaktadır. Finansal piyasalar tarafından güvenilirliği kabul edilmiş derecelendirme kuruluşlarına NRSRO (Nationally Recognized Statistical Rating Organizations- Ulusal Bazda Kabul Edilmiş İstatistikî Derecelendirme Kuruluşları) adını vermiştir.³⁶

2009 yılı başlangıcı itibariyle U.S. Securities and Exchange Commission tarafından kabul edilen 10 tane şirket mevcuttur. Bunlar:³⁷

- A.M. Best Company, Inc.
- DBRS Ltd.
- Egan-Jones Rating Company
- Fitch, Inc.
- Japan Credit Rating Agency, Ltd.
- LACE Financial Corp.
- Moody’s Investors Service, Inc.
- Rating and Investment Information, Inc.
- Realpoint LLC
- Standard & Poor’s Ratings Services

³⁶ Derecelendirme Kuruluşları, A Botan Berker,
http://www.fitchratings.com.tr/ftp/derecelendirme/drc_20.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2008

³⁷ Securities and Exchange Commission, Credit Rating Agencies—NRSROs,
<http://www.sec.gov/answers/nrsro.htm>, Erişim Tarihi: 11.01.2008

2.2.1.2. Türkiye’ de Derecelendirme Faaliyeti

Türkiye’ de derecelendirme faaliyetini iki başlık altında ele alabiliriz; birincisi klasik derecelendirme faaliyeti, ikincisi ise modern derecelendirme faaliyetidir. Klasik risk yönetimi çerçevesinde kredi derecelendirme faaliyeti bankaların kredi işlemleri kadar eski bir tarihe sahiptir. Bu da Türkiye’ de modern bankacılığın ortaya çıktığı Tanzimat dönemine kadar gitmektedir. Bankaların kredi kapasitesinin sınırlı olduğu göz önüne alındığında bir bankanın kredi değerlendirmesi aynı zamanda bir derecelendirme faaliyetidir. Sınırlı kaynakların optimal kullanımı için bankalar mutlaka belirli kriterler kullanacaklar bu kriterlere uygunluğa göre kredi taleplerini belirli bir sıralamaya tabi tutacaklardır. Bu kriterlerin objektif ya da subjektif unsurlar taşıması ise tartışma konumuzun dışındadır. 19. yy sonlarında ortaya çıkan kredi derecelendirme kuruluşları ve modern derecelendirme faaliyeti ise Ülkemizde 1980’ lerin sonlarında başlayan kısa bir geçmişe sahiptir. Ülkemizde derecelendirme faaliyeti ve derecelendirme kuruluşlarının faaliyetleri ile ilgili iki düzenleyici otorite mevcuttur: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sermaye Piyasası Kurulu. Derecelendirme ile ilgili ilk yasal düzenlemeler 1997 yılında SPK’nun “Derecelendirme Faaliyeti ile Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esasları Düzenleyen Tebliğ”i ile başlamıştır. Bu tebliğ 12 Temmuz 2007 tarih 26580 numaralı Resmi Gazete’de yayınlanan tebliğ ile son şeklini almıştır. Mevcut diğer yasal düzenleme ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumuna ait, 1/11/2006 tarih ve 26333 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik” tir. Ülkemizdeki 2001 krizinin ertesinde gerek dış piyasalarda borçlanmanın gerekliliklerinden birisi olması gerekse finansal piyasaların düzenlenmesi ile ilgili mevzuatın daha sıkı uygulanması nedeniyle derecelendirme faaliyetlerinde bir artış söz konusudur. Konu ile ilgili çalışmalar özellikle 2003 yılı sonrasında yoğunlaşmıştır.

Bu bölümde derecelendirmenin Türkiye’ deki gelişimi anlatılacak daha sonra ise konu ile ilgili yasal düzenlemelere yer verilecektir.

2.2.1.2.1. Tarihçe

Kredi Derecelendirme kuruluşları ile Türkiye İlişkileri 1989 yılında Standard&Poors şirketinin Türkiye Cumhuriyeti' ne vermiş olduğu "satisfactory" notu ile başlamaktadır. Moody's derecelendirme şirketinin ülkemiz için ilk derecelendirme notu 1992 tarihli Baa3' tür. Fitch Kuruluşunun ülkemiz için ilk derecelendirme notu ise 1994 tarihli B' dir.

Standart&Poors şirketi tarafından verilen 1989 tarihli not, bir isteğe bağlı olmayan derecelendirme notuydu. 1989 yılında finansal serbestleşmeye geçiş, yabancı sermayenin ülkeye girişleri önündeki engellerin kaldırılması ile birlikte dönemin hükümetleri dış borçlanma yollarına gitmiş 1992 yılında dönemin hükümeti tarafından Türkiye Cumhuriyeti ile kredi derecelendirme kuruluşlarının ilişkileri resmi olarak başlamıştır.

Türkiye için ilk derecelendirme rating kuruluşları tarafından 1988 yılında yapılmıştır. Önce Standard and Poor's ve daha sonra da Moody's Türkiye için kredi notu vermeye başlamıştır. Türkiye açısından ilk derecelendirme askeri borçların vadesinin uzatılması sırasında yapılmıştır. Aldığımız ilk not ise BBB+ olmuştur. (Üreten, 1990: 16).³⁸

Yukarıda değişik yazarlardan alınan alıntılar Türkiye ve derecelendirme kuruluşları ilişkileri açısından çelişkili bilgiler verse de kredi derecelendirme kuruluşlarının sitelerinde yapılan araştırma neticesinde; Standard&Poors' un Türkiye' ye vermiş olduğu ilk derecelendirme notunun, 18 Aralık 1989 tarihli not olduğu tespit edilmiştir. Kuruluş tarafından ülke derecelendirmesi yapılmış ve Türkiye' ye kodlama işlemine tabi tutulmamış "Satisfactory" notu uygun görülmüştür. 1989 tarihi Türkiye' de kambiyo rejiminin terk edilip finansal serbestleşmeye tam olarak geçtiği tarih olarak önem kazanmaktadır. Aşağıdaki tablolarda üç büyük kredi kuruluşunun Türkiye Cumhuriyeti için vermiş olduğu derecelendirme notları gösterilmektedir. Her ne kadar derecelendirme şirketlerinin

³⁸ <http://www.turkborsa.net/docs/raporlar/ozel/DERECELEND%C4%B0RME.pdf>, Erişim tarihi: 01.02.2009

analiz kapsamında değişik kurumlar mevcut olsa da ülke tavan etkisi³⁹ (country ceiling effect) nedeniyle ülke notlarının gelişiminin incelenmesi daha iyi olacaktır.

Standard&Poor's kredi derecelendirme şirketinin Türkiye Cumhuriyetine verdiği notlar aşağıdaki tabloda mevcuttur. Tabloya göre 1994 Martına kadar yatırım yapılabilir niteliğinde olan ülkemiz tahvilleri bu tarihten itibaren spekülative bir görünüme sahiptir.

Tablo 1- S&P Tarafından Türkiye Cumhuriyeti'ne Verilen Derecelendirme Notları

TARİH	YEREL PARA CİNSİNDEN	DÖVİZ CİNSİNDEN
18.Ara.89		Satisfactory
04.May.92		BBB/STABLE/-
03.May.93		BBB/NEGATIVE/-
14.Oca.94		BBB/NEGATIVE/-
22.Mar.94		BB/WATCH NEG/
29.Nis.94		B+/WATCH NEG
16.Ağu.94		B+/STABLE
24.Tem.95		B+/POSITIVE
18.Eki.95		B+/STABLE/
17.Tem.96		B+/WATCH NEG/B
13.Ara.96		B/STABLE/B
10.Ağu.98		B/POSITIVE/B
21.Oca.99		B/STABLE/B
10.Ara.99		B/POSITIVE/B
25.Nis.00	B+/POSITIVE/B	B+/POSITIVE/B
06.Ara.00	B+/STABLE/B	B+/STABLE/B
21.Şub.01	B+/WATCH NEG/B	B+/WATCH NEG/B
23.Şub.01	B/WATCH NEG/C	B/WATCH NEG/C
16.Nis.01	B-/WATCH NEG/C	B-/WATCH NEG/C
27.Nis.01	B-/STABLE/C	B-/STABLE/C
11.Tem.01	B-/NEGATIVE/C	B-/NEGATIVE/C
30.Kas.01	B-/STABLE/C	B-/STABLE/C
29.Oca.02	B-/POSITIVE/C	B-/POSITIVE/C
26.Haz.02	B-/STABLE/C	B-/STABLE/C
09.Tem.02	B-/NEGATIVE/C	B-/NEGATIVE/C
07.Kas.02	B-/STABLE/C	B-/STABLE/C
28.Tem.03	B/STABLE/B	B/STABLE/B
16.Eki.03	B+/STABLE/B	B+/STABLE/B
08.Mar.04	BB-/STABLE/B	B+/STABLE/B
17.Ağu.04	BB/STABLE/B	BB-/STABLE/B
23.Oca.06	BB/POSITIVE/B	BB-/POSITIVE/B
27.Tem.06	BB/STABLE/B	BB-/STABLE/B
03.Nis.08	BB/STABLE/B	BB-/STABLE/B

Kaynak: <http://www2.standardandpoors.com>

³⁹ Country Ceiling Effect: Özel şirketlerin derecelendirme notlarının faaliyette buldukları ülkenin derecelendirme notlarının aşamayacağını açıklayan bir terimdir. Derecelendirme şirketleri örtülü de olsa derecelendirme notlarını belirlerken bu etkiyi dikkate almaktadır. Son zamanlarda bazı derecelendirme şirketleri firmaların derecelendirme notlarını ülke derecelendirme notundan bağımsız olarak belirleyeceklerini açıklamışlardır.

Moody's derecelendirme şirketinin ülkemiz için vermiş olduğu derecelendirme notları ise aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Tablo 2_ Moody's Tarafından Türkiye Cumhuriyeti'ne Verilen Derecelendirme Notları
Türkiye: Ülke Derecelendirme Tarihçesi

Türkiye Cumhuriyeti								
Aksiyon	Ülke Döviz Borç Tavanı				Hükümet Tahvilleri		Görünüm	Tarih
	Tahvil ve Senetler		Banka Mevduatları		Yabancı Para Birimi	Yerel Para Birimi		
	Uzun Vadeli	Kısa Vadeli	Uzun Vadeli	Kısa Vadeli				
Derecelendirme Arttırıldı	Ba1	-	-	-	-	-	-	Mayıs 2006
Derecelendirme Arttırıldı	Ba3	-	B1	-	Ba3	Ba3	Durağan	Aralık-2005
Derecelendirme Arttırıldı	-	-	-	-	-	B1	Olumlu	Subat-2005
Derecelendirme Arttırıldı	-	-	B2	-	-	B2	-	Eylül-2004
Görünüm değişti	-	-	-	-	-	-	Durağan	Ekim-2003
Görünüm değişti	-	-	-	-	-	-	Olumsuz	Temmuz-2002
Görünüm değişti	-	-	-	-	-	-	Durağan	Ocak-2002
Derecelendirme Yapıldı	-	-	-	-	-	B3	-	Nisan-2001
Derecelendirme Düşürüldü	-	-	B3	-	-	-	Olumsuz	Nisan-2001
Görünüm değişti	-	-	-	-	-	-	Durağan	Subat-2001
Derecelendirme Teyit edildi	B1	-	B2	-	B1	-	Olumlu	Aralık-2000
Olası bir Artış için Derecelendirme Gözden Geçirildi	B1	-	B2	-	B1	-	-	Temmuz 2000
Görünüm değişti	-	-	-	-	-	-	Olumlu	Kasım-1999
Derecelendirme Düşürüldü	B1	-	B2	-	B1	-	Durağan	Mart-1997
Olası bir Düşüş için Derecelendirme Gözden Geçirildi	Ba3	-	B1	-	Ba3	-	-	Ocak-1997
Derecelendirme Yapıldı	-	NP	B1	NP	-	-	-	Ekim-1995
Derecelendirme Düşürüldü	Ba3	-	-	-	Ba3	-	-	Haziran-1994
Olası bir Düşüş için Derecelendirme Gözden Geçirildi	-	-	-	-	Ba1	-	-	Nisan-1994
Derecelendirme Düşürüldü	Ba1	-	-	-	Ba1	-	-	Ocak-1994
Olası bir Düşüş için Derecelendirme Gözden Geçirildi	-	-	-	-	Baa3	-	-	Ekim-1993
Derecelendirme Yapıldı	Baa3	-	-	-	Baa3	-	-	Mayıs 1992

Kaynak: Moodys.com

Aynı kuruluşun Türkiye Cumhuriyeti için vermiş olduğu son derecelendirme notları ise aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Tablo 3- Moody'S Tarafından Türkiye Cumhuriyetine Verilen Son Derecelendirme Notu

GOVERNMENT BOND RATINGS IN LOCAL AND FOREIGN CURRENCY	
<u>Local-Currency Government Bond Ratings</u> reflect the government's capacity and willingness to generate local-currency revenue to repay its local-currency bonds on a timely basis.	
<u>Foreign-Currency Government Bond Ratings</u> reflect the government's capacity and willingness to mobilize foreign exchange to repay its foreign-currency denominated bonds on a timely basis.	
<i>Ratings displayed are as of April 23, 2009.</i>	

Government Bond Ratings

Sovereigns

	Döviz Cinsinden		Yerel Para Cinsinden	
	Rating	Görünüm	Rating	Görünüm
Turkey	Ba3	STA	Ba3	STA

Fitch Derecelendirme şirketinin ülkemiz için vermiş olduğu derecelendirme notları ise aşağıdaki tablodadır.

Tablo 4-Fitch Derecelendirme Şirketinin Türkiye Cumhuriyeti Derecelendirme Notları

Ülke	Tarih	Döviz Cinsinden		Görünüm/İzleme	Yerel Para Cinsinden
		Uzun Vadeli	Kısa Vadeli		
Türkiye	10.08.1994	B			
	26.09.1995	BB-			
	26.10.1995	BB-	B		
	29.07.1996	BB-	B	İzlemede-negatif	
	20.12.1996	B+	B		
	10.04.2000	B+	B	İzlemede-pozitif	
	27.04.2000	BB-	B		BB
	21.09.2000	BB-	B	Durağan	BB
	22.02.2001	BB-	B	İzlemede-pozitif	B+
	2.04.2001	B+	B	İzlemede-pozitif	B
	2.08.2001	B	B	Negatif	B-
	5.02.2002	B	B	Durağan	B
	25.03.2003	B-	B	Negatif	B-
	06.08.2003	B-	B	Pozitif	B-
	25.09.2003	B	B	Pozitif	B
	9.02.2004	B+	B	Durağan	B+
	25.08.2004	B+	B	Pozitif	B+
	13.01.2005	BB-	B	Durağan	BB-
	06.12.2005	BB-	B	Pozitif	BB-
	10.02.2007	BB-	B	Durağan	BB-
14.01.2009	BB-	B	Durağan	BB-	

Kaynak: http://www.fitchratings.com/shared/sovereign_ratings_history.pdf

Ülkemizin mevcut derecelendirme notları incelendiğinde üç büyük derecelendirme şirketine göre de Türkiye Cumhuriyeti' nin çıkartmış olduğu borçlanma araçları spekülative bir görünüme sahiptir. Kuruluşların derecelendirme tanımları incelendiğinde Ülkemiz spekülative grubun en üst basamağında bulunmaktadır. Bu da ülkemiz borçlanma araçlarının yatırım yapılabilir bir seviyeleri olsa da dış etkilere çok açık olduğu ve küresel piyasalarda yaşanabilecek olumsuzlukların risk oluşturduğu belirtilmektedir. Ülkemizi ve derecelendirme notlarımızı mevcut durumda en fazla tehdit eden iki unsur; siyasal belirsizlik ve küresel

ekonomideki bozulmadır. Derecelendirme şirketleri analizlerini duyururken bu konulara özellikle dikkat çekmektedirler.

2.2.1.2.2. Türkiye’de Derecelendirme Mevzuatı

Derecelendirme mevzuatının temelini 28.07.1981 tarih ve 2491 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu oluşturmaktadır. Kanununun 22. maddesine göre Sermaye Piyasası Kurulu’nun görev ve yetkilerinden birisi; Sermaye piyasası araçlarının takası, saklanması ile sermaye piyasası kurumlarının ve sermaye piyasası araçlarının derecelendirilmesini düzenlemek ve denetlemektir. Aynı kanununun 39. maddesinde ise derecelendirme kuruluşları diğer sermaye piyasası kurumları arasında sayılmıştır. 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık kanununda ise bankaların derecelendirme değerlendirmeleri kapsamında derecelendirme kuruluşlarına atıfta bulunulmuştur. Bu kanunların verdiği yetki ve görevler kapsamında konu ile ilgili yasal düzenlemeler, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılmaktadır. Aşağıda kısaca bu düzenlemelere yer verilecektir.

a. Sermaye Piyasası Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Sermaye piyasası kurulu tarafından konuya ilişkin yapılan ilk düzenleme 6/3/1997 tarihli ve 22925 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Seri: VIII, No: 31 sayılı “Derecelendirme Faaliyeti ile Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği”dir. Son düzenleme ise 12.07.2007 tarih, 26580 nolu Resmi Gazete’de yayımlanan 51. nolu “Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği” dir. Aşağıdaki bölümde bu tebliğin içeriğine önemli noktalarına değinilmiştir.

Tebliğin 1. Bölümünde; tebliğin amacına, dayanağına ve terimlere yer verilmiştir. 1. maddede tebliğin amacı “*Sermaye piyasasında derecelendirme faaliyetine, bu faaliyette bulunmak üzere Kurulca yetkilendirilecek derecelendirme kuruluşlarına, bu kuruluşların çalışanlarına ve Kurulca kabul edilen uluslararası derecelendirme kuruluşlarına ilişkin ilke, usul ve esasları düzenlemek*” olarak belirtilmiştir. 2. Maddede tebliğin kanuni altyapısı olarak Sermaye Piyasası

Kanununun 22. ve 39. maddelerine atıfta bulunulmuştur. 3. Madde de derecelendirme kuruluğu “Türkiye’de kurulan ve bu Tebliğ ile düzenlenen derecelendirme faaliyetinde bulunmak üzere Kurulca yetkilendirilen derecelendirme kuruluşları ile Tebliğın 8 inci maddesi uyarınca Türkiye’de derecelendirme faaliyetinde bulunması Kurulca kabul edilen uluslararası derecelendirme kuruluşlar” ve Derecelendirme notu ise ”Derecelendirme uzmanları tarafından yapılan inceleme ve analizlerin, derecelendirme komitesince değerlendirilmesi sonucunda işletme ve/veya borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçları için belirlenen not” olarak tanımlanmıştır.

Tebliğın 2. bölümünde derecelendirme faaliyetini kapsamına ve bu faaliyette bulunacak kuruluşların taşımaları gereken özelliklere yer verilmiştir. 4. Maddede bu kapsama ve dikkat edilecek hususlara yer verilmiştir. “(1) Derecelendirme faaliyeti; kredi derecelendirmesi ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi faaliyetlerini kapsar.

(2) İşletmelerce derecelendirme yaptırılması ihtiyaridir. Ancak, Kurul tarafından gerekli görülen durumlarda derecelendirme yaptırılması zorunlu tutulabilir.

(3) Derecelendirme kuruluşları, işletmelerin talepleri olmaksızın derecelendirme yapabilirler. Derecelendirme kuruluşları, talebe bağı olmayan derecelendirme çalışması ve sonuçları hakkında kamuya açıklama yapmadan önce ilgili işletmelere bilgi vermek zorundadırlar. Derecelendirme çalışmasında işletmeler hakkında esas alınan bilgilere ilişkin olarak ilgili işletme tarafından yapılan değerlendirmeler, derecelendirme kuruluşlarınca titizlikle dikkate alınır.

(4) Talebe bağı olmayan derecelendirme çalışmasına bu Tebliğde belirlenen ilke, usul ve esaslara uygun olarak ilgili işletmenin birbirini izleyen 3 hesap dönemi süresince devam edilir. Verilen derecelendirme notu, en fazla 6 aylık dönemler itibariyle gözden geçirilerek, kamuya açıklanır.

(5) Talebe bağı olmayan derecelendirmelerde, müşteriiden veya diğer kişi, kurum ve kuruluşlardan varsa sağlanan veya sağlanması öngörülen ücret ve benzeri menfaatlerin, derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirme notu ile birlikte kamuya açıklanması zorunludur. “

Tebliğ, derecelendirme faaliyetini, kredi derecelendirmesi ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecesi olarak ikiye ayırmaktadır.

5. Maddede kredi derecelendirmesi tanımı yapılmış, kredi derecelendirmesi *“İşletmelerin risk durumları ve ödeyebilirliklerinin veya Borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerinin vadelerinde karşılanabilirliğinin derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir.”* denilmiştir.

6. Maddede ise Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi açıklanmıştır.

“(1) Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi, işletmelerin Kurulca yayımlanan Kurumsal Yönetim İlkelerine uyumlarının derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir.

(2) Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesinde bir bütün olarak tüm ilkelere uyum ile pay sahipleri, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık, menfaat sahipleri ve yönetim kurulu ana bölümleri itibarıyla ayrı ayrı olmak üzere, 1 ile 10 arasında not verilir. Bu değerler arasında kalan (iki haneye kadar) küsuratlı notlar, tama iblağ edilmeksizin kamuya açıklanır.”

7. Maddede derecelendirme faaliyetinde bulunabilecek kuruluşlar için standartlar belirlenmiştir. Ülkemizde derecelendirme faaliyetinde bulunabilmek için Kuruldan ön izin alınması zaruridir.

Mevcut Durumda kurulca faaliyet göstermesine izin verilen ulusal ve uluslar arası kuruluşlar ile faaliyet alanları Tablo 5’te gösterilmiştir.⁴⁰

⁴⁰ Sermaye Piyasası Kurumları, Derecelendirme Kuruluşları, Derecelendirme Faaliyetiyle Yetkili Kuruluşlar.
<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&showmenu=yes&menuid=6&pid=10&subid=1>, Erişim Tarihi: 11.05.2009

Tablo 5_SPK Tarafından Yetkilendirilen Derecelendirme Kuruluşları

Faaliyet Konusu	Türkiye'de Kurulan ve SPK Tarafından Yetkilendirilen Derecelendirme Kuruluşları	Türkiye'de Derecelendirme Faaliyetinde Bulunması Kurulca Kabul Edilen Uluslararası Derecelendirme Kuruluşları
Kredi Derecelendirmesi	1- Fitch Ratings Finansal Derecelendirme Hizmetleri A.Ş. (1) 2- JCR Avrasya Derecelendirme A.Ş. (2) (http://www.jcravrsyaring.com/) 3- TCR Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme A.Ş. (3) (http://www.turkkredirating.com/) 4- Saha Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş. (4) (http://www.saharating.com/)	1- Standards and Poor's Corp. (http://www.standardandpoors.com/) 2- Moody's Investor Service Inc. (http://www.moodys.com/) 3- Fitch Ratings Ltd. (http://www.fitchratings.com/)
Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Derecelendirmesi	1- TCR Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme A.Ş. (3) (http://www.turkkredirating.com/) 2- Saha Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş. (4) (http://www.saharating.com/)	1- RiskMetrics Group Inc. (http://www.riskmetrics.com/)

Tebliğin 3.Bölümü Türkiye’de kurulan derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesi ve listeye alınması ile ilgilidir. 9.maddede bu kuruluşların başvuru koşullarına yer verilmiştir:

“(1) Derecelendirme faaliyetinde bulunmak üzere Türkiye’de kurulacak derecelendirme kuruluşlarının;

- a) Anonim şirket şeklinde kurulmuş olmaları,
- b) Hisse senetlerinin tamamının nama yazılı olması,
- c) Ticaret unvanlarında derecelendirme ibaresinin bulunması,
- ç) Münhasıran derecelendirme ve derecelendirme ile ilgili alanlarda faaliyet göstermeleri ve esas sözleşmelerinin buna uygun olması,
- d) Ödenmiş sermayelerinin en az 200.000,- Yeni Türk Lirası olması,

e) Ortakları, yöneticileri, kontrolörleri, derecelendirme uzmanları, derecelendirme komitesi üyeleri ile tüzel kişi ortaklarının yönetim kurulu üyelerinin bu Tebliğin 10 uncu maddesinin birinci fıkrasında belirtilen niteliklere sahip olmaları,

f) Her bir derecelendirme faaliyetinin bağımsız olarak sürdürülebilmesi için birbirinden ayrı olarak;

1) Tebliğin 5 inci bölümünde yer verilen derecelendirme faaliyet ilke ve esaslarında yer alan hususlar da dahil olmak üzere, yeterli organizasyon, mekan, teknik donanım, belge ve kayıt düzenine sahip olmaları,

2) Tebliğin 5 inci bölümünde yer verilen derecelendirme faaliyet ilke ve esasları uyarınca, sistematik derecelendirme metodolojisi belirlemeleri, bunlara uyumun gözetilmesi amacıyla finansal ve hukuki çalışma şekillerine ilişkin kontrol süreçlerini de kapsayacak şekilde yazılı bir iç kontrol sistemi oluşturmaları ve ahlaki davranış kuralları yönergesi hazırlamaları,

3) Tebliğin 5 inci bölümünde yer verilen derecelendirme faaliyet ilke ve esasları uyarınca, derecelendirme faaliyetinin mevzuata uygun olarak gerçekleştirilmesini, iç kontrol sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını ve ahlaki davranış kuralları yönergesine uyumu gözeterek denetlemek üzere, bu Tebliğin 10 uncu maddesinin beşinci fıkrasında belirtilen niteliklere sahip en az 1 kontrolör görevlendirmeleri,

4) Bu Tebliğin 10 uncu maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen niteliklere sahip en az 2 derecelendirme uzmanı istihdam etmeleri,

5) Bu Tebliğin 10 uncu maddesinin beşinci fıkrasında belirtilen niteliklere sahip en az 3 derecelendirme komitesi üyesinin görevlendirildiği derecelendirme komitesi oluşturmaları,

g) Hazine Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanlık tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde, gerçekleştirecekleri derecelendirme faaliyetlerine ilişkin olarak mesleki sorumluluk sigortası yaptıracaklarını taahhüt etmeleri

zorunludur.

(2) *Bu maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde belirtilen asgari ödenmiş sermaye, her yıl Maliye Bakanlığınca ilan edilen yeniden değerlendirme oranı dikkate alınarak, Kurulca yeniden belirlenebilir.*

(3) *Kurul, başvuruların değerlendirilmesi sırasında, gerekli görülmesi halinde ek bilgi ve belge isteyebilir.”*

10 maddede bu kuruluşların ortak, yönetici, kontrolör ve çalışanlarının taşınmaları gereken özellikler sıralanmıştır. 11. madde de ise kurulun başvuruları nasıl değerlendireceği ve sonuçlandırılacağına yer verilmiştir.

Derecelendirme faaliyetinde bulunacak kuruluşların Kurul’la derecelendirme sözleşmesi yapmaları yabancı bir kuruluşla bilgi paylaşımı yaptıklarında ise bunu bir sözleşmeye bağlayıp kuruma bildirmeleri zorunludur. Dördüncü bölüm 12. ve 13. maddelerde bu durum ve şartları açıklanmıştır.

Tebliğin beşinci bölümü ise derecelendirme faaliyetlerinde uyulacak ilke ve esaslarla ilgilidir. 15. madde faaliyet ilkeleri ile ilgilidir. Madde’de faaliyet ilkeleri şöyle sıralanmıştır:

“(1) Derecelendirme kuruluşları;

a) Derecelendirme çalışmalarını kamuya açıkladıkları derecelendirme metodolojisine uygun ve mevcut tüm bilgilerin kullanılması suretiyle yürütmek, bu amaçla yazılı bir rehber hazırlamak, bu rehberi kullanmak ve uygulamayı izlemek,

b) Çalışmalarında tarafsız bir doğrulama sunacak özenli ve sistematik bir derecelendirme metodolojisi kullanmak,

c) Derecelendirmeye ilişkin oluşturdukları görüşlerini destekleyecek bir belge ve kayıt düzeni oluşturmak,

ç) Müşteri ve/veya borçluluğu temsil eden sermaye piyasası aracı hakkında yanlış ve yanıltıcı nitelikte olabilecek bir derecelendirme çalışması yapmaktan kaçınmak,

d) Çalışma ekibini derecelendirme sürecinde devamlılığı ve tarafsızlığı sağlayacak şekilde oluşturmak,

e) Yapılan derecelendirmenin yüksek kalitede olmasını teminen yeterli kaynak tahsis etmek,

f) Derecelendirme çalışmasını yapma veya çalışmaya devam edip etmeme kararı verirken, söz konusu işe, yeterli mesleki niteliklere sahip derecelendirme uzmanı tahsis edilip edilemeyeceği hususlarını da değerlendirerek, nitelikli bir derecelendirme hizmeti sunmak,

g) Müşterinin kamuya açıklaması gereken bilgilerden zamanında açıklanmayan ve/veya yetersiz olarak açıklananlar ile müşterinin faaliyetlerini önemli ölçüde etkileyen diğer finansal ve idari riskleri derecelendirme çalışmasında dikkate almak,

ğ) Derecelendirme çalışmasında Kurulun muhasebe standartlarına ilişkin düzenlemelerine uygun olarak hazırlanmış ve bağımsız denetimden geçmiş finansal bilgileri esas almak ve yararlanılan bütün kaynakların güvenilir olduğundan emin olmak,

h) Uluslararası bir derecelendirme kuruluşu ile bilgi paylaşımı sözleşmesi yapılması halinde, söz konusu kuruluşun metodolojisine uymak ve aynı sembolleri kullanmak zorundadırlar.

(2) Derecelendirme uzmanlarının da derecelendirme kuruluşu tarafından kullanılan metodolojiyi tutarlı bir şekilde uygulamaları, yanlış ve yanıltıcı olabilecek bir analiz yapmaktan kaçınmak suretiyle çalışmalarında gerekli mesleki özen ve titizliği göstererek kaliteli bir hizmet sunmaları gereklidir.

(3) Bu Tebliğin 10 uncu maddesinin beşinci fıkrasında belirtilen nitelikleri de taşıyan derecelendirme uzmanlarının, uzman olarak görev almadıkları derecelendirme çalışmalarında derecelendirme komitesi üyesi; derecelendirme komitesi üyelerinin de, komite üyesi olarak görev almadıkları derecelendirme çalışmalarında derecelendirme uzmanı olarak görev almaları mümkündür.”

16. maddede derecelendirme notu belirlenirken uyulması gereken faaliyet ilkelerine yer verilmiş, 17.maddede ise derecelendirme notunun izlenmesi ve güncellenmesi ile ilgili ilkelere yer verilmiştir. 18. madde kuruluşların bu faaliyetleri gerçekleştirirken tarafsız davranabilmeleri için uymaları gereken ilkeleri sıralamıştır. 19. maddede bağımsızlığın sağlanması ve çıkar çatışmalarından kaçınılması için uyulması gereken esaslar belirtilmiştir. 20. madde de bağımsızlığın

ortadan kalkmış sayılacağı durumlar, 21 maddede notların kamuya açıklanması ile ilgili ilkeler ve şeffaflık. 22. maddede gizlilik ve sır saklama yükümlülüğü, 23. Madde ahlaki davranış kuralları yönergelerinin kamuya açıklanması ve piyasa katılımcıları ile iletişim, 24. maddede reklam yasağı tanımlanmıştır. 6. bölüm ise kuruluşların uyması gereken diğer hususlar ile ilgilidir.

b. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

5411 sayılı Bankacılık Kanununun vermiş olduğu yetkiye dayalı olarak BDDK; bankaların derecelendirme işlemleri, bankalara kredi talebinde bulunanların kredi değerliliklerinin derecelendirilmesi ve kurumsal derecelendirme konularında düzenlemeler yapmıştır. Kurumun mevcut düzenlemesi “Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine Ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik” tir.⁴¹

Yönetmelik SPK’ nın 51 sayılı tebliği ile paralellik arz etmektedir. BDDK yönetmeliğin kapsamını bankacılık sektörü ile sınırlı tutarak bir anlamda SPK’ nın görev alanına girmemeye çalışmıştır. Buna rağmen sektörde faaliyet gösterecek derecelendirme kuruluşlarının BDDK’ dan izin alması ön şartı derecelendirme mevzuatında bir çift başlılık yaratmaktadır. Aşağıdaki bölümde BDDK’nın yönetmeliği tanıtılacaktır.

“Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik”

Yönetmeliğin birinci kısmı amaç, kapsam, dayanak ve tanımlarla ilgilidir. Yönetmeliğin amacı 1. Maddede “derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesine, faaliyetlerine ve yetkilerinin kaldırılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek” olarak belirtilmiştir. Yönetmelik, bankaların derecelendirilmesini ve bankalara kredi başvurusu yapan müşterilerin kredi değerlemesini yapacak olan kredi derecelendirme şirketlerinin faaliyetlerinin kapsar.

⁴¹ 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

Yönetmeliğin dayanak noktası ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 15, 34, 36, 93 numaralı maddeleridir.

Yönetmeliğin 4. maddesinde yönetmelikte yer alan kavramların tanımına yer verilmiştir. Bunlardan konumuz açısından önemli olanlar şu şekilde tanımlanmıştır. :

- *Derecelendirme notu: Yapılan inceleme ve analizler sonrasında müşteri ya da kredi için derecelendirme kuruluşunca verilen dereceyi,*
- *Müşteri: Derecelendirme yaptırmak üzere derecelendirme kuruluşu ile sözleşme imzalayan, banka veya bir bankadan kredi kullanan ve/veya kullanacak gerçek veya tüzel kişileri,*
- *Talep edilmemiş derecelendirme: Bankalar hariç olmak üzere, müşterilerin kendileri ile bir derecelendirme sözleşmesi imzalanmaksızın derecelendirme kuruluşunca, kamuoyuna açıklanan bilgi ve finansal tablolar esas alınarak derecelendirme notu verilmesini,*
- *Yetkili derecelendirme kuruluşu: Kurulca bu Yönetmelik uyarınca derecelendirme yapmaya yetkilendirilmiş kuruluşu,*

Yönetmeliğin ikinci bölümü temel kavramlar ile ilgilidir. 5. maddesinde derecelendirme faaliyeti aşağıdaki şekilde üçlü bir ayrıma tabi tutulmuş ve tanımlamaları yapılmıştır.

Derecelendirme faaliyeti;

- *Kredi değerliliğinin derecelendirilmesini,*
- *Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesini,*
- *Bankalarca kullanılan derecelendirme yöntemlerinin geçerliliğinin değerlendirilmesini, ve*
- *Bu faaliyetlerin niteliğine göre yapılacak inceleme ve analiz sonucuna dayanılarak bir derecelendirme notu belirlenmesi sürecini içerir.*
- ***Kredi değerliliğinin derecelendirilmesi; müşterinin kullanacağı krediyi geri ödeyebilme gücünün veya borçluluğunu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerini vadelerinde***

karşılıyama riskinin, yetkili derecelendirme kuruluşu tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyeti olarak tanımlanmıştır.

- **Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi**, bankaların "Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik" hükümlerine uyum düzeylerinin yetkili derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir.
- **Bankalarca kullanılan derecelendirme yöntemlerinin geçerliliğinin değerlendirilmesi**, bankaların gerçek ve tüzel kişi kredi müşterileri için uyguladıkları kredi değerliliğinin derecelendirilmesine ilişkin derecelendirme yöntemlerinin geçerliliğinin ve kamuoyuna açıkladıkları bilgilere uygunluğunun bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi faaliyetidir.

Yönetmeliğin 6. maddesinde derecelendirme şirketinin ve çalışanlarının (kalite güvencesi sisteminden sorumlu yönetim kurulu üyeleri, derecelendirme komitesi üyeleri ve derecelendirme uzmanları) uymak zorunda oldukları meslek ilkeleri sıralanmıştır. Bu ilkeler:

- **Objektiflik:** Müşterinin derecelendirilmesinde kullanılan değerlendirme yöntemlerinin doğruluğu geçmiş tecrübelerle ispatlanmış olmalıdır. Bu yöntemler sürekli olarak gözden geçirilmelidir. Kredi değerliliğinin derecelendirilmesi yönteminin düzenli olarak bir ila üç yıllık dönemlerde geriye dönük testleri içerecek şekilde gözden geçirilmesi zorunludur.
- **Tarafsızlık:** Derecelendirme süreci, yetkili derecelendirme kuruluşunun ortaklık yapısı ve/veya yönetim kurulundaki muhtemel çıkar çatışmalarından etkilenmeyecek ölçüde bağımsız olmalıdır.
- **Uluslararası erişilebilirlik/şeffaflık:** Yerli ve yabancı tüm kuruluşlar, yetkili derecelendirme kuruluşunun verdiği bireysel derecelendirme notlarına eşit şartlarda ulaşabilmelidir.

- **Açıklama yükümlülüğü:** Krediye ilişkin temerrüt tanımı, değerlendirme yöntemi, kullanılan zaman aralığı, her bir değerlendirme kategorisinde bulunan temerrüt oranlarının ve derecelerin değişim ihtimali, her bir derecelendirme notunun anlamı ve derecelendirme kuruluşları tarafından kullanılan genel yöntem kamuoyuna açıklanmalıdır.
- **Kaynak yeterliliği:** Yetkili derecelendirme kuruluşu yüksek kalitede değerlendirme yapabilmek için gerekli tüm kaynaklara sahip olmalıdır. Derecelendirmenin daha etkin ve güvenilir olması için, derecelendirilen müşteri ile süreklilik arz eden bir ilişki içinde olunmalıdır.
- **İtibar:** Üçüncü kişi ve kurumlar tarafından yetkili derecelendirme kuruluşunun derecelendirmelerine gösterilen itimat ve gizli bilgilerin kötüye kullanımını engelleyen kalite güvencesi sistemlerinin olması derecelendirme kuruluşlarının itibarı için önem taşımaktadır.

Yetkili derecelendirme kuruluşunun ortakları, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile denetçileri, yöneticileri, derecelendirme komitesi üyeleri ve derecelendirme uzmanları müşterilerine 5 inci madde kapsamında yürüttükleri veya yürütecekleri derecelendirme faaliyetlerinin sonucu ile ilgili bir taahhütte bulunamazlar.

Yönetmeliğin 7. maddesi derecelendirme şirketi çalışanlarının taşımaları gereken objektif kıstaslar ile ilgilidir. 8. madde derecelendirme şirketi çalışanlarının bağımsızlığı ile ilgilidir. Çalışanların bağımsızlığının sağlanması için subjektif ve objektif kriterler getirmiştir. 8. maddede bağımsızlık şu şekilde tanımlanmıştır.

“Bağımsızlık, yetkili derecelendirme kuruluşlarının ortaklarının, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile denetçilerinin, yöneticilerinin, derecelendirme komitesi üyelerinin ve derecelendirme uzmanlarının mesleki faaliyetlerini doğruluk ve tarafsızlık çerçevesinde yürütmelerini sağlayacak bir davranış ve anlayışlar bütünüdür.”

9. maddede ise yukarıda tanımlanan bağımsızlığın hangi hallerde ihlal edilmiş olacağı tanımlanmıştır. 10. madde ise kuruluşların ve çalışanlarının göstermeleri gereken mesleki özen ile ilgili sübjektif yaklaşımlar sergilemiştir. 11. madde ise 8, 9, ve 10. maddelerde getirilen sübjektif kriterlerin nasıl kontrol edileceği ile ilgilidir. Yönetmelik 11. madde ile derecelendirme şirketleri için kalite güvencesi sisteminin kurulmasını mecburi kılmıştır.

Yönetmeliğin 3. bölümü derecelendirme şirketlerinin yetkilendirilmesi ile ilgilidir. 12. maddesinde derecelendirme kuruluşlarının tüzel kişilikleri ile ilgili 13. maddesi ise çalışanları ile ilgili 51 numaralı SPK tebliğine paralel objektif kriterler getirmiştir.

Madde 12- (1) Yetkilendirilecek derecelendirme kuruluşlarının;

- a. Anonim şirket şeklinde kurulmuş olması ve hisse senetlerinin tamamının nama yazılı olması,*
- b. Esas sözleşmelerinde sadece derecelendirme faaliyetinde bulunacaklarına ilişkin ibarenin bulunması,*
- c. Ticaret unvanlarında derecelendirme ibaresinin bulunması,*
- d. Derecelendirme faaliyetini gerçekleştirebilecek ölçüde yönetim yapısına, yeterli sayı ve nitelikte derecelendirme uzmanına, gerekli teknik donanıma, belge ve kayıt düzenine sahip olunması ve kalite güvencesi sisteminin oluşturulması ya da oluşturulmasına yönelik planların sunulması*
- e. Verecekleri hizmetlerden doğabilecek zararları karşılamak amacıyla mesleki sorumluluk sigortası yaptıracaklarını taahhüt etmesi,*
- f. Yurt içinde veya yurt dışında derecelendirme faaliyetinde bulunma yetkisinin iptal edilmemiş olması,*
- g. Ortaklarının, yönetim kurulu başkan ve üyelerinin, yöneticilerinin, denetçilerinin ve derecelendirme komitesi üyelerinin derecelendirme faaliyeti sırasında bağımsızlıklarının ortadan kalkması durumunda müşteriye verilen derecelendirme hizmetinden çekileceğini taahhüt etmesi şarttır.*

14. madde ise yetki başvurusu esnasında kurumca istenen bilgi ve belgeleri içermektedir.15. maddede SPK tebliğinde de mevcut olan bilgi paylaşımı sözleşmesine değinilmiştir. 16. madde ise kuruluşlarının nasıl yetkilendirileceğine yer verilmiştir.

Yönetmeliğin 4. bölümü derecelendirme kuruluşlarının faaliyetlerini nasıl gerçekleştirecekleri ile ilgilidir. SPK tebliğine paralel olarak 17. madde ile derecelendirme şirketlerine reklam yasağı getirilmiş, 18. madde ile isteğe bağlı yapılan derecelendirme işlemlerini mutlaka bir sözleşmeye dayalı olarak yerine getirmeleri istenmiş, bu sözleşmede yer alması gereken bilgilere yer verilmiştir. 19.madde ise derecelendirme sözleşmesinin feshi ile ilgilidir. 20. madde ise derecelendirme faaliyetinin hangi usul ve esaslar dahilinde sürdürülmesi gerektiği ile ilgilidir.

Madde 20- (1) Yetkili derecelendirme kuruluşları faaliyetlerini aşağıda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yürütürler.

a) Derecelendirme uzmanlarının Kuruma bildirilen ve kamuoyuna açıklanan derecelendirme yöntemlerine veya bilgi paylaşımı sözleşmesine uygun olarak bilgi toplamalarını ve bu bilgileri önyargısız analiz etmelerini sağlayacak yazılı süreçler belirlenmelidir.

b) Müşterinin ve derecelendirme faaliyetinin niteliğine göre, müşteri ile derecelendirme ücretine ilişkin yapılan görüşmelere katılanlar dışından seçilecek gerekli sayıda ve yeterlilikte derecelendirme uzmanı tahsis edilmelidir.

c) Kredi değerliliğinin derecelendirmesinde, bağımsız denetim kuruluşlarınca veya 3568 sayılı Kanuna göre ruhsat almış, denetim yetkisine sahip meslek mensupları tarafından Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca belirlenmiş muhasebe ilkelerine uygunluğu onaylanmış finansal tablolar esas alınmalıdır.

ç) Derecelendirmenin bu Yönetmelik hükümlerine ve yetkili derecelendirme kuruluşunca uygulanacağı açıklanan derecelendirme yöntemlerine uygun yapıldığını

kanıtlayacak çalışma kağıtları hazırlanmalı, bunlar ile derecelendirme görüşünü destekleyecek diğer bilgi ve belgelere ilişkin kayıt düzeni oluşturulmalıdır.

d) Derecelendirme uzmanları tarafından hazırlanan çalışma kağıtları, ekleri ve bunlara ilişkin görüşler esas alınarak müşteriye verilecek derecenin ve sektörler itibarıyla müşterilere verilecek derecelendirme notlarına esas derecelendirme yöntemlerinin yetkili derecelendirme kuruluşu tarafından oluşturulması gereken derecelendirme komitesince belirlenmesi zorunludur.

e) Derecelendirme sözleşmelerinde düzenli olarak gözden geçirileceği kararlaştırılmamış olanlar dışındaki derecelendirme faaliyetlerinin sonuçları ve kamuoyuna açıklanan dereceler, müşterinin kredi değerliliğini veya verilen dereceye esas oluşturan bilgileri etkileyecek gelişmeler sürekli takip edilmek suretiyle güncellenmeli, gerektiğinde derece değişikliği yapılmalı ve bu durumda, yeni derece ile birlikte bir önceki derecenin değiştirilme gerekçesi kamuoyuna açıklanmalıdır.

f) Bir müşteri hakkında talep edilmemiş derecelendirme notu verilmesinde, bu Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara uygun olarak asgari dört hesap dönemi süresince derecelendirme yapılması ve verilecek derecelendirme notlarının en fazla altı aylık dönemler itibarıyla gözden geçirilerek kamuoyuna açıklanması esastır.

g) Yetkili derecelendirme kuruluşu, kredi değerliliği ya da kurumsal yönetim uygulamaları bakımından eş değer müşterilerin birbirine denk derecelendirme notları alacağı tutarlı bir yöntem uygulamalıdır.

ğ) Yetkili derecelendirme kuruluşlarınca verilen dereceler sürekli olarak izlenmeli, derecelendirilen müşterinin kredi değerliliğini etkileyebilecek bilgi akışının devamlılığını ve etkinliğini sağlamak üzere politikalar oluşturulmalı ve yeni edinilen bilgilerin verilen dereceleri etkilemesi halinde dereceler üzerinde gereken değişiklikler yapılmalıdır.

21. maddede sırların saklanması 22. maddede ise derecelendirme notlarının kamuoyuna açıklanması düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 5. bölümü ise çeşitli ve son hükümler ile ilgidir. 23. madde de kuruma yapılacak bildirimler ve şartları düzenlenmiştir. 24. maddede BDDK tarafından yapılacak denetim gözetim açıklanmış, derecelendirme şirketlerinin bilgi ve belgeleri 5 yıl süre ile muhafazası istenmiştir. 26. madde finansal tablo düzenleme ve bağımsız denetim yükümlülüğü, 26. madde mesleki sorumluluk yükümlülüğü ile ilgilidir. Mesleki sorumluluk sigortası kavramı belki de yönetmeliğin getirdiği en hayati yeniliktir.

Mesleki sorumluluk sigortası

Madde 26- (1) *Sigorta teminatı müşteri ile imzalanan derecelendirme sözleşmesinde öngörülen tutarın iki katından az olmamak üzere 5 inci maddede belirtilen derecelendirme faaliyetleri kapsamında verilecek derecelendirme notları nedeniyle oluşabilecek zararların tazminini teminen Kanununun 36 ncı maddesi uyarınca, derecelendirme kuruluşları derecelendirme sözleşmesinin imzalandığı tarihten itibaren yedi gün içinde genel şartları Hazine Müsteşarlığınca belirlenen mesleki sorumluluk sigortası yaptırırlar.*

(2) *Mesleki sorumluluk sigortası yaptırılacak sigorta şirketi, derecelendirme sözleşmesi yapılan müşteri ya da müşterinin doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ettiği iştiraki veya bağlı ortaklığı olamaz.*

(3) *Birinci fıkra kapsamındaki mesleki sorumluluk sigortasına esas matrah, Kurulca uygun görülmesi halinde, yetkili derecelendirme kuruluşunun geçmiş yıla ilişkin ciro tutarından az olmamak üzere yönetim kurulunca kabul edilen cari yıla ilişkin bütçelenen ciro tutarının asgari iki katı esas alınarak belirlenir.*

26. maddede kuruma yapılacak yetki iptallerine ve şartlarına değinilmiştir. Burada yetkinin sürekli veya geçici olarak kaldırılması gibi ikili bir yapıya gidilmiş ve bu durumların şartları sıralanmıştır. 28. madde mesleki sorumluluk sigortasının tazmini düzenlenmiştir.

2.3. Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Derecelendirme Tanımları ve Yaklaşımları

Dünya genelinde yüzün üzerinde kredi derecelendirme kuruluşu faaliyet göstermektedir. Bunlardan on tanesi SEC tarafından NRSRO's olarak kabul edilmiş olup USA sermaye piyasalarında faaliyet göstermektedir. SEC tarafından yetkilendirilen bu on şirket de uluslararası kredi derecelendirme faaliyeti gerçekleştirirse de bunlardan sadece üç tanesi dünya genelinde yüzü aşkın ülkede faaliyet göstermektedir. Bu bölümde uluslararası derecelendirme şirketlerinden en önemli üç tanesinin derecelendirme yaklaşımına ve derecelendirme tanımlarına yer verilecektir. Bu kuruluşlar SPK tarafından da ülkemizde faaliyet izni verilen; S&P, Moody's ve Fitch' tir.

2.3.1. Standard&Poor's' un Derecelendirme Yaklaşımı ve Tanımları⁴²

S&P' ye göre şirketleri; bağımsızlık, tarafsızlık, güvenilirlik ve bilgilendirme temel ilkeleri çerçevesinde faaliyet gösteren profesyonel bir organizasyondur.⁴³ Şirket bu dört temel ilkenin geçerliliğini sağlamak için faaliyetlerini gerçekleştirirken kullandığı; kriter, metodoloji ve prosedürleri sürekli olarak gözden geçirmekte, yenilemekte ve yapılan değişiklikleri kamuoyu ile paylaşmaktadır. Bu bölümde öncelikle kurumun derecelendirme yaklaşımına göz atılacak ardından derecelendirme tanımlarına yer verilecektir.

2.3.1.1. Derecelendirme Yaklaşımı

S&P şirketinin temel amacı uluslararası piyasalara yüksek kaliteli, tarafsız, bağımsız ve titiz analitik bilgi sunmak olarak tanımlanmıştır.⁴⁴ Yukarıda değindiğimiz dört temel ilke çerçevesinde bu amacı gerçekleştirmek için şirket belirli

⁴² Code Of Conduct, Standard& Poors Rating Services, June 2007, http://www2.standardandpoors.com/spf/pdf/fixedincome/04.%20StandardPoors_Ratings_Services_Code_of_Conduct.pdf, Erişim tarihi, 21.01.2008

⁴³ Standard&Poor's, Corporate Ratings Criteria, <http://www2.standardandpoors.com>, s: 3, Erişim tarihi: 07.02.2008

⁴⁴ Standard&Poor's Rating Services, Code Of Conduct, s: 1

bir kurallar bütünlüğü çerçevesinde hareket eder. Bu kuralların nihai amacı piyasaya güvenilir ve tutarlı bilgiler sağlamaktır. Bu bilgiler ışığında şirketin derecelendirme yaklaşımı şu şekilde şekillenmiştir:

- Kredi dereceleri kredi riski hakkında S&P' nin görüşlerini ifade eder,
- Kredi derecelendirme notları şirketin ihraççı veya ihraç ürünü hakkında şirketin uzun vadeli görüşüdür.
- Derecelendirme notları yatırımcılar açısından al, sat veya tut tavsiyesi niteliğinde değildir. Derecelendirme notları kısmi olarak ihracın ya da ihraççının kredi kalitesi ile ilgili bir görüştür. Kredi kalitesi de yatırımcıların karar verirken dikkate almaları gereken unsurlardan sadece bir tanesidir.
- Derecelendirme notları ihraççı veya ihraç ürününün kredi kalitesi hakkında göreceli fikirlerdir. Derecelendirme şirketinin yüksek bir not verdiği ihraççı veya ihraç ürününün ödeme zorluğuna düşmesi bunu değiştirmez.

Şirkete göre derecelendirme notları ihraççının ya da ihraç ürününün gelecekteki kredi değerliliğini gösteren mevcut görüşlerdir. Derecelendirme notları derecelendirme servisinin ihraççıdan ya da onun acentelerinden aldığı bilgilere ve servisin diğer kaynaklardan topladığı güvenilir olduğuna inanılan bilgilere dayanmaktadır. Derecelendirme servisi ihraççıya, onun muhasebesine, danışmanına ve diğer uzmanlarına derecelendirme ve denetim süreci boyunca verdiği bilgilerin doğruluğu, tam olduğu ve zamanında verildiği hususlarına güvenmektedir.

Şirkete göre derecelendirme notları bir yatırım, finansal ya da başka bir tavsiye niteliğinde değildir. Derecelendirme notları belirli bir menkul kıymeti almak satmak ya da yatırımı kararı verilmesi konusunda önerilerde bulunmaz. Derecelendirme notları veya diğer yorumlar belirli yatırımcıların yatırım kararlarının yerindeliği hususunda yorum yapmaz ve yatırım kararı sürecinde dikkate alınmamalıdır. Derecelendirme servisinin bir yatırım, finansal veya diğer bir danışman niteliğinde herhangi bir ihraççı, yatırımcı veya başka bir şahısla herhangi bir vekil ilişkisi olamaz.

Derecelendirme servisi, derecelendirme ve izleme süreci ile ilgili olarak elde ettiği herhangi bir bilgiyi onaylamaya ya da değerlendirme sürecine sokmaya zorlanamaz. Derecelendirme servisi bir denetçi gibi çalışmaz. Derecelendirme notları doğrulanabilir gerçeklik beyanları değildir. Derecelendirme servisi tarafından herhangi bir ihraççıya ya da ihraç ürününe verilen derecelendirme notu verilmesi bu derecelendirme notu ile bağlantılı bilgilerin doğruluğu, tam olması ve zamanlaması yönünde bir garanti olarak görülmemelidir.

Derecelendirme servisi politika ve prosedürleri doğrultusunda, vermiş olduğu bir dereceyi iptal etme, yükseltme, düşürme ya da izleme listesine alma hakkını saklı tutar.

2.3.1.2. S&P' nin Kredi Derecelendirme Tanımları⁴⁵

Firmanın kredi derecelendirme tanımlarını; ihraç ürünü kredi derecelendirme tanımları ve ihraççı kredi derecelendirme tanımları olarak iki başlık altında ele alınabilir. Ülke riski analizleri, S&P'nin ihraççı veya ihracın kredi derecelendirmelerinde standart bir bölümdür. Bu analizin anahtar noktası ödemenin yapılacağı para birimidir. Bir ihraççının döviz cinsi yükümlülüklerini ödeyebilme kapasitesi faaliyette bulunduğu ülkenin döviz yükümlülüklerini karşılayabilme gücündeki zafiyet nedeniyle yerel para cinsinden yükümlülüklerini karşılayabilme gücünden düşük olabilir. Bu nedenle tahvil derecelendirmelerinde ülke riski analize dahil edilir. İhraççı derecelendirme notları yükümlülüğün cinsine göre yerel para birimi ihraççı derecelendirmeleri ve yabancı para cinsinden ihraççı derecelendirmeleri diye ikiye ayrılır.

2.3.1.2.1. İhraç Ürünü Kredi Derecelendirme Tanımları

S&P'nin ihraç ürünü kredi derecelendirmesi bir borçlunun belirli bir finansal yükümlülüğü, belirli finansal yükümlülükler sınıfı, ya da bir finansal programının

⁴⁵ Standard&Poor's Rating Definitions, <http://www2.standardandpoors.com/portal/site/sp/en/us/page.article/2,1,1,4,1204834067208.html>, Erişim Tarihi, 21.03.2008

kredi değeri hakkında mevcut bir fikirdir. Derecelendirme esnasında; garantörlerin, sigorta edenlerin, diğer her türlü kredi değerini artıran tarafların kredi değeri ve yükümlülüğün para birimi dikkate alınır. Görüş borçlunun finansal yükümlülüklerini karşılama kabiliyetini ve isteğini dikkate alır.

Bu derecelendirmeler kısa ya da uzun vadeli olabilir. Kısa vade terimi 365 günden fazla olmayan yükümlülükler için kullanılmaktadır. Kısa vadeli derecelendirmeler ve uzun vadeli derecelendirmeler aynı anda yapılabilir. Orta vadeli derecelendirmeler uzun vade tanımı içerisinde yapılır.

a. Uzun Vadeli Kredi Derecelendirme Tanımları

Uzun vadeli ihraç ürünü kredi derecelendirme notları aşağıdaki hususları dikkate alınarak düzenlenir:

- ✓ Ödeme Olasılığı- Borçlunun finansal yükümlülüklerini vadesi içerisinde karşılayabilme kapasitesi ve yeteneği,
- ✓ Yükümlülüğün şekli ve karşılıkları
- ✓ İflas, yeniden yapılanma gibi şartlar halinde sağlanan koruma ve iflas halinde kreditorün korunması için var olan diğer yasal düzenlemeler.

Firmanın uzun vadeli ihraç ürünü kredi derecelendirme tanımları ise şöyledir:

- **AAA:** S&P tarafından verilen en yüksek derecelendirme kategorisidir. Borçlu borç üzerindeki yükümlülüklerini karşılama konusunda oldukça güçlüdür.
- **AA:** 'AA' ile derecelendirilmiş bir yükümlülük daha yüksek derecelerden çok az farklılık göstermektedir. Borçlunun yükümlülüklerini karşılama yeteneği çok güçlüdür.
- **A:** 'A' ile derecelendirilmiş bir yükümlülük daha yüksek derecelere göre dış etkenlerin ve ekonomik koşullardaki değişimlere karşı daha duyarlıdır. Bununla birlikte yükümlülüklerin yerine getirilme kapasitesi oldukça yüksektir.
- **BBB:** BBB ile derecelendirilmiş bir yükümlülük yeterli korunma parametrelerine sahip olduğunu gösterir. Bununla birlikte ters ekonomik

koşullar ve değişen durumlar borçlunun borç üzerindeki finansal yükümlülüğünü yerine getirebilme kapasitesinin azalmasına yol açacaktır.

- **BB,B,CCC,CC, ve C:** Bu notlarla derecelendirilen bir yükümlülük spekülasyon özellikler taşımaktadır diye değerlendirilir. BB En düşük C ise en yüksek spekülasyon sınıfını temsil etmektedir. Bu yükümlülükler her ne kadar kalite ve koruma özelliklerini gösterse de dış etkenlere karşı daha uyarlıdır.
- **BB:** Spekülasyon dereceleri içerisinde ödenmeme riskine en uzak olanıdır. Bununla birlikte ihraççının karşılaşılabileceği devamlı belirsizlikler, ters işlemlere maruz kalma, ekonomik ve finansal koşullar ihraççının finansal yükümlülüklerini karşılamada yetersiz kalmasına neden olabilecektir.
- **B:** BB' den daha düşük bir not olmasına rağmen borçlu halen yükümlülüklerini yerine getirebilme kapasitesine sahiptir. Ters, işsel, finansal ve ekonomik koşulların ortaya çıkması borçlunun yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesini ve isteğini zafiyet uğratabilir.
- **CCC:** Şayet bir yükümlülük CCC ile derecelendirilmişse şu anda ödenmeme riskine maruz olup borçlunun yükümlülüklerini yerine getirebilme iradesi koşulların iyi olmasına bağlıdır. Koşullar kötüleştiği anda borçlu yükümlülüklerini yerine getiremeyecektir.
- **CC:** CC ile derecelendiren bir yükümlülük büyük bir ihtimalle ödenmeme riskine maruz kalmıştır.
- **C:** Ödenmeme riski çok yüksektir. Genellikle iflasın başladığı fakat ödemelerin devam ettiği durumdaki koşulları gösterir. C notu ayrıca vaktinde ödenmemiş bir öncelikli hisse senedi kar payına ya da amortisman ödemelerine verilebilir.
- **D:** Borcun ödenmediğini gösterir. Buna rağmen cezasız ödeme süresi bitmemiştir ve S&P bu borcun bu vade içerisinde ödeneceğini düşünmektedir. D notu ayrıca iflas durumunda ve borçların ödeme durumu büyük bir rizikoya girmişse verilir.
- **+ ya da – :** AA' dan CCC' ye kadar olan derecelerin ana kategori içerisinde yerlerini daha da belirginleştirmek için kullanılır.

- **NR**: Not verilmediğini göstermektedir. Ya derecelendirme şirketi yeterli bilgiye ulaşamamış ya da şirket politikası olarak derecelendirmemeyi seçmiştir.

b. Kısa Vadeli Kredi Derecelendirme Tanımları:

- **A-1** : S&P tarafından verilen en yüksek kısa vadeli nottur. Borçlunun yükümlülüklerini karşılama kapasitesi çok güçlüdür. Bazı durumlarda notun önüne + işareti ilave edilir. Bu borçlunun yükümlülüklerini yerine getirme konusunda fazlasıyla yeterli olduğunu gösterir.
- **A-2** : Borçlunun yükümlülüklerini yerine getirebilme kapasitesi tatmin edicidir.
- **A-3** : Yeterli koruma parametresine sahip olduğunu gösterir. Bununla birlikte ters, işletme, finans ve ekonomik koşullar borçlunun yükümlülüğünü yerine getirebilme kapasitesini azaltacaktır.
- **B** : Şayet kısa vadeli bir yükümlülük B ile derecelendirilmişse önemli spekülasyon özellikleri taşımaktadır. B kategorisinin altında B-1, B-2, ve B-3 olarak daha ayrıntılı notlar verilebilir. Mevcut durumda borçlu yükümlülüklerini karşılayabilme kapasitesine sahiptir bununla birlikte sürekli belirsizlikler borçlunun gücünü zayıflatacaktır.
- **C** : Borçlunun yükümlülüklerini yerine getirebilme iradesi koşulların olumlu seyretmesine bağlıdır. Şayet dış koşullarda olumsuz bir gelişme olursa ödenmeme durumu meydana gelecektir.
- **D** : Ödenmeme durumunu göstermektedir.
- **Çifte Derecelendirme**: Hem kısa vadeli hem de uzun vadeli derece notunun beraber ifade edilmesidir. Örneğin; AAA/A-1+

2.3.1.2.2. İhraççı Kredi Derecelendirme Tanımları

S&P, ihraççı kredi derecelendirme notu borçlunun finansal yükümlülüklerini karşılama kapasitesi hakkında şirketin mevcut bir görüşüdür. Bu görüş borçlunun finansal yükümlülüklerini zamanında tam olarak karşılama kapasitesi ve isteği ile

ilgilidir. Herhangi bir şekilde şirketin finansal yükümlülüğünün özel şartları ve karlılıkları ile ilgili değildir. Söz konusu olan sadece ihraççının finansal yapısıdır bu nedenle borç ya da yükümlülük üzerine garanti verenlerin sigorta yapanların kredi değerliliklerini dikkate almaz. Şirketin ihraççı kredi derecelendirme notları yükümlünün çıkarmış olduğu herhangi bir ürün için al, sat veya tut gibi finansal bir tavsiye değildir. İhraççı derecelendirme notları değişiklik, bilgi eksikliği ve benzer nedenlerden dolayı değiştirilebilir, iptal edilebilir veya geri alınabilir. İhraççı derecelendirmeleri kısa vadeli ya da uzun vadeli olabilir. Kısa vadeli derecelendirme tanımları 1 yıldan kısa süreli zaman aralığı için kredi kalitesini gösterir.

a. Uzun Vadeli Kredi Derecelendirme Tanımları

AAA : AAA ile derecelendirilmiş bir borçlu finansal yükümlülüklerini karşılamak konusunda oldukça güçlü bir kapasiteye sahiptir. AAA ihraççılara verilen en yüksek derecelendirme notudur.

AA : AA ile derecelendirilmiş bir borçlu finansal yükümlülüklerini karşılamak için çok yüksek bir kapasiteye sahiptir. AAA ile az bir farklılık gösterir.

A : A ile derecelendirilmiş bir ihraççı yüksek bir yükümlülük karşılama kapasitesine sahiptir. Olumsuz ekonomik değişiklikler ve diğer durumlardan daha fazla etkilenme durumundadır.

BBB : BBB ile derecelendirilen bir ihraççı finansal yükümlülüklerini karşılamak için yeterli kapasiteye sahiptir. Bununla birlikte ters ekonomik gelişmeler ve değişen durumlar finansal yükümlülüklerini karşılama kapasitesini zayıflatabilir.

BB, B, CCC, CC ile derecelendirilen yükümlülerin önemli spekülasyon karakterleri taşıdığı düşünülür. BB en düşük spekülasyon CC ise en yüksek spekülasyon yapıya sahiptir. Bu gibi ihraççılar bazı kalite ve koruma özellikleri taşımasalar da ters ekonomik koşullar ve belirsizlikler nedeniyle ödeme kabiliyetlerini kaybedebilirler.

BB : BB ile derecelendirilen bir ihraççı kısa vadede belirsizliklerden diğer düşük derecelerden daha az etkilenmesi beklenir. Bununla birlikte belirsizlikler, finansal ve ekonomik koşullardaki ters gelişmeler ihraççının finansal yükümlülüklerini karşılamada yetersiz kalmasına neden olabilir.

B : B ile derecelendirilmiş bir ihraççı BB ile derecelendirilmiş bir ihraççıya göre ters etkilere daha açık olabilir. Bununla birlikte finansal yükümlülüklerini karşılamak için yeterli kapasiteye sahiptir.

CCC : CCC ile derecelendirilmiş bir ihraççı finansal yükümlülüklerini karşılamak için piyasadaki koşulların iyi olmasına mecburidir.

CC : CC ile derecelendirilmiş bir ihraççı çevresel etkilere en fazla açık olandır.

Artı (+) ya da eksi (-): AA' dan CCC ye kadar olan derecelendirme notları hani kategoriye yakın olduklarını göstermek için + veya – ile işaretlenebilir.

R : R ile derecelendirilen bir ihraççı finansal durum nedeniyle yasal gözetim altındadır. Gözetim senasında denetleyici otoriteler ihraççının bazı borçlarının ödemesine bazılarını ise ödememesine karar verebilir.

SD ve D : SD veya D ile derecelendirilen bir ihraççı birkaç yükümlülüğünü vadesinde ödememiştir. D notu S&P şirketi ödememe durumunun genel bir durum olduğu ve ihraççının bütün borçlarını ödemekte zorluk yaşayacağı düşünüldüğü zaman verilir. SD notu ise ödeyememe durumunun özel bir durum olduğu ve ihraççının diğer borçlarının karşılayabilme gücü olduğu varsayıldığı zaman verilir.

NR : Derecelendirilmemiş

b. Kısa Vadeli Derecelendirme Tanımları

A-1 : A-1 ile derecelendirilen bir ihraççı yükümlülüklerini karşılamak için güçlü bir kapasiteye sahiptir. S&P' nin en yüksek kısa vadeli derecelendirme notudur. Bu kapsamda bazı ihraççılara + ile not verilebilir. Bu durum ihraççının kapasitesinin oldukça güçlü olduğunu gösterir.

A-2 : A-2 ile derecelendirilen bir ihraççı finansal yükümlülüklerini karşılamak için tatmin edici kapasiteye sahip demektir. Bununla birlikte ekonomik koşullardaki kötü değişikliklere A-1 derecesinden daha açıktır.

A-3 : Finansal yükümlülüklerini karşılamak için yeterli kapasiteye sahiptir. Bununla birlikte ters ekonomik gelişmeler ihraççının yükümlülüklerini karşılayabilme kapasitesini zayıflatacaktır.

- B** : B ile derecelendirilen bir ihraççının spekülâtif karakterler taşıdığı varsayılır.
- B-1** : B-1 B kategorisinin en üst sınıfıdır.
- B-2** : Yükümlülüklerini karşılama konusunda ortalama spekülâtif karakter taşır.
- B-3** : Finansal yükümlülüklerini karşılamak için göreceli olarak düşük bir kapasiteye sahiptir.
- C** : C ile derecelendirilen bir ihraççı ödeyememe durumuna açıktır ve yükümlülüklerini karşılama durumu piyasa koşullarının iyi olmasına bağlıdır.
- R** : R ile derecelendirilen bir ihraççı finansal durum nedeniyle yasal gözetim altındadır. Gözetim senasında denetleyici otoriteler ihraççının bazı borçlarının ödemesine bazılarını ise ödememesine karar verebilir.
- SD ve D**: SD veya D ile derecelendirilen bir ihraççı birkaç yükümlülüğünü vadesinde ödememiştir. D notu S&P şirketi ödememe durumunun genel bir durum olduğu ve ihraççının bütün borçlarını ödemekte zorluk yaşayacağı düşünüldüğü zaman verilir. SD notu ise ödeyememe durumunun özel bir durum olduğu ve ihraççının diğer borçlarının karşılayabilme gücü olduğu varsayıldığı zaman verilir.
- NR** : Derecelendirilmemiş

2.3.2. Moody's Derecelendirme Şirketinin Derecelendirme Yaklaşımı ve Tanımları

2.3.2.1. Moody's' in Derecelendirme Yaklaşımı

Moody's derecelendirme şirketine göre rating, bir ihraççının tahvil ve benzeri bir finansal borçlanma aracına ilişkin ödemelerini, finansal aracın vadesi süresince zamanında yapabilme imkânı hakkında şirketin görüşüdür. Rating, alım veya satım tavsiyesi olmadığı gibi, temerrüt olmayacağına dair garanti de değildir. Yatırımcılar, ratingleri aldıkları veya sattıkları sabit getirili menkul kıymetlerin kredi riskini fiyatlandırmakta yardımcı olması için kullanmaktadır. Birçok yatırımcı ayrıca ratingleri yatırım parametrelerini sınırlamak için ve yatırım seçeneklerine kendi yaptıkları analizlerin kapsamadığı piyasaları veya menkul kıymet çeşitlerini de katmak için bir araç olarak kullanmaktadır. Büyük yatırımcılar global olarak

Moody's ratinglerine güvendikleri için ratingler borç ihraççılarının bu sermaye kaynaklarına istikrarlı ve daha kolay erişimini sağlar.⁴⁶

Moody's e göre ratingler ödemede aksama, ödemede gecikme veya yatırımcıya kısmi ödeme gibi potansiyel kredi zararlarının tahmini veya göstergesidir. Kredi zararı ise ihraççının ödemeyi taahhüt ettiği miktar ile gerçekte ödenen miktarın arasındaki farktan oluşur. Moody's ratingleri toplam kredi zararını ölçer – buna hem ihraççının temerrüt olasılığı, hem de temerrüt akabinde oluşan tahmini zararın seviyesi dahildir.

Moody's şirketine göre derecelendirme faaliyeti geleceğe yönelik bir işlem olduğu için doğası gereği öznelidir. Ayrıca uzun vadeli kredi kararları değişik sektörlerden birçok faktörü bir araya getirmeyi gerektirdiğinden şirket, kredi derecelendirmenin basit bir formül metodolojisine dönüştürülmesinin yanıltıcı olacağını ve yanlış anlaşılmaya neden olacağını düşünmektedir. Bu nedenlerle şirket risk analizine çok disiplinli evrensel bir yaklaşım getirmektedir. Şirket derecelendirme faaliyetini bazı esaslar üzerinden sürdürmektedir. Bu esaslar⁴⁷:

- Niteliğe vurgu: Ölçme şirketin derecelendirme yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Ölçme faaliyeti derecelendirme komitelerine derecelendirme analizlerinde objektif ve gerçek bir başlangıç noktası sağlar. Bununla birlikte şirketin derecelendirme notları belirli bir finansal oranlar setine ya da katı bilgisayar modellerine dayanmaz. Derecelendirme notları deneyimli, iyi yetişmiş kredi analistleri tarafından her bir ürün ve ihraççı için ayrı ayrı yapılmış kapsamlı çalışmalardır.
- Uzun Vadeye Odaklılık: Şirketin derecelendirme notları uzun vadeli riskleri ölçmeye yönelik olduğu için şirketin odaklandığı temel faktörler ihraççının borçlarını uzun vadede karşılayabilme yeteneğidir. Bu nedenle şirket gelecek ekonomik gelişmelere ve ötesine bakmaktadır. Şirketin derecelendirme

⁴⁶ Kısaca Moody's Rating (Derecelendirme) Sistemi, www.moodys.com_cust_content_content.ashx_source=staticcontent_mdcs_turkey_ratingsyst_eminbrief_turkish, Erişim Tarihi: 12.11.2007

⁴⁷ Rating Approach, <http://www.moodys.com/moodys/cust/AboutMoodys/AboutMoodys.aspx?topic=rapproach>, Erişim Tarihi; 15.01.2009

notları geçmişte meydana gelen ve mevcut durumu etkileyen faktörlerle ilgilenmez.

- Küresel tutarlılık: Şirketin derecelendirme yaklaşımı derecelendirme görüşlerinin küresel karşılaştırılabilirliğini arttırmak için birkaç kontrol ve denge aşaması içermektedir. Uluslararası alanda derecelendirme notları şirketin faaliyette bulunduğu ülkenin derecelendirme notu ile sınırlıdır. Şirketin görüşleri uluslar arası uzmanların, analistlerin yaklaşımları ile tutarlılık sergilemelidir.
- Nakit akışının tahmin edilmesi ve seviyesi: Şirketin derecelendirme yaklaşımı analiz yaptığı her sektörde bir soruya cevap arar; her bir borç yükümlülüğü için anapara ve faizlerin tam zamanında ödenmeme riskinin seviyesi ve bu riskin diğer yükümlülükleri ile ilgisi nedir? Şirket zamanında ödeyememe riski dediği zaman ihraççının gelecekte nakit yaratabilme kapasitesinden söz etmektedir. Şirketin analizi ihraççının gelecekteki nakit akışının tahmin edilmesi ile ilgilidir. Sonuç olarak bir ihraççının gelecekteki nakit akışları ne kadar net tahmin edilebiliyorsa derecelendirme notu o kadar yüksek olacaktır.
- Mantıklı Ters Senaryolarla Destekleme: Derecelendirme komiteleri rutin olarak değişik senaryoları analiz ederler. Şirketin derecelendirme notları nadiren kasıtlı olarak belirli bir ihraççının içinde bulunduğu ekonomik durumu kapsar. Temel hedef ihraççının özel durumları dışındaki ekonomik koşullardaki kapasitesini ölçmektir.
- Yerel Muhasebe Uygulamalarına Göz Atmak: Şirket analistleri sık sık ulusal muhasebe sistemlerini incelemektedir. Ülkeler arası muhasebe sistemlerindeki farklılıkların mevcudiyetini dikkate alan şirket analistleri ulusal sistemlerle ilgili çalışma yapmaktadırlar. Muhasebe sistemlerindeki farklılıklar dikkate alınarak finansal analiz aşamasında şirket tarafından yapılan işlemlerin altında yatan gerçek nedenler araştırılmaya çalışılmaktadır.

Moody's şirketi tarafından yapılan rating süreci şu aşamalardan oluşmaktadır:

- Belli bir menkul kıymetin sahibi olan veya satın alan yatırımcılara yönelik riskleri değerlendirmek için yeterli bilgi toplanır,
- Komite toplantılarıyla uygun bir ratinge karar verilir,

- Ratingin değiştirilip değiştirilmemesi gerektiğini belirlemek için sürekli takip ve kontrol edilir,
- Moody's ratingleri ve görüşleri hakkında piyasaya ve piyasa katılımcılarına bilgi verilir.

Moody's ratingleri derecelendirme komitesi tarafından belirlenir veya sonradan değiştirilir. Herhangi bir şirketin, sektörün, ülkenin veya varlık türünün baş analisti, rating önerisi ve ardındaki gerekçesi dahil olmak üzere, komite toplantısının çerçevesini belirler. Komite asgari olarak bir grup müdürü veya tayin edilen bir diğer kişi ile baş analistten oluşur. Komite katılımcı sayısını ve toplantı sayısını, ihraççı ve ratingi yapılmakta olan menkul kıymete ilişkin tüm analitik konuları kapsayabilmek için gerekli olan perspektif ve bakış açıları dahil edilecek şekilde arttırmak mümkündür.

İhraççının büyüklüğü, ihraç edilen menkul kıymetin karmaşıklığı, ülke, veya bu tür bir işlemin bundan önce yapılp yapılmadığı gibi konular komite toplantılarının sürecini ve sayısını etkiler. Komite görüşleri tümüyle gizli olarak yapılır ve komitede sadece Moody's analistleri görev alabilir.

Moody's analistleri derecelendirme yaparken birçok kaynaktan faydalanmaktadırlar. Bu kaynaklar: Halka açık veriler, belli menkul kıymetlere ait prospektüsler, halka arz sirkülerleri, izah nameler, yeddi emin sözleşmeleri veya tahvil ihraç edenle tahvil sahibi arasındaki sözleşmeler, piyasa verileri, örneğin hisse senedi fiyatı trendleri, işlem hacmi, tahvil fiyat spreadları, Dünya Bankası gibi kurumlardan elde edilen ekonomik verilerden, Merkez bankaları, bakanlıklar veya düzenleyici otorite kurumları gibi mercilerden elde edilen verilerden, akademik kaynaklı kitaplar veya makaleler, finans dergileri, haber raporları, hükümet, akademi ve sektöründe uzman kişilerle yapılan görüşmeler, tahvil ihraççısıyla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, vb.

2.3.2.2. Moody's Derecelendirme Tanımları

Moody's derecelendirme tanımlarını kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli olarak üçe ayırmıştır. Bu bölümde kısaca bunlara değinilecektir.

2.3.2.2.1. Uzun Vadeli Borç Derecelendirme Tanımları

Moody's' in uzun vadeli borç ratingleri bir yıl ya da daha uzun vadeli sabit getirili borçların kredi riski ile ilgili görüştür. Bu, finansal borcun söz verildiği vade içerisinde ödenmeme olasılığını gösterir. Bu tür ratingler Moody's 'in Global Ölçeğini kullanarak borcun ödenmeme olasılığını ve ödenmeme halinde finansal kaybı gösterir.

Yatırım Yapılabilir Sınıf:

Aaa : Aaa ile derecelendirilmiş borçlar kredi kalitesi en yüksek kredi riski en az olanlardır.

Aa : Yüksek kaliteye sahip ama çok düşük kredi riskine sahip borçlar.

A : Orta-Üst Borç kalitesine, düşük kredi riskine tabi borçlar

Baa : Hafif kredi riskine sahip borçlardır. Orta sınıf diye adlandırılırlar ve bazı spekülâtif karakterler taşıyabilirler.

Spekülâtif Sınıf:

Ba : Spekülâtif özelliklere sahip ve önemli kredi riskine sahip borçlar.

B : Spekülâtif ve yüksek kredi riskine sahip borçlar.

Caa : Düşük itibarlı ve yüksek kredi riskine sahip borçlar.

Ca :Yüksek oranda spekülâtif ve anapara ve faizlerin ödenebilirlik görünümüne rağmen ödenmeme olasılığı epey yüksek borçlar.

C : En düşük derecelendirilmiş tahvilleri gösterir. Ayrıca anapara ve faizlerin ödenme olasılığı oldukça düşüktür.

Moody's ayrıca Aa' dan Caa ya kadar olan notlara 1,2,3 takıları ekleyerek hangi sınıfa daha yakın olduğunu göstermektedir. Örneğin Baa1 notu A derecesine, Baa3 derecesi ise Ba derecesine yakınlığı gösterir.

2.3.2.2.2. Kısa Vadeli Borç Derecelendirme Tanımları

Moody's' in kısa vadeli borç derecelendirmeleri ihraççının kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama kabiliyeti hakkında görüşlerdir. Dereceler, ihraççılara, kısa vadeli borçlanma programlarına ya da bireysel kısa vadeli borçlanma araçlarına verilebilir. Bu yükümlülükler 13 ayı aşmayan yükümlülüklerdir. Moody's aşağıdaki tanımlamaları yapmıştır.

P-1: İhraççılar (ya da destekleyici kuruluşlar) kısa vadeli borçlarını ödemek için olağanüstü yeteneğe sahiptirler.

P-2: İhraççılar (ya da destekleyici kuruluşlar) kısa vadeli borçlarını ödemek için yüksek yeteneğe sahiptirler.

P-3: İhraççılar (ya da destekleyici kuruluşlar) kısa vadeli borçlarını ödemek için kabul edilebilir bir yeteneğe sahiptirler.

NP: Yukarıdaki herhangi bir sınıfa girmeyen borçlar.

Moody's' in derecelendirme tanımlarını özet bir tablo halinde şöyle sunabiliriz:

Tablo 6- Moody's Borç Derecelendirme Tanımları

Uzun vadeli Borçlanma Ratingleri(bir yıl veya bir yıldan fazla vadeler)	
Yatırım Sınıfı	
Aaa	– en üst kalite
Aa1, Aa2, Aa3	– yüksek not
A1, A2, A3	– üst orta not
Baa1, Baa2, Baa3	– orta not
Spekülatif Sınıf	
Ba1, Ba2, Ba3	– spekülatif öğeler
B1, B2, B3	– tercih edilir yatırım seviyesine haiz değil
Caa1, Caa2, Caa3	– zayıf özelliği olan tahviller
Ca	– çok spekülatif
C	– en düşük rating, herhangi bir gerçek yatırım seviyesi elde etme olasılığı çok düşük
Kısa Vadeli Borç Ratingleri (bir yıldan az vadeler)	
Prime_1	(en üst kalite)
Prime_2	
Prime_3	
Not Prime	
Spekülatif Sınıf Likidite (SGL) Ratingleri (Not Prime olarak tanımlanmış spekülatif ihraççılara tahsis edilen)	
SGL_1	– çok iyi
SGL_2	_ iyi
SGL_3	_ orta
SGL_4	_ zayıf

2.3.3. Fitch Şirketi'nin Derecelendirme Yaklaşımı ve Tanımları

Şirkete göre kredi derecelendirme:⁴⁸Kredi değerliliği hakkında nedenselleştirilmiş ve tarafsız bir görüştür. Borçlular (ihraççılar) ve muhataplarından oluşan geniş bir kümenin görelî ve kıyaslanabilir sıralandırılmasıdır. Döviz cinsinden ve yerel para cinsinden yükümlülüklerin zamanında yerine getirilebilmesi hakkında verilen bir görüştür. Sırasaldır ve görelîdir. Bu bölümde Şirket'in kredi derecelendirme yaklaşımına ve derecelendirme tanımlarına yer verilecektir.

2.3.3.1. Fitch'in Kredi Derecelendirme Yaklaşımı

Şirketin kredi derecelendirme yaklaşımı finansal piyasalara güvenilir, zamanlı ve tarafsız bilgi sağlama amacının gerçekleştirilmeye yöneliktir. Bu amacı gerçekleştirmek için şirket ileriye dönük ve yatırımcı öncelikli olarak çalışmayı taahhüt etmektedir. Şirketin temel ilkeleri şunlardır:

- Şeffaflık,
- Tarafsızlık,
- Bağımsızlık,
- Tutarlılık.

Fitch'e göre şirketlerinin vermiş olduğu kredi derecelendirme notları bir kuruluşun faiz, anapara ve karpayı gibi finansal yükümlülüklerini karşılayabilme yeteneği hakkında şirketin görüşünü yansıtmaktadır

2.3.3.2. Kredi Derecelendirme Tanımları⁴⁹

a. Uzun Vadeli Derecelendirme Tanımları

AAA- En Yüksek Kredi Kalitesi: 'AAA' en düşük ödeyememe riskini ifade etmektedir. Sadece finansal yükümlülüklerini karşılamada son derece yüksek

⁴⁸ A. Botan Berker, Kredi Derecelendirmesi, http://www.fitchratings.com.tr/ftp/derecelendirme/drc_20.pdf, Erişim tarihi: 01.09.2008

⁴⁹ Fitch Ratings, definitions of ratings and other scales, http://www.fitchratings.com/web_content/ratings/fitch_ratings_definitions_and_scales.pdf; Erişim tarihi: 15.04.2009

ödeyebilme kapasitesi olanları göstermektedir. Bu kapasitenin önceden tahmin edilebilir olaylardan etkilenmesi çok düşük bir olasılıktır.

AA- Çok Yüksek Kredi Kalitesi: ‘AA’ Çok düşük ödeyememe riskini göstermektedir. Finansal yükümlülükleri karşılamada çok güçlü bir kapasiteye sahip olduğunu gösterir. Bu kapasitenin öngörülebilir gelişmelerden önemli oranda etkilenmesi beklenmez.

A- Yüksek Kredi Kapasitesi: ‘A’ notları düşük ödeyememe riski beklentisini göstermektedir. Finansal yükümlülükleri karşılayabilme gücünün yüksek olduğu düşünülür. Yinede kötü ekonomik gelişmelerden yukarıda derecelendirilenlerden daha fazla etkileneceği düşünülmektedir.

BBB- İyi Kredi Kalitesi ‘BBB’ notları ödeyememe riskinin oldukça düşük olduğu beklentisini içerir. Yükümlülükleri karşılayabilme kapasitesinin yeterli olduğu fakat kötü finansal ve ekonomik gelişmelerin bu kapasiteyi zayıflatmasının olası olduğunu ifade eder

BB- Spekülatif : ‘BB’ notları, özellikle ekonomi ve iş çevresinde zaman içerisinde meydana gelen ters gelişmelerin temerrüt riskini arttıracaklarını göstermektedir. Bununla birlikte, finansal yükümlülükleri karşılarken işsel ve finansal esneklik mevcuttur.

B- Yüksek Derecede Spekülatif: ‘B’ notları maddi temerrüt riskinin mevcut olduğunu fakat sınırlı bir güvenlik marjininin mevcut olduğu gösterir. Mevcut ortamda finansal yükümlülükler karşılanmaktadır fakat yapılacak ödemeleri karşılama kapasitesi iş ve ekonomi çevresinden dolayı bozulmaya açıktır.

CCC- Önemli Kredi Riski: Büyük olasılıkla temerrüt gerçekleşecektir.

CC- Kredi Riskinin Çok Yüksek Seviyeleri: Bazı tür temerrütler olasıdır.

C- Son derecede Yüksek Kredi Riski Seviyesi: Temerrüt çok yakındır ya da kaçınılmazdır, ya da ihraççı faaliyetlerini durdurmuş bir haldedir. C derecesinin verildiği durumlarda ihraççının durumu şu şekillerde olabilir:

- İhraççı maddi bir finansal yükümlülüğü ödeyemedikten sonra bir iyileşme periyoduna girmiştir;
- İhraççı belli bir maddi yükümlülüğü yerine getirmediikten sonra bu yükümlülükle ilgili bir bekletme veya durdurma anlaşmasına girmiştir.
- Aksi durumda Fitch 'RD' veya 'D' durumunun yaklaşmakta veya kaçınılmaz olduğunu düşünecektir.

RD- Sınırlı Temerrüt: 'RD' notları ihraççının finansal yükümlülüklerini karşılayabilme konusunda düzeltilemez bir aşamaya geldiği fakat henüz iflas aşamasına gelmediğini gösterir.

D- Temerrüt : 'D' notları ihraççının iflas vb. durumunda olduğunu gösterir.

b. Kısa Vadeli Derecelendirme Tanımları

Kısa vade derecelendirme notları ihraççının kısa vadeli (13 aya kadar olan kredi vb. yükümlülükleri ve 36 aya kadar olan kamu finans piyasalarındaki yükümlülükleri) yükümlülüklerini karşılayabilme yeteneklerini gösterir.

F1- En Yüksek Kısa Vadeli Kredi Kalitesi: Finansal yükümlülükleri zamanında karşılama içsel kapasitesinin en yüksek olduğunu gösterir. Şayet bu yükümlülükleri karşılamada ekstra bir kapasitesi varsa bu not + ile artırılabilir.

F2- İyi Kısa Vadeli Kredi Kalitesi: Finansal yükümlülükleri zamanında karşılamak için iyi bir iç kapasite mevcuttur.

F3- Yeterli Kısa Vadeli Kredi Kalitesi: Finansal yükümlülükleri zamanında karşılamak için gerekli içsel kapasite yeterlidir.

B- Spekülatif Kısa Vadeli Kredi Kalitesi: Finansal yükümlülükleri karşılamak için minimum kapasite ve iş ve ekonomi çevresindeki yakın zamanlı kötü gelişmeler bu kapasiteyi zorlayacaktır.

C- Yüksek Kısa Vadeli Temerrüt Riski: Temerrüt yüksek bir olasılığa sahiptir

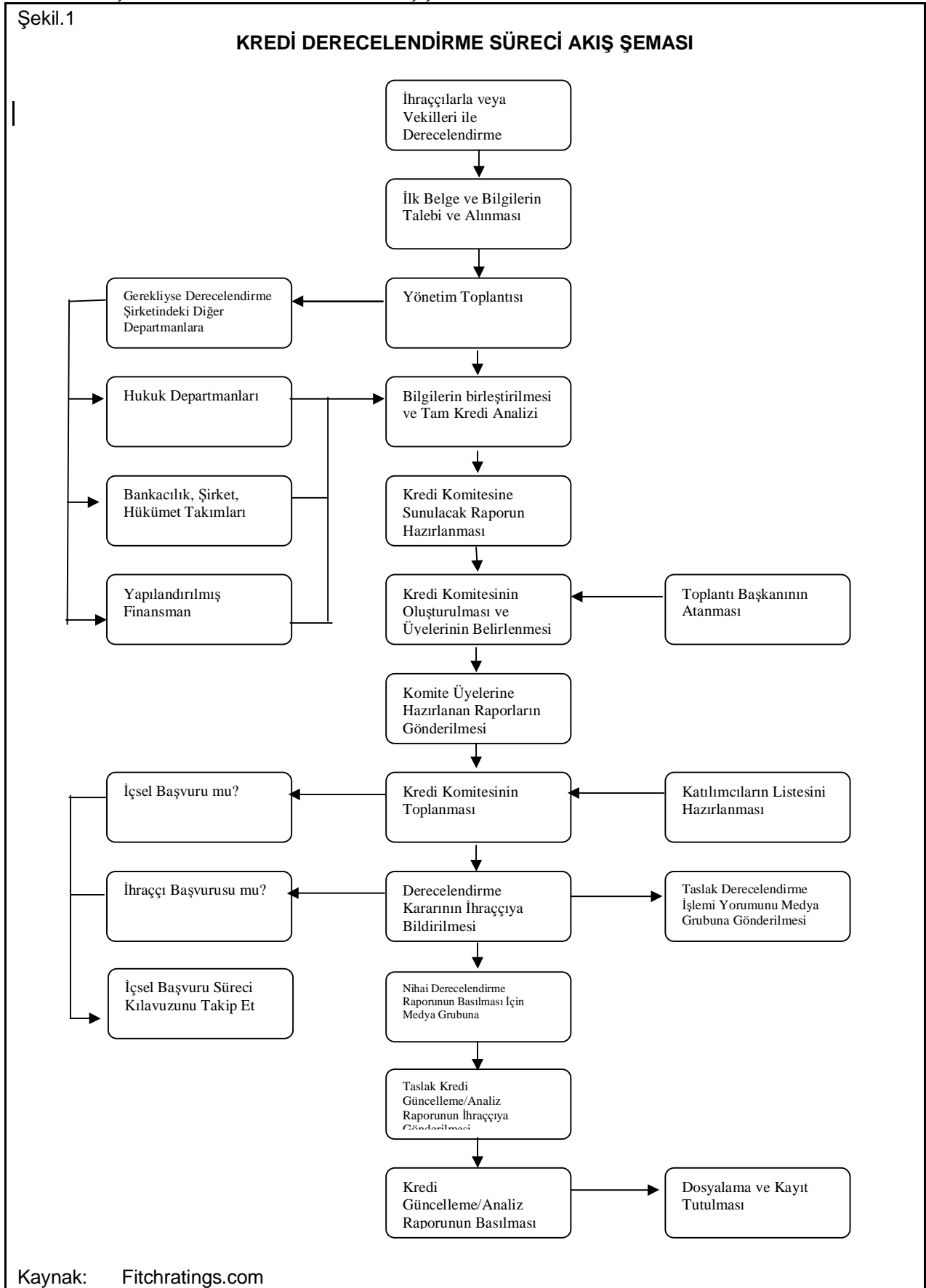
RD- Kısmi Temerrüt: Kuruluş finansal yükümlülüklerini karşılayabilse bile 1-2 ödemesinde temerrüde düşmüştür.

D- Temerrüt: Bir kuruluşun belirli bir kısa vadeli yükümlülüğünde ya da temerrüde düştüğünü gösterir.

2.4. Derecelendirme Şirketlerinin Derecelendirme Süreci

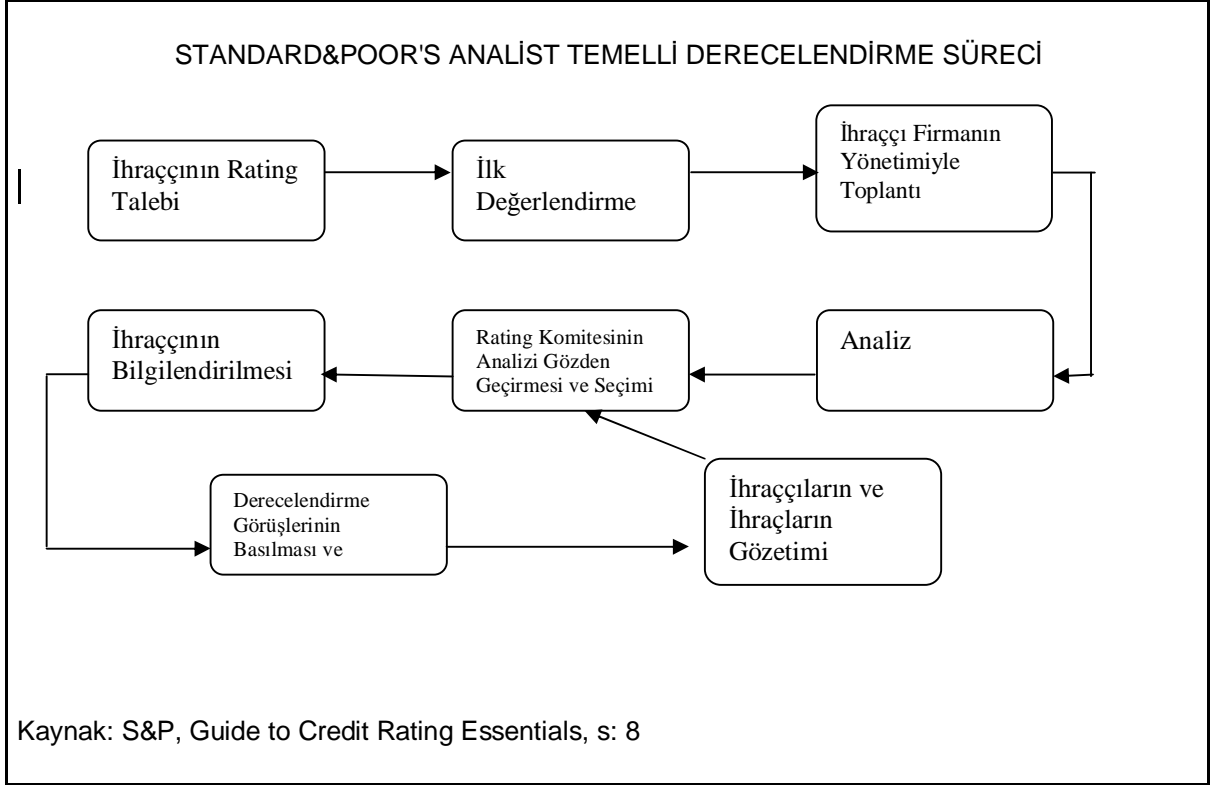
Derecelendirme süreci derecelendirme faaliyetinin nasıl uygulandığını gösterir. Derecelendirme şirketlerinin derecelendirme süreci benzer olmakla beraber süreçte meydana gelen farklılıklar daha çok derecelendirmenin isteğe bağlı olup olmadığı ya da derecelendirmenin hangi faaliyet için istendiğinden kaynaklanmaktadır. İsteğe bağlı bir derecelendirme sürecinin derecelendirme talebinde bulunulması ile başlaması doğaldır. Resen yapılan derecelendirme işleminde ise derecelendirme kuruluşunun inisiyatifi söz konusudur. Diğer taraftan derecelendirilecek kuruluşun ya da ürünün özelliklerine göre derecelendirme farklılık gösterecektir. Bu kısımda genel anlamda ortak özellikleri ile derecelendirme sürecine göz atılacaktır. Gelişmiş bir derecelendirme süreci Şekil1'de gösterilmiştir.

Şekil 1- Derecelendirme Süreci Akış Şeması

Basit bir derecelendirme süreci ise aşağıda gösterilmektedir.

Şekil 2- Basit Bir Derecelendirme Süreci

Derecelendirme süreci derecelendirme talebinde bulunan firmanın derecelendirme şirketine talebi ile başlar. Bu başvurular eskiden ihraç edilmiş bir menkul kıymetin derecelendirilmesi ya da yeni çıkarılan menkul kıymetlerin eski menkul kıymetlere etkisinin ne olabileceğini öğrenmek içinde yapılabilir. Bu talep genellikle firmanın bir kredi talebinden önce ya da bir menkul kıymet ya da tahvil ihracından önce gelir. Buradaki temel güdü firmanın derecelendirme notunun sağlayacağı avantajlardan yararlanmak amacıdır. Bu amaçlar:

- Bilgi Sağlama, Borçlanma Maliyetini Öğrenme: Altman tarafından yapılan bir araştırmada tahvil spreadları ile derecelendirme notları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.⁵⁰ İlk defa derecelendirme alacak bir firmanın derecelendirme notunu öğrenerek ne kadar tahvil ihraç edeceğini planlaması avantajına olacaktır. Aynı şekilde yapılan çalışmalar

⁵⁰ Altman ,Edward I (1989): “Measuring Corporate Bond Mortality and Performance,” Journal of Finance, 44(4), 909–922.

derecelendirme notu ile hisse senetleri fiyatları arasında da pozitif bir ilişkinin mevcudiyeti saptanmıştır.

- Piyasaya Giriş isteği: İhraççının girmek istediği piyasa için derecelendirme notu bir ön koşul teşkil edebilir.
- Ahlaki Riskten Kaçınmak: bazı akademik çalışmalarda kredi derecelendirme piyasasında isteğe bağlı ve resen yapılan derecelendirme notları arasında bir farklılık tespit edilmiştir.⁵¹ İhraççı firma derecelendirme talebinde bulunan firma kendi talebi işle bu işlemi yaparak bu ahlaki riskten kaçınmış olabilir.
- Yatırımcı havuzunu genişletmek isteyebilir. Derecelendirme faaliyeti bir anlamda reklam işlevi görür. İyi bir derecelendirme notu daha fazla yatırımcının ihraca ilgi göstermesini sağlayabilir.

2.4.1. Derecelendirme Sürecinin Aşamaları

Derecelendirme süreci firmalar arasında fazla bir fark göstermemektedir. Genelde, derecelendirme firmalarının şirketlere yönelik derecelendirme süreci beş aşamadan oluşmaktadır: Tanıtım toplantısı, yöneticilerle toplantı, derecelendirme kararının alınması, derecenin açıklanması, derecenin izlenmesi.

2.4.1.1. Tanıtım Toplantısı

Finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla menkul kıymet ihraç edecek şirket veya kuruluşun derecelendirme sürecini tartışmak amacıyla resmi içerikli olmayan bir görüşme talep etmesi bu süreci başlatan etken olmaktadır. Bu amaç ile derecelendirme firmasınca, gerek prosedürü açıklamak gerekse değerlendirme aşamasında ihtiyaç duyulabilecek bilgileri görüşmek üzere ilgili şirket veya kuruluşun üst yönetimiyle bir tanıtım toplantısı düzenlenir. Bu görüşmelerin temel noktası, ihraççının derecelendirme firmasının analize yaklaşımını ve görüşmeler esnasında en çok önem taşıyan konuların neler olduğunu vurgulamaktır.

⁵¹ Poon, Winnie P.H. Are unsolicited credit ratings biased downward?, Journal of Banking&Finance, 27 (2003) 593–614

2.4.1.2. Yöneticilerle Toplantı

Resmi olmayan bir içerik taşıyan tanıtım toplantısını takiben ihraççı kuruluşun derecelendirme işleminin yapılması için derecelendirme firmasına başvurmasıyla birlikte resmi bir süreç başlamaktadır. Bu aşamada menkul kıymet ihracında bulunacak şirket veya kuruluşun üst yönetimi ile bir toplantı yapılması söz konusu olmaktadır. Derecelendirme şirketi üst düzey niteliğindeki bu toplantıdan önce derecelendirme işlemini yapacak uzman grubunu seçerek, şirket hakkında çeşitli bilgilerin hazırlanmasını talep etmektedir.

Derecelendirme yapılabilmesi için gerekli veri miktarı açısından derecelendirme firmaları ilgili şirket veya kuruluşu son derece detaylı bir biçimde denetlemek yerine, en önemli unsurlar üzerinde yoğunlaşmayı tercih etmektedirler. En yararlı bilgiler üst yönetim açısından en çok önem taşıyan konularla ilgilidir. Bu bilgiler şu şekilde özetlenebilir:

- Şirketin kısa geçmişi,
- Şirket stratejisi ve felsefesi (Bu bölüm genellikle genel müdür veya başka bir üst düzey yetkili tarafından sunulmaktadır),
- Faaliyet durumu (Rekabet gücü, üretim kapasitesi, dağıtım sistemi, vb. konular bu bölümde ele alınmaktadır),
- Finansal yönetim ve muhasebe politikaları,
- Düzenleyici gelişmeler, gelecekte yapılacaklar, potansiyel kazançlar, gibi özel önem taşıyan konular da bu bölümde ele alınmaktadır.

2.4.1.3. Derecelendirme Kararının Alınması

Derecelendirme firmasının uzmanları, yapılan toplantıda elde edilen bilgiler ışığında şirketi değerlendiren bir rapor hazırlarlar. Kendi görüşleri ile desteklenen bu raporda bir derece belirlenerek derecelendirme komitesine sunulur. Verilen derecenin uyumlu olabilmesinin sağlanması açısından gerek merkezdeki analistlerin gerekse diğer ülkelerde bulunan bürolarda faaliyet gösteren analistlerin katılımı sağlanır.

Kurulan komitenin toplantısında raporu hazırlayan uzman analistler şirket hakkında detaylı bir sunum yaparak finansal istatistikler ve karşılaştırmalı analizler hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgiler genelde; şirketin stratejik ve finansal yönetiminin değerlendirilmesi, şirketin faaliyette bulunduğu sektörün yapısı, şirketin rekabet durumu, üretim kapasitesi, vb. konuların incelenmesi, finansal analizler, Finansal programlar ve işletme politikaları, derece önerisi gibi konuları kapsamaktadır.

2.4.1.4. Derecenin Açıklanması

Yapılan komite toplantısı sonucunda şirket ile ilgili derece belirlenmektedir. Sonuç öncelikle şirket veya kuruluşa, nedenleri ile bildirilmektedir. Firma yapılan derecelendirmeyi kamuya açıklamadan önce gerekli yasal düzenlemeleri de incelemekte ve taahhüdün yasal, geçerli ve bağlayıcı yapısını garantileyen bir programlama yapmaktadır. Yasal konulardaki incelemeyi takiben verilen dereceler basın yoluyla kamuoyuna duyurulmaktadır. İstenildiği takdirde hem derecelendirilen menkul kıymetler hem de ihraççı kuruluşlar hakkında detaylı bilgiler derecelendirme firmalarınca hazırlanan yayınlardan takip edilebilmektedir.

2.4.1.5. Derecenin İzlenmesi

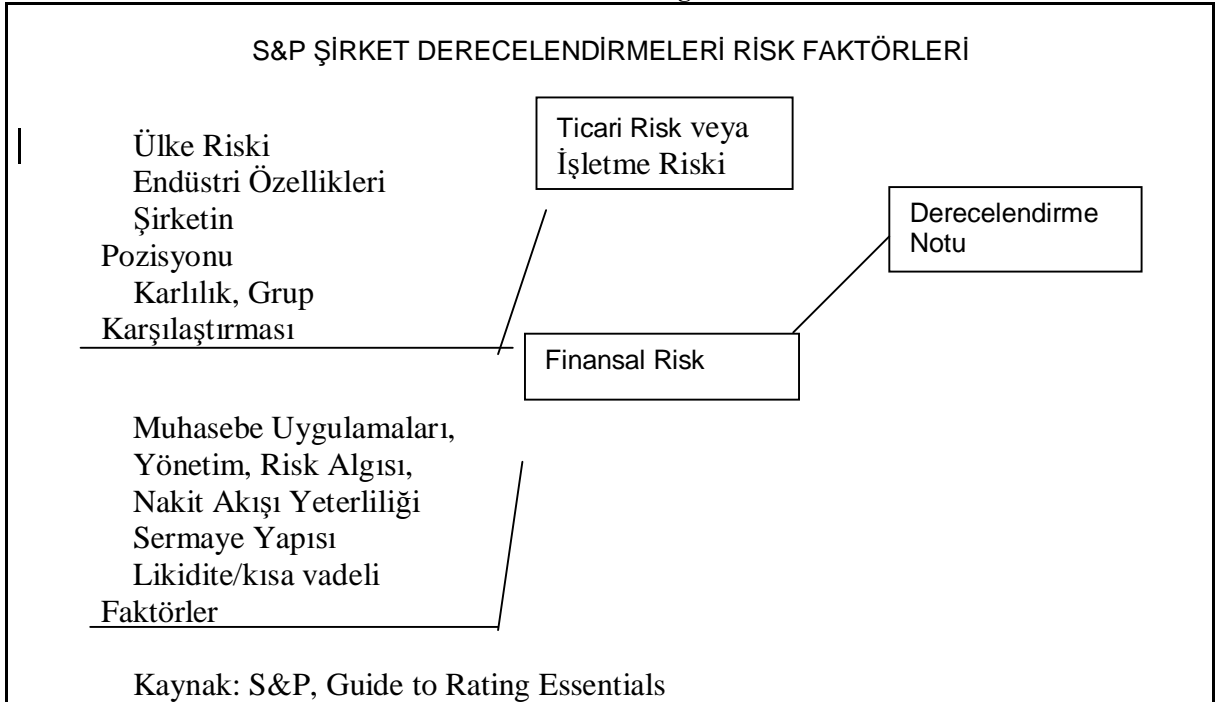
Derecelendirme firmalarının yatırımcılara karşı sorumluluğu borçlanma süresince verilen derecenin doğruluğunu ispat etmektir. Derecelendirme işlemi tamamlandıktan sonra da firma, ilgili şirket veya kuruluşu izlemeye devam etmektedir. Bu izleme sürecinin temelini ilgili kuruluştan sürekli olarak gelen yıllık raporlar, yönetimle yapılan görüşmeler ve çeşitli kaynaklardan elde edilen güncel endüstriyel ve ekonomik veriler oluşturmaktadır. Derecelendirme şirketleri derecelendirilen kuruluşların yönetimiyle sürekli bir ilişki içinde bulunmaya önem verirler. Bunun nedeni, ihraççı kuruluşun zayıf ve kuvvetli yönlerinin, ileriye dönük görünümünün ve temel hedeflerinin sürekli olarak izlenmesidir.

2.5. Derecelendirme Şirketlerinin Şirket Riski Analiz Süreci ve Risk Faktörleri

Derecelendirme şirketlerinin risk analiz süreçleri ihraççıya ve ihraç ürününe göre değişmektedir. İhraççının maruz kaldığı özel riskler ve faaliyette bulunduğu ülke ve sektörden kaynaklı genel riskler nedeniyle analiz sürecine farklı risk faktörlerinin katılması olasıdır. Analiz yaklaşımları benzer olsa da derecelendirme şirketlerinin yayınladıkları yöntembilimlerde farklılaşmalar görülebilmektedir. Bu bölümde genel anlamda derecelendirme sürecine ve bu süreçte analize dâhil edilen risk faktörlerine değinilecektir.

S&P Kredi Derecelendirme Şirketinin şirketlerin derecelendirme sürecinde dikkate aldığı risk faktörleri basit bir şekilde aşağıda gösterilmektedir.⁵²

Tablo 7- S&P'nin Derecelendirme Analizinde Dikkate Aldığı Risk Faktörleri

Yukarıdaki şekil basit olarak bir derecelendirme analizini verse de bu tablo şirketten şirkete, derecelendirmenin türüne vb. faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Moody's Kredi Derecelendirme Şirketine göre bir şirketin borç yükümlülüklerini tek

⁵² S&P, Guide to Rating Essentials, www.standardandpoors.com, Erişim Tarihi: 01.07.2008

başına karşılayabilme kapasitesi kabaca; endüstri özellikleri, ulusal siyasi ve yasal çerçeve, yönetim kalitesi ve risk alım davranışları, temel çalışma ve rekabet durumu, finansal pozisyon ve likidite kaynakları, şirket yapısı, ana şirket destek anlaşmaları, özel durum riski, gibi birçok faktörlerin analizini gerektirir.⁵³

Fitch'in kurumsal notları (ratingleri) sabit getirili menkul kıymet ihraççılarının ticari ve mali risklerini belirlemek üzere kalitatif (nicel) ve kantitatif (nitel) analizlerden yararlanır. Ratingler borç enstrümanı ihraç edenlerin geri ödemelerini zamanında gerçekleştirme kabiliyetlerini değerlendirir ve değişik endüstri grupları ve ülkeler arasında karşılaştırılabilir olmaları amaçlanmıştır. Şirketin en az beş senelik faaliyet geçmişi ve finansal verileri, şirket tarafından sağlanan ve Fitch Ratings'in kendi hazırladığı ileriye yönelik projeksiyonlar analizler esnasında incelenir. Şirketin görece performansı hakkında daha net bir fikir oluşturmak için, şirketin performansı ve finansal oranları kendine benzer ulusal ve uluslararası sektör şirketleri ve diğer şirketlerle karşılaştırılır. Ayrıca, şirketin faaliyet ortamındaki olası değişikliklerle baş edebilme kabiliyeti, farklı "ya olursa" senaryoları kullanılarak yapılan bir duyarlılık analizleriyle değerlendirilir. Şirketin faaliyetlerinden nakit yaratma kabiliyetinin bir göstergesi olan "finansal esneklik" temel bir derecelendirme unsurudur.⁵⁴ Yine şirketin şirket derecelendirme metodolojisinden yapılan analizin çerçevesini şöyle gösterebiliriz.

Tablo 8- Fitch Derecelendirme Şirketi Derecelendirme Analitik Çerçevesi

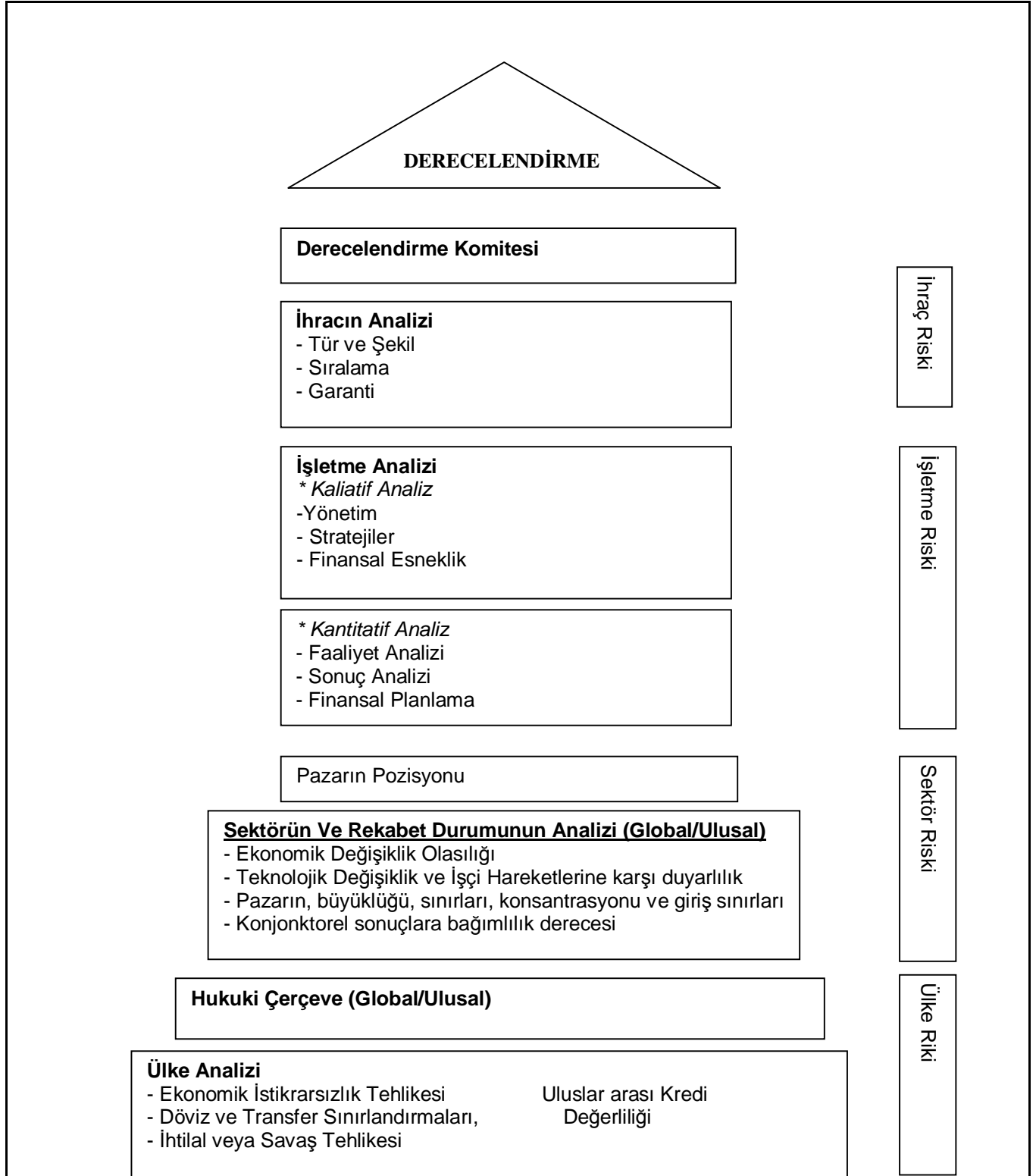
Kalitatif Analiz	Kantitatif Analiz
<ul style="list-style-type: none"> - Endüstri Riski, - Faaliyet Ortamı, - Pazar Durumu, - Üst Yönetim, - Muhasebe Standartları 	<ul style="list-style-type: none"> - Nakit Akışı Üzerine Odaklanma, - Gelir ve Nakit Akışı, - Sermaye Yapısı, - Finansal Esneklik - Kazanç Göstergeleri - Karşılama Oranları - Finansal Kaldıraç Ölçütleri

⁵³ Moody's Investor Services, Industrial Company Rating Methodology, <http://rating.interfax.ru/data/rating/36188%20corporate%20base.pdf>, Erişim Tarihi: 05.05.2009

⁵⁴ Fitch Ratings Ölçüt Raporu, Şirket Derecelendirme Metodolojisi, www.fitchratings.com.tr, Erişim Tarihi: 04.05.2009

	- Karlılık Oranları
--	---------------------

Şekil 3- Derecelendirme Süreci ve İçeriği ve Safhaları

Kaynak: Boyacıoğlu, s: 115 Lanfermann'dan

Derecelendirme süreci sırasıyla ülke, sektör, işletme ve ihraç risklerinin analizi şeklinde işlemektedir. Bu "Top Down" yaklaşım olarak adlandırılmaktadır. Öte yandan bunu tam tersi bir yol izleyen "bottom-up" yaklaşımı da mevcuttur. Bu yaklaşımda ise sırasıyla ihraç, işletme, sektör ve ülke riskleri analiz edilmektedir. Fakat uygulamada derecelendirme şirketlerinin tercih ettiği model top-down yaklaşımıdır.⁵⁵

Kredi derecelendirme şirketlerinin analiz sürecini karşılaştırdığımız zaman ortak yönleri şöyle sıralayabiliriz:

- Analizlerin amacı firmaların ticari ve mali riskinin tespit edilmesidir.
- Ticari ve mali riski belirlerken ülke riski, sektör riski ve işletme riski analizi yapılır.
- Analizler nicel ve nitel olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur.
- Analiz sürecinde ekonomideki devresel dalgalanmalar dikkate alınmaktadır.

Derecelendirme şirketlerinin risk analizlerinin ortak bileşkesi, yapılan bütün derecelendirme işlemlerinde, endüstri riskinin ve işletme riskinin analiz edilmesidir. lke riskinin ve ihraç riskinin analizi ise yapılan derecelendirmenin türüne ve ihracın ya da ihraççının derecelendirilmesine göre değişmektedir. Bir ihraççının derecelendirilmesi işleminde ihraç riskinin analizinin ya da en st seviyede derecelendirilmiş bir ülkede faaliyet gösteren yerel bir ihraççının ya da onun ihraç ürünün derecelendirilmesinde ülke riski analizinin fazla bir faydası yoktur. Bir ihraç ürünün analizi ise genellikle ihraççının analizi ile başlamaktadır. Bu bölümde ilk önce derecelendirme şirketlerinin ülke ve sektör riski analizinde akabinde ise işletme ve ihraç riski analizinde dikkate aldıkları risk faktörlerine değinilecektir.

⁵⁵ Boyacıoğlu, Melek Acar, Bankalarda Derecelendirme ve Türk Bankacılık Sistemi zerine Ampirik Bir alışma, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul: 2005, s: 114

2.5.1. Ülke Riski Analizi

1970’li yıllar Batı bankalarından; Doğu Bloğu, Latin Amerika ve diğer az gelişmiş ülkelere bir kredi patlamasına şahitlik etmiştir. Bu patlama ülkelerin IMF ve Dünya Bankası destekli gelişme projeleri için talep ettikleri fonlara bir cevap niteliğindedir. Ayrıca bankalar, Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi petrol zengini ülkelerden gelen kaynakları çevirme ihtiyacı hissediyorlardı. Bankalar kredi verme anlayışı kazanç ve uluslar arası piyasalardaki rekabetçi konumlarını korumaya yönelikti. Kredi verme kararları genellikle borçlu ülkenin kredi kalitesini çok az dikkate alıyordu. Polonya ve diğer komünist blok ülkelerindeki 1980’lerin başında görülen borç geri ödeme sıkıntıları ve 1982 sonbaharında Brezilya ve Meksika Hükümetlerini borç moratoryumları bazı ülkelerdeki ticari bankaların bilançolarında ve karlılıklarında kalıcı ve büyük etkiler bırakmıştır. Bu gelişmelerin ışığında ülke riski kavramı ya da belirli bir ülkedeki borçlu veya hükümetin yabancı yatırımcılara ya da kreditorlere olan yükümlülüklerini tam olarak yerine getirememesi olasılığı uluslar arası finans topluluğunun temel konu başlıklarından biri haline gelmiştir. Yabancı bir ülkede ikamet eden borçluya verilecek kredi kararları iki aşamalı bir karardır. Borçlunun kredi kalitesinin ölçülmesinin yanı sıra borçlunun yerleşik olduğu ülkeye özgü risklerinde ölçülmesi gerekir.⁵⁶

Ülke riski ile ilgili analizlerde dikkate alınan üç önemli konu vardır. Bunlar: borca hoşgörüsüzlük (debt intolerance), orijinal günah (original sin) ve ülke parası-yabancı para uyumsuzluğu (currency mismatches). Kreditorler tarafından bazı ülkelerin ülke risklerini ya borç ödeyebilme güçleri için geçmiş kötü ekonomik yönetimleri dikkate alınarak bir seviye belirlenmiştir. Bu seviyenin üzerindeki borçlanmayı ülkenin sürdüremeyeceği düşünülmektedir. Orijinal günah kavramı ise ülkelerin dış piyasalarda kendi para birimleri ile borçlanamamaları durumunun maliyetini ifade etmektedir. Ülke parası- yabancı para uyumsuzluğu ise ülkelerin net

⁵⁶ Sühejla Hoti ve Michael Mcaleer, *Modelling the Riskiness in Country Risk Ratings*, First edition, Elsevier, England: 2005, s: 1,2

değerlerinin döviz kuru değişmelerine oldukça duyarlı olmaları ve bir kriz ortamında bu durumdan aşırı derecede etkilenmeleri anlamına gelir.⁵⁷

“Borca hoşgörüsüzlük” kavramı, gelişmiş ekonomi standartlarında 'yönetilebilir' nitelikte olan toplam borç miktarlarının birçok kalkınan/yükselen ekonomi ülkesi için çok ciddi tehditler içerdiğini göstermektedir. Örneğin, dış borç açısından, kreditorler açısından kalkınan/yükselen pazarlar için “hoş görülebilir dış borç sınırı” GSMH'nin yüzde 15-20 gibi düşük bir düzeyde oluşmaktadır. Yani, bir ülkenin dış borcu bu düzeye çıkıncaya kadar borç verme işlemi devam etmektedir. Ama, bu düzeyi geçince, “borca hoşgörüsüzlük” başlar ve kreditorler krediyi keser; cari açık önemli bir finansman unsurunu kaybeder; şüphesiz, bunu, sermaye piyasası işlemleri takip eder ve cari açığın finansmanı imkânsız bir hale gelir ve krizler patlak verir. Bu “borca hoşgörüsüzlük” sınırının belirlenmesinde, ülkenin geçmişteki “borç ödememe” veya “borcunu ödeyemeyeceğini anlayınca borcunu yeniden yapılandırma” tarihçesi çok önemlidir.⁵⁸

Derecelendirme şirketlerine göre ülke riski, borçlunun yükümlülüklerini karşılayabilme yeteneğini ters yönde etkileyen borçlunun faaliyette bulunduğu ülkeye özgü risklerdir. Özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki kredi derecelendirme analizlerinde ülke riskinin analize dahil edilmesi gerekmektedir. Şirket derecelendirmelerinde işletme riski ve finansal risk faktörlerinden ülkeye özgü olanlar mevcuttur. Bunların analize dahil edilmeleri gerekmektedir.

Derecelendirme firmalarının ilgili şirket veya kuruluşların yükümlülüklerini değerlendirme aşamasında ülke genel yapısını değerlendirmeleri bir noktada döviz cinsinden olan borçlarda “transfer riski” ne ait endişelerden kaynaklanmaktadır. Transfer riski, ihraç edilen menkul kıymetin anapara ve faiz ödemelerinin zamanı geldiğinde, ülkedeki döviz yetersizliği veya döviz uygulamaları nedeniyle ihraççı

⁵⁷ Claudio Borio ve Franck Packer, Assessing New Perspectives on Country Risk, Bis Quartely Review 2004

⁵⁸ İlkorur, Korkmaz, Borca Hoşgörüsüzlük 2, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=128924&tarikh=23/09/2004>, Erişim Tarihi: 22.05.2009

kuruluşun yurtiçi parayı ihtiyaç duyulan dövize çevirememesi olasılığıdır. İç borçlardan farklı olarak bir ülkenin dış borçlarını ödeyebilme imkânı döviz pozisyonu ile yakından ilgilidir. Milli paranın yüksek derecede konvertibl olması, ülkelere döviz pozisyonu açısından rahat hareket etme imkanı vermektedir.⁵⁹

Sübjektif bir unsur olan ülkenin borçlarını geri ödeme isteğini ortaya koyabilmenin çeşitli yolları mevcuttur. İç borçlarda olduğu gibi, dış borçların ödenmesinde de ülkede geçerli olan ekonomik politikaların, istikrarın ve diğer ülkelerle olan ilişkilerin de önemli rolü vardır. Bu nedenle bir ülkenin kredi değerliliğinin ölçülmesi birbiriyle bağlantılı sosyal, ekonomik ve politik nitelikli bazı faktörlerin bir arada sentezini gerektirmektedir. Burada en önemli unsur olarak ülke itibarının değerlendirilmesi gelmektedir ki bu da ülkenin net döviz yaratma kapasitesi ve bunun dış borç ödemesine katkısı ile ölçülmektedir. Bu aşamada ortaya çıkan iki tür belirsizliğin değerlendirilmesi gündeme gelmektedir. Ülkenin taahhütlerini karşılamada gösterdiği kararlılığın derecesi “Politik Risk” ve ülkenin dış ödeme taahhütlerini karşılamak için gerekli döviz sağlayabilme yeterliliği olan “Ekonomik Risk”. Bu iki unsur genel olarak birbiriyle ilişkilidir. Ekonomik riskin artması, siyasi eğilimlerin yarattığı borç ödemedeki çekimserliği desteklemektedir. Aksi yöndeki etkileşim ise politik değişiklikler ekonomik güçlüklerle ve dolayısıyla dış ödeme sorunlarına yol açmaktadır.

S&P derecelendirme şirketine göre şirket analizinin her aşamasında dikkate alınan ülkeye özgü faktörler şunlardır:⁶⁰

1. Ticari Risk Faktörleri:

- Makro-ekonomik Kararsızlık: Ülkenin ekonomik sicili makro ekonomik yapı için kararsız bir ortama mı sahip? Ülkenin ekonomik sicilinin kötü olması ya da geçmişte ekonomik yapının dalgalanmalar gösterdiğinin tespiti kredi kalitesini düşürecektir.

⁵⁹ Derecelendirme Kuruluşları, <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba7.doc>, s: 19

⁶⁰ S&P; Rating Methodology: Evaluating the Issuer, www.standardandpoors.com, Erişim Tarihi: 07.10.2008, s:35,36

- İthal Edilen Hammaddelere Erişim: Şayet şirket ithal kaynaklara bağımlı ise şirketin faaliyetleri hükümetlerin döviz kontrol mekanizmaları nedeniyle sekteye uğrayabilir.
- Döviz Kuru Riski: Döviz kurunda aşırı dalgalanmalar olması şirketin global rakipleri karşısında gücünü kaybetmesine, ürünlerine olan talebin azalmasına neden olabilir.
- Hükümet Düzenlemeleri: Hükümetin oyunun kurallarını değiştirmesinden kaynaklanan bir risk mevcut mu? İthalat ihracat kısıtlamaları, rekabetin sınırlarının tekrar belirlenmesi, desteklemelerin değiştirilmesi vb konularda hükümetlerin yapacakları düzenlemeler firmalar için risk teşkil etmektedir.
- Vergiler/Patent Hakları: Şirket yada onun kilit yatırımları vergi sübvansiyonlarından, patent düzenlemelerinden yararlanıyor mu?
- Yasal Sorunlar: Yasal sistemler asal sistemin şeffaflığı nasıl? Değişik yasal sistemler sözleşme riskine neden olabilmektedir.
- İş Gücü Sorunları: Grev potansiyeli nedir? İşçilerin işten atılması konusunda sıkı düzenlemeler var mı?
- Altyapı Problemleri: Darboğazlar, kötü bir taşımacılık sistemi yüksek maliyetli etkisiz bir ulaşım sistemi mevcut mu? Kendi elektriğinin üretmek yada diğer temel altyapıları şirketin kendisinin kurması gerekiyor mu?
- Değişen Vergi Tarifesi Engelleri/Ticari Bloklar/ Sübvansiyonlar: Yerel şirketler vergilerle destekleniyor mu? Ülke herhangi gümrük vergilerini azaltacak bir ticari birliğin içerisinde ya da katılacak mı?
- Yolsuzluk Sorunları: Yolsuzluk iş yapma maliyetini arttıran ya da belirsizlik ortamı yaratan bir seviyede mi?
- Terörizm: Şirketin binalarına saldırılma, anahtar personelin kaçırılma tehlikesi var mı? Şirket bu riskleri nasıl azaltıyor?
- Endüstri Yapısı/ Çalışma Ortamı: Endüstrinin nasıl yapılandığı tekel,, oligopol vb. olduğu şirketin analizi açısından önemlidir.

2. Finansal Risk Faktörleri:

a. Finansal Politika:

- Açıklama/Yerel Muhasebe Standartları Sorunları: Şirket konsolide mali tablo düzenliyor mu? Konsolide tabloların olmaması ya da yerel otorite tarafından

zorunlu tutulmaması analistlerin genel nakit akışını doğru ölçmesini engelleyebilecektir.

- Döviz Riskleri: Şirket döviz risklerinden korunabiliyor mu? Arbitraj avantajlarından faydalanabiliyor mu?
 - Aile /Grup Şirketi Sorunları: Şirket bir gruba ya da aile şirketine mi ait? Böyle bir durumda şirket karar alma sürecinde oldukça altlarda olacaktır. Bu durum bazen kredi kalitesini azaltırken şirketin güçlü bir gruba ait olması kredi kalitesini arttıracaktır.
- b. Karlılık/Nakit Akışı:
- Potansiyel fiyat kontrolleri: bu risk daha çok temel maddeler için geçerlidir. Böyle bir sınırlamanın veya fiyat kontrolünün olması şirketin karlılığını etkileyecektir
 - Enflasyon/para birimi dalgalanma riskleri: Yüksek enflasyonun olduğu ortamlarda şirketin fiyat esnekliği nasıl? Karlılığını sürdürebiliyor mu? Devalüasyon ithal girdi fiyatlarını etkileyecek mi?
 - Ek nakit akışının önündeki engeller: Potansiyel transfer/konvertibilite riski nedeniyle yabancı ortaklardan nakit akışına ihtiyaç var mı?
- c. Sermaye Yapısı/Finansal Esneklik:
- Enflasyon Muhasebesi: Yerel muhasebe sistemi varlıkların fazla değerlemesine izin veriyor mu? Bu durum kaldıraç oranlarının yanlış yorumlanmasına neden olacaktır.
 - Devalüasyon Riski: Borç yükümlülüklerinin para birimi şirketi devalüasyon riskine maruz bırakır mı? Gelirleri yerel para cinsinden, borçları yabancı para cinsinden olan şirketler para biriminin devalüasyonundan çok fazla etkilenecektir.
 - Sermayeye Erişim: Gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere oranla daha sık yaşanan bir sorundur. Özellikle finansal stres ortamlarında gelişmekte olan ülkede faaliyet gösteren ihraççıların yerel ya da uluslar arası sermaye piyasalarından borçlanabilmesi oldukça zordur.
 - Borç Vade Yapısı: Gelişmekte olan ülkelerde borcun kısa vadeli ya da yabancı para ağırlıklı olması geçiş riskine neden olmaktadır.

- d. Yerel Kar payı Ödeme Zorunlulukları: Zorunluluklar kar paylarını sabit gider haline mi getiriyor? Bazı gelişmekte olan ülkelerde karın belirli bir oranının kar payı olarak dağıtılması zorunludur. Bu da şirketler açısından kar payı kavramının bir gider gibi görülmesine yol açmaktadır.
- e. Likidite Kısıtları: Şirketin likit varlıkları hangi kalemleri içermektedir? Bir kriz durumunda şirket bu kaynaklara kolaylıkla ulaşabilecek midir?

Bir kurumsal şirketin analizi yapılırken dikkate alınan risk faktörlerinden birisi de ülke riski ile iç içe geçmiş olan hükümlerlik riski kavramıdır. Hükümlerlik riski (sovereign risk) kredi riskinin borçlunun hükümler bir devlet olduğu şeklindedir. Borçlunun bir devlet olması ve yükümlülüklerini ödemede zorluklar yaşaması otomatik olarak bu ülkede yerleşik şirketlerinde ödeme kapasitelerini etkileyecektir.

S&P' nin ülke riski (sovereignty) analizlerinde kullandığı ülke riski bileşenleri ya da ülke derecelendirme metodolojisi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.⁶¹

Tablo 9- S&P Ülke Derecelendirmesi Metodoloji Profili

<u>Ülke Derecelendirmeleri Metodoloji Profili</u>	
1. Politik Risk	<ul style="list-style-type: none"> - Siyasal Kurumların İstikrarı ve Meşruiyeti, - Siyasal Süreçler Popüler Katılım, - Liderlik Değişiminin Düzenliliği, - Ekonomik Karar Alma Politika ve Amaçlarında Şeffaflık, - Kamu Güvenliği, - Jeopolitik Risk,
2. Gelir Ve Ekonomik Yapı:	<ul style="list-style-type: none"> - Refah, Çeşitlilik ve Pazar Ekonomisinin Derecesi, - Gelir Dağılımı, - Finansal Sektörün Sermaye Sağmada ve Krediye Ulaşmadaki Başarısı, - Finansal Olmayan Özel Sektörün Rekabete Açıklığı ve Karlılığı, - Kamu Sektörünün Etkinliği, - Korumacılık ve Diğer Pazar Dışı Etkiler, - İşgücü Esnekliği
3. Ekonomik Büyüme	<ul style="list-style-type: none"> - Tasarruf ve Yatırımların Büyüklüğü ve Kompozisyonu, - Ekonomik Büyümenin Büyüklüğü ve Oranı,

⁶¹ S&P, Sovereign Credit Ratings: A Primer, www.standardandpoors.com, Erişim Tarihi: 15.11.2008

4. Mali Esneklik

- Genel Bütçe Gelirleri, Harcamaları, Fazla ve Açık Eğilimi
- Gelir Arttırıcı Esneklik ve Etkinlik,
- Harcamaların Etkinliği ve Baskısı,
- Raporlamada; Zamanındalık, Kapsam ve Şeffaflık,
- Emeklilik Yükümlülükleri

5. Genel Bütçe Borç Yükü

- Gayri Safi Yurtiçi Hasılabın(GDP) Yüzdesi Olarak Net veya Brüt Borç
- Faiz Ödemelerine Ayrılan Gelirlerin Oranı,
- Para Birimi Kompozisyonu ve Vade Profili,
- Yerel Sermaye Pazarlarının Derinliği ve Genişliği

6. Bütçe Dışı Ve Bağlı Yükümlülükler

- Finansal Olmayan Kamu Girişimlerinin Büyüklüğü ve Durumu,
- Finansal Sektörün Sağlamlığı,

7. Parasal Esneklik

- Ekonomik Dalgalanmalarda Fiyat Davranışı,
- Para ve Kredi Genişlemesi,
- Döviz Kuru Rejimlerine ve Parasal Hedeflere Bağlılık,
- Merkez Bankası Bağımsızlığı Gibi Kurumsal Faktörler,
- Para Politikası Araçlarının Çeşitliliği ve Etkinliği,

8. Dış Likidite

- Dış Hesaplarda Para ve Maliye Politikalarının Etkisi,
- Cari Dengenin Yapısı,
- Sermaye Akımlarının Kompozisyonu,
- Rezerv Yeterliliği,

9. Dış Borç Yükü:

- Brüt ve Net Dış Borç,
- Vade Profili, Para Birimi Kompozisyonu ve Faiz Oranı Değişikliklerine Duyarlılığı,
- Özel Fonlara Erişim,
- Borç Servis Yükü.

Kaynak: Standard&Poors 2006

2.5.2. Endüstri Riski Analizi

Endüstri Riski, sektörde meydana gelen değişiklikler, iş döngüleri, ürün eskimesi veya modasının geçmesi, tüketici tercih ve eğilimlerinin değişmesi, teknolojinin değişmesi, sektöre giriş engellerinin kalkması veya azalması, rekabetin

artması nedeniyle, gelir veya piyasa payı kaybı veya mali yapıda genel bozulma riski olarak tanımlanmıştır.⁶²

Bir şirketin sektörden bağımsız olarak tek başına incelenmesi eksik sonuçlar içereceği için derecelendirme şirketleri ülke riskinin analizinden hemen sonra işletmenin faaliyet çevresini incelemeye tabi tutarlar. Burada amaç sektördeki geleceğe yönelik gelişmeleri ve rekabet durumunu tespit etmektir. Sektörde uzmanlaşmış analistlerin sektör verileri, stratejileri ve yönetimine ilişkin geniş bir bilgi birikimine sahip olmaları gerekir. Sektör analizindeki en önemli sorun, işletmenin birden fazla sektörde faaliyet göstermesidir. Bu durumda her bir sektörün ayrı ayrı incelenmesi gerekir.⁶³

Fitch şirketi endüstri analizi yaparken dikkat ettiği noktaları şöyle tanımlamıştır:

Fitch her şirketin notunu, şirketin içinde bulunduğu endüstriye dair temel veriler çerçevesinde değerlendirir. Düşüşte olan, yüksek rekabete maruz kalmış, sermaye yoğun, konjonktürel dalgalanmalara açık veya çok sık değişen endüstriler; az sayıda satıcının yer aldığı, yüksek giriş engelleri olan, uluslararası rekabete kapalı, öngörülebilir talebe sahip daha istikrarlı endüstrilere göre daha riskli olarak kabul edilir. Bunların yanında, şirketin faaliyet gösterdiği endüstrideki temel değişimlerin şirketin gelecekteki faaliyet performansına olası etkileri incelenir. Endüstrinin tabiatı itibari ile riskli ve/veya konjonktürel dalgalanmalara duyarlı olması, söz konusu endüstride faaliyet gösteren şirketlerin ratingleri için şartsız bir rating tavanı belirlenmesine neden olabilir. Bahsi geçen riskli endüstrilerde faaliyet gösteren ihraççılar, sağlam ve tutucu bir mali yapıya sahip olsalar da, yukarıdaki sebeplerden dolayı verilebilecek en yüksek notu (“AAA”) almaları pek mümkün değildir. Ancak bu durum daha az riskli endüstrilerde faaliyet gösteren ihraççıların hepsinin de yüksek rating alacakları anlamına gelmez. Diğer kredi unsurlarının da

⁶² Sahara Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme A.Ş., Kredi Derecelendirme –Metodoloji, <http://www.saharating.com/KREDI/Metodoloji.htm>, Erişim Tarihi: 05.04.2009

⁶³ Boyacıoğlu, s: 126

*incelenmesiyle, şirketin kredi kalitesi, endüstrinin risk özellikleri ile birlikte ele alınarak doğru bir değerlendirmeye ulaşılır*⁶⁴

Derecelendirme firmalarının endüstri riski analizi çerçevesinde inceledikleri faktörlere kısaca değinmekte fayda vardır.⁶⁵

1. Endüstrinin Ekonomideki Önemi : Derecelendirme firmaları endüstrinin ekonomideki önemini incelerken, sektörün veya sektörde üretilen mal veya hizmetlerin devlet politikası ve ekonomik istikrar ile etkileşimi, stratejik öneminin olup olmadığı gibi hususları dikkate almaktadırlar. Ayrıca ekonomilerin resesyon dönemlerinde bu sektöre devlet müdahalesinin söz konusu olup olmayacağı da irdelenen faktörlerdendir.
2. Yurtiçi ve Yurtdışı Rekabetin Derecesi : Derecelendirme firmaları endüstri riskini incelerken dünya arz ve talebindeki gelişmeleri değerlendirerek, bu gelişmelerin rekabet yapısı üzerindeki etkilerini analize dahil etmektedirler. Şirket veya kuruluşun belirlediği stratejiler ve hedefler doğrultusunda oluşturduğu rekabet yapısı, rekabet edilen bölgenin sınırları incelenerek rekabet ulusal piyasalarda mı yoksa uluslararası piyasalarda mı gerçekleşiyor sorusu çerçevesinde derecelendirme işlemi yapılmaktadır.
3. Ülkedeki Yasal Düzenlemeler : Derecelendirilen şirket veya kuruluşun faaliyet gösterdiği sektöre yönelik gerçekleştirilen hükümet uygulamaları ile alınan her türlü yasal kararlar analiz kapsamında değerlendirilmektedir. Bilindiği gibi vergilendirme, yeniden yapılandırma, özelleştirme ve teşvik politikaları şirketlerin gerek kaynak yaratma gerekse bu kaynakların kullanılması gibi stratejilerini olumlu veya olumsuz olarak etkileme gücüne sahip faktörlerdir. Derecelendirme firmaları şirketlerin yükümlülüklerini yerine getirme

⁶⁴ Fitch, Şirket Derecelendirme Metodolojisi, s:1

⁶⁵ Derecelendirme Kurumları, s:22

güçlerini etkilemesi açısından risk oluşturan bu unsurları, değerlendirme sürecinde analizleri kapsamında incelenmektedir.

4. Teknolojik Değişmeler : Gelişen teknoloji şirketlerin veya kuruluşların üretim kapasitesini olumlu yönde etkileyen bir unsur olarak derecelendirme sürecindeki analizlerde yer almaktadır. Günümüz modern teknolojisinden faydalanma şansını iyi kullanan kuruluşlar, rekabet güçlerini arttırmakla kalmayarak pazar paylarını da geliştirme imkanına kavuşmaktadırlar. Bu gelişmeler, derecelendirme firmaları tarafından borç ödeme gücünü etkileyen bir etken olarak dikkate alınmakta ve analiz kapsamında kullanılmaktadır.
5. Maliyet Faktörleri : Analistler tarafından özellikle belirli bir malın üretiminde bulunan firmaların üretim esnasında kullandıkları hammaddeleri temin etme kolaylığı, dağıtım sistemi ve fiyat değişimleri incelenerek, gelecek dönemlerde temin edilmesi ihtimali de analizler aşamasında dikkate alınmaktadır.
6. Endüstriye Giriş Kolaylığı : Endüstrinin mevcut durumda endüstriye girişin kolay olup olmadığı veya bazı engellerin bulunmadığı ve firmanın gelecekte durumunu etkileyebilecek unsurların olup olmadığı araştırılmaktadır.

2.5.3. Firma Riski Analizi

Derecelendirme kurumları ülke risklerini ve endüstri risklerini belirledikten sonra, işletme risk analizine yönelmektedir. Aynı endüstride yer alsa dahi birbirinden farklılık gösteren işletmeler mutlaka bulunacaktır. Bu nedenle risk derecelendirmesinde işletme risk analizi önemli bir yere sahiptir. Bazı işletmeler değişik endüstrilerde faaliyet gösterirse analiz güçleşmektedir. Menkul kıymet değerlemesinde kullanılan işletme analizi ile, derecelemede kullanılan analiz arasında bir fark bulunmamakla birlikte; derecelendirme amacıyla yapılan analizde işletmenin tüm yapısı analiz edilmemekte, kendilerine verilen bilgiler çerçevesinde analiz yapılmaktadır. Analizde özellikle işletmenin ödeme gücünü etkileyecek unsurlara yer verilmektedir. Bu unsurlar arasında işletmenin yönetim kadrosu,

işletme faaliyetlerinin değerlendirilmesi, muhasebe uygulamaları, işletmenin finansal durum analizi ve yasal durum analizleri yer almaktadır.⁶⁶

İşletme riskinin analizinde şu mantık yatmaktadır. İşletmenin faaliyetlerini ve kredi değerliliğini etkileyen çevresel faktörlerin (ülke riski ve endüstri riski) analizinden sonra işletmeye özgü faktörlerin analiz edilmesidir. İşletmeye özgü faktörler; yönetim kalitesi, finansal esnekliği vb. işletmenin kredi değerliliğini nasıl etkileyecektir.

Sahara Rating' e göre işletme ya da firma analizinin bileşenleri,⁶⁷

1. Rekabet Yapısı

- ✓ Rekabet politikası
- ✓ Rekabet unsurları
- ✓ Piyasa payı
- ✓ Satış büyümesi, istikrarı ve sürekliliği (pazarlama)
- ✓ Fiyatlar ve fiyat politikası
- ✓ Ürün ve satış çeşitliliği (ürün gamı)
- ✓ Teknoloji

2. Kurumsal İstikrar ve Sağlamlık

- ✓ Operasyonel (işletme) başkalaşım ve hareket kabiliyeti
- ✓ Finansal başkalaşım ve hareket kabiliyeti (maliyet etkinliği)
- ✓ Varlık ve sermaye esnekliği ,
- ✓ Yasa ve düzenlemelerdir.

S&P' nin işletme riski analizinde kullandığı faktörler ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.⁶⁸

⁶⁶ Sevil, Güven, Risk Derecelendirmesi ve Derece Değişikliklerinin Menkul Kıymetler Üzerindeki Etkisi, <http://home.anadolu.edu.tr/~gsevil/derece.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2009

⁶⁷ Sahara Rating

⁶⁸ S&P, Rating Methodology, s: 17

Tablo 10- S&P Şirket Kredi Analizinde Dikkate Alınan Faktörler

<u>Şirket Kredi Analizi Faktörleri</u>	
<u>Ticari Risk</u>	<u>Finansal Risk</u>
<u>Endüstri Özellikleri</u>	<u>Finansal Özellikleri</u>
<u>Rekabet Edebilme Kapasitesi</u>	<u>Finans Politikası</u>
Pazarlama	Karlılık
Teknoloji	Sermaye Yapısı
Etkinlik,	Nakit Akımı Koruması
Tüzük	Finansal Esneklik

Fitch' in şirket derecelendirme metodolojisi iki aşamalı bir analitik sürece dayanmaktadır. Birinci aşama içerisinde endüstri riskinin de olduğu kalitatif analiz, ikinci aşama ise kantitatif analizdir⁶⁹.

1. **Kalitatif (Nitel) Analiz**

Faaliyet Ortamı: Fitch, bir şirketin faaliyet gösterdiği ortamda meydana gelebilecek sosyal, demografik, yasal ve teknolojik değişimler sonucu faaliyetleri ile bağlantılı ortaya çıkabilecek riskleri ve fırsatları inceler. Şirketin faaliyetlerinin coğrafi çeşitliliği, faaliyet gösterilen endüstrideki büyüme ile ilgili eğilimler veya şirketin rekabet kabiliyetini muhafaza etmek amacıyla gerçekleştirmek zorunda kalabileceği olası birleşme veya satın alma kararları da yapılan incelemede yer alır. Bunlara ek olarak, faaliyet gösterilen endüstrideki atıl kapasite, ürünlerde fiyat baskısı oluşturarak kârlılığı etkileyebileceğinden, değerlendirmede dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. Şirketin faaliyette bulunduğu endüstrinin mevcut yaşam eğrisinin hangi safhada olduğu ve ürün gruplarının büyüme veya doygunluk göstergeleri, ilave kapasite artırımları için gerekebilecek yeni sermaye yatırımını belirlediğinden değerlendirmede önem taşımaktadır. Konjonktürel dalgalanmalara maruz kalan şirketler değerlendirilirken, şirketin kredi korunma ölçütlerinin ve kârlılığının gelecekte alabileceği görünüm, dalgalanmanın mevcut safhasından arındırılarak ratinge yansıtılmaya çalışılır. Konjonktürel dalgalanmalara duyarlı bir şirketin değerlendirilmesi sırasında karşılaşılan başlıca zorluklardan bir tanesi de, şirketin uyguladığı mali politikalarda veya faaliyet ortamında meydana gelebilecek önemli değişimlerin verilen nota olan muhtemel etkileridir.

⁶⁹ Fitch Ratings, Şirket Derecelendirme Metodolojisi

Pazar Durumu: Bir şirketin rekabetçi baskılara olan dayanıklılığını, anahtar pazarlardaki payı, ürün hakimiyeti ve fiyatı etkileyebilme kabiliyeti de dahil olmak üzere birçok unsur belirler. Faaliyet performansının yüksek seviyelerde sürdürülebilmesi genellikle; ürün çeşitliliğine, satışların coğrafi çeşitliliğine, ana müşterilerin ve tedarikçilerin çeşitliliği ile birlikte karşılaştırmalı maliyet yapılarına dayanmaktadır. Şirketin büyüklüğü, eğer faaliyetlerinin etkinliğinde ve rekabette kendisine bir avantaj sağlıyor ise, ratingi etkileyen bir unsur olarak değerlendirilebilir. Emtia endüstrilerinde büyüklük, maliyetler kadar önemli değildir, çünkü bir piyasa katılımcısının dünya emtia piyasalarındaki fiyatları etkileyebilme gücü önemsenmeyecek kadar azdır.

Üst Yönetim: Fitch'in yönetim hakkındaki değerlendirmeleri; izlenen şirket stratejisi, risk toleransı ve fonlama politikası üzerinde odaklanmıştır. Şirket hedeflerinin değerlendirilmesinde Fitch, yönetim tarzının hızlı büyüyerek şirketin performansını uzun vadede olumsuz etkilemek pahasına da olsa kısa vadeli kazançları artırmayı hedefleyen girişken bir yönetim ile uzun vadede nakit akışını istikrarlı bir seviyede tutmayı hedefleyen ihtiyatlı bir yönetim arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurur. Şirketin satın almalar yoluyla büyüme politikası, özellikle konsolidasyona doğru giden ve yapılmakta olan yeni projelerin sektörün tüm oyuncuları için fiyatları düşürdüğü sektörlerde, sanıldığı gibi olumsuz bir kredi faktörü değildir. Büyümeyi finanse ederken kullanılan borç/öz kaynak oranı, şirketin artan borç oranını destekleyebilme kabiliyeti ve yeni edinilen varlıkların stratejik uyumu göz önünde bulundurulmuş ana faktörlerdir. Geçmişte şirketin satın almaları finanse etme şekli ve iç kaynaklardan finanse edilen büyüme, yönetimin risk toleransına dair göstergelerdir. Yönetim kalitesinin değerlendirmesi her ne kadar subjektif bir görüş olsa da, zaman içerisinde şirketin göstereceği mali performans, şirket üst yönetimi konusunda daha objektif bir ölçüt oluşturmaktadır. Fitch üst yönetimin geçmiş performansını incelerken, yönetimin sağlıklı bir faaliyet çeşitliliği yaratabilme, faaliyetlerin verimliliğini sürdürebilme ve piyasa payını kuvvetlendirebilme yeteneğini değerlendirir. Şirket yönetiminin geçmişte yapmış

olduğu tahminleri ve projeksiyonları gerçekleştirebilmiş olması ratinge artı puan olarak yansır.

Muhasebe Standartları: Fitch'in firmaları derecelendirme s¼reci şirketin mali tablolarının denetimini içermezken, Fitch uygulanan muhasebe politikaları ve bu politikaların şirket mali performansını ne ölç¼de doğru olarak yansıttığını inceler. Konsolidasyon ilkeleri, değerleme politikaları, stok maliyet yöntemleri, amortisman ve yıpranma payı ayırma yöntemleri, gelirlerin nasıl kaydedildiği, yedek tutma politikaları, emeklilik ve kıdem tazminatı karşılıkları, şerefiye ve bilanço dışı yüküml¼lükler incelenen konular arasında yer almaktadır. Burada önemli olan, kullanılan muhasebe uygulamalarının ne kadar iddialı olduğunu anlayabilmek ve gerekli olduğunda firmanın mali tablolarını aynı end¼stride faaliyet gösteren diğer şirketlerin tablolarıyla karşılaştırabilmek için gerekli düzeltmeleri yapabilmektir. Fitch ayrıca, ulusal muhasebe standartlarındaki ("UMS") çeşitli farklılıkların ve bu standartların aynı end¼stride olup farklı bölgelerde/¼kelerde yerleşik olan şirketlerin finansal sonuçları üzerindeki etkilerini de inceler.

2. Kantitatif (Nicel) Unsurlar

Fitch'in derecelendirmelerinin kantitatif analizi; işletmenin faaliyet, şirket satın alma ve tasfiye stratejileri ile finansal kaldıraç hedefleri (işletmenin kaynaklarını nasıl edinmeyi amaçladığı), temett¼ politikası ve finansal amaçlarına odaklanır. İncelemelerde en önemli olan, nakit akışı bazında ölç¼len kârlılığın yanısıra finansal oranlar ile belirlenen şirketin nakit yaratma kabiliyetidir. Söz konusu kredi korunma ölç¼tlerinin zaman içerisindeki gelişimi, şirket faaliyetlerinin kuvvetliliğinin, rekabet gücünün ve fonlama kabiliyetinin değerlendirilmesinde kullanılır.

Nakit Akışı Analizine Odaklanma

Finansal analizlerinde Fitch; kazanç, borçların karşılanma oranları ve finansal kaldıraç gibi nakit akışı ölç¼tleri üzerinde durmaktadır. Faaliyetlerden sağlanan nakit akışı, sermaye fonlamasının dış kaynaklardan elde edilmesinden daha güvenli bir yoldur. Kantitatif değerlendirmede Fitch, tek bir finansal oranın herhangi bir zaman dilimindeki değerinden çok, oranlardaki değerim eğilimlerini tespit eder. Fitch'in yaklaşımı, nakit akışı bazlı ölç¼lere özsermaye bazlı oranlardan daha fazla ağırlık

vermektedir. Özsermaye oranları genel olarak defter değerlerine dayalı olduğu için mevcut piyasa değerini yansıtmamaktadır. Örneğin, resmi muhasebe kayıtları üzerinden hesaplanmış olan borç-özsermaye veya borç-sermaye oranları yorumlamaya açık muhasebe tekniklerinin sonucu hazırlanmış veriler üzerinden hesaplandığından daha az önemlidirler. Çünkü, özsermayenin defter değeri üzerinden gösterilmesi, firmanın gelecekte yaratacağı nakit akışlarının dayandığı varlık tabanını gerçekçi olarak gösterememektedir. Dolayısıyla, firmanın yükümlülükleri güncel değer üzerinden görünürken, varlık değerleri ya olduğundan fazla ya da olduğundan az olarak mali tablolarda gösterilmiş olabilir. Buna rağmen, söz konusu oranların kullanımı dünyanın birçok yerinde yaygındır ve işletmenin mali profilini anlamak konusunda yatırımcılara yardımcı olmaktadır. Portföye hisse alımlarının veya hisse geri satın alımlarının, yeni borçlar yerine Net Serbest Nakit Akışı (“NSNA”) ile finanse edilmeleri halinde, ratingler üzerinde olumsuz bir etkisi olması beklenmez. Şirket bu işlemleri, mümkün olan yatırımlar içerisinde en iyi getiriyi sağladığını ve kayıtlı sermayedeki bir azalmanın nakit akışı yaratma kabiliyetine bir etkisi olmadığını düşünebilir.

a. Gelir ve Nakit Akışı

Bir işletmenin finansal sağlığını belirleyen ana unsur, şirketin üretim tesislerinin bakım ve onarımını, iç büyümesini ve genişlemesini, sermayeye ulaşımını ve finansal güçlükler karşısında dayanıklılığını doğrudan etkileyen kazanç ve nakit akışı yaratabilme kabiliyetidir. Her ne kadar kazançlar firmanın nakit akışınının hesaplanmasına baz oluştursa da; karşılıklar, yedek akçeler, bazı varlıkların kayıtlardan çıkarılması gibi nakit çıkışı gerektirmeyen bir defaya mahsus gider kalemleri, nakit akışı hesaplamalarında düzeltmeler yapılmasını gerektirir. Fitch’in incelemeleri, kazançların istikrarına ve şirketin ana iş dallarının nakit akışı yaratmaya devam edebilmesine odaklıdır. Sürdürülebilir bir nakit akışının yaratılması, firmanın borçlarını karşılama, faaliyetlerini finanse etmesi ve önemli miktarda dış kaynak kullanılmasını gerektirmeksizin sermaye yatırımlarını gerçekleştirebilmesi için bir güvenlik unsuru oluşturmaktadır.

b. Sermaye Yapısı

Fitch, bir şirketin dış finansman kaynaklarına olan bağımlılığını belirlemek için sermaye yapısını inceler. Bir şirketin finansal kaldıracının kredi kalitesine etkilerini değerlendirebilmek için, şirketin faaliyet ortamının doğasını ve faaliyetlerden sağlanan esas nakit akışlarını da içeren bir çok unsur dikkate alınır. Endüstriler arasında, sermayeye olan ihtiyaç ve sürdürebilir ortalama borç oranları bakımından önemli ölçüde farklılıklar bulunduğu için, finansal kaldıracın değerlendirilmesinde endüstri örnekleri göz önüne alınmaktadır.

İşletmenin mali borçları, bilanço dışı yükümlülüklerine göre düzeltilir. Firma iştiraklerinin ve/veya konsolide edilmemiş bağlı ortaklık ve/veya iştiraklerinin kullanmış olduğu kredilerden dolayı ana firmaya tahakkuk eden yükümlülükler bilanço dışı yükümlülükler içerisinde yer almaktadır. Örneğin, alacaklara dayandırılmış menkulleştirmeler (Seküritizasyon - Varlığa Dayalı Menkul Kıymet) mevcut olduğunda bilanço dışı yükümlülükler kaleminde yer alan mali borçlar kalemi toplam mali borçlara ilave edilir. Kredi derecelendirmesi yapılmakta olan şirketin geri ödemesiz kredi kullanması durumunda Fitch, söz konusu borcun şirketin toplam borç tutarına eklenip eklenmemesi durumunu değerlendirir. Borcun yükümlülük hesaplamalarına dahil edilmemesi durumunda ilgili analist, borçla ilgili olan nakit akışını da değerlendirme dışı tutar. Fitch, ana firmanın geçmişine bakarak borç üzerinde resmi bir garantisinin ve/veya taahhüdünün bulunmadığı durumlarda dahi, gerektiğinde daha önceki girişimleri ek fonlama ile desteklemiş olup olmadığına bakar ve borcun toplam borca dahil edilip edilmemesine karar verir. Sabit kâr payı dağıtan veya itfa edilebilir özelliği bulunan imtiyazlı hisse senetleri, borç-benzeri (quasi-debt) enstrümanlar olarak kabul edilmektedir. Söz konusu hisseler ihraççılara düşük maliyetli ve vergiden düşülebilir fonlama sağlarken gerekli olması durumunda firmaya özsermaye de sağlamaktadır.

Fitch'in, borç enstrümanlarının özsermaye sayılabilmesi için aradığı özellikler borcun;

- 1) Firmanın diğer borçlarına göre ikincil derecede kalması
- 2) Vadesinin en az 30 yıl olması

- 3) Ödemesinin 5 yıl gecikebilme opsiyonunun bulunması
- 4) Erken itfaya tabi olma opsiyonunun limitli olması
- 5) İflas durumunda kreditorlerin haklarının zayıf olmasıdır.

Faiz ve anapara ödemelerindeki eksiklikler yeniden finansmanla giderilebilse bile, iflas riskini artırabilecek ödememezlik veya yetersiz ödeme durumu oluşmamalıdır.

Fitch, farklı muhasebe sistemlerinin mali raporların aktif-pasif yapılarını etkilemesi nedeniyle, gerektiğinde bilançoda bazı düzeltmeler yaparak firmanın tablolarını benzer yapıdaki firmaların tabloları ile karşılaştırılabilir hale getirir. Bu düzeltmelere, aktif değerleri, kira mülkleri, yedek akçeler, şerefiye, ertelenmiş vergi ödemeleri ve bilanço dışı borçlar dahil edilebilir.

c. Finansal Esneklik

Bir firmanın finansal esnekliğe sahip olması borç servisini kolayca karşılayabilmesini ve kredi kalitesini düşürmeden ileride ortaya çıkabilecek olumsuz faaliyet durumlarıyla daha kolay başedebilmesini sağlar. Borç yönünden yaklaşıldığında firmanın tutucu şekilde finanse edilmesinin mali esnekliği artırıcı bir etkisi olur. Ek olarak firmanın borcunu belli limitler arasında tutma eğilimi, daha sonra bilançosunda ortaya çıkabilecek beklenmedik değişimlerle başa çıkılabildiğini sağlar. Finansal esnekliği artıran faktörler arasında, aktiflerde değişiklikler yapabilmek ve sermaye harcama planlarını revize edebilme kabiliyeti, güçlü banka ilişkileri ve sermaye piyasalarına kolay erişim gelir. Uzun vadeli banka kredileri de firmalara ek güç sağlar.

✓ Kazanç Göstergeleri

Faiz ve Vergi Öncesi Kar(FVAÖK-EBITDA)

Faiz, vergi ve amortisman öncesi kâr (FVAÖK) hesaplamalarında olağanüstü hesap kalemleri; maddi duran varlıkların kayıtlardan silinmeleri sonucu ortaya çıkan giderler, sürekli tekrar etmeyen bir defaya mahsus giderler ve yeniden yapılanma giderleri gibi giderler göz önünde bulundurulmaz. Bu gösterge analistlere şirketin dış kaynaklara başvurmadan nakit yaratma kapasitesi hakkında net kâr artı amortisman gibi bir göstergeden daha sağlıklı bir fikir verir. FVAÖK, başka bir şirketi devralma,

şirketle birleşme ya da tasfiye sonucu şirketin performansında meydana gelebilecek değişiklikler söz konusu olduğunda sadece geçmiş değil, düzeltilmiş olarak ya da yıllık pro-forma bazda da değerlendirilebilir.

Faiz ve Vergi Öncesi Kar+Brüt Kira Giderleri (FVAÖKK)

Bu gösterge FVAÖK'ye brüt kira giderinin eklenmesiyle bulunur. Şirketin yüklü miktarda finansal kiralama (leasing) yöntemine başvurduğu durumlarda bu gösterge kullanılır. Perakendicilik gibi sektörler finansal kiralamayı yoğun olarak kullanan sektörlerle örnek gösterilebilir. Brüt kira giderleri, toplam yıllık faaliyet kiralarına üçüncü şahıs kira gelirleri öncesindeki ihtiyati kira giderleri eklenerek bulunur.

Vergi Sonrası Nakit Akışı (VSNA)

Bir şirketin, FVAÖK'sinden öncelikli ödemeler olan faiz giderleri ve nakit vergi giderleri düştükten sonra kalan nakde VSNA denir. Bir şirketin finansal esnekliği hakkında önemli bir göstergedir. Aktifleştirilmiş faiz giderleri, net serbest nakit akışı hesaplamasında sermaye harcamalarından düşüleceği için, bu gösterge içinde hesaplanmazlar.

Net Serbest Nakit Akışı (NSNA)

NSNA, şirketin dış kaynaklara başvurmadan borcunu ödemesi, hisse senedi geri alımı yapması ya da başka bir şirketi satın alması gibi işlemler için yarattığı serbest fonları gösterir. Şirketin büyüme dönemlerinde NSNA genellikle eksidir ve yeni dış borçlanma veya sermaye arttırımı ihtiyacına işaret edebilir. Fitch, şirketin rekabetçi durumunu ve mevcut üretimini sürdürebilmesi için gerekli sermaye harcamalarıyla, yasal zorunluluklar ve büyümeyi destekleyen zorunlu olmayan harcamalar gibi sermaye harcamaları arasında ayırım yapar.

✓ Karşılama Oranları

FVAÖK/Brüt Faiz Gideri

FVAÖK/Nakit Faiz Gideri

FVAÖK/Net Faiz Gideri

Bir borç enstrümanı ihraç eden şirketin, nakit faiz giderlerini ana faaliyetlerden yarattığı fonlarla karşılama gücü FVAÖK'nin faiz giderlerine bölünmesiyle bulunur. Brüt faiz gideri, nakit ve nakit olmayan faiz giderlerinin aktifleştirilmiş faiz giderleri ile toplanması sonucu hesaplanır. Net faiz giderinin bulunması için faiz geliri brüt faiz giderinden çıkarılır. Eğer nakit faiz ödemesi gerektirmeyen borç (örn: sıfır kuponlu bonolar) ihraççının sermaye yapısında önemli bir yere sahip olan birçok şirket bu oranı üçüncü şahıslarla (örn: kreditorler, yatırımcılar) ilişkilerinde kullanmayı tercih etmektedir.

✓ **Kârlılık Oranları**

Faaliyet Gelirleri/Toplam Gelirler

FVAÖK/Toplam Gelirler

Faaliyet ve kârlılık oranları, şirketlerin kârlılıklarının dönemler arasındaki değişimini, satışlardaki artış ve azalmalardan kaynaklanan nominal değişimlerden arındırarak ölçer. Bu oranlar, aynı sektörde yer alan ve benzer rekabetçi pazar ortamlarında faaliyet gösteren şirketlerin kârlılıklarının kısmen karşılaştırılmasına da yardımcı olur. Fakat ayrı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin faaliyet kâr marjlarının birbirleri ile karşılaştırılması, şirketlerin farklı maliyet yapılarına ve risklerine sahip olmaları nedeniyle uygun değildir.

Özsermaye Getirisi

Özsermaye getirisi (ROE) veya net kârın özsermayeye bölünmesi, ortakların şirkete koydukları özsermayenin (bilançoda defter değeri olarak görünür) her bir biriminin yıllık getirisini ölçer. ROE, şirketin sermaye yapısına dayanmaktadır; şirketin borç yükümlülüklerini yerine getirebilecek fonlara sahip olduğu varsayılırsa, şirketin kullandığı finansal kaldıraç oranı arttıkça ROE artacaktır. Değişik sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin ROE oranlarının birbirleri ile karşılaştırılması yanıltıcı olabilir. Riskli sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin ROE oranları, ortakların yaptıkları yatırımlardaki temel risklerden kaynaklanabilecek gelecekteki muhtemel zararları telafi etmek için yüksektir. ROE'si faaliyet gösterdiği sektördeki diğer şirketlerin gerisinde olan bir şirketle ilgili temel endişe, şirketin bono

yatırımcılarının zararına olacak şekilde ROE'sini arttırmak için bazı adımlar atma olasılığıdır. Hissedarlar ile şirketin ihraç ettiği bonoların sahipleri farklı menfaatlere sahip olabilirler. Şirketin, ek borçlanma veya sabit kıymet satışı yoluyla elde ettiği fonlarla finanse ederek gerçekleştirebileceği ortaklardan hisse geri alımları, bono yatırımcılarının zararına olabilir.

2.6. Derecelendirme Şirketlerinin Banka Derecelendirmeleri

Derecelendirme şirketleri bankaların finansal güçlülük derecelendirmelerini, kredi veya mevduat derecelendirmelerini ve sürdürülebilirlik derecelendirmelerini yapmaktadırlar. Bu bölümde ilk önce üç derecelendirme şirketinin; banka derecelendirme yöntem bilimlerine kısaca değinilecek akabinde ise Fitch şirketinin banka derecelendirme metodolojisi verilecektir.

2.6.1. Moody's Kredi Derecelendirme Şirketinin Banka Derecelendirme Süreci

Moody's bankaların mevduatlarını derecelendirmekte ve bankaların finansal güçlülük derecelerini ölçmektedir. Şirketin banka mevduat derecelendirmeleri, bankanın mevduattan kaynaklanan yükümlülüklerini karşılayabilme yeteneğini ölçmeye yöneliktir. Bankanın tek yükümlülük kaynağı mevduatları olmadığı için Şirket ayrıca bankaların finansal güçlülüklerini de ölçmektedir. Buradaki amaç ise mevduattan kaynaklanan riskin göz ardı edilerek şirketin iç güvenlik ve sağlamlığının ölçülmesidir.⁷⁰

Moody's şirketinin banka derecelendirme metodolojisi üç aşamalı bir süreçten oluşmaktadır. Birinci aşamada bankaların finansal güçlülük derecesi (Bank Financial Strength Rating-BFSR) ölçülmektedir. Bu işlemin amacı bankanın herhangi bir destek olmaksızın b bankanın faaliyet gücünü ölçmektir. Banka finansal güçlülük dereceleri en yükseği "A" en düşüğü ise "E" olarak belirlenmiştir. İkinci aşamada bu notlar taban kredi değerlendirme notlarına ya da daha önce değinmiş

70

[http://www.moody.com/moodys/cust/AboutMoody/AboutMoody.aspx?topic=rdef&subtopic=moodys credit ratings&title=Bank+Financial+Strength+Ratings.htm](http://www.moody.com/moodys/cust/AboutMoody/AboutMoody.aspx?topic=rdef&subtopic=moodys%20credit%20ratings&title=Bank+Financial+Strength+Ratings.htm), Erişim tarihi: 19.05.2009

olduğumuz şirketler için kullanılan uzun vadeli derecelendirme notlarına (Aaa-Caa3) dönüştürülmektedir. Son aşamada ise ortak temerrüt analizi yapılmaktadır. Buradaki amaç ise bankanın nihai kredi riskinin tayin edilmesidir. Şirket, bankaları temerrütten korumak için bir desteğin verilebileceği olasılığını analizlerine dahil etmektedir. Bu nedenle destek faktörlerini ortak temerrüt analizi adı altında bankaların derecelendirmelerine ilave eder.⁷¹

Bankaların finansal güçlülük derecelendirmesinde beş faktör dikkate alınmaktadır. Bunlar:⁷²

- ✓ Marka Değeri: Marka değeri hesaplanırken; bankanın piyasa payı ve bunun sürdürülebilirliği, coğrafi çeşitlendirme ya da yayılımı, kazanç istikrarı ve kazanç çeşitliliği dikkate alınmaktadır.
- ✓ Risk Pozisyonu: Risk pozisyonu hesaplanırken ise kurumsal yönetim, risk yönetimi/denetimi, kredi riski yoğunlaşması, likidite yönetimi, finansal raporlamanın şeffaflığı ve piyasa riski iştahı dikkate alınmaktadır.
- ✓ Düzenleyici Çevre: Düzenleyici çevre gücü hesaplanırken; düzenleyici otoritenin bağımsızlığı, düzenletici standartların varlığı, gözetimin varlığı, uygulanabilirliği, düzenleyici otoritenin yaşam süreci ve sağlıklı bir bankacılık sisteminin varlığı dikkate alınmaktadır.
- ✓ Faaliyet Ortamı: Faaliyet ortamı incelenirken; ekonomik istikrar, dürüstlük, yolsuzluk ve yasal düzenlemeler incelenir.
- ✓ Finansal Yapı: Finansal yapı analiz edilirken klasik CAMEL analizi uygulanır dikkate alınan faktörler; karlılık, etkinlik, sermaye yeterliliği, varlık kalitesi ve likiditedir.

Bankanın mevduat derecelendirmelerinin analizimize dahil edilebilmesi için bankanın finansal güçlülük derecesi ölçüldükten sonra bunun bilinen kredi

⁷¹http://moodys.com/cust/prod_serv/prod_serv.aspx?source=StaticContent/Free%20Pages/Products%20and%20Services/Static%20Projects/GBRM/index.html&viewtemplate=/templates/mdcHeaderFooter.xml, erişim Tarihi: 24.05.2009

⁷²Moody's, Bank Financial Strength Methodology, http://www.moodys.com.br/brasil/pdf/BFSR_09_2006.pdf, erişim tarihi: 21.05.2009

derecelendirme tanımlarına dönüştürülmesi gerekmektedir. Şirketin bunun için kullandığı eşdeğerlik tablosu ise şöyledir:

Tablo 11- Moodys BFRS Notları ve Eşdeğer Kredi Derecelendirme Notları

Banka Finansal Güçlülük Derecesi	Taban Kredi Değerleme Notları
A	Aaa
A-	Aa1
B+	Aa2
B	Aa3
B-	A1
C+	A2
C	A3
C-	Baa1-Baa2
D+	Baa3-Ba1
D	Ba2
D-	Ba3
E+	B1-B3
E	Caa1-Ca
Kaynak: Moodys.com	

Bu aşamadan sonra ise ortak temerrüt analizine geçilir. Şirketin ortak temerrüt analizi ise şöyle gerçekleşmektedir. Daha önceden tespit edilen finansal güçlülük derecesi bazı kurumlardan gelebilecek desteğin seviyesine göre revize edilir. Bunlar; banka bir holdinge veya aileye bağlı ise bunlardan, bir banka birliğine üye ise bu birliklerden, bölgesel ya da yerel hükümetler ve ulusal hükümetlerden gelebilecek desteklerdir. Dışarıdan gelecek desteğe göre tespit edilen banka derecesi bankanın yerel para cinsinden mevduat derecelendirme notları ve yabancı para cinsinden mevduat derecelendirme notları üst sınır olarak dikkate alınıp bankanın derecelendirme notu olarak belirlenir.

2.6.2. Standard and Poor's' un Banka Derecelendirme Süreci

S&P, bankalarla ilgili üç farklı analiz yapmaktadır. Bunlar; bankanın finansal güçlülük derecesinin belirlenmesi, bankanın kredi derecelendirmesi ve bankanın orta vadede faaliyetine devam edebilirliğinin değerlendirilmesidir. Derecelendirme faaliyeti ilk olarak bankaların herhangi bir destek olmaksızın yükümlülüklerini karşılayabilme gücünü içeren finansal güçlülük derecelendirmesi ile başlar. Bu analize çevresel desteklerde ilave edilerek bankanın kredi derecelendirme notu bulunmaktadır.

Şirketin banka faaliyetini devam edebilirliğinin analizi, bankanın orta vadede faaliyetlerini sürdürebilme olasılığının batıp batmadığına, yükümlülüklerini zamanında yerine getirebileceğine bakmaksızın değerlendirilmesidir. Sürdürülebilirlik analizi kredi derecelendirme ile ilgilidir ve verilen not kredi derecelendirme notunun altında olmamalıdır. Kredi derecelendirmeleri ile kıyaslandığında bu analiz ülkedeki bankacılık sistemindeki pazar payına, sisteme etkisine ve hükümet iştiraki yada güçlü bir holdingin iştiraki olup olmadığına çok önem verir.⁷³

S&P derecelendirme servisinin banka derecelendirmeleri; bankanın finansal pozisyonunun ve performansı, düzenleyici çevre ve olağanüstü destek faktörleri ayaklarından oluşan üçlü bir yapıya sahiptir. Olağanüstü destek faktörleri; hükümet destekleri, bankanın devlet şirketi olması ve bankanın temerrüdü esnasında devletin buna müdahale edebilme olasılığından oluşmaktadır. Düzenleyici bir otoritenin varlığı da banka derecelendirmelerinde olumlu bir faktördür.⁷⁴

Şirkete göre bir bankanın kredi analizi sayısal ve sayısal olmayan çok sayıda faktörü içerir. Her kuruluş için bu faktörlere verilen ağırlık değişmektedir. Analiz aşağıda kısaca açıklanan yedi aşamalı bir temele dayandırılmaktadır.⁷⁵

1. Ekonomik Risk:

- Ekonominin büyüklüğü, temel özellikleri ve zayıflıkları
- Ekonomik büyüme fırsatları, parasal ve kredi genişlemesinin ekonomik büyümeye oranı,
- Ekonomideki tasarruf ve yatırımların dinamikleri, yabancı portföy yatırımlarının çıkışına duyarlılık,
- Kurumsal ve bireysel sektörlerin yapısı ve genel mali gücü,
- Ekonominin açıklığı,
- Tipik iş döngüsü,
- Ekonominin karşılaştığı yapısal problemler,

⁷³ <http://www2.standardandpoors.com/portal/site/sp/en/us/page.article/2,1,1,4,1031768048258.html>

⁷⁴ <http://www2.standardandpoors.com/portal/site/sp/en/us/page.article/2,1,4,0,1099581010976.html>

⁷⁵ C:\Documents and Settings\HP_Sahibi\Desktop\ödev\tezim\sp\Standard & Poor's - FI Criteria Bank Rating Analysis Methodology Profile.mht

- Politika yapıcıların kısıtlama kabiliyetleri,
- Ülkenin siyasi istikrarı
- 2. Endüstri Riski;**
- a. Yapısal Bazda,
 - Bankacılık sistemini temel yapısı,
 - Bankaların aracılık ettikleri ekonominin oranı, sektördeki banka harici finans kurumları,
 - Kamu destekli finansal piyasaların derinliği ve eğilimi,
 - Rekabet dinamikleri,
 - Bankacılık sistemindeki birleşme eğilimi, bankaların şube ve çalışan sayısının ülke nüfusuna oranı,
 - Endüstriyel şirketlerin aldıkları riskler,
 - Bankadaki karar alma sürecini etkileyen politik ve diğer unsurlar,
 - Muhasebe ve raporlama sistemlerinin kalitesi ve şeffaflığı,
 - Ülke yasal sisteminin gücü ve etkinliği
- b. Müşteri Esaslı
 - Müşterilerin fiyat duyarlılığı ve gelişmişliği,
 - Bireysel sektörün finansal gücü,
 - Kurumsal şirketler ve banka ilişkileri,
- c. Kurallar ve Kontroller
 - Düzenleyici ve hukuki çerçeve
 - Düzenleyici yapı,
 - Düzenlemelerin seviyesi ve kalitesi vb.
 - Mevduat güvencesinin şekli,
 - Hükümetin sektördeki girişlere ve yeniliklere yaklaşımı,
 - Kontrol Süreci
- d. Bankaların sahiplik yapısı
 - Bankacılık sistemindeki kamu payı,
 - Holding bankalarının varlığı ve bunların getirdiği riskler,
- e. Pazar Pozisyonu
 - Bankanın anahtar sektörlerde pazar payı ve bu pazarların büyüklüğü,

- Bankanın Pazar payından kaynaklanan avantajları,
- Pazar pozisyonundaki zayıflıkları,
- f. Çeşitlendirme
 - Müşteri ve ürün çeşitliliği,
 - Bankanın iş bazında coğrafi yayılımı,
 - Bankanın kendi marketlerinin ekonomik bölünmüşlüğü,
 - Uluslar arası çeşitlendirme ve bunun markla değerine etkisi
- g. Yönetim ve Strateji
 - Organizasyon yapısı,
 - Yönetimin kalitesi ve derinliği,
 - Banka yönetiminin bağımsızlığı,
 - Planlama sürecinin kalitesi,
 - Yönetim mantığı,
 - Büyüme
- h. Muhasebe
 - Kullanılan muhasebe prensipleri,
 - Konsolidasyon,
 - Vadesi geçmiş, sorunlu vb. kredilerin muhasebesi,
 - Varlık teminatı sorunu yeterliliği
 - Menkul kıymet değerlendirme politikaları,
 - Diğer bilanço kalemlerinin değerlemesi,
 - Bilanço dışı kalemler,
 - Kazançların muhasebeleştirilmesinin genel kalitesi,
 - Gelir belirleme politikaları,
 - Gider belirleme politikaları,
 - Gider yedeklerinin kullanımı,
 - Gerçekleşen ve gerçekleşmeyen gelir kalemleri,
 - Enflasyon Muhasebesi,

3. Kredi Riski

- Bilançonun yapısı, düşük kredi riskine sahip varlıkların yüksek risklilere oranı,
- Sabit getirili menkul kıymetler
- Varlığa dayalı menkul kıymetler,
- Değişik nedenlerle bozulan kredi portföyü,
- Kredi riski yoğunlaşması,
- Problemlı krediler,
- Kredi yedekleri,
- Karşılık politikası ve yeterliliği.

4. Piyasa Riski

Yapısal Riskler

- Varlık ve yükümlülük yönetimi ve bilanço yapısı ile ilgili yönetim felsefesi,
- Bilançodaki döviz kuru, faiz oranı ve varlık riski seviyesi,
- Hazine biriminin rolü, amaçları ve risk alma isteği,
- Yapısal risk nedenleri,
- Parasal olmayan Pazar araçlarının kullanımı,
- Bilanço esnekliği, pozisyon riski

5. Alım Satım Kalemleri Riski

a. Fonlama ve Likidite

- Banka fonlarının kompozisyonu,
- Fon kaynaklarının çeşitliliği,
- Fon akışı, varlık likiditesi,
- Likidite felsefesi

b. Sermaye

- Sermaye yapısı, sermayenin kalitesi,
- Sermaye ve risk seviyesinin karşılaştırılması,
- Yerel sermaye yükümlülükleri ve bankanın sermaye pozisyonu,
- Karpayı ödeme oranı,

c. Kazançlar:

- Net faizi geliri, karlılık eğilimi
- Faiz dışı gelirler,

- Faaliyet Giderleri,
- Kayıp kredi karşılıkları,
- Net faaliyet gelir analizi,
- Olağandışı gelirlerin etkisi,
- Gelirlerin kalitesi,
- Vergi pozisyonu,
- Kazançlar üzerinde enflasyonun etkisi,
- Kazançların değişimi,
- Banka muhasebe faaliyetlerinin kalitesi,

6. Risk Yönetimi

a. Kredi Riski

b. Pazar Riski:

7. Finansal Esneklik

- Değişik para piyasalarına, yerel para kaynaklarına normal ve sorunlu durumlarda erişim gücü,
- Varlıkların ve diğer işlerin marka değeri, ve
- Hükümet ve özel hissedarlardan destek olasılığı.

2.6.3. Fitch' in Banka Derecelendirme Süreci⁷⁶

Fitch bir banka hakkındaki incelemelerini bir dizi nitel ve nicel unsura dayandırır. Bunların en önemlileri şunlardır:

a. Risk Yönetimi

Bu bankanın riske olan yaklaşımını ve risk yönetimi için kullandığı sistemleri içerir. Risk yönetiminin bağımsızlığını ve etkinliğini, tüm risklerin aynı çatı altında incelenip incelenmediğini, uygulanan prosedürleri ve limitleri, bu limitleri kimin belirlediğini ve bu prosedürlere ve limitlere ne kadar bağlı kalındığını incelenir. Son olarak da, üst yönetimin risk yönetimi anlayışını ve katılımını ve ast-üst raporlama hatlarının durumu değerlendirilir.

⁷⁶ Fitch Ratings, Banka derecelendirme Metodolojisi, http://www.fitchratings.com.tr/ftp/metodoloji/mto_36.pdf, Erişim Tarihi: 15.04.2009

Eğer bir banka, risk yönetiminin bir parçası olarak varlıklarının bir kısmını menkulleştirmişse ya da menkulleştirmeyi düşünüyorsa bunun altında yatan sebepleri incelenir.

Son yıllarda birçok banka risk yönetimi sistemlerini önemli ölçüde iyileştirmiş ve yükseltmiştir. Bu çabalar gözden geçirilmiş 2006 için öngörülen Basel Sermaye Anlaşması'nın bekleyen uygulamalarında yoğunlaşmıştır. Örneğin birçok banka yeni Anlaşma'da öne sürülen kredi riskini hesaplayabilmek ve yasal sermaye ihtiyacını azaltmak amacıyla dahili derecelendirme sistemlerini ya kurmuştur ya da kurma aşamasındadır. Yeni Anlaşma'nın maddelerine göre, bankalara birçok risk azaltma yöntemi sunulacak ve bunların bankanın kredi riski profilinde önemli etkileri olacaktır. Bankalar aynı zamanda, gözden geçirilmiş Anlaşma'da gerekli bulunan sermaye karşılama oranı sebebiyle, faaliyet risklerini ölçmek için daha gelişmiş sistemler geliştirmektedirler. Anlaşma'da piyasa risklerini ölçmek için herhangi bir değişiklik öngörülmezken, bankalar piyasa risklerini daha etken bir şekilde ölçebilmek için piyasa riski ölçüm araçlarını geliştirmeye ve ince ayarlarını yapmaya devam etmektedirler.

b. Kredi Riski

Bilanço kalemlerinden (krediler, sabit getiri araçları ve hisse senetleri, interbank mevduatları ve kredileri içeren) ve bilanço dışı kalemlerden (garantiler, kredi mektupları ve türev araçlarını içeren) oluşabilecek tüm kredi risklerine bakılır. Ayrıca, herhangi bir menkulleştirmeden kaynaklanan öncelikli garantisiz kredi alacaklılarından oluşabilecek riskleri de hesaba katılır. Bir bankanın bilançosunda yer alan farklı varlık kategorilerinin göreceli oranları da dahil olmak üzere bankanın bilanço yapısı incelenir. Genellikle, kredi kayıtları bir bankanın varlıkları arasında en çok yer tuttuğu ve yüksek risk taşıdığından bu kayıtların detaylı olarak incelenmesi zaruridir. Bu bağlamda; kredilerin türü, boyutu, vadesi, para birimi, ekonomik sektörü ve coğrafi olarak dağılımı göz önüne alınarak inceleme yapılması istenir. Kredi riski konsantrasyonlarını, bireysel müşterilere büyük krediler (genellikle özsermayenin %10'undan fazla) ve bazı endüstrilere olan kredi riski dahil olmak üzere incelenir.

Sorunlu” kredileri, “hassas” veya “izlenmekte” (şimdilik çalışmakta olan gibi) olan kredileri, çalışmayanları veya yeniden yapılandırılmış olanları da incelenir. Burada tanımlar ülkeden ülkeye değişebileceğinden dolayı, “sorunlu” ve “çalışmayan” kredilerin tanımını iyi yapmak gerekir. Sorunlu kredilerin içerdiği riskleri değerlendirirken, herhangi bir menkûlun yeterliliği ve rezerv karşılığı da hesaba katılır. Kredi rezervleri söz konusu olduğunda, kullanılan farklı risk rezervlerini (özel, genel vb.), karşılık ayırmaya ilişkin bankanın genel yaklaşımını, geçmişteki kayıp kredilerini ve zarar olarak yazdığı veya telâfi edebildiği krediler de gözden geçirilir. Varlık kalitesi değerlendirilirken, mutlak veya görelî kriterler ile mümkünse, yurtiçi ve uluslararası akranları ile oran karşılaştırmaları kullanılır.

Diğer varlıkların (müşteri olmayan krediler) kalitesine gelindiğinde ise, hem sabit getiri hem de hisse senedi portföylerini, menkul kıymetlerin genel kalitesine, vadesini, herhangi aşırı konsantrasyonu veya özellikle tek başına büyük yatırımları ve bu menkul kıymetlerin değerlemeleri dikkate alınır. Benzer şekilde, bir bankanın interbank mevduat ve kredi kayıtlarında ise, hesabın büyüklüğü, vadesi, konsantrasyonu ve karşı tarafların kredi itibarları da göz önünde bulundurulur.

Bankalar artan bir şekilde, bilanço dışı taahhütlerde bulunmaktadır ve bu yüzden bunlarla alakalı olabilecek riskleri de iyi değerlendirmek gerekir. Bu tür taahhütler, garantiler, kredi mektupları ve faiz ve kredi temerrüt takaslarını (Credit Default Swaps–CDS) içeren türevleri (derivatives) ve menkulleştirilmiş varlıkları içerirler.

Türev araçlarının bankalarca kullanımı günümüzde oldukça yaygındır ve derecelendirme işleminin bir parçası olarak Fitch, türev portföyünün brüt zımni ve reel değeri ile; bankanın kullandığı türev araçlarının türlerine ve kullanılış amaçlarına da bakar. Kredi riski söz konusu olduğunda, bankalar tarafından kredi açıklığını ölçmek için kullanılan sistemleri, değerlendirme uygulamalarını ve tarafların kalitesi de incelenir. Kredi riskinden başka, türev araçlarının piyasa, yasal ve faaliyet risklerini de doğurabildiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Senet alım-satım faaliyetleri ile ilgili olarak, türevlerin altında yatan amaçlar için ayırım yapılmalıdır. Bu araçlar müşteri işlemlerini kolaylaştırmak için, özel pozisyonlar oluşturmak ve/veya risk azaltmak için kullanılabilirler. Fitch alım-satım defterini, amaç, ürün ve taraf sektörlerine göre konsantrasyonun gerçek ve potansiyel olduğu alanları belirlemek için inceler. Türevler aktif/pasif yönetimi için de kullanılabilirler. Böyle durumlarda, banka uzun vadeli borçlanmalarından faiz oranı, döviz kuru ve hisse senedi bağlantılı risklerini yönetebilmek için türev kontratlarına katılır.

Kredi türevleri de özellikle ticari bankalar tarafından kredi riskini dağıtmak ve azaltmak için bir risk yönetim aracı olarak kullanılmaktadır ve piyasası son yıllarda oldukça büyümüştür. Kredi türevleri kredi riskinin piyasa boyunca dağılımını sağlayarak bankaların verimliliğini ve risk dağılımını arttırsa da, şeffaflığının yetersizliği ve göreceli kısa vadeli oluşu bankaların kredi türevlerine olan açıklığının incelenmesini ve kredi riskinin aşırı bir konsantrasyonunun olmadığı araştırılmasını gerektirir (kredi türevleri defteri diğer tüm kredi riski kaynakları ile ele alındığında). Fitch aynı zamanda, kredi türevi kullanımını gerektirecek gelişmeleri ve kredi türevleri defterlerinin finansal kayıtlarının nasıl tutulduğunu da inceler.

c. Piyasa Riski

Piyasa riski analizi bir bankanın iş alanındaki (bilançoya kayıtlı ve bilanço dışı işler dahil) tüm yapısal ve alım-satım risklerini kapsar. Yapısal riskler söz konusu olduğunda, bir bankanın aktif/pasif yönetim stratejisi, pozisyon almanın rolü ve bu stratejinin hedging ve muhasebe yönleri incelenir. Bilançoda görünen görünmeyen faiz oranlarına, kurlara ve hisse senedi risklerine bakıp bunlarla alakalı riskler için belirlenmiş limitlere göre durumları da incelenir. Alım-satım tarafında, alım-satım faaliyetleri ile ilgili olan bankanın genel stratejisine bakılır. Sonra, alım-satım defterini risk ölçümüne (VAR, stres senaryoları vb.), gelirlerin volatilitesine ve kârlılığın son çizgisine odaklı olarak ürüne ve piyasaya göre incelenir. Aynı zamanda piyasa riskini, banka kayıtlarındaki özsermaye iştiraklerine göre de inceleyerek, aşırı konsantrasyonu ve bu iştiraklerin nasıl değerlendirildiğini göz önünde bulundurulur.

d. Faaliyet Riski

Faaliyet riski incelemesi, bu riskleri ölçmek için kullanılan sistemleri/araçları, faaliyet riskini kısıtlamak için yapılan kontrolleri, yönetimin bu riskleri karşılamak için gerekli gördüğü sermaye miktarını içerir. Şirket tarafından aynı zamanda bilgi teknolojileri sisteminin güvenliği ve iç denetim fonksiyonunun etkisi hesaba katılır. Yatırım bankacılığı ve özel bankacılıkla ilgilenen bankaların, alım-satımdan kaynaklanan hataları müşterilere tazmin etme uygulamalarına bakılır. Bankaların çalışanlarından ve üst yönetimden kaynaklanabilecek ihmal/dolandırıcılık ihtimaline karşı herhangi bir sigorta/tazminat fonu gibi bir teminatın varlığını araştırmak da önemlidir.

e. Yasal Riskler

Yasal risklerin önemli bir bölümü belgelerden kaynaklanır; belgeler kanunen uygulanabilir ve düzgün bir şekilde olmalıdır. Böyle bir risk ancak müşterilerin detaylı olarak incelenmesiyle ve hukuk danışmanlığı ile devam eden bir işbirliğiyle asgari seviyeye indirilebilir. Fitch değerlendirmelerinde bankaların durum tespit metodolojilerini ve belgeleme ilkelerini değerlendirir.

f. Diğer Riskler

Yukarıdaki kategorilerde kapsanmamış diğer riskler içinde, özellikle özel bankacılıkla ilgilenen bankalar için önemli olabilecek “itibar” riski yer alır. Ayrıca, “hadise”lerden kaynaklanan risklerde göz önünde bulundurulur.

g. Fonlama ve Likidite

Burada incelenmesi gereken önemli alanlar bir bankanın fonlama tabanının yapısı ve dağılımı (özellikle ticari ve toptan satış fonlaması), mevduatların veya borçların önemli konsantrasyonlarını içerecek şekilde, fon kaynaklarındaki ve bankanın likiditesindeki önemli eğilimlerin göz önünde bulundurulmasıdır. Bir banka için fonlama ile ilgili asıl risk, vadesi dolan borçları mâkûl bir masrafla yada hiç yenileyememe veya yerine koyamamadır. İyi dağılım gösteren ve istikrarlı bir fon tabanı veya her kaynak içerisindeki tedarikçilerin iyi bir dağılım göstermesi bu riski sınırlandırabilir. Bu yüzden bir bankanın tasarruf tabanını ve diğer borçlanma

kaynaklarını boyutuna, vadesine, para birimine ve coğrafi kaynağına göre incelemek önemlidir. Ayrıca bir bankanın fonlama planı içerisinde menkûlleştirme de incelenir. Likidite söz konusu olduğunda, bankanın iç (satılabilir hisse senedi veya tahviller ve vadesi dolan krediler) ve dış likidite (para piyasalarına giriş, diğer bankalarla stand-by anlaşmaları, merkez bankası ile reeskont araçları gibi) kaynakları incelenir. Nakit sıkışıklığına karşı bir sigorta olarak, çoğu banka portföyünde satılabilir hisse senedi, tahviller ve benzeri varlıkları gerektiğinde nakde dönüştürebilmek amacıyla tutarlar. Ayrıca merkez bankaları ve bazı büyük bankalar sıklıkla bazı varlıklarını teminat olarak gösterip kısa dönem borçlanmaya giderler. Ancak, bankaların satılabilir hisse senetleri ve tahvillerini içeren portföyün gerçekte ne kadar satılabilir olduğunu ve bir kriz anında ne kadar likit olabileceklerini anlamak önemlidir. Son olarak, bankaların bölgelere göre belirlenmiş, kriz anında likiditeden kimin sorumlu olacağını belirten, ne şekilde davranılacağını ve hangi noktada merkez bankası (last resort) ile hangi anlaşmaların yapılacağını belirten açık yedek akçe planları olmalıdır.

h. Aktifleştirme

Bir bankanın özsermayesi; beklenmedik zararların emilmesi ve faaliyete devam etmesini sağlayan, iflas haline düşmesine engel olan veya iflas gerçekleştiğinde oluşan zararlarının yükünü kısmen de olsa alacaklılar açısından azaltan bir destek görevi görür. Bankaların özsermayelerinin ve sermaye yeterliliklerinin mutlak büyüklüğü, kredi itibarı değerlendirmelerinde önemli bir temel oluştururken, bazı piyasa gözlemcilerinin iddialarının aksine aktifleştirme, derecelendirme kuruluşları için tek önemli nokta değildir. Öncelikli olarak özsermaye bir risk sermayesi olduğundan, bazı yatırımcılar özsermayenin de getirisinin olması gerektiğine inanmaktadırlar.

Fitch'in, en önemlisi nakit sermayenin toplam ortalama varlıklara oranı olmak üzere, bankaların aktifleştirmelerini değerlendirmek için kullandığı metotları vardır. Bunlar aynı zamanda banka tarafından borç enstrümanı ihraç edilen imtiyazlı hisseleri ve melez (hybrid) borçların (sıkışık zamanlarda bankanın finansal

esnekliğini ölçebilmek amacıyla bu borçların şartları ve koşulları da dahil olmak üzere) miktarlarını da içerir. Fitch, imtiyazlı hisselerin ve melez borçların bankanın nakit sermayesine oranının %25 olmasını yeterli bulurken, bu oranın aşılması, Fitch tarafından herhangi bir sermaye puanının verilememesine yol açacaktır.

Fitch'in incelemelerinde bir bankanın aktifleştirilmesindeki gelişmeler önemli bir yer tutsa da, şirket sermayenin kalitesini de inceler. İncelenen konular; sermaye tabanı, ikincil öncelikli borçlar, ödenmeyecek borçlar ve hisse benzeri diğer oluşumlardan (sessiz iştirakler, çifte kaldıraç, yeniden değerlendirme rezervleri, gömülü değer, gerçekleştirilmemiş kazançlar, belirtilmemiş çalışmayan borçlar, fazla değerlendirilmiş varlıklar) meydana gelmektedir. Yönetimin asgari sermaye oranı hedefleri, hisse geri satın alım programları, temettü ödemeleri ve bankanın yeni sermaye yaratma ve sermayeyi içerden yaratabilme kayıtları da incelenir.

Bankanın para olarak kullanılabilir sermaye (free capital) seviyesini incelemek de önemlidir. Eğer sermaye tabanının tamamına yakını uzun vadeli iştiraklerde veya duran varlıklarda bağlı ise, olağandışı kayıpları karşılayabilecek serbest sermayesi (anında kullanılabilir) olmayacaktır. Fitch aynı zamanda bankanın yasal sermaye oranlarının eğilimlerini, hem mutlak değerlerde hem de akranı olan bankalarla birlikte değerlendirir. Bankanın bulunduğu ülkedeki yasal sermaye oranlarının hesaplarındaki farklılıklar da dikkate alınır. Örneğin Basel G 10 sermaye yeterliliği ilkelerinden farklılıklar veya uygulanabildiği yerlerde Avrupa Birliği sermaye yeterliliği yasaları gibi.

i. Menkulleştirme

Son yıllarda menkulleştirme piyasalarında hem hacim hem de ürün olarak yaşanan hızlı büyüme bankaların derecelendirilmesinde kaldıraç, fonlama, kredi riski ve performans analizinde önemli konulara işaret etmiştir. Menkulleştirme bankalara fazladan likidite ve etkin maliyetli fonlamaya olanak sağlayarak, kredi riski yönetiminde, yasal sermaye serbestisinde ve kârlılık performansı ölçülerinde yardımcı olmuştur. Ancak, menkulleştirme genelde bankalara faydalar sağlarken, içerdiği riskler de anlaşılmalı, hesaba katılmalı ve ona göre yönetilmelidir.

Derecelendirme işleminin bir parçası olarak, Fitch bankanın gerçekleştirdiği menkulleştirme işlemlerinin etkilerini hesaba katar. Bu incelemeler durum bazında yapılırken, işlemlerin karakteristikleri ve sağladıkları faydalarla içerdikleri riskler de hesaba katılır. Sermaye rasyolarını hesaplarırken, menkulleştirilen varlıkların da bilançoya katıldığına kontrol edilmesi önemlidir. Menkulleştirmeler bankalara birçok avantaj sağlarken, gerçek faydaları fonlamaya yönelik olur. Bir bankanın likiditesini artırırken, fonlama maliyetlerini düşürebilir. Bilanço finansmanına bir alternatif yaratırken, çalkantılı ekonomilerde güçlü bir yedek akçe kaynağı olabilir. Ancak menkulleştirme işleminde birçok likidite riski de (örneğin, dönen varlık menkulleştirmelerinde, erken amortisman durumunda bilanço finansmanına ihtiyaç duyulabilir) bulunmaktadır ve hesaba katılmalıdırlar. Menkulleştirme bir bankanın kredi riskini daha etkili yönetmesini sağlarken, tam ve mutlak bir risk transferi de değildir. Menkulleştirme işlemleri, borç enstrümanı ihraç edenlerin borç enstrümanı ihraç miktarından fazla kredi riskini üstlenmesini gerektirmezken, ahlaki bir zorunluluk oluşabilir. Menkuller piyasasındaki itibarını sürdürebilmek ve bu piyasaya erişimini devam ettirebilmek namına bankaların bozulan bir varlık havuzuna destek vermek suretiyle “menkulünü koruma altına alması” gerekir. Dolayısıyla, bir bankanın menkulleştirilmiş varlıklarının analizi de kredi riski incelemesinin önemli bir ayağıdır. Yasal bir bakış açısıyla, menkulleştirme bir bankanın artırmaya veya sermaye tabanının yoğunluğunu artırmaya yardımcı olabilir. Fakat bu varlıkların gerçek satışıyla daha çok anlam kazanır. Yani varlıkların bilanço dışında tutulması ile (sentetik işlemlerde, varlıklar bilanço üzerinde göründükleri için, daha az veya hiç yasal sermaye serbestisi sağlanamaz). Fitch derecelendirme incelemelerinde, menkulleştirilmiş varlıkların sermaye rasyolarına etkilerini hesaba katar ve önemli miktarda menkulleştirilmiş varlıkları bulunan bankalarda sermaye/yönetilen varlıklar (bilançoda kayıtlı ve bilanço dışı) rasyoları da, yeterli veri bulunduğu takdirde tablolara eklenir. Menkulleştirmenin gelirler performansında ve özellikle ROE rasyosunda olumlu etkileri olabilir. Fitch’in tecrübeleri göstermiştir ki, menkulleştirmeye başvurulmasının sebebi nadiren kısa vadeli kârlılık performansı olmuştur.

j. Gelirler ve Performans

Fitch' e göre, bir bankanın gelirleri borçlarını ödeme gücünü etkileyeceği için incelenmesi gereken önemli bir alandır. Fitch, bir bankanın gelirlerinin geçmişteki eğilimlerine, istikrarına, kalitesine ve gelecekte kâr etme kapasitesine odaklanır. Faaliyet ortamını dikkate alırken, bir bankanın rakiplerine göre önemli performans göstergelerini de hesaba katar. Mümkün olduğu yerlerde, Fitch, bir bankanın farklı iş alanlarının gelirlerini de inceler ve aşağıda belirtilen şu eğilimlere;

- Net faiz geliri, iş alanlarının faiz spreadlarındaki gelişim de dahil olmak üzere, borç verme ve fonlama maliyetlerinin eğilimlerine,
- Faizsiz gelirler, komisyon şeklinde olan sabit gelirler ve değişken şekilde olan alım-satım gelirlerine,
- Faizsiz giderler, personel ve diğer harcamaların dağılımı, harcama seviyesinin toplam gelire ve mümkün olduğu yerde kazanç sağlayan varlıklarla ve(perakende bankacılıkta) şube sayısı ve çalışanlarla karşılaştırması,
- Provizyon seviyelerine (banka gelirlerinin provizyon kaldırabilme kapasitesiyle birlikte),
- Olağanüstü gelir ve gider kalemlerine (vergi giderlerindeki gelişmelerle birlikte)

dikkat eder.

Gerekli olduğu takdirde, Fitch bir bankanın kayıtlı gelir tablosu rakamlarında gerekli düzeltmeleri yaparak, bankanın finansal göstergelerinin bankadan bankaya veya ülkeden ülkeye karşılaştırılabilir olmasını sağlayabilir. Ülkeler arası muhasebe standartlarındaki farklılıklar göz önüne alındığında sınırlar ötesi kıyaslamalar her zaman anlamlı olmayabilir.

Banka tarafından verilen bütçe ve tahminlere dayanan gelir beklentileri, orta vadeli planlar da dahil olmak üzere yakından incelenir. İleride oluşabilecek gelirleri etkileyebilecek dış etmenler ve yönetimin güvenilir bir bütçe ve tahminler sunma başarısı da hesaba katılır.

k. Piyasa Ortamı

Fitch' e göre bir bankanın içinde bulunduğu ortama bağlı olarak oluşabilecek bazı gelişmeler, o bankanın kredi itibarını önemli bir şekilde etkileyebilir. En önemlilerinin bazıları şunlardır:

- Bankanın içinde bulunduğu ekonominin boyutu ve sağlığı, gelecekteki büyümesi hakkında beklentiler,
- Ekonominin karşılaşılabileceği yapısal problemler (yüksek enflasyon gibi),
- Ülkenin siyasi ortamı,
- Bankacılık sektörünün yapısı, bankaların göreceli boyutları, pazar konsantrasyonu ve yakın zamanlardaki birleşme eğilimleri,
- Bankanın bankacılık sektörü içindeki yeri, önemli iş alanlarındaki pazar payları ve fiyatları etkileme kabiliyeti; diğer bankalardan veya banka olmayan finansal kuruluşlardan kaynaklanan rekabet;
- Yasal ortam, düzenleme kurullarının rolü, banka gözetiminin kalitesi, raporlama gereksinimleri, özel finansal kurum türleri ve finansal ürünler için olan yasal düzenlemeler,
- Ülkedeki banka başarısızlıklarının geçmişi, kanun yapıcıların ihtiyaç içinde olan bankaları ve diğer finansal kurumları desteklemeye karşı olan tutumları, varolan tasarruf garanti düzenlemeleri ve
- Ülke içerisindeki muhasebe ve raporlama standartlarının kalitesi.

l. İş Alanlarının Dağılımı ve Sistem İçindeki Önemi (Franchise)

Fitch bir bankanın faaliyetlerinin coğrafi, yerel, uluslararası ve endüstriyel sektör bakımından dağılımını inceler. Aynı zamanda müşterilere sunulan hizmetlerin ve ürünlerin çeşitliliğini ve yeni ürünler yaratabilmekteki kabiliyetini de dikkate alır. Ayrıca bankanın sistem içindeki öneminin (franchise) gücünü ve derinliğini ve var olan iş alanlarının korunarak yeni iş alanları yaratılmasındaki yeteneğini de göz önünde bulundurur.

m. Yönetim ve Strateji

Etkili bir yönetim ve iyi tanımlanmış bir strateji, iyi ve başarılı bankanın gerekleridir. Bir banka yönetimi değerlendirmesinde Fitch, bankanın organizasyon yapısını, yönetim takımının bir veya birden fazla kişiye bağımlılığını, uyumunu, yönetimin büyük hisse sahiplerinden bağımsızlığını ve yönetimin sağlam bir iş dağılımı sağlayarak, faaliyet verimliliğinin devamını ve bankanın pazardaki yerinin güçlenmesine olan katkılarını değerlendirir. Aynı zamanda, içten ve dıştan büyümeye dair gelecek planlarını inceleyerek yönetimi stratejisinin kalitesini ve güvenilebilirliğini ölçer. Gelecek planlar değerlendirilirken, geçmişteki beklentilerin karşılanıp stratejilere bağlı kalınmasına ayrıca önem verilir. Yönetimle ilgili olan kararlar öznel olsalar da, zaman içerisinde sağlanan finansal performans daha nesnel bir ölçüt sunacaktır.

n. Ortaklık Yapısı ve Destek

Bir bankanın ortaklık yapısı ve bankaya potansiyel desteğin varlığı destek notlarının ve kısa vadeli ve uzun vadeli notların belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Bir bankanın ortaklık yapısını incelerken, hisse sahiplerinin ya da devletin ihtiyaç durumunda bankayı destekleme yeteneğini ve isteğini de göz önünde bulundurulur. Bireyler veya ailelerin sahip oldukları bankalarda, ortakların bankaların kararlarına olabilecek, eğer olursa, muhtemel etkilerini de incelenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL KRİTERLERİ

3. BASEL KOMİTESİ, BASEL I VE BASEL II KRİTERLERİ

Son yıllarda, küreselleşmeyle artan riskler, finans sistemindeki hassasiyeti ve kırılganlığı da arttırarak sık sık finansal krizlerin ve özellikle de bankacılık krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde giderek karmaşıklaşan mali piyasalar ve finansal enstrümanlar, bilgi teknolojilerindeki hızlı değişim, sermayenin serbest dolaşımı, mevcut düzenlemelerdeki yetersizlikler finansal sistemdeki kırılganlığın temel nedenlerini oluşturmuştur. Üstelik bir ülkede yaşanan sıkıntılar artık bulaşma etkisi (contagion effect) ile diğer ülkelere kolayca yayılabilmektedir. Bu gelişmeler krizlerin ülke sınırları içersinde kalmasının artık söz konusu olmadığını göstermiş ve finansal sistemin ve bu sistemde yer alan kurumların işleyişinin global düzeyde yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Uluslararası işbirliğinin sağlanmasını ön plana çıkaran düzenlemeler, uluslararası finansal yapının güçlendirilmesi, rekabetçi, istikrarlı, şeffaf ve etkin bir finansal yapının oluşturulması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetimin etkinliğinin arttırılmasını amaçlamaktadır. Sözü edilen düzenlemelerden birisi de bankacılık sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve istikrarlı işleyişinin sağlanması amacıyla getirilen “Basel II Bankacılık Sermaye Yeterliği Düzenlemeleri”dir.⁷⁷

Basel II düzenlemeleri, Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank For International Settlements-BIS) bünyesinde kurulan “Bankacılık Denetim Komitesi” tarafından 1988 yılında yapılandırılan Basel I düzenlemelerinin yetersiz kalması sonrasında, 1999’da yine “Basel Komitesi” tarafından hazırlanan ve bankacılık

⁷⁷ Güler Aras, Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/%C4%B0%C3%A7%20Denetim/Basel%20II%20Bankac%C4%B1%C4%B1k%20D%C3%BCzenlemeleri%20Ve%20C4%B0%C3%A7%20Denetim.pdf>, Erişim Tarihi: 05.04.2009

sisteminin finansal risklere ve krizlere karşı korunmasını amaçlayan düzenlemelerdir.⁷⁸

Bankaların ulusal ve uluslararası finansal piyasalardaki rolleri ve aktif büyüklükleri dikkate alındığında; finansal piyasalar ve ekonomilerde istikrarın sürdürülmesi için bankaların taşıdıkları risklerin, sermayelerinin belirli bir katıyla sınırlandırılmasının faydalı olacağı düşünülmüştür. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi tarafından 1988 yılında yayınlanan ve tavsiye niteliğindeki bir düzenleme olan Basel Uzlaşısı ile bankaların uygulamalarının faydalı olacağı “sermaye yeterliliği standart rasyosu” kavramı ortaya çıkarılmıştır. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, G-10 ülkelerinin merkez bankası başkanlarından oluşmakta ve Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank of International Settlements-BIS) bünyesinde toplanmaktadır. Komitenin 1988 yılında yayınladığı düzenleme, “**Basel Sermaye Uzlaşısı**” (Basel Capital Accord) olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu döküman uygulamanın tavsiyesi olmasına rağmen Avrupa’da bununla ilgili bir yasa olan **Capital Adequacy Directive (CAD)** yayımlanmış ve AB’ye dahil ülkelerde düzenlemeye uyulması zorunlu hale dönüştürülmüştür. 2004 yılı itibariyle tüm dünyada sayısı 100’ü aşan ve Türkiye’nin de içinde bulunduğu çeşitli ülkelerde Basel düzenlemesi ulusal bir düzenlemeye dönüştürülmüş olup tüm bankalarda uygulanması zorunludur. Söz konusu düzenleme, oluşturulduğu tarihlerde büyük bir devrim ve yenilik olarak kabul edilmiş fakat zaman içinde risk yönetimindeki kuramsal ve pratikte gelişmelere cevap verememeye başlamıştır.

Basel Sermaye Uzlaşısı, kredi riski açısından değerlendirildiğinde, kredi müşterilerinin değerlilikleri arasında ayırım yapmadan sadece kredi türü ve teminatlarını dikkate alan bir risk anlayışına olduğundan eleştirilere maruz kalmıştır. Risk yönetimi alanındaki en modern konsept ve uygulamaları geliştiren uluslararası bankaların da yönlendirmesiyle, 1999 yılından itibaren BIS bünyesinde ihtiyaçlara cevap verecek yeni bir sermaye yeterliliği düzenlemesi üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. 5 yılı aşkın bir süredir devam eden çalışmalar sırasında sadece G-10

⁷⁸ Güler Aras,

ülkelerinin değil, aynı zamanda Türkiye'nin de içinde bulunduğu çok sayıda ülkenin düzenleyici otoritelerinin görüş ve katkılarına başvurulmuştur. 2004 yılının Haziran ayında yayımlanan ve "Basel II" olarak adlandırılan düzenleme, bir önceki düzenleme gibi tavsiye niteliğindedir ve Basel II'e uyulması zorunlu değildir. Bu konuda yine önceki düzenlemede olduğu gibi AB'de tüm üye ülke bankalarınca uyumun zorunlu hale getirilmesi için CAD-3 dökümanı hazırlanmaktadır. ABD'de ise prensip olarak ilk başta, ülke bankacılık sistemi toplam aktiflerinin çok büyük bir kısmını oluşturan 10 adet uluslararası bankada uygulanacağı düşünülmektedir. Basel II düzenlemesi ile risklerin daha hassas ve doğru ölçülmesi, ölçülen riskler karşılığında daha gerçekçi ve risklere duyarlı hareket edilerek sermaye gereksiniminin belirlenmesi hedeflenmiştir. Düzenleme sadece sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına yönelik çok geniş kapsamlı bir uygulama dökümanı olmakla kalmamakta aynı zamanda denetim ve gözetim otoritelerinin rolü, risk yönetimi ve sermaye yeterliliği konusunda kamuya açıklama, şeffaflık, piyasa disiplini vb. birçok konuyu içermektedir. Bu nedenle Basel II salt sermaye yeterliliği düzenlemesi olarak değil, bankacılıkta modern risk yönetiminin el kitabı olarak kabul edilebilir.⁷⁹

3.1. ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI BASEL KOMİTESİNİN TARİHÇESİ⁸⁰

Basel Bankacılık Denetim Komitesi Uluslararası döviz ve bankacılık sektörlerindeki rahatsızlıkların ertesinde (özellikle Batı Almanya'da ki Bankhaus Herstatt'ın iflası)⁸¹ on ülkenin merkez bankası başkanının katılımıyla Banka Düzenlemeleri ve Denetim Uygulamaları Komitesi adı altında 1974 yılının sonunda kurulmuştur. İlk toplantı 1975 yılının Şubat ayında düzenlendi ve o günden beri yılda üç ya da dört kez yapılmaktadır.

⁷⁹ Nuri Burak Ünlü, Bankacılıkta Modern Risk Yönetimi, http://www.ba.metu.edu.tr/~manclub/yayinlar/glokal/para_banka/parabanka.html, Erişim Tarihi: 12.03.2008

⁸⁰ History of the Basel Committee and its Membership, www.bis.org, erişim tarihi: 11 Ocak 2008

⁸¹ Herstatt Riski: Yabancı para transferinde oluşabilecek likidite riski ile tarafların transferlerinin ilgili ülke parasına çevrilmesinde karşılaşılabilecek riskler çapraz kur denkleştirme riski " herstatt riski " olarak da adlandırılmaktadır. Yabancı para transferi işleminin yapılması ardından geçen iki iş günü içinde denkleştigi için bu gecikme taraflara dikkate değer büyüklükte bir forward yerine koyma maliyet riski yaratmaktadır. Herstatt riskinin atışının ardında yatan en belirgin özellik çeşitli ülke bankacılık sistemlerinin değişik çalışma saatlerine sahip olması ve ülkeler arasındaki saat farklarıdır.

Komitenin üyeleri Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İspanya, Hollanda, İspanya (2001 yılında komiteye davet edilmiştir), İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve Birleşik devletlerden oluşmaktadır.

Komite üye ülkeler arasında düzenli koordinasyon sağlayabilmek için bir forum düzenlemektedir. Komite de ilk olarak tartışılan konu denetim açısından uluslararası koordinasyonun geliştirilerek farklılıkları azaltmaktır fakat geniş anlamda amaç dünya genelinde denetim işlevinin anlaşılması ve bankaların denetim kalitesinin yükseltilmesidir. Bunu üç temel yoldan gerçekleştirmeyi hedefler: ulusal denetim düzenlemeleri ile ilgili bilgileri paylaşmak, uluslararası bankacılık sektöründeki tekniklerin etkinliğini geliştirmek ve istedikleri alanlarda minimum denetim standartları koymaktır.

Komitenin resmi bir uluslar üstü yasal denetim yetkisi yoktur. Kararları yasal zorunluluklar olarak algılanmamalıdır. Daha çok, yaygın denetim standartları ve kılavuzlar yayınlar ve ulusal yetkililerin bu standartlar dâhilinde kendilerine en uygun ulusal sistemi kurup uygulamalarını tavsiye eder. Bu yolla, komite üye ülkelerin denetim tekniklerinin detaylı bir şekilde uyumlaştırılmasına teşebbüs etmeksizin yaygın yaklaşım ve standartlarının yakınlaştırılmasını destekler. BIS' in web sitesinde denetim başlığı altında yüzden fazla kılavuz niteliğinde belge mevcuttur.

Komite çalışmalarının amaçlarından birisi uluslararası denetim kapsamındaki farklılıkları şu iki temel prensip dâhilinde azaltmaktır: Hiçbir yabancı bankacılık kuruluşu denetimden kaçmamalı ve faaliyet gösterdikleri ortamda yeterli denetim olmalıdır. Bu nedenle komite 1983 yılında iki farklı ülke denetim otoritesinin; bankaların yabancı ülkelerdeki şubeleri, bağlı ortaklıkları ve ortak girişimleri üzerindeki denetim sorumluluklarını paylaştırmak için Bankaların Yabancı Kuruluşlarının Denetim İlkeleri adında bir doküman yayınlamıştır. Bu doküman 1975 yılında yayınlanmış olan “Concordat” isimli yayının gözden geçirilmiş yeni versiyonudur. Önceki metin piyasalardaki değişimleri göz önüne alınarak

geniştirilmiştir. Nisan 1990' da, değişik ülkelerdeki denetim otoriteleri arasında bilgi akışını sağlamak amacıyla 1983 tarihli "Concordat"a bir ekleme yapılmıştır. Haziran 1992'de "Concordat"ta ki bu düzenlemeler minimum standartlar olarak yayınlanmıştır. Bu standartlar, "Concordat"ı onaylayan ülkelere kullanılmak üzere iletilmiş ve Temmuz 1992'de bu standartlar yayınlanmıştır.

Uluslararası bankaların denetimim ile ilgili devam eden bu işbirliğinin sonucu olarak komite ilgili konularda birçok düzenleme yayınlamıştır. Bankaların yurtdışındaki faaliyetlerini incelemek için birçok ulusal sistemden bilgiler toplanmış, değişik ülkelerdeki bankaların gizlilik düzenlemelerinden ortaya çıkan engeller incelenmiş ve bankaların yeni yurtdışı şubeleri için denetim prosedürleri üzerinde çalışılmıştır. Ekim 1996'da uluslararası bankaların sınır ötesi faaliyetlerinin konsolide bazda denetlenmesi ile ilgili olarak, off-shore merkezlerindeki denetim otoritelerinin de yardımıyla bir rapor yayınlanmıştır. Bu rapor Bankacılık Denetim Kurumları Uluslararası Konferansı'na katılan 140 denetim otoritesi tarafından Haziran 1996'da onaylanmış ve etkin konsolide denetimin önündeki engellerin aşılması ya da ortadan kaldırılması konusunda bir çok ülkede gelişme sağlanmıştır.

Komite, 1980'lı yılların başlarında özellikle buldukları çok borçlu ülkelerdeki uluslararası risklerden kötü etkilenen önemli uluslararası bankaların sermaye oranları ile ilgilenmeye başlamıştır. On merkez bankası başkanının desteğiyle komite üyeleri kendi bankacılık sistemlerinde meydana gelen sermaye standartları erozyonunu çözmüşler ve sermaye yeterliliğinin ölçülmesinin uyumlaştırılmasına yönelik çalışmışlardır. Bu da bilanço içi ve dışı risklerin ölçülmesi konusunda ağırlıklı bir yaklaşım konusunda bir konsensüs meydana getirmiştir.

Komite içerisinde uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını güçlendirmek ve ulusal sermaye yükümlülüklerinden kaynaklanan eşitsizliğin ortadan kaldırılması için çok uluslu bir uzlaşya olan artan ihtiyaç konusunda sağlanan görüş birliği neticesinde daha sonra "Basel Sermaye Uzlaşısı" olarak adlandırılacak bir sermaye ölçüm sistemi olan uzlaşma metni üzerindeki yorumlar Temmuz 1988'de bankalara

gönderilmiştir. Bu sistem 1992 yılı sonu itibariyle risk ağırlıklı varlıklar üzerinde %8'lik bir asgari sermaye oranının uygulanmasını zorunlu kılan bir çerçeve sağlıyordu. Eylül 1993'te G10 ülkelerinde faaliyet gösteren bütün uluslararası bankaların uzlaşıda yer alan minimum gerekliliklerin sağlandığına dair bir metin yayınlanmıştır. 1988 sermaye çerçevesinin statik değil dinamik bir yapıya sahip olması öngörülmüştü. Bu nedenle, Kasım 1991' de sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kullanılan sermayenin genel karşılıkları ve kredi zarar karşılığını da içermesi konusunda açık bir düzeltme yayınlanmıştır. Nisan 1995' te komite 1995 yılı sonunda uygulanmak üzere türev ürünlerin bilanço içi netleştirmesine yönelik bir düzeltme yayınlamıştır. Nisan 1996 'da ise komite tarafından bilanço içi netleştirme işleminin etkilerine yönelik bir doküman yayınlanmıştır.

Komite ayrıca 1988 Uzlaşısı'nda sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında dikkate alınan kredi riski dışındaki diğer riskleri de incelemek üzere bir çalışma yapmış bu çalışmaların neticesinde Ocak 1996' da piyasa riskini sermaye yeterliliğinin hesaplamasına dahil eden düzenlemeyi yayınlamıştır. Piyasa riski ile ilgili çalışma menkul kıymet piyasalarını düzenleyen otoritelerle beraber yapılmış ve metinde belirtilen riske maruz değer hesaplaması gibi modellerin bankacılık sektörü dışında da kullanılabileceği görülmüştür. 1988 Uzlaşısına getirilen eleştiriler ve Uzlaşının yetersiz kaldığının Komite tarafından da kabul edilmesi nedeniyle gibi kavramların Pazar riski hesaplamaları ile ilgili düzenleme paketi menkul değer düzenleyicileriyle beraber yapıldı ve komite bu düzenlemelerin banka dışı sektörler tarafından da uygulanabileceğini öngördü. Haziran 1999'da Komite, 1988 Uzlaşısının yerini dolduracak yeni bir uzlaşi önerisi sunmuştur. Bu uzlaşi gelen eleştiriler ve öneriler dikkate alınarak Haziran 2004' de Basel II- Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması adı altında sunulmuştur. Bu yeni uzlaşi 3 bloktan meydana gelmektedir: 1988 Uzlaşısının standartlaşmış kurallar setini genişletmeyi ve geliştirmeyi öngören minimum sermaye gereklilikleri; bankaların sermaye yeterliliklerini ve içsel değerlendirme yöntemlerinin denetimsel gözden geçirilmesini içeren denetim otoritesinin incelenmesi ve bilgilendirme uygulamalarının (şeffaflık) piyasa disiplinin güçlendirilmesi için bir kaldıraç olarak kullanılması ve bankacılık uygulamalarının

sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini amaçlayan piyasa disiplini. Komite bu üçlü yapının bir arada kullanıldığında etkin bir sermaye çerçevesinin temel bileşenleri olacağını düşünmektedir

3.2. Basel I Uzlaşısı

Basel Komitesi tarafından bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçümü ile ilgili olarak 1988 yılında Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması başlığı altında ilk uzlaşısı yayınlanmıştır.

Uzlaşısı metninin ilk paragrafında raporun amacının uluslar arası faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterliliklerinin yönetimi ile ilgili yasal düzenlemelerin uluslararası düzeyde uyumlaştırılması olduğu ifade edilmiştir. Çalışmanın temelinde uluslararası faaliyette bulunan bankaların sermaye yeterliliklerinin düzenlenmesi yer almaktadır.⁸²

Yine uzlaşının üçüncü paragrafında düzenlemelerin uyumlaştırılması ile ilgili olarak komitenin iki temel amacı olduğu ifade edilmiştir. Bu amaçlardan ilki bu metinde ortaya konan çerçevenin uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığını ve istikrarını güçlendirmeye hizmet etmesi, ikincisi ise uluslararası bankalar arasında farklı ülkelerde karşılaştıkları farklı uygulamalardan kaynaklanan rekabet eşitsizliğini azaltmaya yardım edecek dürüst bir metin olmasıdır. İlk uzlaşısı üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm sermaye bileşenleri, ikinci bölüm risk ağırlık sistemleri ve üçüncü bölüm hedef standart orandır.⁸³

Uzlaşının yedi nolu paragrafında, çerçevenin uluslar arası faaliyette bulunan bankaların minimum sermaye seviyelerinin belirlenmesi olduğu vurgulanıp, ulusal otoritelerin daha yüksek sermaye standartları belirleme konusunda serbest oldukları

⁸² Basle Committee on Banking Supervision(BCBS), International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, July 1988 Updated to April 1988, www.bis.org, Erişim tarihi: 01.05.2008

⁸³ BCBS, 1988

belirtilmiştir. 8 numaralı paragrafta sermaye yeterliliğinin bankaların güç ölçümünde dikkate alınan temel faktörlerden birisi olduğu vurgulanmıştır. Sermaye değerlemesi doğrudan kredi riski ile ilgili olarak ele alınmış, özellikle faiz oranı ve yatırım riskinin denetim otoriteleri tarafından genel sermaye yeterliliği hesaplamasında dikkate alınabileceği belirtilmiştir. 1996 yılında uzlaşuya yapılan bir ilave ile piyasa riskinin de sermaye yeterliliği hesaplamasında “Sermaye Yeterliliği Rasyosu”nun (SYR) payında yer almasına karar verilmiştir. Ayrıca sermaye ve karşılıklar arasındaki sıkı ilişki dikkate alınarak karşılıklar sermaye hesaplamasında dikkate alınmıştır. Komite sermaye hesaplamalarının bankalara konsolide bazda uygulanması gerektiğini beyan etmiştir. Kısaca Basel I Uzlaşısı, yerel bankalar için herhangi bir bağlayıcılığı olmadan uluslar arası faaliyette bulunan bankaların güvenilirliği ve istikrarı ile ilişkili olarak kredi ve piyasa risklerine göre ağırlıklandırılmış sermaye hesaplamasına dayalı standart bir sermaye yeterlilik oranını (%8) hedefleyen bir tavsiyeler manzumesidir.⁸⁴

3.2.1. Basel I Uzlaşısını Ortaya Çıkaran Nedenler

Basel I Uzlaşısının yayınlanmasının temel neden 1970’ li yıllarda başlayan değişik kaynaklı krizler nedeniyle artan kredi riskinin uygun bir şekilde banka sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edilmesi isteğidir. Uzlaşüyı ortaya çıkaran temel neden olarak 1970’lerden itibaren bankacılık sektöründe artan kredi riskini gösterebiliriz. 1970–2007 yılları arasında 124 sistemik bankacılık krizi, 208 döviz krizi ve 63 ülke borcu kaynaklı kriz yaşanmıştır. Özellikle döviz ve ülke borcu kaynaklı krizler 1980’li yılların başında yoğunlaşmaktadır. Sadece 1981 yılında 45 döviz kaynaklı, 1983 te ise 10 adet ülke borcu kaynaklı kriz yaşanmıştır.⁸⁵ Bu nedenle uzlaşının yayınlanmasının temel nedeni olarak bankacılık sektöründeki kredi riskinin artışını görebiliriz.

⁸⁴ ⁸⁴ BCBS, 1988

⁸⁵ Luc Laeven and Fabian Valence, Systemic Banking Crises: A New Database, IMF Working Paper, 2008, p: 7

Finansal sistemdeki bozukluklar, gelişmiş ülkelerde bile mevcut olan uygulama ve düzenleme farklılıkları, büyük bankacılık kuruluşlarının iflasının küresel finansal istikrarı olumsuz yönde etkileme gücünün yüksekliği yeni bir düzenlemenin diğer nedenlerindedir.

Uzlaşımın yayınlanmasının bir diğer nedeni ise uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankaların içerisinde bulunduğu rekabet ortamının düzenlenmesidir. Yapılan düzenleme ile bankaların bazı pazar avantajlarının ellerinden alınması, piyasalara girişlerin önündeki engellerin kaldırılması düşünülmüştür.

3.2.2. Genel Hatları İle Basel I Uzlaşısı

Basel I Uzlaşısı genel hatları ile bir sermaye yeterliliği hesaplama yöntem bilimi olarak değerlendirilebilir. Uzlaşıda banka sermayesi tanımlanmış, bankaların karşı karşıya olduğu riskler sıralanmıştır. Banka aktiflerinin risk ağırlıkları belirlenmiş ve sermayenin yükümlülükleri karşılması ile ilgili olarak bir hedef oran tespit edilmiş ve yayınlanmıştır. Uzlaşımın birinci bölümü banka sermayesinin bileşenleri ile ilgilidir. Banka sermayesi ana sermaye, katkı sermaye ve sermayeden indirilecek kalemler olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur. Uzlaşıya uygun olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun (BDDK) çıkartmış olduğu yönetmeliğe göre hesaplamaya konu olacak sermayenin bileşenleri ve indirilecek kalemler şunlardır:⁸⁶

Tablo 12- Basel I Sermaye Bileşenleri

I- Ana Sermaye

Ödenmiş Sermaye
Kanuni Yedek Akçeler,
İhtiyari ve Fevkalade Yedek Akçeler,
Dönem karı ve geçmiş yıllar karı toplamı
Dönem zararı ve geçmiş yıllar zararı toplamı,

II. Katkı Sermaye:

Genel kredi karşılığı tutarı,
Banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu,
Banka sabit kıymet yeniden değerlendirme tutarı,

⁸⁶ Ebubekir Ayan, Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel II Uzlaşısı, 1. bası, Beta Basım A.Ş., İstanbul:2007, s:30

İştirakler, bağı ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığı,
 Alınan sermaye benzeri krediler,
 Menkul değerler değer artış fonu,
 Muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar,

III. Sermaye (I+II)

IV. Sermayeden İndirilen Değerler

Mali iştirakler,
 Özel Maliyet Bedelleri,
 İlk tesis Giderleri,
 Peşin Ödenmiş giderler,
 İştiraklerin, bağı ortaklıkların, diğerk ortaklıkların ve sabit kıymetlerin rayiç değeri
 kayıtlı değerinin altında ise aradaki fark,
 Türkiye’de faaliyette bulunan diğerk bankalara verilen sermaye benzeri krediler
 Şerefiye,
 Aktifleştirilmiş giderler,
Sermaye Tabanı (III-IV)

Uzlaşının ikinci bölümünde ise banka bilançosundaki varlıkların risk ağırlıkları belirtilmiş, bilanço dışı varlıkların dönüştürme oranları saptanmıştır. Komite, varlık kalemlerinin belirlenen bir risk ağırlığı ile çarpılarak hedef oran hesaplamalarında kullanılmasını öngörmüştür. Komite sermaye yeterliliğini düzenlerken dikkate aldığı tek risk unsurunun karşı tarafın borcunu ödememesinden kaynaklanan karşı taraf riski ya da kredi riski olduğunu beyan etmiştir. 1996 yılında yapılan değişiklikle kredi riski hesaplamalarına piyasa riski hesaplamaları da ilave edilmiştir. İlk uzlaşım metnine göre; komite kredi riskinin ölçümüne yönelik olarak risk ağırlıklı yaklaşımı tavsiye edilmiştir. Bilanço içi aktifler ve bilanço dışı kalemler için 0, 10, 20, 50, %100’lik ağırlıklar belirlenmiştir. Bilanço içi kalemler Tablo 1’deki örneğe uygun olarak ağırlıklandırılırken, bilanço dışı kalemler için kredi dönüşüm oranları yayınlanmıştır. Bilanço dışı değerler ilk önce dönüştürme oranları ile varlık eşdeğerine dönüştürülecek daha sonra risk ağırlığına göre hesaplamanın paydasında yer alacaktır.

Komite uzlaşım çerçevesinde bankaların muhtelif risklerle karşılaştığını kabul etmekle birlikte çoğu bankanın karşılaştığı temel riskin kredi riski olduğunu beyan etmiş ve incelemeye almıştır. Kredi riski değerlendirmesinde ise ülke riski ve bu riskin bileşenlerinden olan transfer riski dikkate alınmıştır. Faiz riski, döviz kuru riski ve yatırım riski gibi piyasa riskleri dikkate alınmamış öncelik bu konuda

denetim otoritelerine bırakılmıştır. Transfer riskine ilişkin olarak ise komite iki alternatif yaklaşım üzerinde durmuştur. Bunlardan birincisi yerel kuruluşlardan ve yabancı ülkelerden alacaklar olarak bir ayırım yapmak, ikincisi ise ülkeleri kredi itibarına göre sınıflandırmaktır. Birinci alternatif transfer riskini dikkate almadığı, yerel-yabancı ayırımının finansal piyasalardaki entegrasyonu göz ardı ettiği ve Avrupa Birliği ülkelerinin bu kuralı bütün üye ülkeler için aynı oranda uygulayacağı öngörülerek elenmiştir. İkinci alternatif seçilerek Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) kulüp kuralı getirilmiştir. OECD üyesi bütün ülkeler ve IMF ile özel borçlanma anlaşması olan ülkeler yüksek kredi itibarına sahip olarak tanımlanmıştır.

OECD üyesi ülke hükümetlerinden alacaklar sıfır risk ağırlığına sahiptir. Şayet yerel denetim otoritesi faiz oranı riskini de analize dahil ederse bu alacaklara düşük bir ağırlık verecektir. Aynı şekilde OECD merkezi hükümete bağlı olmayan kamu kuruluşları da düşük risk ağırlığına sahiptir. Aynı şekilde OECD dışı ülkelerden yerel para cinsinden alacaklarda düşük ağırlığına sahiptir. Bankalardan alacaklarla ilgili olarak da bankalararası para piyasasının likiditesinin ve etkinliğinin korunması düşüncesiyle 1 yıldan daha kısa süreli alacaklar için herhangi bir ayırma gidilmemiş transfer riski düşünülerek bankalardan 1 yıldan uzun süreli alacaklarda; OECD üyesi ülkelerde yerleşik bankalardan alacaklar %20, diğer bankalardan alacaklara ise %100 risk ağırlığı verilmiştir. Merkezi hükümete bağlı olmayan kamu sektörü kuruluşlarında; yerel kuruluşlar için 0, 10%, 20% , 50%, OECD üyesi ülkelerde yerleşik yabancı kuruluşlar için %20 risk ağırlığı saptanmıştır. Kamu sektörüne ait ticari kuruluşlardan alacaklara ise rekabetin korunması amaçlı olarak %100 risk ağırlığı verilmiştir. Karşılıklı teminat ve garantiler; uzlaşılı karşılıklı teminatların riski azatlığının kabul etmektedir, fakat bu belli bir limite kadardır. Teminat veren tarafın kredi itibarı dikkate alınmıştır. Komite, bilanço dışı işlemlerin önemini belirtmiş ve bu işlemleri kredi dönüşüm oranları tespit ederek bunlara göre kredi riski ağırlığına dahil etmiştir. Varlık risk ağırlıkları aşağıdaki tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13- Varlık Kategorileri ve Risk Ağırlıkları

Risk Ağırlığı	Kategorisi
%0	Nakit
	Merkezi Hükümetlerden ve merkez bankalarından ulusal döviz cinsinden alacaklar
	OECD üyesi merkezi hükümet kuruluşlarından ve merkez bankalarından diğer alacaklar
	OECD üyesi merkezi hükümetler tarafından çıkarılmış menkul kıymetlerle teminatlandırılmış ya da OECD üyesi ülkeler tarafından garanti verilmiş alacaklar
0, 10,20, ya da %50 (ulusal İnisiyatif dahilinde)	Çok taraflı kalkınma bankalarından alacaklar, bu bankalar tarafından garanti edilmiş ya da bunların çıkardığı menkul kıymetlerle teminatlandırılmış alacaklar
	OECD üyesi ülke bankalardan alacaklar, ya da bu bankalar tarafından garanti altına alınmış alacaklar
	OECD üyesi ülkelerde yerleşik menkul kıymet şirketlerinden alacaklar
	OECD üyesi olmayan ülkelerde yerleşik bankalardan vadesi 1 yılın altında olan alacaklar, ve OECD üyesi olmayan ülkelerde yerleşik bankalar tarafından garanti edilmiş vadesi 1 yılı aşmayan alacaklar
	OECD kamu sektörü kuruluşlarından alacaklar
	Tahsilat aşamasındaki nakit kalemler
%50	İpotekli Konut Kredileri
%100	Özel sektörden alacaklar
	OECD dışı ülkelerde yerleşik bankalardan vadesi 1 yıldan uzun alacaklar
	OECD dışı merkezi hükümetten kendi parası dışında çıkarılmış alacaklar
	Özel sektör ticari kuruluşlarından alacaklar
	Arazi, bina, teçhizat ve diğer duran varlıklar
	Gayrimenkul ve diğer yatırımlar
	Diğer bankalar tarafından çıkarılan sermaye araçları
	Diğer bütün varlıklar

Komite yaptığı görüşmelerin ve çalışmaların ışığında uluslar arası bankalardan istenecek minimum bir sermaye yeterlilik oranı tespit etmeye çalışmıştır. Sermaye yeterlilik oranı olarak adlandırılan bu oran bankaların faaliyetlerini sağlıklı olarak sürdürebilmeleri için gerekli olan sermaye miktarının risk ağırlıklı varlıklarının yüzdesi olarak ifadesidir. Komiteye göre bu oran %8 olmalıdır. Risk ağırlıklı varlıkların ana sermayeye oranı ise %4 olarak belirlenmiştir. Aşağıda bu oranın hesaplanma şekli gösterilmiştir. Formülün payı yasal sermaye olarak, paydası ise kredi riski olarak ifade edilmektedir.

Denklem 1- Sermaye Yeterliliği Oranı

<i>Sermaye Yeterlilik Oranı=</i>	$\frac{\text{Ana Sermaye} + \text{Katkı Sermaye} - \text{Sermayeden İndirilecek Kalemler}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar (Kredi Riski)}} \geq 8\%$
----------------------------------	---

3.2.3. Basel I Uzlaşısına 1996 Yılında Yapılan Piyasa Riski Düzeltmesi

1988 uzlaşısının belki de en temel özelliği kredi riskini sermaye yeterliliği hesaplamalarına dâhil ederken diğer risk unsurları içinde çalışma yapılacağına dair açıklamalar yayınlamasıdır. Bir anlamda 1988 uzlaşısı bir nihai metin değil değişikliklerin öngörüldüğü bir başlangıç metnidir. 1988 uzlaşısını revize etmek üzere komite çalışmalara başlamış 1993 Nisan'ında piyasa riskinin bankaların sermaye yeterliliği hesaplamasına ilave edilmesine yönelik olarak bankalara ve sermaye piyasası katılımcılarına bir öneri metni sunulmuştur. Metin daha çok bankaların ticari faaliyetlerinden dolayı karşılaştıkları risklerin ölçümünü sağlayacak bir yöntem içermektedir. Ancak bu metin özellikle uluslar arası yatırım bankaları tarafından kabul görmemiş, çok bilinen risk ölçüm modellerini içermemesi, piyasalarda mevcut korelasyon ve portföy etkisini göz ardı etmesi ve önerilen yöntemin mevcut uygulamanın gerisinde olması gibi nedenlerle değiştirilmesi istenmiştir. Bunun üzerine komite farklı bankalarda mevcut piyasa riski ölçüm modellerini test ederek 1995 Nisanında bankalara ve sermaye piyasası katılımcılarına, bankaların bilanço içi ya da dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle karşılaşmaları muhtemel kayıplar olarak tanımlanan piyasa riskinin sermaye hesaplamalarına ilave edilmesine yönelik olarak bir tavsiye paketi yayınlamıştır. Bu teklifler bütününün 1988 uzlaşısına eklenmesi öngörülmektedir.

Nihai metine göre bankalar piyasa riski nedeniyle maruz kaldıkları riskin ölçümünde standart yaklaşımı ya da içsel model yaklaşımından birisini seçebilecektir. Böylece bankalar kendi geliştirdikleri içsel modelleri kullanabileceklerdir. Fakat kendi geliştirdikleri modelleri kullanmak isteyen bankalara nicel ve nitel bazı kriterler getirilmiştir. Nitel kriterler riske maruz değer hesaplanmasını düzenlerken, nicel kriterler ise bankaların günlük risk yönetimi ile ilişkilidir. Kısacası bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında piyasa riski ile ilişkili olarak iki alternatif yöntem mevcuttur. Bunlardan birincisi standart yaklaşım ikincisi ise riske maruz değer yaklaşımıdır. Standart yaklaşım bankanın bilanço içi ve

dışı kalemlerinde yer alan; faiz, fiyat ve kur hareketleri sonucu değerlerinde değişiklikler olabilecek kalemlerin belirli risk ağırlıkları ile ağırlıklandırılması esasına dayanmaktadır. Riske maruz değer yaklaşımında ise istatistikî teknikler kullanıp geçmiş dönem dalgalanmaları da dikkate alınarak günlük bazda tahmini kayıp tutarlarının hesaplanması söz konusudur. Ülkemiz de halen standart yöntem kullanılmaktadır. Söz konusu yöntemler Basel II uzlaşısının da temel taşlarını oluşturduğundan ileriki bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Denklem 2- Sermaye Yeterliliği Oranı- Piyasa Riski Düzeltmesinden Sonra

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Ana Sermaye} + \text{Katkı Sermaye} - \text{Sermayeden İndirilecek Kalemler}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar (Kredi Riski)} + 12,5 * \text{Piyasa Riski}} \geq 8\%$$

3.3. Basel II Kriterleri

Basel Komitesi finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel I' in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999' da Yeni Basel Sermaye Uzlaşısına ilişkin ilk tartışma metni yayınlamıştır. İlk metinde ilk uzlaşısının yetersiz kaldığı noktalar, yeni düzenlemenin amacı ve yeni metnin ana hatları belirtilmiştir. 2001 yılında ikinci tartışma metni, Nisan 2003' te ise 3. tartışma metni yayınlanmıştır. Bu metinler, ülke denetim otoriteleri bankalar ve diğer finansal kuruluşların eleştirileri doğrultusunda 2004 yılında yeniden düzenlenmiş ve Haziran 2004' te nihai metin yayınlanmıştır. Basel II Uzlaşısı 3 yapısal bloktan oluşmaktadır: 1. Blok-Asgari Sermaye Yükümlülüğü, 2. Blok-Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi ve 3. Blok-Piyasa Disiplini. Çalışmanın bu bölümünde 1999 yılında çıkartılan ilk metinde belirtilen ilk uzlaşımın iyi ve kötü yönleri, yeni uzlaşımın amacı ve kapsamı irdelenecek daha sonra yapısal blok bazında uzlaşım metni incelenecektir.

3.3.1. Basel I Uzlaşısının Güçlü ve Zayıf Yönleri

1988 Uzlaşısı uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların düşük riskli varlıkları tutmaktan vazgeçemediklerinden emin olabilmek için bilanço dışı riskleri ve risk ağırlık sistemini içeren en düşük sermaye seviyesi getirmiştir. Orijinal metin

temelde kredi riskine odaklanmışken daha sonradan piyasa riski de metine ilave edilmiştir. Bankacılık işlemlerinde faiz oranı riski, operasyonel risk, likidite riski, yasal ve firmaya ait riskler gibi riskler açık bir şekilde işaret edilmemiştir. Bununla birlikte mevcut uzlaşma minimum bir oran tespit ederek örtülü bir şekilde hesaplanmayan riskleri de kapsamaktadır.⁸⁷

Komite 1988 uzlaşması ve daha sonra yapılan ilavelerle yapılan düzeltmelerin uluslar arası bankacılık sisteminin sağlamlığını ve istikrarını güçlendirmeye yardımcı olduğuna ve uluslar arası alanda faaliyette bulunan bankalar arasında mevcut rekabeti düzenlediğine inanmaktadır. Uzlaşma uluslar arası bankaların özellikle 1988–1992 geçiş döneminde sermaye oranlarını kısmi olarak arttırmalarını beraberinde getirmiştir. Bu seviyelerin tutturulmasına yönelik olarak bankalara piyasadan yapılan baskılar bu eğilimin sürmesi sonucunu doğurmuştur. Uzlaşmanın yaygın bir şekilde birçok ülkede kullanılması rekabet eşitliği hedefine ulaşılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte uluslar arası finansal piyasalar ve bankacılık sistemi, 1988–1999 yılları arasında, mevcut uzlaşma ile sermaye yeterliliğinin hesaplanması durumunda bunun geçerli bir gösterge olmayacağı seviyeye kadar gelişmiştir. Bu durum en iyi haliyle bile ekonomik riskin kaba bir ölçümünü vermektedir. Çünkü sadece kredi riskine dayalı bir hesaplama borçlanmanın değişen temerrüt riskini tam anlamıyla yansıtamamaktadır. Mevcut uzlaşma ile ilgili artan bir diğer problem ise bankaların gerçek ekonomik riski ve Uzlaşma temelinde hesaplanan riski arasındaki sapmalardan faydalanarak yasal sermaye yükümlülüklerini telafi etmeleridir. Yasal Sermaye Arbitraji, menkul kıymetleştirme gibi bankaların portföylerini düşük kaliteli varlıklarla donatmasına yol açacak birkaç yöntemle sağlanmaktadır.

Son olarak, bazı işlem türleri için, Uzlaşma risk azaltım teknikleri için yeterince uygun teşvik sağlamamaktadır. Bir anlamda teminatlandırma gibi risk azaltım tekniklerini mevcut uzlaşma fazla desteklememektedir.

⁸⁷ A New Capital Adequacy Framework, Consultative paper issued by the Basel Committee on Banking Supervision Issued for comment by 31 March 2000, Basel , June 1999

3.3.2. Yeni Uzlaşımın Amacı

Yeni taslak, Basel Komitesinin 1988'de kabul ettiği sermaye gereklerinin risk temeline dayandırılması (Risk Based Capital) yaklaşımını sürdürmektedir. Amaç, mevcut çerçeveyi değişen koşullara göre uygulamada ortaya çıkan aksaklıklar göz önüne alınarak gözden geçirmektir⁸⁸.

Basel II Kriterlerinin amaçları şunlardır:⁸⁹

- Uluslar arası bankacılık sisteminin istikrarını ve güvenilirliğini korumak,
- Ülkeler arası uygulamalarda tekdüzelik sağlamak,
- Uluslar arası bankalar arasında rekabet eşitsizliğini azaltmak,
- Bankların maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçerek bunu minimum sermaye düzeyi ile ilişkilendirmek,
- Ulusal ve uluslar arası denetim uygulamalarını güçlendirmek,
- Uluslar arası genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyumlu finansal tablolar yoluyla piyasa disiplini sağlamak,
- Risk Yönetimini geliştirmek .

Uzlaşım mevcut finansal mimari içerisinde bir köşe taşıdır. Uzlaşımın ağır basan hedefi uluslar arası finansal sistemin sağlamlığının ve güvenliğinin artırılmasıdır. Yeterli sermaye tabanının mevcudiyeti bu amacın temelindedir ve komite bu yeni uzlaşımın en azından mevcut bankacılık sisteminde var olan sermaye seviyesinin korunmasını sağlamasını beklemektedir.

⁸⁸ Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc>, Erişim Tarihi, 15.11.2007, s.1

⁸⁹ Yaslıdağ, s. 4

Komite bu hedeflerin sağlanabilirliği açısından en az üç yapısal bloğun gerekli olduğunu düşünmektedir. 1988 Uzlaşısındaki minimum sermaye gerekliliği yeni uzlaşım metninde de anahtar bir yapısal blok olarak kalmıştır. Uzun bir süredir komite piyasa disiplini kavramının değerini vurgulamaktadır. Komite denetim otoritesinin gözden geçirilmesi yapısal bloğunu ortaya koyarak uzun zamandır birçok ülkede açık ya da örtülü bir şekilde var olan bir konuyu açığa çıkararak ileri bir adım atmaktadır.

Asgari sermaye gerekliliği konusunda Komite, Basel Uzlaşısı'nın bazı bölümlerinde değişikliğe gitmiş, özellikle bankaların risk profilinin daha detaylı olarak tanımlanması gereği üzerinde durmuştur. Bu bağlamda yapılan bir önemli değişiklik de; riskin, faiz ve operasyon risklerini de kapsayacak biçimde daha geniş bir biçimde tanımlanmış olmasıdır.⁹⁰

Birinci yapısal blokla ilgili olarak, komite mevcut uzlaşısındaki kredi riski sermaye gereklilikleri belirleme yöntemlerinin yeterince teferruatlı olmadığını ve piyasalardaki finansal yeniliklerdeki hızlı artış oranının ve finansal işlemlerdeki artan karmaşıklığın bu yöntemlerin kredi riski ile olan ilişkisini azalttığını düşünmektedir. Gerçekte komite uzlaşısının kredi riskine daha duyarlı olması için çeşitli yaklaşımlar ortaya koymaktadır. Bu çaba standart yaklaşım olarak hizmet edecek değiştirilmiş ve geliştirilmiş bir kurallar toplamını sunmayı içermektedir. Aynı zamanda komite bazı gelişmiş bankaların içsel kredi derecelendirmelerine dayalı alternatif bir yaklaşım geliştirmeye de çalışmaktadır.

İlk uzlaşımın temelinde kredi riskini kapsayan minimum sermaye standartları vardır. Çok geçmeden bu sermaye standartları diğer riskleri kapsamak zorunda da kalmıştır. Yeni uzlaşım bu konuda eski uzlaşımın farklılaşmakta ve iyi bir çerçevenin geniş bir ölçekte gerçek ve potansiyel riskleri dikkate alınması gerektiğini düşünmektedir. Buna yönelik olarak da operasyonel risk, bankacılık işlemlerinde

⁹⁰ Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, s.1

mevcut faiz oranı riski gibi riskleri de kapsayan bir sermaye seviyesinin belirlenmesini teklif etmektedir

Komite bankacılık sektöründe mevcut rekabetin faydalarını ve bu rekabette uluslar arası bankaların katkılarını kabul etmekle birlikte, ulusal düzeyde muhasebe, vergi, yasal ve bankacılık düzenlemelerinin farklılaştığını ve bu farklılıkların banka denetim kurallarının kullanılmasyla ortadan kaldırılamayacağını işaret etmektedir. Bu nedenle komite 1. yapısal bloğa ek olacak 2. ve 3. yapısal blokların faydalı olacağını düşünmektedir. Bir anlamda Basel II uzlaşısının ikinci ve üçüncü yapısal blokları birinci yapısal bloğun rekabet eşitliği içerisinde bütün ülkelere uygulanmasını amaçlamaktadır. Komite birinci yapısal blokla getirdiği yükümlülüklerin uygulanmasının denetimini diğer bloklarla sağlamaktadır.

Denetim Otoritesinin İncelemesi başlıklı ikinci yapısal blokla ilgili olarak; Komite denetim otoritelerinin banka yönetimlerinin içsel bir sermaye değerlendirme süreci geliştirilme ve bankanın özel risk yapısına/kontrol çevresine uygun sermaye hedefleri koyma dikkatine odaklanmasına dikkat etmektedir. Bu durumda bu içsel süreç denetimsel incelemeye ve müdahaleye konu olabilir. Komite ayrıca denetim otoritelerinin bankacılık sisteminin güvenliğini ve sağlamlığını güçlendirmek için etkin piyasa disiplini bir kaldıraç olarak kullanma konusuna güçlü bir ilgileri olduğunu düşünmektedir. Etkin piyasa disiplini doğru ve zamanında bilgi gerektirir. Komite bu bilgiyi sağlamak için sermaye yeterliliği, sermaye seviyeleri ve risk ölçümleri konusunda detaylı kılavuzlar yayınlamaktadır.

3.3.3. Ana Hatları ile Basel II Uzlaşısı⁹¹

Basel II, 1988 uzlaşısının asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanması temelinde kurulu olan yapısını üç yapısal bloklu bir çerçeveye oturtmuştur. Temel amaç bankaların karşılaşılabilecekleri riskler için bulundurmaları gereken asgari

⁹¹ Basel II Uzlaşısı ile ilgili bu bölüm genel olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Haziran 2007 tarihli Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması Gözden Geçirilmiş Düzenleme -Yeni Sermaye Uzlaşısı-Kapsamlı Versiyon- Türkçe Çevirisine bağlı kalınarak hazırlanmıştır.

sermaye miktarının hesaplanması olmakla beraber Komite ikinci ve üçüncü yapısal blokları bu gerekliliğin denetimi ve kamuoyuyla paylaşılması amacıyla yerleştirilmiştir. Doğaldır ki risk ölçümü ve bankaların gözetimi sadece matematiksel bir formülün pay ve paydasının yerine konması değildir. Komite bu hesaplamaları yaparken bankaların bir taraftan denetim otoritelerinin gözetiminde olmasını diğer taraftan ise bankaların yapmış olduğu hesaplamaların piyasa katılımcılarının bilgilendirilmesi ve asimetrik bilginin azaltılması temelinde kamuoyuyla paylaşılmasını öngörmüştür. Sadece kredi ve piyasa riskine duyarlı sermaye hesaplamalarının günümüzün gelişmiş finansal ürünler piyasası ve karmaşık organizasyon yapıları içerisinde yetersiz olduğu düşünülerek daha çok insan ve organizasyon temelli operasyonel risk kavramını formülün paydasına yerleştirmiştir. Uzlaşa kadar popüler olan sermaye yeterlilik rasyosu formülü şu şekilde güncellenmiştir.

Denklem 3- Basel II Uzlaşısı SYR

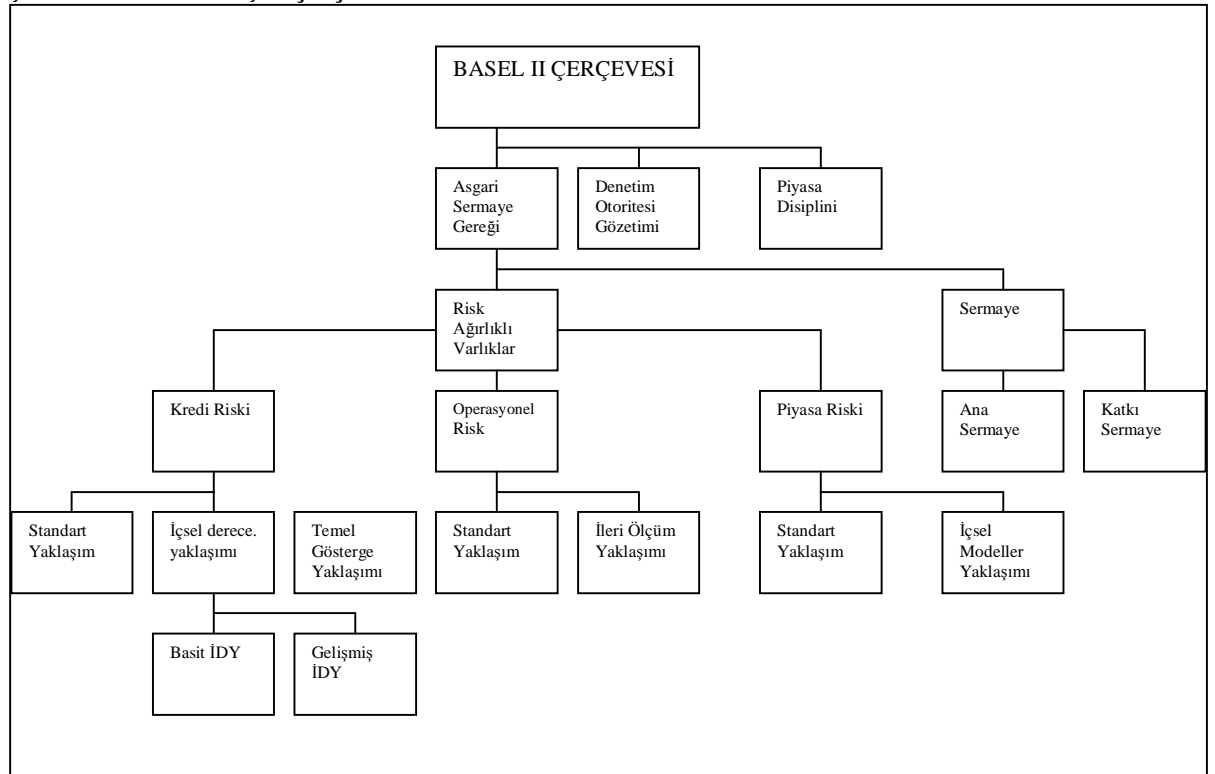
<i>Sermaye Yeterlilik Oranı</i>	$\frac{\text{Ana Sermaye} + \text{Katkı Sermaye} - \text{Sermayeden İndirilecek Kalemler}}{\text{Kredi Riski İçin Risk Ağırlıklı Varlıklar} + 12,5x (\text{Piyasa Riski İçin Gerekli Ek Sermaye} + \text{Operasyonel risk İçin Gerekli Ek Sermaye})}$	$\geq 8\%$
---------------------------------	---	------------

Basel II kuralları daha önceki kurallara ek olarak operasyonel riski de %8' lik minimum sermaye hesabına dahil etmiştir. Bunun dışında denetsel gözden geçirmeler yoluyla bankaların risklerini ve sermaye yeterliliklerini kontrol altında tutacak içsel mekanizmalar geliştirmeleri teşvik edilmiş ve son olarak sermaye şartı ile denetsel gözden geçirme ile ilgili süreçlerin kamuyu aydınlatma ve bu sayede gerçekleşecek piyasa disiplini ile güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Basel II kuralları bir yandan önceki kuralları yeni koşullara göre güncelleştirip güçlendirirken diğer yandan ülkeler arasında sağlanacak uyum ile sermaye yeterlilik düzenlemelerinin uluslar arası bankalar için rekabet eksikliği yaratmasını engellemeyi hedeflemektedir.⁹²

⁹² Mustafa Özçam, Basel II Uzlaşısı, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, 31.08.2004, www.spk.gov.tr. Erişim Tarihi: 17.11.2007

Uzlaş; minimum sermaye gereklilikleri, denetim otoritesinin gözden geçirmesi ile piyasa disiplini ve kamuoyunun bilgilendirilmesi başlıkları adı altında üç bölümden meydana gelmektedir. Etkin bir şekilde finansal istikrarın desteklenmesi gayesiyle çerçeve üç yapısal blok arasında düzgün bir etkileşim gerektirmektedir. Üç yapısal bloğunda bir arada düşünülmesi ve dikkate alınması gerekmektedir. Basel II ana hatları ile aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Şekil 4- Basel II Uzlaşısı Çerçevesi⁹³

Bundan sonraki aşamada bu şekildeki ayırım ışığında uzlaşya ana hatları ile değinilecektir.

3.3.4. Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Gereği

Birinci yapısal bloğun ilk bölümü asgari sermaye gereğinin hesaplanması ile ilgilidir. Aynı bölüm içerisinde yasal sermaye ve risk ağırlıklı varlıkların tanımı yapılmış geçiş süreci düzenlemelerinden bahsedilmiştir.

⁹³ Frank Dieric, Fatima Pires vd., "The New Basel Framework and Its Implementation In European Union, Occasional Paper No:42 December 2005.", s:10

Asgari sermaye gereği bankaların kredi riskine, piyasa riskine ve operasyonel riske maruz kalan varlıkları için bulundurmaları gereken yasal sermaye tutarını göstermektedir. Sermaye yeterlilik oranı; yasal sermaye ve risk ağırlıklı varlıklar esas alınarak hesaplanır. Toplam sermaye yeterlilik oranı %8' in altında olmamalıdır. Katkı sermaye ana sermayenin %100' ünü aşamaz. Toplam(yasal) sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranı en az %8, ana sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranı ise en az %4 olmalıdır. İlk Uzlaşındaki sermaye yeterlilik oranı korunurken formülün paydasına operasyonel risk ve piyasa riski bileşenleri de ilave edilmiştir.

Yasal sermaye; ana sermaye (birinci kuşak sermaye), katkı sermaye(ikinci kuşak sermaye) ve piyasa riski özkaynak gereksinimini için kullanılacak kısa vadeli ikincil sermaye benzeri borçlardan(Üçüncü Kuşak Sermaye) oluşmaktadır. 1988 uzlaşısında ve 1988 yılında yayınlanan sermaye dahil edilebilir nitelikteki araçlar başlıklı dokümanda tanımlanan nitelikli yasal sermaye tanımı ufak değişiklikler haricinde korunmuştur. Buna göre ana sermayenin bileşenleri ödenmiş sermaye ve açıklanmış rezervlerdir. Ödenmiş sermaye ise ihraç edilmiş ve tamamı ödenmiş adi hisseler ve temettü birikimli olmayan daimi imtiyazlı hisselerden(temettü birikimli olan imtiyazlı hisseler hariç) oluşmaktadır. Katkı sermaye; açıklanmamış rezervler, yeniden değerlendirme yedekleri, genel kredi karşılıkları, özkaynağa dayalı melez enstrümanlar ve sermaye benzeri borçlardan oluşmaktadır. Kredi riski ölçümünde standart yaklaşımda; genel karşılıklar, risk ağırlıklı varlıkların %1,25'i ile sınırlı olmak kaydıyla katkı sermayeye dahil edilebilir.

İçsel Derecelendirmeye Dayalı (İDD) yaklaşımda, genel karşılıkların katkı sermayeye dahil edilmesi yönündeki 1988 Uzlaşısı uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır. Menkul Kıymetleştirmeden kaynaklanan riskler için İDD yaklaşımını ya da sermaye yatırımları için Temerrüt Olasılığı(TO)/Temerrüt Halinde Kayıp(THK) yaklaşımını uygulayan bankalar beklenen kayıp (BK) tutarlarını öncelikle sermayelerinden indirmelidir. Diğer aktif kalemleri için İDD yaklaşımını uygulayan bankalar, toplam kabul edilebilir karşılıklar tutarını İDD yaklaşımı kapsamında hesaplanan toplam beklenen kayıp tutarıyla karşılaştırmalıdır. Toplam beklenen kaybın, kabul edilebilir toplam karşılık tutarını aşan kısmı sermayeden indirilir. Bu

indirim, ana ve katkı sermayeden %50'şer oranında yapılacaktır. Toplam beklenen kaybın kabul edilebilir karşılık tutarından az olması halinde risk ağırlıklı varlıkların azami %0,6'sına kadar olan fark, katkı sermayeye ilave edilebilir. Ulusal tercihlere göre, %0,6'nın altında bir limitin uygulanması da mümkündür.

Piyasa riski öz kaynak gereksinimini için kullanılacak kısa vadeli ikincil sermaye benzeri borçlar (Üçüncü Kuşak Sermaye); bankalar ulusal denetim otoritelerinin inisiyatifine bağlı olmak üzere piyasa riskine ilişkin sermaye gereksiniminin bir kısmını karşılamak amacıyla ve kısa vadeli ikincil sermaye benzeri borçlardan oluşan bir üçüncü kuşak sermaye kullanabilirler. Bankalar üçüncü kuşak sermayeyi sadece piyasa riskini karşılamak üzere kullanabilirler. Üçüncü kuşak sermaye, bankanın piyasa riskini karşılamak için ihtiyaç duyduğu birinci kuşak sermayenin %250'siyle sınırlı olacaktır. Genel kabul görmüş ilke ikinci ve üçüncü kuşak sermaye tutarının birinci kuşak sermaye tutarından fazla olmamasıdır

Sermayeden İndirilecek Değerler:

1. Birinci kuşak sermayeden indirilmek üzere, şerefiye;
2. Birinci Kuşak sermayeden indirilmek üzere menkul kıymetleştirme işleminden kaynaklanan risklere ilişkin ödenmiş sermaye artışı;
3. Bankacılık ve finans faaliyetlerinde bulunan bağlı ortaklıklardaki sermaye yatırımlarından ulusal sistemlerde konsolidasyona tabi tutulmayanlar.

Risk ağırlıklı varlıklar toplamı; piyasa ve operasyonel risk sermaye yükümlülüklerinin 12,5 (yani, %8 asgari sermaye oranının tersi) ile çarpımı ve ulaşılan tutarın kredi riskine ilişkin risk ağırlıklı varlıklar toplamına eklenmesi suretiyle belirlenir.

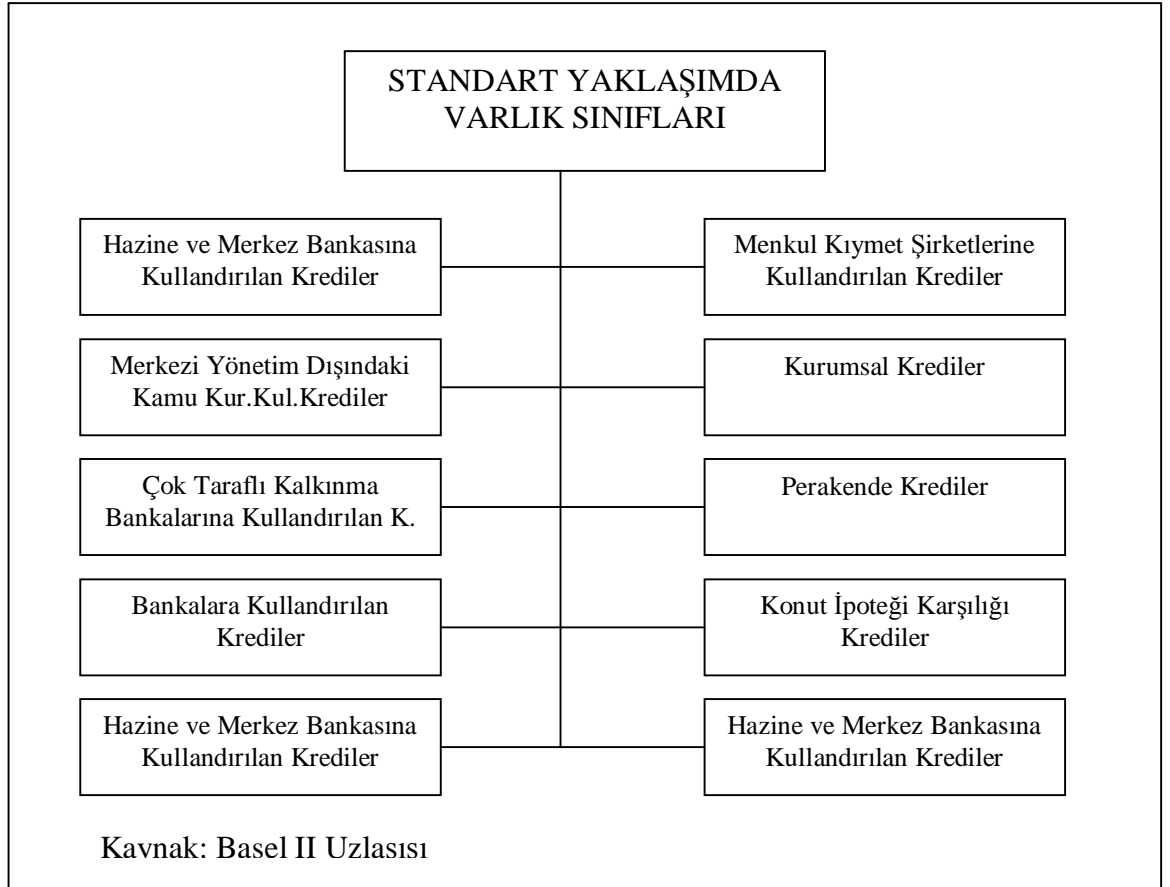
3.3.4.1. Kredi Riski İçin Sermaye Gerekliliğinin Hesaplanması

Uzlaşta kredi risklerine ilişkin sermaye gereksiniminin hesaplanmasına ilişkin olarak iki alternatif yöntem önerilmiştir. Bunlardan birincisi kredi riskinin bağımsız kredi derecelendirmelerine dayanılarak standart yaklaşımla ölçülmesidir. Uzlaşta kaleme alınırken S&P ve Moody's'in derecelendirme notları açıklama amaçlı olarak kullanılmıştır. Alternatif yöntem ise bankaların kredi riski için denetim otoritesinin

onayını alarak kendi içsel derecelendirme yöntemini kullanmasıdır. Bu yöntemde de ikili bir ayırım mevcuttur. Bankalar denetim otoritesinin iznini almak şartıyla basit ya da gelişmiş içsel derecelendirme yöntemlerinden birisini kullanacaklardır.

3.3.4.2. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda varlık kalemleri ve bilanço dışı pozisyonlar bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının vermiş olduğu notlar doğrultusunda Basel Komitesi tarafından saptanmış oranlarla ağırlandırılarak bankanın kredi riskine maruz kalan varlıkları bulunmaktadır. Varlıklar sınıflarını aşağıdaki şemada görebiliriz.

Standart yaklaşım başlığı altında Bağımsız Kredi Derecelendirme Kuruluşları (BKDK) tanımlanmış bunların çalışma ilkeleri ve uymaları gereken kuralları denetleme yetkisi ve sorumluluğu denetim otoritesine verilmiştir. Piyasaya girişlerin

kolaylaştırılması için denetim otoritelerinin BKDK'ları resmi olarak tanımalarına ilişkin resmi sürecin kamuoyuna açıklanması istenmiştir. Liyakat kriterleri olarak adlandırılan, BKDK'ların taşımaları gereken, altı özellik şu şekilde sıralandırılabilir:⁹⁴

- **Objektiflik:** Kredi derecelerinin tahsisinde izlenen yöntem basiretli ve sistemli olmalı; tarihsel deneyimlere dayanan bir doğrulama sürecine tâbi tutulmalıdır. Ayrıca, kredi derecelendirmeleri, finansal durumdaki değişiklikleri yansıtacak şekilde ve sürekli olarak gözden geçirilmelidir. Denetim otoritesi tarafından resmi geçerlilik tanınmasından önce, geriye dönük testi de içeren ve her piyasa bölümü için ihtimamla hazırlanmış, kullanılmaya başlanmasından itibaren asgari 1 tercihen 3 yıl geçmiş bir kredi derecelendirme yöntemi mevcut olmalıdır.
- **Bağımsızlık:** Derecelendirme sürecini etkileyebilecek politik veya ekonomik baskılara maruz kalmaması için bir BKDK'nın bağımsız olma şarttır. Kredi derecelendirme süreci, derecelendirme kuruluşunun ortaklık yapısının veya yönetim kurulunun oluşumunun menfaat çatışmasına mahal vermesinden kaynaklanacak tehditlerden mümkün mertebede bağımsız olmalıdır.
- **Uluslararası Erişim/Şeffaflık:** Münferit kredi dereceleri, eşit koşullarla, yasal menfaat sahibi, yerli ve yabancı tüm kuruluşların erişimine açık olmalıdır. Ayrıca, BKDK'nin kullanmakta olduğu genel yöntem de kamuya açıklanmalıdır.
- **Kamuya Açıklama:** BKDK'ler temerrüt tanımı, hesaplama süresi ve her derecenin tanımı da dahil olmak üzere, kullandığı kredi derecelendirme yöntemleri; her derecelendirme kategorisine ilişkin fiili temerrüt oranları; ve derecelendirmeler arasındaki geçiş ve derecelendirmelerde meydana gelen değişiklikleri kamuoyuna açıklamalıdır.
- **Altyapı ve İnsan Kaynağı:** sağlıklı kredi derecelendirmesi yapabilmeleri için BKDK'lerin yeterli insan kaynağı ve altyapıya sahip olmaları gerekmektedir.

⁹⁴ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s: 35

- **Kredibilite:** Güvenilirlik, bir dereceye kadar, yukarıda sayılan kriterlerle uyumun da doğrudan bir sonucudur. Ayrıca, üçüncü taraflarca (yatırımcılar, sigortacılar, ticaret ortakları) itibar edilmesi de yapılan derecelendirmelerin güvenilirliğine karine teşkil edecektir. Özel ve gizli bilgilerin kötüye kullanılmasına yönelik içsel prosedürlere de sahip olması bir BKDK' nin güvenilirliğini tescilleyen diğer bir unsurdur. Resmi geçerlilik tanınabilmesi için, BKDK' nin birden fazla ülkede firma derecelendirmesi yapmış olması gerekmemektedir.

Standart yaklaşımı benimseyen bankalar BKDK'ların vermiş oldukları dereceleri kullanarak kredi riskleri için ağırlık belirlemede bu oranlar yardımıyla da asgari sermaye ihtiyaçlarını hesaplamaktadır. Kredi talep edenlerin taşıdıkları özelliklere uygun olarak kredi maliyetlerini dolayısıyla faiz oranlarını belirlemektedir. Uzlaşma bu konuya da el atmış ve bankalara ve denetim otoritelerine risk ağırlıklarının belirlenmesinde bazı sabit oranlarla yardımcı ve sınırlayıcı olmuştur. Aşağıdaki bölümde kredi alanın kredi derecesi ile risk ağırlıkları sayısal bir ifade ile anlatılacaktır.

a. Hazine ve Merkez Bankalarına Kullanılan Krediler: Hazine ve merkez bankasına kullanılan krediler ilgili hazinenin/merkez bankasının bağlı olduğu ülkenin kredi derecelendirme notuna bağlı olarak şu şekilde ağırlıklandırılacaktır.

Tablo 14- Derecelendirme Notları ve Risk Ağırlıkları

Kredi Derecesi	AAA ile AA arası	A+ ile A arası	BBB+ ile BBB arası	BB+ ile B- arası	B-' nin altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	0	%20	%50	%100	%150	%100

Bankalar kurulu buldukları ülkenin merkez bankasına veya hazinesine yerel para cinsinden kullandıkları ve fonladıkları krediler için daha düşük risk ağırlığı kullanabileceklerdir. Basel I uzlaşısında yer alan OECD kulüp kuralı ve IMF stand-by anlaşması avantajı kaldırılmış doğrudan ülkelerin kredi derecelendirme

notlarına (sovereign ratings) atıfta bulunulmuştur. Belki de OECD kulüp kuralının ikamesini sağlamak üzere denetim otoritelerine ihracat kredi kuruluşlarının(IKK) bağımsız olarak belirlemiş olduğu ya da İKK' larca ortak bir şekilde belirlenen ülke risk sınıflandırmalarını kullanabileceklerdir. Bu sınıflandırmaya göre ülkelere 1 ile 7 arası bir sınıf belirtilmiş ve bulunduğu sınıfa göre risk ağırlığı saptanmıştır.

Tablo 15- İKK Notları ve Risk Ağırlıkları

İKK Risk Grubu	0-1	2	3	4-6	7
Risk Ağırlığı	0	%20	%50	%100	%150

b. Merkezi Hükümet İçinde Yer Almayan Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Kullandırılan Krediler: Bu kuruluşlara verilecek kredilerin risk ağırlıklarını saptanması için iki alternatif mevcuttur. Denetim otoriteleri ya ülkedeki bu nitelikteki bankalar için ülkenin risk ağırlığının altında olmayan tek bir ağırlık oranı kullanacaklar ya da bu kuruluşların almış oldukları notlara göre risk ağırlıklarını saptayacaklardır.

c. Çok Taraflı Kalkınma Bankalarına Kullandırılan Krediler: Çok taraflı kalkınma bankalarına kullandırılan krediler için uygulanan risk ağırlıkları bağımsız kredi derecelendirmelerine dayandırılacaktır. Ancak kısa vadeli alacaklar için avantajlı uygulama geçerli olmayacaktır. Ayrıca komitenin belirlemiş olduğu kriterlere sahip bankalara %0 risk ağırlığı uygulanacaktır. Bu çok taraflı kalkınma bankaları yüksek uzun vadeli ihraç derecelerine, sağlam sermaye yapısına, yüksek ödenmiş sermaye seviyesine ve yeterli bir sermaye ve hissedar yapısına sahip kuruluşlardır.

d. Bankalara Kullandırılan Krediler: Bankalara verilen kredilere ve bu bankalardan alacaklara ilişkin olarak iki alternatif mevcuttur. Birinci alternatifte ülkede kurulu bankalardan alacaklara o ülkenin hazinesine/merkez bankasına uygulanan risk ağırlığından daha yüksek bir risk ağırlığının uygulanmasıdır. Ama genel bir kural olarak bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları bankalara kurulu oldukları ülkenin

notundan daha yüksek bir not vermemektedirler. Bunun istisnası Fitch tarafından uygulanmaktadır. Ülke notu BB+ ve B- ile derecelendirilmemiş ülkelerde bulunan bankalara en az % 100' lük bir risk ağırlığı uygulanacaktır. İkinci alternatif ise bankanın bağımsız derecelendirme notu doğrultusunda alacakların risk ağırlığının belirlenmesine dayalıdır. Derecelendirme notu bulunmayan bankalara kullandırılan krediler için risk ağırlığı %50' dir. 3 ay ve daha kısa vadeli alacaklar için asgari %20 olmak üzere daha düşük bir risk ağırlığı kullanılabilir. Bu durumda Basel II' nin uygulanması halinde denetim otoritesi 1. seçeneği tercih ederse ülkemizdeki bankalardan alacaklara en az %100 risk ağırlığı uygulanacaktır. Denetim otoriteleri bu iki alternatiften birisini seçecek ve bütün bankalara tutarlı bir şekilde uygulayacaktır. Yukarıdaki seçenekler aşağıdaki tablolarda özetlenmiştir.

1. seçenek

Tablo 16- Ülke Derecelendirme Notu ve Risk Ağırlıkları

Ülkenin derece notu	AAA ile AA arası	A+ ile A arası	BBB+ ile BBB arası	BB+ ile B- arası	B-' nin altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	0	%20	%50	%100	%150	%100

2. seçenek

Tablo 17- Banka Derecelendirme Notu ve Risk Ağırlıkları

Bankanın derece notu	AAA ile AA arası	A+ ile A arası	BBB+ ile BBB arası	BB+ ile B- arası	B-' nin altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%20	%50	%50	%100	%150	%50
3 aydan kısa vadeli alacaklar için risk ağırlığı	%20	%20	%20	%50	%150	%20

e. Menkul Kıymet Şirketlerine Kullandırılan Krediler: Bu şirketlerin denetimsel ve yasal düzenlemelere tabi olması şartıyla bu şirketlerden alacaklar bankalardan alacaklar gibi değerlendirilir. Aksi halde kurumsal krediler gibi değerlendirilir.

f. Kurumsal Krediler: Basel II uzlaşısında şirket kredileri kurumsal ve perakende krediler olmak üzere ikili bir ayırığa tabi tutulmuştur. Perakende kredi tanımı yapılmış bunların dışında kalanlar kurumsal kredi olarak nitelendirilmişlerdir.

Kurumsal kredi risk ağırlığının saptanmasında da şirketin derecesinin olup olmaması farklılık yaratır.

Tablo 18- Şirket Derecelendirme Notu ve Risk Ağırlıkları

Şirketin Derece Notu	AAA ile AA- arası	A+ ile A- arası	BBB+ ile BB arası	BB- nin altı	Derecelendirilmemiş
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%150	%100

Derecelendirilme notu bulunmayan bir şirkete kullanılan kredi için firmanın kurulu bulunduğu ülkenin hazinesi veya merkez bankasına uygulanandan daha avantajlı bir risk ağırlığı uygulanamayacaktır.

g. Perakende Krediler: Komite bir kredinin perakende kredi sayılabilmesi için gerekli dört kriter belirlemiştir. Uzlaşya göre bir kredi aşağıdaki kriterlerden hepsine birden sahipse perakende kredi olarak nitelendirilir:

- Borçlu Kriteri: Krediden dolayı maruz kalınan risk bir gerçek kişiye ya da küçük işletmeye verilen krediden kaynaklanmaktaysa,
- Ürün Kriteri: Kredi, rotatif krediler, kredi kartları, kredili mevduat hesapları, vadeli bireysel krediler, bireysel nitelikli finansal kiralama işlemleri ve küçük işletmelere kullanılan krediler ve lehlerine verilen taahhütler biçiminde kullanılmışsa,
- Çeşitlendirme Kriteri: Yasal perakende portföyü riskleri azaltacak bir şekilde çeşitlendirilmişse ve
- Düşük Tutarlı Olma Kriteri: Tek bir borçluya kullanılan kredilerin toplamı 1 milyon Euro' yu aşmıyorsa perakende kredi olarak nitelendirilir ve %75 risk ağırlığı uygulanacaktır.

h. Konut İpoteği Karşılığı Krediler: Konut edindirme uygulaması kapsamında borçlunun ikamet ettiği/edeceği veya kiralanmış bulunan konut amaçlı gayrimenkul üzerindeki ipotekle tam teminat altına alınmış kredilerin risk ağırlığı %35 olacaktır.

i. Ticari gayrimenkul İpoteği Karşılığı Krediler: Risk ağırlığı % 100 olacaktır.

j. Tahsili Gecikmiş Alacaklar: Herhangi bir kredinin (ikamet amaçlı gayrimenkul ipotek kredileri hariç) tahsili 90 günden fazla gecikmiş bulunan teminatsız kısmının özel karşılıklar düşüldükten (zarar kaydedilen kısımlar da dahil) sonra kalan net tutarı için uygulanacak risk ağırlığı, aşağıdaki gibi belirlenecektir:

- Özel karşılıkların kredinin ödenmemiş kısmının %20'sinden az olması halinde, %150 risk ağırlığı;
- Özel karşılıkların kredinin ödenmemiş kısmının %20'sinden az olmaması halinde, %100 risk ağırlığı; ve
- Özel karşılıkların kredinin ödenmemiş kısmının %50'sinden az olmaması halinde, %100 risk ağırlığı uygulanacaktır.

Temerrüde uğramış bir kredinin teminatlı kısmının belirlenmesinde teminat kapsamında kabul edilecek teminat ve garantiler, kredi riski azaltım teknikleri için kabul edilenlerle aynı olacaktır. İkamet amaçlı krediler, tahsilinde 90 günden fazla gecikme olduğu takdirde, özel karşılıklardan sonra kalan net tutarı üzerinden %100 risk ağırlığına tâbi tutulacaktır. Bu kredilerin vadesinin geçmesi durumunda, özel karşılıkların bakiyenin %20'sinin altında olmaması koşuluyla, kalan tutara uygulanacak risk ağırlığı oranı, ulusal uygulama tercihinine bağlı olarak, %50'ye düşürülebilir.

k. Yüksek Risk Kategorileri

- B-'nin altında derecelendirilmiş hazine ve merkez bankaları, yerel kamu kuruluşları, bankalar ve menkul kıymet şirketlerinden alacaklar %150
- BB-'nin altında derecelendirilmiş şirketlerden alacaklar %150
- İkamet amaçlı gayrimenkul ipotekli krediler hariç herhangi bir kredinin teminatsız kısmının özel karşılıklarının kredinin ödenmemiş kısmının %20'sinden az olması durumunda %150
- BB+ ile BB- arasında derecelendirilen menkul kıymetleştirme dilimleri %350 oranında risk ağırlığına tâbi tutulacaktır.

l. Diğer Aktifler: Menkul Kıymetleştirme haricindeki diğer aktiflerin tamamı için uygulanacak risk ağırlığı % 100 olacaktır. Bankaların ya da menkul kıymet ihraç şirketlerinin ihraç etmiş olduğu yasal sermaye araçlarına yapılan yatırımlar sermaye tabanından indirilmedikçe %100 risk ağırlığına tabi tutulacaktır.

m. Bilanço Dışı İşlemler: Standart yaklaşımda bilanço dışı kalemler Krediye Dönüştürme Oranları Kullanılarak kredi eşdeğerlerine çevrilecektir. Bilanço Dışı İşlemlere uygulanacak kredi dönüştürme oranlarını aşağıdaki tabloda görebiliriz.

<u>Bilanço Dışı İşlem Türü</u>	<u>Kredi Dönüştürme Oranı (%)</u>
— İptali Bankanın inisiyatifinde olan taahhütler	0
— Orijinal vadesi 1 yılın altında olan taahhütler	20
— Mal hareketlerinden doğan, kısa vadeli, emtia satışını finanse eden ticari akreditifler için, amir bankaya ve teyit bankasına münferiden	
— Orijinal Vadesi 1 yılın üzerinde olan taahhütler	50
— Şarta bağlı alacaklar	
— Tahvil ihraç kolaylıkları ve rotatif aracılık yüklenimleri	
— Genel nitelikteki ödeme garantileri, — Banka kabulleri doğrudan kredi ikameleri, — Kredi riskinin bankada kaldığı satış ve repo anlaşmaları, — Menkul kıymet ödünç verilmesi ve teminat olarak alınması, — Bazı çekme (drawdown) yükümlülükleri arz eden vadeli varlık alım, vadeli mevduat (forward deposits) ve kısmen ödenmiş hisse senetleri ile menkul kıymetler	100

3.3.4.3. Standart Yaklaşımla İlgili Ortak Hususlar

Uzlaşıda bankaların ve denetim otoritelerinin birlikte ele almak zorunda oldukları hususlara dikkat çekilmiştir. Bu hususlar aşağıda açıklanmaktadır.

- a. Eşleştirme Süreci: Denetim otoriteleri derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notların standart yaklaşımda yer alan standart risk ağırlığı kategorilerinden hangisine karşılık geldiğinin tespit edilmesinden sorumludur. Bankalar derecelendirme notlarını tutarlı ve istikrarlı bir şekilde kullanmalıdır. Birden fazla derecelendirme notunun olduğu durumlarda banka avantajlı olanı kullanma yoluna gitmeyecektir. Bankalar seçmiş oldukları BKDK' ları, risk ağırlıklarını ve toplulaştırılmış risk ağırlıklı aktiflerinin açıklamak zorundadırlar.
- b. Çoklu Derecelendirmeler: Belirli bir alacak için, bankanın seçtiği BKDK tarafından sadece tek bir derecelendirme yapılmışsa, alacağın risk ağırlığının tespitinde o derece kullanılmalıdır. Bankanın seçtiği BKDK'ler tarafından belirlenmiş ve farklı risk ağırlıklarına eşlenen iki derecenin mevcut olması halinde, yüksek olan risk ağırlığı uygulanacaktır. Farklı risk ağırlıklarına götüren üç veya daha fazla derecenin mevcut olması halinde, en düşük iki risk ağırlığına tekabül eden derece dikkate alınır ve bu iki risk ağırlığından daha yüksek olanı uygulanır.
- c. İhracın/ihraççının Derecelendirilmesi: İhraç derecesi tayin edilmiş bir işleme ilişkin risk ağırlığının belirlenmesinde tayin edilen bu derece esas alınacaktır. Alacağın ihraç derecesinin olmadığı durumlarda, aşağıdaki genel ilkeler uygulanır:

- Borçlunun ihraç ettiği bir tahvil için derecesi mevcut, fakat bankanın alacağı o borçlanma enstrümanına yapılmış bir yatırım değilse, o tahville ilgili yüksek kaliteli kredi derecesi (derecelendirilmemiş bir alacağa uygulanan risk ağırlığından daha düşük bir risk ağırlığına eşlenen bir kredi derecesi), bankanın derecelendirilmemiş olan alacağına, ancak bu alacak derecelendirmeye konu olan bir alacağa göre her bakımdan eşit sırada veya daha üstün olduğu takdirde uygulanabilir. Eşit sırada veya

daha üstün değilse, ilgili kredi derecesi kullanılamaz ve derecelendirilmemiş alacaklara ilişkin risk ağırlığına tâbi tutulur.

- Borçlunun bir ihraççı derecesi mevcutsa, bu derece borçlunun teminatsız borçlarına uygulanır. Sonuç olarak, yüksek kaliteli ihraççı derecesinden sadece o ihraççıdan olan birinci sıra alacaklar itibariyle istifade edilebilir. Yüksek derecelendirme notu bulunan bir ihraççıdan olan diğer derecelendirilmemiş alacaklar ise derecelendirilmemiş alacak sayılacaklardır. İhraççının ya da tek bir ihracın düşük kaliteli bir dereceye (derecelendirilmemiş alacaklara uygulanan risk ağırlığına eşit veya daha yüksek bir risk ağırlığına eşlenen kredi dereceleri) tâbi olduğu durumlarda, aynı borçludan olan derecelendirilmemiş bir alacak, o düşük kaliteli kredi derecesine uygulanan ile aynı risk ağırlığına tâbi tutulacaktır. Bankanın ihraççıya veya ihraca özgü dereceleri esas almak isteyip istemediğine bakılmaksızın, derecelerin, bankanın maruz kaldığı kredi riskinin tamamını dikkate alması ve yansıtması zorunludur. Kredi güçlendirme faktörlerinin mükerrer sayılmasını engellemek amacıyla, kredinin güçlendirilmesi ihraca özgü derecelendirmeye yansıtılmışsa, kredi riski azaltma tekniklerinin ilgili denetim otoritesi tarafından kabul edilmiş olması hususu dikkate alınmayacaktır.

- d. Ulusal ve Yabancı Para Cinsinden Derecelendirmeler: Derecelendirilmemiş risklerin risk ağırlığının ilgili borçluya ilişkin eşdeğer bir riske verilen dereceye dayanılarak tespit edilmesi halinde, genel kural, yabancı para derecelerin, yabancı para cinsinden riskler için kullanılmasıdır. Ulusal para cinsinden derecelendirmeler, sadece yerel para cinsinden olan alacakların risk ağırlığının tespitinde kullanılacaktır.
- e. Kısa/Uzun Vadeli Dereceler: Risk ağırlığının tespiti kapsamında, kısa vadeli dereceler ihraca özgü sayılırlar. Bunlar, sadece derecelendirilmiş kredilerin risk ağırlıklandırılmasında kullanılabilirler. Kısa vadeli derece, derecelendirilmemiş uzun vadeli alacağın risk ağırlığını belirlemede hiçbir şekilde kullanılamaz. Kısa vadeli dereceler, sadece banka ve şirketlerin kısa vadeli riskleri için kullanılabilir.

Aşağıdaki tablo, bankaların finansman bonusu ihracı gibi kısa vadeli kredilerden doğan riskleri için bir genel çerçeve oluşturmaktadır.

Tablo 19- Kısa Vadeli Derecelendirme Notları ve Risk Ağırlıkları

Kredi Derecesi	A-1/P-1	A-2/P-2	A-3/P-3	Diğerleri
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%150

Derecelendirilmiş kısa vadeli bir krediye %50 oranında risk ağırlığı uygulanıyorsa, derecelendirilmemiş kısa vadeli alacaklara %100'den daha düşük risk ağırlığı uygulanamaz. Bir ihracının %150 risk ağırlığı uygulanmasını gerektiren kısa vadeli kredisi için banka tarafından kabul edilmiş kredi riski azaltma teknikleri uygulanmadıkça, uzun ya da kısa vadeli derecelendirilmemiş tüm kredilerine %150 risk ağırlığı uygulanır.

- f. Münferit Dereceler: Bir şirket için yapılan bağımsız kredi derecelendirmesi grubun diğer şirketlerinin risk ağırlığını tespit etmek için kullanılamaz.
- g. Resen Yapılan Derecelendirme: Uzlaşma kapsamında Resen yapılan derecelendirme dikkate alınmamıştır. Kuruluşlar resmi olarak kabul edilmiş BKDK'ların kredi derecelendirme notlarını kullanırlar. Bunun istisnası derecelendirilen kuruluşun talebi halinde denetim otoritesince buna izin verilmesidir.

3.3.4.4. Standart Yaklaşım- Kredi Riski Azatımı

Bankalar maruz kaldıkları kredi riskini azaltmak için değişik yöntemlere başvurumaktadırlar. Bu yöntemler; teminat alınması, kefalet, kredi türevleri ve borçlunun banka nezdindeki mevduatı ile yapılan mahsuplaşmalardır. Bu uygulanan yöntemlerin uzlaşmada belirtilen yasal uygunluk kriterlerine uygun olduğu durumlarda sermaye yeterliliği ölçümünde bankanın lehine bir durum oluşturur. Standart yaklaşımda bankacılık portföyü üzerinde iki tür kredi riski azatım tekniği mevcuttur. Bunlardan birincisi karşı tarafın riski yerine teminatın riskini dikkate alan

basitleştirilmiş yaklaşım, ikincisi ise kredi riski tutarını teminata verilen değer kadar indiren kapsamlı kredi risk azaltım tekniğidir. Kredi riski azaltım teknikleri bir taraftan kredi riskini azaltırken diğer taraftan piyasa risklerini arttırabilir. Bu nedenle bankalar kredi riski azaltım tekniklerinin kullanırken uzlaşımın ikinci ve üçüncü yapısal bloklarına katı bir şekilde bağlı kalmalıdır bu bankaların bu teknikleri bir strateji ve planlama dahilinde kullanmalarını gerektirir. Bankalar bir taraftan sermaye yükümlülüklerini azaltırken diğer taraftan bu işlemde doğması olası sonuçlar hakkında öngörüler belirlemeli ve süreçler geliştirmelidir.

Uzlaşıda kredi riski azaltım teknikleri olarak; teminatlar, bilanço içi netleştirme ile garantiler ve kredi türev ürünleri sayılmıştır. Standart yöntemde kredi riski azaltım teknikleri basitleştirilmiş ve kapsamlı olmak üzere iki türdür. Kredi riski azaltım tekniklerinin başında teminatlı işlemler gelmektedir. Teminatlı işlemler bankaların kullanılmış veya potansiyel bir kredi nedeniyle karşı karşıya oldukları kredi riskinin karşı tarafın sağladığı bir teminatla, üçüncü bir kişiden edindiği kefaletle tamamen ya da kısmen güvence altına alınması işlemlerinin bütünüdür. Uzlaşıda bankaların kabul edebilecekleri teminatlar maddeler halinde belirtilmiştir. Bu teminatlar finansal ve diğerleri olmak üzere sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Finansal teminatlara örnek verecek olursak nakit, banka nezdindeki mevduat, derecelendirilmiş menkul kıymetler, altın vb. bu kapsama girmektedir.

Bankalara kabul edilebilir bir finansal teminat aldığı durumlarda sermaye gereksinimini hesaplarken bu teminatların risk azaltıcı etkilerini de dikkate almak kaydıyla karşı tarafın kredi riskini azaltmalarına izin verilir. Daha önce değinildiği gibi standart yaklaşımda basitleştirilmiş ve kapsamlı olmak üzere iki yöntem mevcuttur. Bankalar hangi yöntemi uygulayacaklarını belirledikten sonra kısmi teminat yaklaşımını da uygulayabilirler. Bankalar bankacılık portföyünde iki yöntemden birisini seçme serbestisine sahipken alım-satım portföyü işlemlerinde sadece kapsamlı yaklaşımı uygulayabilirler. Bankalar teminatlı işlemlere başvurduklarında bazı kurallara riayet etmek zorundadırlar. Şirketin kendi çıkarmış olduğu menkul kıymetlerin banka açısından gerçek bir güvence taşımaması gibi şartlar bankanın borçlu ile borç senedinin temerrüde düşme olasılıkları arasındaki bir

pozitif korelasyonu hesaplamalara katma zorunluluğunu doğuracaktır. Teminatların kalitesi belirlenirken borçlunun temerrüdü halinde teminatların nakde dönüştürülme hızı, teminatın hukuki altyapısı, gibi faktörler göz önüne alınmalıdır.

a. Basitleştirilmiş Yöntem

Basitleştirilmiş yöntemde karşı tarafın risk ağırlığı yerine teminatın risk ağırlığı dikkate alınır. Basit yaklaşımda teminatın kabul edilmesi için teminatın kredi riski süresince rehnedilmiş olması ve asgari altı aylık aralarla piyasa değerine göre değerlendirilmesi gerekir. Alacağın kabul edilen teminatın piyasa değeriyle teminatlandırılan kısım, o teminata uygulanan risk ağırlığını alacaktır. Teminatlandırılan kısım üzerindeki risk ağırlığı, bazı özel koşullar hariç %20 oranında bir taban değere tâbi olacaktır. Alacağın kalan kısmına ise, borçluya uygun risk ağırlığının uygulanması gerekir. Teminatlı işlemin varsa tarafında yer alan iki bankaya da sermaye yükümlülüğü doğacaktır; örneğin, hem repolar, hem de ters repo işlemleri sermaye yükümlülüğüne tâbi olacaktır. Temel yaklaşım bu olmakla beraber uzlaşıda yapılan işlemin ve işlem yapılan tarafın özelliklerine bağlı olarak yukarıda belirtilen taban değerini değiştirilmesi mümkündür.

b. Kapsamlı Yöntem

Kapsamlı yöntemde bankalar, sermaye yeterliliği hesaplamalarında karşı taraftan alacaklarının tutarını almış oldukları teminatın tutarı kadar azaltacaklardır. Bir anlamda alınan teminatlar risk azaltıcı bir etki meydana getirecektir. Piyasadaki fiyat hareketlerinden, kredinin ve teminatın farklı para türlerinde olması durumunda kurda meydana gelebilecek değişikliklerden, vb. diğer faktörlerden kaynaklanan riskler düzeltme yoluyla indirgenecektir. Kredi ve teminatın durumu dönemsel olarak iskonto yöntemi yardımıyla güncellenecektir. Düzeltme sonrasında kredi tutarının teminat tutarından fazla olması durumunda risk ağırlıklı varlıklar bu farkın karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılması sonucu bulunacaktır. Kısacası kapsamlı yöntem iskonto haddini dikkate alan bir mahsuplaşma yöntemidir. Iskonto edilmiş teminat tutarının indirgenmiş kredi tutarını karşılayamadığı durumlarda kredi riski aradaki farkın karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılması sonucu bulunacaktır.

İskonto hesaplamalarda bankalar ya komitenin belirlemiş olduğu parametrelerin esas alındığı resmi iskontoları ya da kendilerinin içsel süreçleri ve deneyimleri sonucu elde etmiş oldukları iskonto oranlarını kullanacaklardır. Bankanın kendi iskonto hadlerini kullanması halinde bu iskonto oranlarını bütün işlemlerinde kullanacaklardır.

Kredi riski azaltım teknikleri aşağıda açıklanmıştır:

a. Teminatlı İşlemler: Basitleştirilmiş yöntemde aşağıda sayılan teminatlar hesaplamaya ilave edilebilir:

- Mevduat: Kredi riskini üstlenen bankada mevcut mevduat, mevduat sertifikaları
- Altın
- Borçlanma Araçları: Hazine ve merkez bankaları tarafından ihraç edilen en az BB-, diğer kuruluşlar tarafından ihraç edilen en az BBB- derecelendirme notuna sahip uzun vadeli ya da A-3/P-3 derecelendirme notuna sahip kısa vadeli borçlanma araçları. Bankalar tarafından ihraç edilen borsaya kote edilmiş birinci derece borç olarak sınıflandırılan en az BBB- ya da A3-/P-3 derecelendirme notuna sahip borçlanma araçları.
- Temel bir endekse tabi olan hisse senetleri ve
- Devredilebilir menkul kıymet müşterek yatırım fonları girişimleri.

Kapsamlı yöntemde ise basit yöntemde kabul edilen teminatların tümüne ilave olarak belirli bir endekse dahil olmamasına rağmen borsaya kote edilmiş hisse senetleri ve bu tür hisse senetlerini içeren devredilebilir menkul kıymet müşterek yatırım fonları ile yatırım fonları teminat olarak kabul edilebilir.

b. Bilanço İçi Netleştirme: Banka, netleştirme veya mahsup sözleşmesine bağlı olarak kredi borçlusunun kredi ve mevduatının net tutarını, aşağıdaki formülü uygulamak suretiyle sermaye yeterliliği hesaplamasının temeli olarak kullanabilir. Varlıklar (krediler) kredi riski olarak, pasifler (mevduat) ise teminat olarak işleme

tabi tutulur. Para cinsi uyumsuzluğunun mevcut olduğu durumlar dışında, ıskonto oranı sıfır olarak uygulanır.

c. Garantiler ve Kredi Türevleri: Garanti, garantörün açık şekilde belgelendirilmiş yükümlülüğüdür. Bir garanti veya kredi türevi koruma sağlayıcıya karşı doğrudan talep hakkını taşımalı ve korumanın kapsamı açıkça belirli kredi risklerine veya bir kredi riskleri havuzuna göndermede bulunmalıdır. Borçlunun temerrüdü halinde banka garantör üzerinde takibe geçebilir bir anlamda verilen garanti borcun üstlenilmesi anlamına gelmektedir. Kredi türevleri ise koruma anlamına gelmektedir. BDDK'nın tanımına göre kredi türevi; Kredi temerrüt swapı, toplam getiri swapı veya krediye bağlı tahvilidir. Kredi temerrüt swapı; koruma satıcısının, koruma alıcısının ödeyeceği belli bir bedel karşılığında referans varlıktan kaynaklanan kredi riskini kısmen ya da tamamen üstlendiği ve ödeme şartının gerçekleşmesi durumunda koruma alıcısına koruma tutarını ödemeyi taahhüt ettiği sözleşmeleri ifade eder. Krediye bağlı tahvil ise koruma satıcısının, koruma alıcısının ihraç ettiği ve geri ödemeleri bir referans varlığın performansına bağlı olan tahvillerini nakit karşılığında alarak, referans varlıktan doğan kredi riskini kısmen ya da tamamen üstlenmesini sağlayan sözleşmeleri ifade etmektedir.⁹⁵

Karşı taraftan daha düşük bir risk ağırlığı bulunan hazine ve merkez bankaları, yerel kamu kuruluşları, menkul kıymet şirketleri ile A- ve daha yüksek derecelendirilen diğer kuruluşların garantörlüğü, kefaleti ve kredi koruması uzlaşma kapsamında kabul edilecektir.

Teminatlı bir işlem için, risk azaltımından sonraki kredi tutarının hesaplanması Denklem 4'te gösterilmiştir.

⁹⁵ BDDK, Kredi Türevlerinin Standart Metoda Göre Sermaye Yeterliliği Standart Oranı Hesaplamasında Dikkate Alınmasına İlişkin Tebliğ, 3 Kasım 2006 tarih ve 26335 sayılı Resmi Gazete.

Denklemler 4- Teminatlı İşlem Kredi Tutarı Hesaplaması

$$E^* = \text{maksimum} \{0, [E \times (1 + H_e) - C \times (1 - H_c - H_{fx})]\}$$

Bu formülde:

E = Risk azaltım işleminden sonraki kredi tutarı*

E = Kredinin brüt tutarı

H_e = Kredi için uygulanacak iskonto

C = Alınan teminatın brüt değeri

H_c = Teminat için uygulanacak iskonto

H_{fx} = Teminat ile kredi arasındaki para cinsi uyumsuzluğu nedeniyle uygulanacak iskonto.

3.3.4.5. Kredi Riski- İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

İçsel derecelendirmeye yaklaşımda bankaların kredi portföylerini değerlendirmelerine dönük olarak müşterilerin kredi değerliliğinin belirlenmesinde içsel modellerin kullanılmasına olanak sağlanmaktadır. Bu çerçevede müşterilerin kredi değerlilikleri ölçülmekte ve sonuçlar, gelecekteki olası kayıpların öngörülmesi ve buna bağlı olarak sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılmaktadır.⁹⁶

Bankaların içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanabilmeleri için bir derecelendirme sistemi kurmaları ve bunu denetim otoritesine sunarak ön izin almaları gerekmektedir. Komite içsel derecelendirme dayalı yaklaşımla ilgili olarak iki alt yaklaşım belirlemiştir: temel içsel derecelendirme yaklaşımı ve gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı. Uzlaşıya göre belirli asgari koşullara uymak ve kamuyu bilgilendirme yükümlülüklerini yerine getirmek suretiyle denetim otoritesinin

⁹⁶ Ayan, s: 115

onayını alan bankalar belirli bir krediye ilişkin sermaye gereksinimlerini risk bileşenleri için yapmış oldukları içsel tahminlere dayalı olarak belirleyebileceklerdir. Risk bileşenleri; Temerrüde düşme olasılığı (TO), temerrüt halinde kayıp oranı (THK), temerrüt halinde riske maruz kredi tutarı (TT) ve efektif vadeyi (V) içerir. Bazı durumlarda bankaların kendi içsel tahminleri yerine denetim otoritesinin öngördüğü değerleri kullanması olasıdır. İDD yaklaşımı beklenmeyen kayıp (BmK) ve beklenen kayıp (BK) parametrelerinin ölçümüne dayanır. Aşağıdaki tablo'da BDDK' nın BK ve BMK parametrelerinin ölçümü ile ilişkili duyurusunda mevcut formül aşağıda yer almaktadır.⁹⁷

Beklenmeyen Zarar Yönteminde, kredi kayıpları dolayısıyla ortaya çıkması muhtemel zararın boyutuna ilişkin olasılık dağılımının ortalaması:

$$\mu = \sum_i PD_i \times LGD_i \times EAD_i$$

formülüyle hesaplanmaktadır. Burada PD_i her bir krediye ilişkin temerrüt olasılığını, LGD_i her bir krediye ilişkin temerrüt halinde kayıp oranını, EAD_i ise her bir krediye ilişkin temerrüt halinde riske maruz kredi tutarını ifade etmektedir. Yine bu yöntemde portföy zarar dağılımına ilişkin standart sapma ise şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$\sigma = \sum_i \sigma_i \times \rho_i$$

Burada ise σ_i her bir krediye ilişkin zararların standart sapmasını, ρ_i ise her bir krediye ilişkin zararlar ile portföy zararları arasındaki korelasyonu ifade etmektedir. Ayrıca σ_i değerlerinin hesaplanmasında şu formül kullanılmaktadır:

$$\sigma_i = EAD_i \times \sqrt{PD_i \times (1 - PD_i) \times LGD_i^2 + PD_i \times \sigma_{LGD}}$$

Kredi riski zararları için yapılan bu tür hesaplamalarda, zararlara ilişkin beklenen değerler, karşılığında karşılık ayrılması gereken tutarı ifade ederken, standart sapmanın belirli güven aralıkları için hesaplanan kritik değerler ile çarpılması suretiyle hesaplanan değerler de karşılığında sermaye tahsisi gereken tutarları ifade etmektedir. Ancak söz konusu kritik değerlerin hesaplanabilmesi, kredi riskinden kaynaklanan zararların istatistiki dağılımının tahmin edilmesini gerektirmektedir.

⁹⁷ BDDK, Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu, Haziran 2004, s:14
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilik_Sektoru_Risk_Degerlendirme_Raporlari/305Risk_Raporu_haziran2004.pdf

Sermaye gereksinimini belirlenmesi için ise beklenen kayıp değerlerinin standart sapmasının, yani gerçek kayıpların beklenen kayıplardan ne kadar farklı olabileceğinin hesaplanması gerekmektedir. Yukarıdaki formül ile her bir kredi için beklenen kayıp hesaplanmakta daha sonra beklenen kayıpların toplamı alınarak toplam beklenen zararın boyutları bulunmaktadır.

Temerrüt olasılığı, bir borcun anapara ve faizinin ödenmeme olasılığını ifade eder. Uzlaşya göre temerrüt olasılığının belirlenmesinde bankalar içsel temerrüt deneyimi, dışarıdan temin edilen verilerin ölçeklenmesi ve istatistiki temerrüt modelleri olmak üzere üç yöntem kullanabilir. Bankalar bu yöntemlerden birisini esas alıp diğerlerinin ise karşılaştırma amaçlı olarak kullanabilirler. Kurumsal kredilerde temerrüt olasılığı ile ilgili eşik değer %0.03' tür. Şayet hesaplanan içsel temerrüt olasılığı bu temerrüt olasılığının altında ise bu eşik değer hesaplamalara dahil edilecektir. Temerrüde düşmüş bir borçlunun temerrüt olasılığı ise %100' dür.

Temerrüt halinde kayıp oranı bir alacağın temerrüde düşmesi halinde ortaya çıkabilecek kayıpların oranını ifade eder. Uzlaşya göre THK'nın tespitinde temel ve ileri olmak üzere iki yaklaşım kullanılmaktadır. Temel yaklaşım kapsamında kabul edilebilir bir teminata bağlanmayan ve öncelikli hak tanıyan alacaklarda THK %45 diğerlerinde ise %75 olarak belirlenmiştir.

İleri yaklaşım kapsamında THK oranının hesaplanmasında kabul edilebilir teminat türüne göre standartta yer alan kurallar çerçevesinde maruz kalınan risk (E) ve teminatlandırmadan sonra maruz kalınan risk(E*) olmak üzere temerrüt halinde kayıp oranı şu şekilde hesaplanır.

$$THK^* = THK \times (E^*/E)$$

Tahminde kullanılacak veri setinin asgari bir yıllık ekonomik dönemi kapsamı ve bir kaynaktan temin edilen verilerin en az 7 yıllık olması öngörülmüştür.

Temerrüt tutarı bir alacağın temerrüde düşmesi durumunda teminatlar düşüldükten sonra ortaya çıkan riske maruz değeri ifade eder. TT'nin hesaplanmasında bilanço içi ve dışı işlemlerin tamamı dikkate alınır.

Beklenen kayıp, temerrüt halinde karşılaşılabilecek olan ortalama kredi kaybını ifade eder. Beklenmeyen kayıp ise beklenen kaybın standart sapması ya da volalitesidir.

İçsel derecelendirme sistemlerinin amacı; eldeki geçmiş verilerden, başka kaynaklardan elde edilen temerrüt verilerinden hareketle müşterilerin temerrüt olasılıklarının hesaplanması ve risklilik düzeyinin belirlenmesidir. Etkin ve güvenilir bir içsel derecelendirme sisteminin tasarlanabilmesi için bankaların, geçmişte temerrüde düşen müşterilere ilişkin yeterli nitelik ve niceliklere sahip bir veri setine sahip olmaları gereklidir. Bu veri setinden hareketle oluşturulacak içsel derecelendirme modelinin doğru sonuçları üretip üretmediği test edildikten sonra banka içinde uygulamaya geçirilir. İçsel derecelendirme modellerinde, ticari krediler için modelin girdileri genellikle firmaların mali tabloları ve yönetim kalitesi gibi bilgilerdir. Kredi kartları ve bireysel krediler ise şahıslara kullandırıldığı için modellerin girdileri; yaş, eğitim, vb. bilgilerdir. Ticari krediler için oluşturulan modellerde, genellikle kredi tecrübesi bulunan banka uzmanlarının görüşleri dikkate alınır. Risk seviyesi belirlenen müşterilerin iyi-kötü şeklindeki nominal bir ayrıma tabi tutulmasından ziyade ordinal bir skala üzerinde derecelendirmeleri ve aynı derecede yer alan müşterilerin portföyler olarak ele alınması faydalıdır. Bankanın elindeki temerrüt verileri sayesinde teminat cinsi, kredi türü vb. değişkenlerin kredi geri ödemelerine etkisi incelenerek THK parametresi hesaplanabilir. Bu parametreye içsel derecelendirme sisteminde yer verilmesi ile daha işlevsel bir model elde edilir.⁹⁸

Bankalar içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları ilk uygulamaya başladıklarında TO' yi kendilerinin hesapladıkları TT, THK ve M' yi ise Denetim otoritesinin belirlediği değerleri kullanacağı basit içsel derecelendirme dayalı

⁹⁸ Nuri Burak ÜNLÜ, Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi, http://www.ba.metu.edu.tr/~manclub/yayinlar/glokal/para_banka/parabanka.html, Erişim Tarihi: 12.04.2008

yaklaşımı kullanacaktır. İleriki aşama ise dört değişkeninde bankalar tarafından belirlendiği gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımdır.

3.3.4.5.1. IDD Yaklaşımına Göre Kredilerin Sınıflandırılması

İDD yaklaşımında, bankalar, bankacılık işlemlerinden kaynaklanan risklerini, aşağıda verilen tanımlar çerçevesinde farklı risk özelliklerine sahip geniş varlık kategorilerine ayıracaklardır. Söz konusu varlık kategorileri; kurumsal krediler, hazine ve merkez bankası kredileri, banka kredileri, perakende krediler ve sermaye yatırımlarıdır. Kurumsal krediler kategorisinde, ihtisas kredilerine ilişkin beş alt sınıf ayrıca ele alınmıştır. Perakende kredilere ilişkin olarak da üç ayrı alt sınıf belirlenmiştir. Kurumsal ve perakende krediler kategorilerinde, belirli koşullara uyulması şartıyla, devralınan alacaklarda ayrıca ele alınabilecektir. Uzlaşıda ilk olarak krediler belirli kıstaslara göre sınıflandırılmış ve bu sınıflarda bulunan kredilerin hangi koşullarda hangi yaklaşıma uygun olarak içsel derecelendirme sürecine dahil edilecekleri belirtilmiştir. Kısacası bir kurumsal kredi ile perakende kredi aynı şartlar altında derecelendirmeye tabi tutulmayacaktır. Kurumsal bir kredi için banka temel yaklaşım ve gelişmiş yaklaşım arasından tercihte bulunabilirken perakende kredilerde bu iki yaklaşım arasında uygulama farklılığı bulunmamaktadır. Bu nedenle bu bölümde ilk önce kredilerin içsel derecelendirme yaklaşımı başlığı altında sınıflandırılması yapılacak daha sonra bu sınıflandırma altında dikkat edilecek hususlara yer verilecektir.

a. Kredilerin Sınıflandırılması

Kredilere ilişkin bu sınıflandırma, genel olarak, bankacılık teamüllerine paralellik arz etmektedir. Bununla birlikte, bazı bankalar, dahili risk ölçüm ve yönetim sistemlerinde farklı tanımlar kullanıyor olabilir. Komitenin, bankaların faaliyet ve risklerini yönetmek için kullandıkları yol ve yöntemleri değiştirmelerini zorunlu tutmak gibi bir amacı bulunmamaktadır. Ancak her bankanın asgari sermaye gereksinimini belirlemek amacıyla her bir risk türü için uygun bir yaklaşımın olması gereklidir. Bankalar, risklerin farklı kategorilerle ilişkilendirilmesinde

kullandıkları yöntemin uygun ve zaman içinde tutarlı olduğunu ilgili denetim otoritelerine kanıtlamalıdır.

I. Kurumsal Krediler

Genel olarak, kurumsal krediler şirketlerin, ortaklıkların veya işletmelerin yükümlülüğü olarak tanımlanmaktadır. Kurumsal varlık kategorisinde, ihtisas kredilerine ilişkin beş alt sınıf belirlenmiştir. Bu kredilerin, hukuki şekil veya ekonomik içerik olarak aşağıdaki özelliklerin tamamına sahip olması gerekmektedir:

- Tipik olarak kredi, fiziksel varlıkların finanse edilmesine ve/veya işletilmesine yönelik olarak bir işletmeye kullanılmıştır;
- Borçlu kuruluşun sahip olduğu başka önemli varlıkları veya faaliyetleri yoktur veya çok azdır ve dolayısıyla, finanse edilen varlıklardan elde ettiği gelir dışında, kredi borcunu geri ödeme olanağı çok azdır ya da yoktur;
- Kredinin koşulları, krediyi kullandıran, söz konusu varlık/varlıklar ve onların yarattığı gelir üzerinde önemli bir kontrol olanağı sağlar; ve
- Yukarıda sayılan faktörlerin bir sonucu olarak, kredi borcunun geri ödenmesini sağlayacak birincil kaynak, büyük bir ticari işletmenin bağımsız kapasitesinden ziyade, ilgili varlıkların yarattığı gelirden ibarettir.

Kurumsal krediler ise ihtisas kredileri adı altında beş alt sınıfa ayrılmıştır. Bu ayırımın temel nedeni uzlaşımın derecelendirme yaklaşımı seçimine etki etmektedir. Kurumsal kredilerin beş alt sınıfı; proje finansmanı, duran varlık finansmanı, emtia finansmanı, gelir getiren gayrimenkul ve yüksek volatiliteli ticari gayrimenkuldür

II. Hazine ve Merkez bankasına Kullanılan Krediler

Bu varlık kategorisi, standart yaklaşımda Hazine ve Merkez Bankası kredisi olarak değerlendirilen tüm alacakları kapsamaktadır. Bu tanım, hazineleri (ve merkez bankalarını), standart yaklaşımda kullanılan kredilerin Hazine ve Merkez Bankası kredisi olarak değerlendirilmesi ön görülen yerel kamu kuruluşlarını, standart yaklaşımda %0 risk ağırlığı uygulanabilmesi için öngörülen kriterlere uyan çok

tarafli kalkınma bankalarını ve Uluslar arası Ödemeler Bankası, Uluslar arası Para Fonu ve Avrupa Merkez Bankası gibi kuruluşları içerir.

III. Bankalara Kullandırılan Krediler

Bu varlık kategorisi, bankalara ve menkul kıymet şirketlerine kullandırılan kredileri kapsar. Banka kredileri, standart yaklaşımda bankalardan olan alacaklarla aynı uygulamaya tâbi tutulan yerel kamu kuruluşlarından ve standart yaklaşımda %0 risk ağırlığı için öngörülen kriterlere uymayan çok tarafli kalkınma bankalarından olan alacakları da içerir.

IV. Perakende Krediler

Rotatif krediler veya bireysel krediler ve finansal kiralama işlemleri gibi bireysel krediler genel olarak tutarlarına bakılmaksızın perakende portföyüne dahil edilecektir. Denetim otoriteleri perakende ve kurumsal kredileri farklılaştırmak için kredi eşikleri tespit edebileceklerdir.

İkamet amaçlı gayrimenkul ipotek kredileri gayrimenkulün maliki-mukimi bir bireye kullandırıldıkları sürece, tutar dikkate alınmaksızın perakende portföye dahil edilirler. Küçük işletmelere kullandırılan ve perakende krediler gibi yönetilen krediler, bankacılık grubunun işletmeden olan (duruma göre, konsolide bazda hesaplanacaktır) toplam alacak tutarının 1 milyon Euro'nun altında kalması koşuluyla, perakende krediler portföyüne dahil edilebilecektir.

Gerçek kişiler aracılığıyla kullandırılan veya gerçek kişiler tarafından garanti edilmiş küçük işletme kredileri de aynı eşik değerine tâbi olacaktır. Bankaların sadece bu tür eşiklere bütünüyle uyabilmek amacıyla kapsamlı ve yeni bilgi sistemleri geliştirmeye zorlanmamaları için, denetim otoritelerinin bu eşik değerlerin tatbiki konusunda esnek davranmaları beklenmektedir.

Bununla birlikte, denetim otoritelerinin söz konusu esnekliğin (eşik değerlerin üzerinde olduğu halde ihlâl olarak değerlendirilmeyecek kredi tutarları gibi zımni uygulamaların) kötüye kullanılmamasını sağlamaları da önemlidir.

V. Nitelikli Rotatif Perakende Krediler

Rotatif krediler bankanın belirlediği limit dahilinde, kredi bakiyesinin müşterinin borçlanma ve geri ödeme kararlarına göre değişmesini kabul ettiği kredilerdir. Bir kredinin nitelikli rotatif perakende kredi sayılabilmesi için aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir:

- a. Rotatif, teminatsız ve cayılabilir;
- b. Bireylere ve gerçek kişilere kullandırılan;
- c. Tek bir kişiye kullandırılan üst limit 100.000 Euro.

VI. Sermaye/ Hisse senedi Yatırımları:

Genel olarak, bir varlığın ortaklık payı olarak tanımlanmasında ilgili enstrümanın ekonomik içeriği dikkate alınacaktır. Komiteye göre bir finansal enstrümanın sermaye payı olarak değerlendirilebilmesi için, aşağıda belirtilen kriterlerin tamamını karşılaması gereklidir:

- İtfası söz konusu değildir. Şöyle ki, yatırılan sermayenin geri alınması, ancak ortaklık payının ya da ortaklık haklarının satılması veya bu payları ihraç eden ortaklığın tasfiyesi halinde mümkündür;
- Enstrüman, ihraççının herhangi bir yükümlülüğünü temsil etmez ve
- Enstrüman, ihraççının varlıklarının veya gelirlerinin bakiyesi üzerinde talep hakkı sağlar.

VII. Devralınan Alacaklar

Komite devralınan alacakları kurumsal ve perakende olarak ikili bir ayrıma tabi tutmuş, devralınan kurumsal alacaklarında kurumsal krediler gibi derecelendirmeye tabi tutulmasını istemiştir.

3.3.4.5.2. Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar

IDD yaklaşımları çerçevesinde ele alınan her bir varlık kategorisi için üç temel bileşen söz konusu olacaktır:

- Risk bileşenleri: Risk bileşenlerine ilişkin banka tahminleri: Temerrüt Oranı-TO, Temerrüt Halinde Kayıp-THK, Temerrüt Tutarı-TT ve Efektif Vade-M,
- Risk Ağırlık Fonksiyonları: Risk bileşenlerinin risk ağırlıklı varlıklara ve dolayısıyla sermaye yükümlülüğüne dönüştürüldüğü fonksiyonlar,
- Asgari Gereksinimler: Bankanın belli bir varlık kategorisinde IDD yaklaşımını kullanabilmesi için yerine getirmesi gereken asgari standartlar.

Uzlaşa her varlık kategorisi için iki temel yaklaşım belirlemiştir. Bunlardan birincisi temerrüt olasılığının bankaca diğer risk bileşenlerinin denetim otoritesince belirlendiği temel yaklaşım, ikincisi ise tüm risk bileşenlerinin bankaca belirlendiği gelişmiş yaklaşımdır. Bankalar uzlaşıda belirtilen asgari koşulları sağlamak kaydıyla gelişmiş yöntemi uygulayabilir.

a. Kurumsal Krediler, Hazine ve Merkez Bankası ile Bankalara Kullandırılan Krediler

Temel yaklaşımda, bankalar, kendi borçlu derecelerinin her biri için TO tahminlerini belirlemek, THK, TT ve M için denetim otoritesinin tahmin ve hesaplamalarını kullanacaklardır. Gelişmiş yaklaşımı benimseyen bankalar, efektif vadeyi hesaplayacak ve TO, THK ve TT için kendi tahminlerini belirleyeceklerdir.

b. İhtisas Kredileri

Uzlaşıda ihtisas krediler; proje kredileri, duran varlık finansmanı, emtia finansmanı, gelir getiren gayrimenkuller ve volatilitesi yüksek ticari gayrimenkuller olarak sınıflandırılmıştır. TO tahminine ilişkin asgari gerekleri yerine getiren bankalar, volatilitesi yüksek ticari gayrimenkul hariç, tüm ihtisas kredilerinin risk ağırlıklarının belirlenmesinde, kurumsal kredilerle ilgili temel yaklaşımı kullanabilecektir. TO, THK ve TT tahminine ilişkin gerekleri yerine getiren bankalar,

volatilitesi yüksek ticari gayrimenkuller hariç tüm ihtisas kredisi risk ağırlıklarını belirlemede, kurumsal kredilere ilişkin gelişmiş yaklaşımı kullanabilecektir.

c. Perakende krediler

TO, THK ve TT tahminlerini kendileri hesaplayacaklardır. Bu varlık kategorisi açısından temel ve gelişmiş yaklaşımlar arasında fark yoktur.

d. Hisse Senedi Yatırımları

Alım-satım hesaplarında izlenmeyen sermaye yatırımlarının risk ağırlıklarının hesaplanmasında, iki genel yaklaşım söz konusudur: piyasa bazlı yaklaşım ve TO/THK yaklaşımı. TO/THK yaklaşımı, diğer aktifleri için gelişmiş yaklaşımı uygulayan bankalar tarafından kullanılabilir.

e. Devralınan Alacaklar

Hisse senedi yatırımında olduğu gibi iki yöntem arasında bir fark yoktur.

3.3.4.5.3. İDD Yaklaşımı İçin Asgari Koşullar:

İDD yaklaşımını kullanabilmek için, bankaların, hem başlangıçta hem de devamlı olarak belirli asgari koşullara uyduğunu denetim otoritesine kanıtlaması gerekir. Bu koşulların pek çoğu, bankaların risk derecelendirme sistemlerinin ulaşması gereken hedefleri ve yerine getirmesi gereken koşulları içermektedir. Bu konuda, bankaların ilgili riskleri tutarlı, güvenilir ve geçerli bir şekilde sınıflandırma ve sayısallaştırma becerileri üzerinde odaklanılır.⁹⁹

3.3.5. Operasyonel Riskin Ölçümü

Operasyonel risk genel olarak kredi ve piyasa riski dışında kalan tüm riskler olarak adlandırılmıştır. Uzlaşıda Operasyonel Risk “Operasyonel risk, yetersiz veya başarısız dahili süreçler, insanlar ve sistemlerden veya harici olaylardan kaynaklanan kayıp riski olarak tanımlanır. Bu tanım, hukuki riski de içerir, fakat stratejik riski ve isim ve ün riskini içermez.” şeklinde tanımlanmıştır. Operasyonel riskin ölçümü ile

⁹⁹ Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması, Gözden Geçirilmiş Kapsamlı Versiyon, Çeviri: BDDK, 2007

ilgili olarak üç temel yöntem belirlenmiştir. Bunlar; temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve ileri ölçüm yöntemidir. Uzlaşıda esas olan temel gösterge yaklaşımının kullanılmasıdır. Diğer yöntemleri kullanmak isteyen bankalar uzlaşıda belirtilen bazı koşulları yerine getirmek zorundadırlar.

3.3.5.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

Temel gösterge yaklaşımı söz konusu yöntemlerin en basit olanıdır. Temel gösterge yaklaşımı operasyonel risk için ayrılması gereken sermayenin sabit bir göstergenin sabit bir oranı ölçüsünde hesaplanmasını gerektirir. Ya da uzlaşıda belirtildiği şekliyle “Temel gösterge yaklaşımını kullanan bankalar, operasyonel risk için, pozitif yıllık brüt gelirin sabit bir yüzdesinin (alfa işareti ile gösterilir) son üç yıl içindeki aritmetik ortalamasına eşit tutarda sermaye bulundurmalarıdır. Yıllık brüt gelirin eksi veya sıfır olduğu herhangi bir yılla ilgili rakamlar, bu ortalamanın hesaplanmasında hem pay hem de paydanın dışında tutulmalıdır.”

Denklem 5- Temel Gösterge Yaklaşımında Operasyonel Riske İlişkin Sermaye Gereksinimi Hesaplaması

$$K_{BIA} = [\sum(GI_{1..n} \times \alpha)] / n \quad \alpha = \text{uzlaşıya göre \%15}$$

Burada:

K_{BIA} = Bulundurulacak sermaye,

GI = Son üç yılın brüt geliri (0' dan büyük ise),

n = son üç yılda brüt gelirin pozitif olduğu yılların sayısı,

3.3.5.2. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda bankaların faaliyetleri sekiz ayrı faaliyet koluna bölünür. Her faaliyet kolu için sermaye bulundurma yükümlülüğü brüt gelirin o faaliyet koluna tahsis edilen bir faktörle (β) çarpılması yoluyla hesaplanır. Beta belirli bir faaliyet kolundaki operasyonel risk kayıp deneyimi ile o faaliyet kolu için toplam brüt gelir seviyesi arasındaki ilişkiyi gösteren bir katsayıdır. Toplam sermaye bulundurma yükümlülüğü, faaliyet kollarını her birinde yıllara ilişkin hesaplanan sermaye bulundurma yükümlülüklerinin basit toplamının üç yıllık ortalaması olarak hesaplanır.

Toplam sermaye bulundurma yükümlülüğü, faaliyet kollarının her birinde her yıla ilişkin hesaplanan yasal sermaye bulundurma yükümlülüklerinin basit toplamının üç yıllık ortalaması olarak hesaplanır. Herhangi belirli bir yılda, herhangi bir faaliyet kolunda (eksi brüt gelirden kaynaklanan) negatif sermaye bulundurma yükümlülükleri, herhangi bir sınırlamaya tâbi olmaksızın, diğer faaliyet kollarındaki pozitif sermaye bulundurma yükümlülüklerini ortadan kaldırabilir. Bununla birlikte, belirli bir yılda bütün faaliyet kolları için toplam sermaye bulundurma yükümlülüğü negatif ise, o yıl için kesrin pay kısmına yazılması gereken değer sıfır olacaktır.¹⁰⁶ Toplam sermaye bulundurma yükümlülüğü aşağıdaki formülle gösterilebilir:

Denklem 6- Standart Yaklaşımında Operasyonel Riske İlişkin Sermaye Gereksinimi Hesaplaması

$$KSY = \{\Sigma_{\text{Yıl 1-3}} \text{maksimum}[\Sigma(BG1-8 \times \beta1-8)50]\}/3$$

Bu denklemde:

KSY = Standart Yaklaşımına göre sermaye bulundurma yükümlülüğü

BG1-8 = Sekiz faaliyet kolunun her biri için, belirli bir yılda yıllık brüt gelir (yukarıda Temel Gösterge Yaklaşımı kapsamında tanımlandığı gibi)

β 1-8 = Sekiz faaliyet kolunun her biri için, gereken sermaye seviyesini brüt gelir düzeyine bağlayan ve Komite tarafından belirlenen sabit bir oran.

Komitece belirlenen betaların değeri aşağıdaki tablodadır. ¹⁰⁰

Tablo 20- Banka İşlemlerine İlişkin İş Kolları ve Beta Katsayıları

Faaliyet Kolu	Gösterge	β	Sermaye Gereksinimi BGn x β
Kurumsal Finansman	BG1	%18	BG1*0,18
Alım_Satım Faaliyetleri	BG2	%18	BG2*0,18
Bireysel Bankacılık	BG3	%12	BG3*0,12
Ticari Bankacılık	BG4	%15	BG4*0,15
Ödeme ve Netleştirmeler	BG5	%18	BG5*0,18
Aracılık Hizmetleri	BG6	%15	BG6*0,15
Varlık Yönetimi	BG7	%12	BG7*0,12
Bireysel Aracılık	BG8	%12	BG8*0,12

¹⁰⁰ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s: 193

Standart yaklaşımın uygulanmasında karşılaşılan en büyük zorluk bankaların yıllık brüt gelirlerini faaliyet kollarına göre sınıflandırmasıdır. Mevcut durumda ülkemizdeki bankalar bu faaliyet kollarının sadece birkaçında faaliyet göstermektedirler. Uzlaşya göre standart yaklaşımı uygulamak isteyen bankalar bazı kriterleri sağladıklarını denetim otoritesine kabul ettirmelidirler. Bu kriterler şunlardır:¹⁰¹

Banka yönetim kurulu ve üst yönetiminin operasyonel risk kültürünü taşımaları ve aktif olarak operasyonel risk yapısında görev yapmaya hazır olmaları,

- Bankanın sağlam ve güvenilir bir operasyonel risk yönetim sisteminin bulunması,
- Standart yaklaşımın öngördüğü faaliyet kollarında bilgi akışını sağlayacak yeterli kaynağın bulunması ve banka içi kontrol ve denetim mekanizmasının güvenilir bir şekilde çalışması.

3.3.5.3. İleri Ölçüm Yöntemleri

Temel gösterge yaklaşımı ve standart yaklaşım operasyonel risk için hesaplanması gereken sermaye yükümlülüğünü brüt gelirin önerilen katsayılar ile çarpılması sonucu hesaplanmasını içermekte bankaların karşı karşıya oldukları operasyonel riskin niceliği ve niteliğini dikkate almamaktadır. İleri ölçüm yöntemleri ise bu dar yapının dışına çıkarak bankaların maruz kaldıkları operasyonel riskin niceliğini ve niteliğini de hesaplamaya katmaktadır. Temel amaç bankaların en az 3 yıllık içsel ve dışsal tarihi verileri kullanarak gelecek bir yıl içindeki beklenmeyen kayıplarının tutarının %99 güven aralığında hesaplanarak sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasıdır. Uzlaşıda ileri ölçüm yaklaşımlarında sermaye yükümlülüğü şu şekilde tanımlanmıştır.

¹⁰¹ Teker, Dilek Leblebici. Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi, Literatür Yayıncılık, 1. basım, İstanbul:2006, s.45

İleri ölçüm yöntemleri için yasal sermaye yükümlülüğü uzlaşıda belirtilen nicel ve nitel kriterler kullanılarak bankanın kendi operasyonel risk ölçüm sistemiyle tespit edilen risk ölçütüne eşit olacaktır.¹⁰²

3.3.6. Piyasa Riskinin Ölçümü

Uzlaşuya göre piyasa riski, piyasa fiyatlarındaki hareketlerden dolayı bilanço içi veya dışı pozisyonlarda ortaya çıkabilecek kayıp riski olarak tanımlanır. Bu kapsamdaki riskler: Alım-satım hesaplarında yer alan faiz oranıyla ilişkili araçlar ve hisse senetleri nedeniyle maruz kalınan riskler; ve bankanın maruz kaldığı kur riski ve emtia riskidir.¹⁰³

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu piyasa riskini; bankanın genel piyasa riski, kur riski, spesifik risk, emtia riski, takas riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığı olarak tanımlamış ve piyasa riski olarak kabul edilen risk kalemlerini şu şekilde tanımlamıştır:¹⁰⁴

- Emtia Riski: Bankanın, emtia fiyatlarındaki hareketler nedeniyle, emtiaya ve emtiaya dayalı türev finansal araçlara ilişkin pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar olasılığını,
- Faiz Oranı Riski: Faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın alım satım hesapları içinde yer alan finansal araçlara ilişkin pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar olasılığını,
- Genel Piyasa Riski: Bankanın alım satım hesapları içinde yer alan finansal araçlara ilişkin pozisyonların değerinde faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığını,
- Hisse Senedi Pozisyon Riski: Bankanın alım satım hesapları içinde yer alan hisse senedi pozisyon durumuna bağlı olarak hisse senedi fiyatlarındaki hareketler nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığını,

¹⁰² Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s.93

¹⁰³ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s:206

¹⁰⁴ Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik,

- Kur Riski: Bankaların, tüm döviz varlık ve yükümlülükleri nedeniyle döviz kurlarında meydana gelebilecek değişiklikler sonucu maruz kalabilecekleri zarar olasılığını,
- Spesifik Risk: Bankanın alım satım hesapları içinde yer alan finansal araçlara ilişkin pozisyonlarda, olağan piyasa hareketleri dışında, bu pozisyonları oluşturan finansal araçları ihraç veya garanti eden ve ödeme yükümlülüğünü üstlenen kuruluşların yönetimlerinden ve mali bünyelerinden kaynaklanabilecek sorunlar nedeniyle meydana gelebilecek zarar olasılığını,
- Takas Riski: Bir menkul kıymet, döviz veya emtianın sözleşmede öngörülen fiyattan belli bir vadede teslimini konu alan ve her iki tarafın yükümlülüklerini vadede yerine getirmesini öngören işlemlerde, takas işleminin vade tarihinde gerçekleşmemesinden ötürü isleme konu menkul kıymet, döviz veya emtianın fiyat değişimleri nedeniyle bankanın maruz kalacağı zarar olasılığını,

ifade eder.

Komite Basel I Uzlaşısı'nda sadece kredi riskini hesaplamalarına dahil etmiş diğer risklerin sermaye yeterliliğinde kullanılmasını ise bankaların inisiyatifine bırakmıştır. 1980' li yılların sonlarında artış gösteren sistemik bankacılık krizleri, finansal gelişme ve genişlemenin ivme kazanması bankaların faaliyet alanlarını genişletmelerine dolayısıyla daha fazla riske maruz kalmalarına neden olmuştur. Uzlaşım'a yapılan eleştiriler ve önerilerin neticesinde komite 1993 yılında 1996 piyasa riski düzenlemesini bir taslak halinde yayınlamıştır. Bu taslakta bankacılık faaliyetleri "bankacılık işlemleri" ve "alım-satım işlemleri" olarak ikiye ayrılmış bankaların sermaye yeterliliklerinin hesaplanmasında piyasa riskine maruz varlıklarında belirlenerek hesaplamaya dahil edilmesi tavsiye edilmiştir.

BDDK tarafından alım satım hesapları; bankaların, para ve sermaye piyasalarında sürekli alım ve satım işlemlerinde bulunmak amacıyla kısa vadeli olarak, alım ve satım fiyatları arasındaki beklenen ya da gerçekleşen fiyat farklılıklarından ya da diğer fiyat ve faiz oranı değişikliklerinden faydalanmak amacıyla veya alım satım aracılığı ya da piyasa yapıcılığı nedeniyle ellerinde

bulundurduğu repo ve menkul kıymet ödünç işlemlerine konu olanlar dahil finansal araçlar ile söz konusu finansal araçlar ile ilgili pozisyonlardan kaynaklanan risklerden korunma ya da bu riskleri azaltma amacıyla yapılan türev finansal araçlar ve spekülasyon amaçlı türev finansal araçların izlendiği bilanço içi ve dışı hesapları ve pozisyonları olarak ifade edilmiştir.

Komite ise bankaların alım satım faaliyetlerini Uzlaşım'da şu şekilde tanımlamaktadır. Alım-satım portföyü, alım satım niyetiyle ya da alım-satım portföyünün diğer unsurlarını riskten korumak amacıyla tutulan finansal araçlar ve emtia pozisyonlarından oluşur. Finansal araçların sermaye yeterliliği açısından alım satım portföyü kapsamında değerlendirilebilmesi söz konusu araçların alım satıma ilişkin her türlü kısıtlayıcı taahhütten arı olmalarına ya da finansal risklerden tam olarak korunabilmelerine bağlıdır. Ayrıca, bu pozisyonlar sıklıkla ve doğru şekilde değerlemeye tâbi tutulmalı ve aktif olarak yönetilmelidir¹⁰⁵.

Piyasa riskinin analizlere dahil edildiği 1990'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerde bankaların aktiflerinin o dönemde yarısının bile kredilerden oluşmaması sermaye yeterliliği analizini etkisiz kılmıştır. 1993 ile 96 yıllarında ülkemizde toplam kredilerin toplam aktiflere oranı yıllar itibarıyla ve sırasıyla %42,1, %39,3, %42,5 ve %43,1 olmuştur.¹⁰⁶

Uzlaşım'a göre bankaların piyasa riskine maruz kalan aktifler için de ana sermaye ve katkı sermaye ayırmalıdır. Bununla birlikte, komite bankaların piyasa riski için sermaye gerekliliği ile ilgili olarak yeni bir kavram ihdas etmiş ve bunu üçüncü kuşak sermaye olarak adlandırılmıştır. Komiteye göre denetim otoriteleri bankaların piyasa riskine karşılık ayırmak zorunda oldukları sermaye kapsamında piyasa riski özkaynak gerekliliği için kullanılacak ikincil sermaye benzeri borçlar bulundurabileceklerdir. 3. kuşak sermaye olarak adlandırılan bu kalemlerin tutarı sermaye yeterliliği hesaplamasında 1. kuşak sermayenin 250% katını aşmayacaktır. Bu da denetim otoritelerinin izin vermesi halinde bile piyasa riski için

¹⁰⁵ Yeni Basel Sermaye Uzlaşımı, s: 204

¹⁰⁶ Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız Kitabı 1996

bulundurulması gereken sermayenin en az 28% 'nin 1. kuşak sermayeden oluşması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Piyasa riskinin ölçümünde komite ulusal otoritelerin onaylaması şartıyla, standart ölçüm yöntemi ve içsel model yaklaşımı adı altında iki alternatif sunmaktadır. Geçiş sürecinde bankalar her bir risk türü için tek bir yöntemi kullanmak şartıyla denetim otoritesinden izin alarak standart ölçüm yöntemi ve içsel model yaklaşımını beraber kullanabileceklerdir. Geçiş sürecinin sonunda bankaların bazı istisnalar haricinde içsel model yaklaşımına geçmeleri beklenmektedir.

3.3.6.1. Piyasa Riski – Standart Ölçüm Yöntemi:

Standart ölçüm yöntemi adı altında komite piyasa riski kapsamında değerlendirilen her bir risk için standart ölçüm yöntemini ayrı olarak belirlemiştir. Komitenin yaptığı ikinci ayırım ise alım satım portföyü içerisinde yer alan varlıklardan faiz oranı ve kredi riskine maruz kalanların genel ve spesifik risklerinin belirlenmesi ve asgari sermaye yükümlülüğü hesaplamasında bu iki riskin toplamının alınmasıdır. Aşağıda piyasa riski kapsamında ele alınan risk türlerinin standart ölçüm yöntemiyle ölçülmesine değinilecektir.

a. Faiz Oranı Riski:

Asgari sermaye gereksinimi, ayrı ayrı hesaplanan iki sermaye gereksinimi olarak ifade edilir. Birincisi, kısa veya uzun pozisyonda olmalarına bakılmaksızın tüm menkul kıymetler için hesaplanacak "spesifik riske" ilişkin sermaye gereksiniminin; ikincisi, farklı menkul kıymet veya enstrümanlardaki uzun ve kısa pozisyonların mahsup edilebildiği portföy faiz oranı riskine ("genel piyasa riski" olarak adlandırılır) ilişkin sermaye gereksiniminin hesaplanmasıdır.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s:214

Spesifik riske ilişkin sermaye gereksinimi hesaplaması ihraççının derecelendirme notuna istinaden hesaplanacaktır. "Hazine" ve "diğer" kategorileri için yeni sermaye tutma yükümlülükleri aşağıdaki gibidir.¹⁰⁸

Tablo 21: Derecelendirme Notu ve Sermaye Yükümlülüğü Katsayıları

Kategoriler	Bağımsız Kredi Değerlendirmesi	Spesifik Risk Sermaye Yükümlülüğü
Hazine	AAA ile AA- arası A+ ile BBB- arası	%0
		%0,25 (vadeye kadar kalan süre 6 ay veya daha kısa) %1,00 (vadeye kadar kalan süre 6 aydan fazla ve 24 ay da dahil 24 aydan daha kısa) %1,60 (vadeye kadar kalan süre 24 aydan daha uzun)
	BB+ ile B- arası B-'nin altında Derecelendirilmemiş	%8,00
		%12,00 %8,00
Nitelikli		%0,25 (vadeye kadar kalan süre 6 ay veya daha kısa) %1,00 (vadeye kadar kalan süre 6 aydan fazla ve 24 ay da dahil 24 aydan daha kısa) %1,60 (vadeye kadar kalan süre 24 aydan daha uzun)
Diğer	Bu Düzenleme kapsamında standart yaklaşıma göre hesaplanan kredi riski sermaye tutma yükümlülüklerinin aynısı, yani: BB+ ile BB- arası %8,00 BB-'nin altında %12,00 Derecelendirilmemiş %8,00	

Genel piyasa riski için sermaye yükümlülüğü hesaplamasında, vade ve süre yöntemi olarak iki alternatif yöntem arasında seçime izin verilmiştir.

Vade yönteminde türev enstrümanlar dahil borçlanma araçlarında ve faiz oranı ile ilişkilendirilmiş diğer varlıklara ilişkin uzun veya kısa pozisyonlar, on üç zaman diliminden (ya da düşük faiz kuponlu araçlar söz konusu olduğunda on beş zaman diliminden) oluşan bir vade merdivenine yerleştirilir. Sabit faiz oranlı araçlar, vadeye kalan sürelerine; değişken faiz oranlı araçlar ise müteakip fiyatlama tarihine kalan süreye göre vade merdivenine yerleştirilir. Gerek fiili, gerek varsayımsal, tek

¹⁰⁸ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s:219

bir ihraca (aynı ihraççının farklı ihraçları değil) ilişkin aynı tutarda ters işaretli pozisyonlar, faiz oranı vade çerçevesinin dışında tutulabilirler.

Hesaplamaların ilk adımı, her bir zaman dilimi içindeki pozisyonların faiz oranlarında varsayılan değişikliklere karşı fiyat hassasiyetini yansıtan bir faktörle çarpmak suretiyle ağırlıklandırılmasıdır. Her bir zaman dilimine ilişkin ağırlıklar, aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Sıfır-kuponlu tahviller ve yüksek iskontolu tahviller (%3'ün altında kuponlu tahviller olarak adlandırılır), tablonun ikinci sütununda gösterilen zaman dilimlerine göre yerleştirilmelidir.¹⁰⁹

Tablo 22. Vade Yöntemi Zaman Dilimleri ve Ağırlıklar

Vade Yöntemi: Zaman Dilimleri ve Ağırlıklar			
%3 veya daha fazla kuponlu	%3'ün altında kuponlu	Risk ağırlığı	Varsayılan getiri değişimi
1 ay veya daha kısa	1 ay veya daha kısa	%0,00	1,00
1 ilâ 3 ay	1 ilâ 3 ay	%0,20	1,00
3 ilâ 6 ay	3 ilâ 6 ay	%0,40	1,00
6 ilâ 12 ay	6 ilâ 12 ay	%0,70	1,00
1 ilâ 2 yıl	1,0 ilâ 1,9 yıl	%1,25	0,90
2 ilâ 3 yıl	1,9 ilâ 2,8 yıl	%1,75	0,80
3 ilâ 4 yıl	2,8 ilâ 3,6 yıl	%2,25	0,75
4 ilâ 5 yıl	3,6 ilâ 4,3 yıl	%2,75	0,75
5 ilâ 7 yıl	4,3 ilâ 5,7 yıl	%3,25	0,70
7 ilâ 10 yıl	5,7 ilâ 7,3 yıl	%3,75	0,65
10 ilâ 15 yıl	7,3 ilâ 9,3 yıl	%4,50	0,60
15 ilâ 20 yıl	9,3 ilâ 10,6 yıl	%5,25	0,60
20 yılın üzerinde	10,6 ilâ 12 yıl	%6,00	0,60
	12 ilâ 20 yıl	%8,00	0,60
	20 yılın üzerinde	%12,50	0,60

Hesaplamaların ikinci adımı, her bir zaman diliminde ağırlıklandırılan uzun ve kısa pozisyonların netleştirilmesi suretiyle her bir dilim için tek bir kısa veya uzun pozisyon tutarına ulaşılmasıdır. Bununla birlikte, her bir zaman dilimi farklı araç ve vadeler içereceğinden, kısa ve/veya uzun pozisyonlar için netleştirilen pozisyonlarından daha küçük olana, baz riski ve ilave riskleri yansıtabilecek şekilde %10 sermaye yükümlülüğü uygulanacaktır. Örneğin, bir zaman diliminde ağırlıklandırılmış uzun pozisyonların toplam tutarı 100 milyon \$ ve kısa

¹⁰⁹ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s: 224

pozisyonların toplam tutarı 90 milyon \$ ise, o zaman dilimi için "dikey sermaye gereksinimi", 90 milyon \$'ın %10'u olacaktır (yani, 9,0 milyon \$). Yukarıda belirtilen hesaplamalar sonucunda, ağırlıklandırılmış iki pozisyon seti, her bir zaman aralığında net uzun veya kısa pozisyon toplamı (yukarıda verilen örnekte 10 milyon \$ uzun) ve herhangi bir işareti bulunmayan dikey sermaye gereksinimi tutarı elde edilir. Bununla birlikte, ek olarak, bankaların iki kademedede daha "yatay netleştirme" yapmalarına izin verilecektir. Birincisi, üç zaman aralığının (bir yıl ve daha kısa, bir yıl ile dört yıl arası ve dört yıl ve üzeri zaman aralıkları) her birine ilişkin net pozisyonlar arasında sonrasında, üç farklı zaman aralığındaki net pozisyonlar arasında yapılan netleştirmedir. Netleştirilen tutarlara aşağıdaki tabloda yer alan ilgili oranlar uygulanır. Üç vade aralığının her birindeki ağırlıklandırılmış uzun ve kısa pozisyonlar, netleştirilen tutarlara belli bir oran uygulanması suretiyle hesaplanacak bir sermaye yükümlülüğü uygulanması şartıyla, netleştirilebilirler. Her bir zaman aralığında kalan net pozisyon, tekrar ilgili oranların uygulanması suretiyle ağırlıklandırılarak, başka vade aralıklarına taşınabilir ve o vade aralıklarındaki ters işaretli pozisyonlarla netleştirilebilir.

Tablo 23- Çarpım Faktörleri

Yatay Çarpım Faktörleri

Vade Aralıkları ¹²⁴	Zaman Dilimi	Vade Aralıkları İçinde	Bitişik Vade Aralıkları Arasında	Vade Aralıkları 1 ile 3 Arasında
vade aralıkları 1	0 – 1 ay 1 – 3 ay 3 – 6 ay 6 – 12 ay	%40	%40	%100
vade aralıkları 2	1 – 2 yıl 2 – 3 yıl 3 – 4 yıl 4 – 5 yıl	%30		
vade aralıkları 3	5 – 7 yıl 7 – 10 yıl 10 – 15 yıl 15 – 20 yıl 20 yılın üzeri	%30		

Vade yönteminin alternatifi olan “süre yöntemi” denetim otoritesinden onay alınması koşuluyla, gerekli kapasiteye sahip bulunan bankalar, genel piyasa risklerinin tümünü ölçmek için her bir pozisyonun fiyat duyarlılığının ayrı ayrı hesaplandığı daha isabetli bir yaklaşım kullanabilirler. Ancak, bankaların bu yöntemi

kesintisiz kullanmaları gerekmekte olup, kullanılan sistemler denetim otoritesince izlenecektir. Bu yöntemin işleyişi aşağıdaki gibidir:

Öncelikle, enstrümanın vadesine bağlı olarak faiz oranlarında yüzde 0,6 ile 1,0 arasında bir değişiklik olmasına ilişkin her bir enstrümanın fiyat duyarlılığı hesaplanır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi on beş zaman aralığından oluşan vade merdivenine yerleştirilir; Her bir zaman aralığındaki uzun ve kısa pozisyonlar, baz riskini karşılaması amacıyla %5 dikey çarpım faktörüne tâbi tutulur; ve vade yönteminde kullanılan tabloda faktörlere tâbi olarak, her zaman aralığındaki net pozisyonlar yatay netleştirme için aktarılır.

Tablo 24- Süre Yöntemi

Süre Yöntemi: Zaman Aralıkları ve Verimde Varsayılan Değişiklikler

Varsayılan Getiri		Varsayılan Getiri Değişiklikler	
Değişiklikler		Değişiklikler	
Zaman Dilimi 1		Zaman Dilimi 3	
1 ay veya daha kısa	1,00	3,6 ilâ 4,3 yıl	0,75
1 ilâ 3 ay	1,00	4,3 ilâ 5,7 yıl	0,70
3 ilâ 6 ay	1,00	5,7 ilâ 7,3 yıl	0,65
6 ilâ 12 ay	1,00	7,3 ilâ 9,3 yıl	0,60
Zaman Dilimi 2		9,3 ilâ 10,6 yıl	0,60
1,0 ilâ 1,9 yıl	0,90	10,6 ilâ 12 yıl	0,60
1,9 ilâ 2,8 yıl	0,80	12 ilâ 20 yıl	0,60
2,8 ilâ 3,6 yıl	0,75	20 yıl üzeri	0,60

d. Hisse Senedi Pozisyonu Riski:¹¹⁰

Borçlanma enstrümanlarında/menkul kıymetlerinde olduğu gibi, hisse senetleri için asgari sermaye gereksinimi, birisi bir münferit bir hisse senedinde ilişkin bir uzun veya kısa pozisyondan kaynaklanan "spesifik riski", diğeri ise bir bütün olarak hisse senetlerine ilişkin uzun veya kısa pozisyonlardan kaynaklanan "genel piyasa riski" için ayrı ayrı hesaplanır. Spesifik risk, bankanın hisse senedi

¹¹⁰ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s: 230

pozisyonları toplamı (tüm uzun hisse senedi pozisyonlarının ve tüm kısa hisse senedi pozisyonlarının toplamı) olarak; genel piyasa riski ise, uzun ve kısa pozisyon toplamları arasındaki fark (hisse senetlerine ilişkin toplam net pozisyon) olarak tanımlanır. Uzun veya kısa pozisyonlar, piyasalar bazında ayrı ayrı hesaplanmalıdır; bir başka deyişle, bankanın hisse senedi pozisyonları tuttuğu her ulusal piyasa için ayrı bir hesaplama yapılmalıdır. Portföy likit ve iyi çeşitlendirilmiş olmadıkça, spesifik riske ilişkin sermaye yükümlülüğü %8 olacaktır. Likit ve iyi çeşitlendirilmiş portföyler için, spesifik riske ilişkin sermaye yükümlülüğü %4 olacaktır. Ulusal piyasaların likiditesi ve yoğunlaşmaları açılarından farklı özelliklere sahip olmaları nedeniyle, ulusal otoriteler, likit ve çeşitlendirilmiş portföylere uygulanacak kriterleri belirleme konusunda inisiyatife sahip olacaklardır. Genel piyasa riskine ilişkin sermaye yükümlülüğü %8 olacaktır.

e. **Kur Riski**

Uzlaş kur riski için hesaplanacak sermaye yeterliliği için ikili bir ayrıma gitmiştir. Birincisi her bir döviz için açık pozisyon belirlemek ve bunun üzerinden %8 sermaye ayrılması, ikincisi ise döviz ve altın portföyünün toplam açık pozisyonunun belirlenmesi ve gerekli sermayenin belirlenmesidir.

Portföy analizleri daha karışık olduğu için komite iki alternatif sunmuştur. Bankalar, ilgili denetim otoritesinin inisiyatifine bağlı olarak iki alternatif ölçüm yönteminden birini seçebilirler: tüm para birimlerini aynı biçimde ele alan kısaltılmış uygulama yöntemi ve bankanın portföyünün bileşimine bağlı olarak fiili risk derecesini dikkate alan içsel modeller yöntemi. Kısaltılmış uygulama yönteminde, her bir döviz cinsi ve altında tutulan net pozisyonun nominal tutarı (veya net bugünkü değeri), spot kur üzerinden, raporlama kuruna çevrilir. Toplam net açık pozisyon; net kısa pozisyonların toplamı ya da net uzun pozisyonların toplamından büyük olanı ile işaretine bakılmaksızın, net altın pozisyonunun (kısa ya da uzun) toplamı olarak hesaplanır. Sermaye yükümlülüğü, toplam net açık pozisyonun %8'i olacaktır.

f. Emtia Riski:

Emtia riski bankaların yatırım portföyünde en az rastlanan risklerdendir. Faaliyet konusu itibariyle emtianın bankaların yatırım portföyündeki oranı çok düşüktür. Emtia, tarım ürünleri, madenler (petrol dahil) ve kıymetli madenler gibi, ikincil bir piyasada alım satımı yapılan fiziki varlıkları ifade eder. Emtiada fiyat riski, genellikle kur ve faiz oranlarıyla ilişkili risklerden daha karmaşıktır ve değişkendir. Emtia piyasaları, faiz oranları ve döviz piyasalarından daha az likit olabilirler ve bundan dolayı, arz ve talepte meydana gelen değişikliklerin fiyat ve volatilité üzerinde daha belirgin ve keskin bir etkisi olabilir. Piyasanın bu özellikleri, fiyat şeffaflığı ve emtia riskine karşı efektif korunmayı daha güçleştirebilir. Spot veya fiziki takas ile sonuçlanan alım satım işlemlerinde, spot fiyatlardaki değişikliklerden kaynaklanan "piyasa yönü" riski, en önemli risktir. Bununla birlikte, vadeli sözleşmeler ve türev sözleşmeleri içeren portföy stratejileri kullanan bankalar, spot fiyatlardaki değişiklik riskinden çok daha büyük olabilen bir dizi farklı ve ilave riskle de karşı karşıyadır. Bu riskler aşağıdakileri içerir:¹¹¹

- Baz riski (benzer emtiaların fiyatları arasındaki ilişkinin zaman içinde değişmesi riski);
- Faiz oranı riski (vadeli pozisyonlar ve opsiyonlar için elde bulundurma maliyetinde değişiklik riski); ve
- Vadeli açık riski (vadeli sözleşmenin değerinin faiz oranlarında değişiklik dışında sebeplerle değişmesi riski).

Uzlaş'ta emtia riskinin ölçülmesi için üç farklı yöntem önerilmiştir: Vade merdiveni, basitleştirilmiş yöntem ve içsel risk ölçüm yöntemi. Bankaların model yöntemini seçmeleri halinde yukarıda sayılan risklerin ölçümünü modellerine dahil etmeleri gerekmektedir.

¹¹¹ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s: 238

3.3.6.1.1. Piyasa Riski – İçsel Model Yaklaşımı:

Belirli koşulların yerine getirilmesi şartına bağlı olan ve bundan ötürü, kullanılması, denetim otoritesinin açık onayına tâbi olan içsel model aşağıda açıklanmaktadır. Bu yöntem, yedi koşul çerçevesinde, bankaların içsel risk yönetimi modellerinden elde ettikleri risk ölçümlerini kullanmalarına izin vermektedir. Temel koşullar şunlardır:¹¹²

- Risk yönetim sisteminin yeterliliğine ilişkin genel kriterler;
- Model kullanımının, içsel olarak, özellikle yönetim tarafından izlenebilmesi için nitel standartlar;
- Uygun piyasa riski faktör setlerinin (bankanın pozisyonlarının değerini etkileyen piyasa fiyatları ve oranları) belirlenmesine ilişkin rehberler;
- Risk ölçümüne ilişkin ortak asgari istatistiksel parametrelerin kullanılmasını öngören nicel standartlar;
- Stres testi rehberleri;
- Modellerin kullanımının haricen denetlenebilmesi için doğrulama prosedürleri; ve
- Model ve standart yaklaşımı karma şekilde uygulayan bankalar için kurallar.

Basel II' nin ihdas ettiği içsel model yaklaşımı incelendiğinde modelin temelinde riske maruz değer (RMD), stres testleri, geriye dönük testler, en düşük çarpım faktörü, nicel ve nitel kriterler kavramlarının olduğu görülmektedir.

I. Nitel Kriterler

Denetim otoritelerinin, model yaklaşımını kullanan bankalarda kavramsal açıdan sağlam ve bütünlük içinde uygulanan piyasa riski yönetim sistemlerinin bulunduğundan emin olabilmeleri çok önemlidir. Bu amaçla, denetim otoritesi, bankaların modellere-dayanan yaklaşım uygulamalarına izin verilmesi için uymaları gereken bir dizi nitel kriter belirleyecektir. Nitel kriterler şunları içerecektir:

¹¹² Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s: 212

- (a) Bankada, bankanın risk yönetim sisteminin tasarımı ve uygulamasından sorumlu olan bir bağımsız risk kontrol birimi bulunmalıdır.
- (b) Bu birim, düzenli olarak bir geriye dönük test programı uygulamalıdır.
- (c) Bu birim, içsel modelin başlangıç ve müteakip geçerliliğini yapmalıdır.
- (d) Yönetim kurulu ve üst yönetim, risk kontrol sürecine aktif bir şekilde katılmalı ve risk kontrolünü önemli düzeyde kaynak tahsis edilmesi gereken önemli bir iş alanı olarak görmelidir.
- (e) İçsel risk ölçüm modeli, bankanın günlük risk yönetim süreciyle bütünleştirilmelidir. Bu modelin sonuçları, bankanın piyasa riskini planlama, izleme ve kontrol etme sürecinin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçası olmalıdır.
- (f) Risk ölçüm sistemi, dahili alım-satım ve işlem limitleriyle birlikte kullanılmalıdır. Bu amaçla, alım-satım limitleri, bankanın risk ölçüm modeliyle, hem zaman içinde tutarlılığını koruyan hem de araçlar ve üst yönetim tarafından iyi kavranan ve anlaşılabilir bir şekilde ilişkilendirilmelidir.
- (g) Bankanın risk ölçüm modelinin günlük sonuçlarına dayanan risk analizine ilave olarak, rutin ve ihtiyatlı bir stres testi programı oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.
- (h) Bankalar, risk ölçüm sisteminin işletilmesine ilişkin dahili politika, kontrol ve prosedürlerden oluşan belgelenmiş bir stratejiye uyum sağlanması amacıyla yönelik bir program uygulamalıdır.
- (i) Bankanın kendi iç denetim süreci kapsamında risk ölçüm sistemi de düzenli olarak bağımsız kontrol ve denetimden geçirilmelidir.

II. Nicel Kriterler

Bankalar, kendi modellerinin tam niteliğini ve kapsamını belirleme konusunda bir esnekliğe sahip olacaklardır, fakat bankaların sermaye yükümlülüğünü hesaplamak için aşağıdaki asgari standartlar da uygulanacaktır. Münferit bankalar veya onların denetim otoriteleri daha katı standartlar uygulama konusunda inisiyatif sahibi olacaklardır.

- (a) "Riske maruz değer", günlük olarak hesaplanmalıdır.

(b) Riske maruz değerin hesaplanmasında, yüzde 99'luk tek taraflı güven aralığı kullanılacaktır.

(c) Riske maruz değeri hesaplamalarında, fiyatlarda 10 günlük bir harekete muadil olan bir fiyat şoku kullanılacaktır; bir başka deyişle, asgari "elde tutma süresi" on iş günü olacaktır. Bankalar, daha kısa elde tutma sürelerine göre hesaplanmış ve zamanın kare köküyle on güne yükseltilmiş "riske maruz değeri" ölçümleri kullanabilirler

(d) Riske maruz değeri hesaplamalarında tarihsel gözlem süresi (örneklem süresi) seçimi, asgari bir yıldır. Tarihsel gözlem süresi için bir ağırlıklandırma programı veya benzeri başka yöntemler uygulayan bankalar için, "etkin" gözlem süresi asgari bir yıl olmalıdır (yani, münferit gözlemlerin ağırlıklı ortalama zaman aralığı 6 aydan daha kısa olamaz).

(e) Bankalar, veri setlerini piyasa fiyatlarında önemli değişiklikler olduğunda ve her halükarda asgari üç ayda bir güncellemelidir. Denetim otoritesi, fiyat volatilitesindeki önemli bir yükselmeden dolayı, bir bankanın "riske maruz değerini" daha kısa bir gözleme süresi kullanarak hesaplamasını da isteyebilir.

(f) Belirli bir model veya model türü öngörülmemiştir. Kullanılan bir model, paragraf bankanın karşılaşılabileceği önemli risklerin hepsini kapsadığı sürece, bankalar, örneğin varyans/ko-varyans matrislerine, tarihsel simülasyonlara ya da Monte Carlo simülasyonlarına dayanan modelleri kullanmakta serbest olacaklardır.

(g) Bankalar, kapsamlı risk kategorileri (örneğin, her risk faktörü kategorisi içinde opsiyonlarda volatiliteler de dahil, faiz oranları, döviz kurları, hisse senedi fiyatları ve emtia fiyatları) içinde ampirik korelasyonlar kullanma konusunda inisiyatifte sahip olacaklardır. Denetim otoritesi de, bankanın korelasyonları ölçmek için kullandığı sistemin sağlam olduğuna ve bütünlük içinde uygulandığına ikna olduğu takdirde, kapsamlı risk faktörü kategorileri arasında ampirik korelasyonların kullanılmasını kabul edebilir.

(h) Bankaların kullandığı modeller, kapsamlı risk kategorilerinin her birinde opsiyonlara özgü riskleri de tam ve doğru bir şekilde kapsamalıdır.

(i) Her bankanın: (i) bu bölümde belirtilen parametrelere göre ölçülen bir önceki günün "riske maruz değeri" tutarını ya da (ii) son altmış iş gününün her birinde ölçülen günlük "riske maruz değeri" tutarlarının ortalamasının (hangisi yüksekse) bir

çarpım faktörü uygulanması suretiyle bulunan sermaye yükümlülüğünü günlük olarak karşılaması gerekir.

(j) Bu çarpım faktörü, ulusal denetim otoriteleri tarafından, asgari “3” olarak, bankanın risk yönetim sisteminin kalitesi hakkında yaptıkları değerlendirme esasında belirlenecektir. Bankaların bu faktöre modelin uygulamaya giriş sonrası performansı ile doğrudan bağlantılı olan bir ek çarpım faktörü ilave etmeleri beklenmektedir; böylece, bankalara model tahminlerinin isabetliliğini devam ettirmeleri için bir içsel teşvik verilmiş olacaktır. Bu ek çarpım faktörü, geriye dönük test sonuçlarına bağlı olarak 0 ile 1 aralığında olacaktır.

(k) Model kullanan bankalar, ayrıca, faiz oranıyla ilişkilendirilmiş enstrümanlar ve ortaklık hakkı sağlayan menkul kıymetlerin spesifik riski (piyasa riski için standart yaklaşımda tanımlandığı gibi) için de sermaye yükümlülüğüne tâbi olacaklardır.

III. Stres Testi

Piyasa riski sermaye yükümlülüğünü karşılamak için içsel model yaklaşımını kullanan bankaların kapsamlı ve sıkı bir stres testi programına sahip olmaları gerekir. Bankaları önemli ölçüde etkileyebilecek olayları veya faktörleri belirlemek için kullanılan stres testi, bankanın sermaye pozisyonunun değerlendirilmesinin büyük öneme sahip unsurlarından biridir.

Bankaların stres senaryolarının, alım-satım portföylerinde olağanüstü kayıp veya kazançlar yaratabilecek ya da bu portföylerden kaynaklanan risklerin kontrolünü güçleştirebilecek olan bir dizi faktörü kapsamaması gerekir. Bu faktörler, piyasa, kredi ve operasyonel risklerin çeşitli bileşenleri de dahil tüm önemli ve büyük risk türlerinde söz konusu olabilecek düşük-olasılıklı olayları kapsar. Stres testi senaryoları, bu tür olayların hem doğrusal olan hem de doğrusal olmayan fiyat özelliği gösteren pozisyonlar (opsiyonlar ve opsiyonlar benzer özellikleri gösteren enstrümanlar) üzerindeki etkilerini ortaya koymalıdır.

Bankaların stres testleri, hem piyasa riskini hem de piyasa dalgalanmalarının likidite etkilerini içermeli ve hem nicel hem de nitel özelliklere sahip olmalıdır. Nicel kriterler, bankaların karşı karşıya kalması muhtemel stres senaryolarını belirtir. Nitel kriterler ise, stres testinin iki önemli hedefinin banka sermayesinin olası büyük

kayıpları karşılama kapasitesini değerlendirmek, bankanın riskini azaltmak ve sermayesini korumak için alabileceği tedbirleri belirlemek olduğunu ortaya koymalıdır. Bu değerlendirme bankanın yönetim stratejisinin değerlendirilmesi sürecinin tamamlayıcı bir parçasıdır ve stres testinin sonuçları düzenli olarak üst yönetime ve periyodik olarak banka yönetim kuruluna bildirilmeli ve raporlanmalıdır.

IV.Riske Maruz Değer (RMD)

Riske maruz değer, belirli bir zaman aralığında ve olasılıkta, piyasa koşullarındaki olumsuz değişimin bir sonucu olarak portföy değerinde gelebilecek kayıpların ölçülmesine yönelik bir risk ölçüm yöntemidir.¹¹³

Bankalar komitenin belirlediği koşullar uyarınca RMD'yi %99 güven aralığında ve günlük hesaplarken, kullanılacak veri setini en az 250 iş günü ve elde tutma süresini ise en az on gün olarak almak durumundadır. RMD yaklaşımının hesaplanma süreci 5 aşamadan oluşmaktadır.¹¹⁴

- Portföylerin piyasa fiyatı ile değerlendirilmesi,
- Risk faktörlerinin değişkenliğinin ölçülmesi,
- Elde tutma süresinin belirlenmesi,
- Güven aralığının belirlenmesi,
- Verilerin kullanılarak en yüksek kayıp tutarlarının elde edilmesi ve sonuçlarının raporlanması.

Bankalar maruz kalacakları risk faktörlerini belirleyerek kovaryans analizi gibi değişik modeller yardımıyla RMD'yi hesaplamaktadırlar. Ancak hesaplamalar sonucu elde edilecek olan RMD tutarı, sermaye yeterliliğinin sağlanması açısından komiteye yeterli görülmemektedir. Bankalar piyasa riskine karşı hergün önceki gün hesaplanan RMD tutarı ile son 60 gün içinde gerçekleşen RMD tutarının denetim

¹¹³ Ayan, s:28'den Patric Gugi, A Hobein, Martin Schlatter. Value At Risk In Portfolio Management, Credit Suisse Basic Report, April 1999, s:3

¹¹⁴ Ayan, s:100'den Philippe Jorion, Bank Trading and Systemic Risk, National Bureau of Economics Research, Working Paper no: w11037, January 2005, s:64-65

otoritesi tarafından belirlenen çarpım faktörü(k) ile ağırlıklandırılması elde edilen değerlerden büyük olanı kadar sermaye bulundurmaları zorundadırlar.

İçsel ölçüm yaklaşımında kullanılan risk ölçüm yöntemleri kısaca aşağıda açıklanmıştır.¹¹⁵

I. Tarihsel Benzetim Yöntemi

Bu yöntemde portföyün olası kar veya zararlarının dağılımı, piyasa etkenlerinin geçmiş dönemler (N adet gün) boyunca gerçekleşmiş olan değişimlerinin mevcut portföye uygulanması suretiyle elde edilmektedir. Bu şekilde piyasa fiyatları ile değerlendirilmiş (markto-market) varsayımsal portföy değerine ulaşılmakta (N adet) ve bu varsayımsal portföy değerlerinin her biri portföyün mevcut değeri ile karşılaştırılmaktadır. Elde edilen farklar varsayımsal kar veya zararları dolayısıyla portföy getirisinin dağılımını vermektedir. Bu şekilde elde edilen getiriler gerçek portföyü temsil etmekten çok, portföydeki varlıkların mevcut ağırlıkları kullanılarak varsayımsal bir portföyün geçmişinin yeniden oluşturulmasını ifade etmektedir. Piyasa etkenlerinin geçmişte aldıkları gerçek değerlerin kullanılmasına rağmen piyasa fiyatlarına göre elde edilmiş olan kar veya zararların varsayımsal olmasının nedeni mevcut portföyün geçmiş N dönem boyunca elde bulundurulmamış olmasıdır. Varsayımsal kar ve zararların hesaplanabilmesi için gerçek tarihi verilerin kullanılması yöntemin en temel özelliği olup, yöntemde de adını vermektedir. Yöntemin son aşamasında ise önceden belirlenen güven aralığına karşılık gelen zarar tespit edilmektedir. Bu yöntemde standart sapma gibi herhangi bir parametrenin tahmin edilmesine gerek olmadığından parametrelerin yanlış tahmin edilmesi riski söz konusu olmamaktadır.

II. Monte Carlo Benzetim Yöntemi

RMD hesaplama yöntemlerinden diğeri olan Monte Carlo Simülasyonu yöntemi, simülasyona dayalı olarak yapılan hesaplamalar ile yeni piyasa fiyatlarının

¹¹⁵ N. Burak Akan, Piyasa Riski Ölçümü, Bankacılar Dergisi Sayı:61, 2007, s: 64,65

belirlenmesi ve buna bağlı olarak portföyün piyasa değeri dağılımının hesaplanmasına dayanmaktadır. Monte Carlo Simülasyonu ile Tarihsel Benzetim yöntemleri arasında benzerlikler olmasına karşın iki yöntem arasındaki temel farklılığın, Tarihsel Benzetim yönteminin, varsayımsal portföy kar veya zararlarını oluşturmak için, tarihi örnekleme döneminde risk faktörlerinde gözlemlenen gerçek değişimleri kullanması, Monte Carlo Simülasyonu yönteminin ise, piyasa etkenlerindeki olası değişimleri yeterli düzeyde temsil edebileceği düşünölen bir istatistiki dağılımdan, gerçek olmayan rassal piyasa fiyat ve oranlarının üretilmesi olduğu görölmektedir. Monte Carlo Simülasyonu yönteminde yaratılan bu rassal değerler mevcut portföye ilişkin varsayımsal kar ve zararların dağılımını elde etmek için kullanılmakta olup, RMD tutarı da bu dağılımdan elde edilmektedir.

III. Parametrik Yöntem (Varyans – Kovaryans Yöntemi)

RMD hesaplamasında kullanılan diğer bir yöntem olan parametrik yöntemde; alım satım portföyünün değerini etkileyen parametreler belirlenmekte ve belirli bir olasılık dahilinde meydana gelebilecek dalgalanmalardan yola çıkarak portföydeki değer kaybı hesaplanmaktadır.

Bu yöntemin en önemli varsayımı finansal varlık getirilerinin normal dağılıma sahip olduğudur. Varyans-Kovaryans yöntemi, özellikle doğrusal getiri fonksiyonuna sahip finansal enstrümanlar için kullanılan ve uygulanması oldukça kolay olan parametrik bir yöntemdir. Yöntemde kullanılan parametreler ise, dağılımın ortalama ve standart sapması ile seçilen güven aralığına isabet eden değerdir. Varyans - Kovaryans yönteminde, fiyat değişikliklerine ilişkin geçmiş döneme ait verilerden hesaplanan ortalamalar ve standart sapmalar kullanılmakta, buna ek olarak portföyde yer alan finansal araçlar (risk faktörleri) arasındaki korelasyonlar dikkate alınmaktadır.

3.3.7. İkinci Yapısal Blok- Denetim Otoritesinin İncelemesi

Basel II uzlaşısının ikinci yapısal bloğunu oluşturan denetsel gözden geçirme süreci sadece bankaların risklerine uygun yeterli sermayeye sahip olmalarını değil, aynı zamanda bankaların daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirmelerini ve uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

İkinci yapısal blokla komite sermaye yeterliliği hesaplamalarına ilave edemediği risklere vurgu yaparak bunların denetim sürecinin bir parçası olmasını istemiştir. Denetim otoritelerine denetim faaliyetleri ile ilgili bir çerçeve çizmiş, yinede uygulama farklılıkları olabileceğini kabul etmiştir. Bu nedenle denetim otoritelerinin şeffaf ve hesap verebilir olmasını istemiştir. İkinci yapısal blok birinci yapısal bloğu tamamlayıcı niteliktedir. Uzlaşımın temel amacı tam bir risk yönetimi ve piyasa disiplininin sağlanması olduğu için birinci yapısal blokta getirdiği bazı düzenlemelere bu bölümde ilaveler yapmış ve en azından denetim sürecinde bu faktörlere dikkat edilmesini istemiştir.

İkinci yapısal blok bankaların sermaye yeterliliklerini belirlemede kendi içsel risk yönetim teknikleri kullanmaları durumunda denetim otoritelerinin bu sistemlerin risk ve iş yönetim prensipleri doğrultusunda gözetim ve denetimini içerir. Denetim uygulamalarının ülkeler arasında tutarlı olarak uygulanması özellikle uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların farklı ülkelerin gözetimsel uygulamalarından kaynaklanan yükü hafifletecek ve onlara rahat bir çalışma ortamı sağlayacaktır. Kurumsal bir risk yönetimi uygulayan grup bankalarının farklı ülkelerde farklı uygulamalarla karşılaşması onların risk yönetim anlayışını zedelemektedir. İkinci yapısal bloğun temel amaçlarından birisi gözetimsel uygulamaların ülkeler arası birliğini sağlamaktır.

İkinci yapısal blokla ortaya atılan konulardan biriside birinci yapısal blokta tam olarak belirlenmemiş olan ilave sermaye tutulup tutulmayacağı konusudur. Birinci yapısal blok bankaların muhasebe kalemlerine bağlı olarak belirledikleri yasal sermayeyi düzenlemektedir. İkinci yapısal blokla beraber denetim otoritesinin

gözetimi çerçevesinde bankaların yasal sermayeden daha fazla sermaye bulundurmaları konusu gündeme gelebilecektir. İkinci yapısal blokta denetim otoritelerinin bankaların risk yönetim kalitesinin artırılması konusunda otoritelerinin aktif bir şekilde faaliyette bulunmaları istenmektedir. Komite, denetim otoritelerinin aktif faaliyetlerinin bankaların risk yöntemlerini sürekli olarak geliştirmeleri konusunda teşvik edici olacağını düşünmektedir.

Denetim otoritesinin gözden geçirme süreci dört prensibe dayanmaktadır:¹¹⁶

- Prensip 1: Bankaların, risk profilleri ile ilişkili bütünleşik bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ile sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejileri bulunmalıdır.
- Prensip 2: Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır.
- Prensip 3: Denetim otoriteleri, bankaların asgari yasal sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdır.
- Prensip 4: Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidir. Sermayenin korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir.

İkinci yapısal blokta, komite, birinci yapısal blokta sermaye yeterliliği hesaplamalarına katılmayan bankacılık faaliyetlerindeki faiz oranı riski, artık risk, karı taraf riski ve kredi yoğunlaşması riskine karşı bankaları ve denetim otoriteleri

¹¹⁶ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s: 265

uyarmış bu risklerin bankaların denetimi sürecinde özellikle dikkate alınması istenmiştir.

Komite bankacılık işlemlerinde karşılaşılan faiz oranı riskini maddi bir risk olarak tanımlasa da uluslar arası bankalar arasında bu riskin tanımı ve ölçümü ile ilgili bir çok farklılık olduğuna dikkat çekerek sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil etmediğini, ancak ulusal denetim otoritelerinin bu riskin tanımı ve ölçümü ile ilgili olarak ülkelerinde homojen bir yapı olduğunu düşündükleri zaman sermaye yeterliliği hesaplarına dahil edebileceklerini ifade etmiştir.

Komite kalıntı riski ise risk azaltım teknikleri arasında sayılan kefalet, garanti vb. nedenlerle karşılaşılabilecek risk olarak tanımlamış ve bankaların karşılaştıkları bu risklerin denetim otoritesince incelenmesi istenmiştir.

Kalıntı risk' e örnek olarak aşağıdaki durumları vermiştir:¹¹⁷

- Alınan teminatın zamanında müsadere veya nakde tahvil edilememesi (karşı tarafın temerrüde düşmesi halinde),
- Garantörün ödeme yapmayı reddetmesi veya geciktirmesi.
- Hukuki geçerliliği araştırılmamış kredi dokümanlarının istenilen hukuki sonucun elde edilmesinde etkisiz kalması.

Komite' ye risk yoğunlaşması (temerküzü), bir risk tutarının veya grup halindeki risk tutarlarının bankanın sağlığını ve esas faaliyetlerini yürütebilme kabiliyetini tehdit edebilecek derecede yüksek (bankanın sermayesi, toplam aktifleri veya bütüncül risk seviyesi ile orantılı olarak) zararlara neden olabilme potansiyelidir. Risklerin yoğunlaşması, bankaların karşılaştıkları büyük sorunların en önemli nedeni durumundadır.¹¹⁸

¹¹⁷ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, madde 277

İkinci yapısal blokta denetim otoritelerinin özelliklerine de değinilmiş denetim faaliyetlerinde şeffaf ve hesap verebilir olmalarını istemiştir. Ayrıca komite karmaşık uluslararası bankacılık gruplarının sınır ötesi denetimi için denetim otoritelerinin yakın ve sürekli bir diyaloga sahip olmalarını tavsiye etmektedir.

3.3.8. Üçüncü Yapısal Blok- Piyasa Disiplini

Disiplin, “Bir topluluğun, yasalarına ve düzenle ilgili yazılı ya da yazısız kurallarına, titizlik ve önemle uyması durumu” olarak tanımlanmıştır.¹¹⁹ Piyasa disiplini kavramı ise içinde bulunulan piyasanın kurallarına uyulması durumunu ifade etmektedir.

Basel II uzlaşısının son bölümü bankaların kamuoyunu bilgilendirme yükümlülüğünden hareket etmektedir. Komite bir anlamda bankaların piyasa kuralları içerisinde hareket ettiğini yazılı olarak ifade etmesini, faaliyetlerinin uzlaşıda getirilen ve denetim otoritelerinin koymuş olduğu kurallarla çelişmediğini açıklamasını istemektedir.

Komite, piyasa katılımcılarının uygulamanın kapsamı, sermaye, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci ve bu şekilde bankanın sermaye yeterliliği hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlayacak bir dizi kamuyu bilgilendirme yükümlülüğü ihdas ederek, piyasa disiplinini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Komite, bu tür bilgi açıklamalarının özellikle uzlaşının içsel yöntem ve değerlendirmelerle sermaye gereksiniminin belirlenmesinde bankalara daha fazla inisiyatif tanıdığı durumlarda çok daha önemli olduğu inancındadır.¹²⁰

Bankalar bilgilendirme yükümlülüklerini yerine getirerek içsel modellerini kullanabilme avantajını elde edebilecektir. Bazı yöntem veya modellerin kullanılabilmesini komite doğrudan bilgilendirme şartına bağlamıştır. Üçüncü yapısal blokta komite birinci ve ikinci blokta getirdiği uygulama yükümlülüklerinin

¹¹⁹ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, madde 278

¹²⁰ Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s: 293

uygulanmasının şeffaflığını ve hesap verilebilirliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bankaların sistemli bir bilgilendirme yapmaları piyasayı bilgilendireceği gibi denetim aktörleri ve kamuoyu nezdinde bankalararası karşılaştırılabilirliği de tesis etmiş olacaktır. Komite ayrıca piyasa disiplini kapsamında yapılacak olan açıklamaların ülkede mevcut muhasebe standartları dahilinde yapılacak açıklama yükümlülükleriyle çelişmemesini de istemektedir. Bilgilendirmenin hangi vasıta ile yapılacağı hususunda banka yönetimlerinin yetkileri bulunmaktadır. Ancak bankaların bütün bilgileri mümkün olduğunca aynı kaynaktan vermeye dikkat etmesi istenmektedir.

Bankaların, bilgilendirme sürecine ait yaklaşımlarını ve buna ilişkin iç kontrol sistemlerini ortaya koyan bir politikaya ve bunun yanı sıra bilgilerin uygunluğunu değerlendiren bir sürece sahip bulunmaları gerekmektedir. Banka yönetimleri tarafından açıklanan bilgilerin geçerliliklerinin bu süreçler vasıtasıyla onaylanması sağlandığı ve diğer otoritelerce aksi belirtilmediği sürece açıklanan bilgilerin geçerliliğinin dış denetimden geçme zorunluluğu bulunmamaktadır. Hangi bilgilerin açıklanacağına dair ise Komite tarafından önemlilik prensibi getirilmiştir. Bu doğrultuda, açıklanması ihmal edildiğinde veya yanlış olarak açıklandığında bu bilgiye dayanarak ekonomik kararlar veren kullanıcıların kararlarını etkileyebilecek olan bilgiler önemli bilgi olarak atfedilerek bunların açıklanması zorunlu tutulmuştur.

Bankaların periyodik olarak faaliyetleri ile ilgili bilgilendirme yapması istenmiştir. Komiteye göre bu süre altı aydır. Amaç, politika ve sistem gibi genel konulara ilişkin bilgilendirmeler yılda bir yapılabilir. Birden çok ülkede faaliyet gösteren bankaların, sermaye yeterlilik rasyolarını ve bileşenlerini üçer aylık periyotlarda açıklamaları gerekmektedir. Politika değişikliğinde ya da düzenlemelerde yapılan değişikliklere intibak açısından belirli dönemlerde açıklama yükümlülüğü periyodu üç aya düşürülebilir.

Komite bankanın bazı bilgilerinin gizliliğini kabul etmekle birlikte gizli olan konularda bile yükümlülük kapsamı dahilinde genel bir açıklama yapılması

gerektiğini düşünmektedir. Bu konuda bankaların gerekli dengeyi kuracaklarını düşünmektedir. Bankaların yapacakları bildirimler nicel ve nitel bildirimler adı altında uzlaşıda yer almaktadır.

Sermaye piyasalarının güven ve açıklık içinde faaliyet göstermesi ve tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasında kamunun zamanında, yeterince ve doğru bir şekilde aydınlatılması büyük önem arz etmektedir. Hali hazırda yürürlükteki Bankacılık mevzuatı hükümleri uyarınca, halka açık olsun olmasın bankalara ilişkin kamunun bilgi sahibi olması gerektiği birçok durum ve gelişme hakkında bankacılık sırrı kavramı öne sürülerek kamuyu aydınlatıcı herhangi bir açıklama yapılmamakta ve özellikle sermaye piyasası yatırımcılarının aleyhinde fiili bir durum ortaya çıkmaktadır.

Basel Komitesi'nin özellikle bankacılık sektöründe iyi yönetişimin geliştirilmesi ve desteklenmesi konusuna büyük önem verdiği dikkate alındığında, yeni sermaye uzlaşısının üçüncü ana ayağını oluşturan piyasa disiplini altında bankaların aydınlatıcı bilgileri, yatırımcılar da dâhil olmak üzere tüm ekonomik birimlerle doğru, zamanında ve yeterli biçimde paylaşmasının ilgili denetim otoriteleri tarafından sağlanması büyük önem arz etmektedir. Bu konuda, Basel Komitesi'nin, piyasa disiplininin sağlanması hususunda ilgili denetim otoritelerinden, muhasebe standartları ve borsalara kotasyon şartlarının gelişmişlik düzeyini dikkate almaları ve ilgili yasal altyapıya uygun biçimde şekillendirilmiş bir uygulama planı geliştirmelerini istemesi sermaye piyasasını da çok yakından ilgilendiren bir gelişmedir. Bu vesileyle, yeni uzlaşısı kapsamında bankacılık sırrı kavramının düzenleyici otoriteler arasında uzlaşısı sağlanarak tanımlanmasının mikro anlamda sermaye piyasası yatırımcılarının doğru karar verebilmeleri, makro açıdan ise, tüm ekonomik birimlerin mali piyasalar hakkında doğru bilgi edinebilmeleri açısından önemli bir husus olduğu düşünülmektedir.¹²¹

¹²¹ İmişeker, Serkan, Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri, Yeterlik Etüdü, Ankara Kasım 2005, s:30

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI, TÜRLERİ VE KREDİ RİSKİNİN DERECELENDİRMESİ

4. BANKACILIKTA RİSK KAVRAMI

Riskle ilgili üzerinde anlaşılmış bir tanım olmamakla birlikte riskin türleri ile ilgili birbirine yakın sınıflandırmalar mevcuttur. Finans açısından ele aldığımızda risk beklenen getiriden olumsuz olarak meydana gelen sapma olarak tanımlayabiliriz. Diğer popüler bir tanım ise işletmelerin zarar etme olasılığıdır. Riskin türlerini ise sistematik ve sistematik olmayan risk diye ikiye ayırabiliriz. Sistematik risk, sistemin doğasında var olan ve sistem dahilindeki her kurumu aynı oranda etkileyen ve kuruluşların kaçınamayacağı risk olarak tanımlanmaktadır. Sistematik olmayan risk ise her kuruluşta ayrı ayrı ortaya çıkan ve kuruluşlara özgü risklerdir. Bu bölümde bankacılık ile ilgili risk kavramlarına ve sınıflandırmalarına değinilecektir.

Risk, bir işlem ilişkin parasal bir kaybın veya zararın ortaya çıkması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimalidir. Risk gelecekte beklenen durum ile gerçekleşen durumun farklı olması ihtimalidir. Belirsizlik sonuçları ve geleceği belirleyebilme yeteneğine şüphe ile bakılması olarak tanımlanabilir. Risk belirsizliğin ölçümüdür ve belirsizliğin olmadığı ortamda riskten bahsedilemez.¹²²

Bankalar, birikimlerin yatırım yapmak amacıyla fona gereksinim duyan kesimlere aktarılmasını sağlayan en önemli finansal araçlardan biridir. Ancak yatırımcılar genellikle banka kaynaklarının vadesinden daha uzun süreli fonlara gereksinim duyarlar. Dolayısıyla bankalar öncelikle bu olgudan kaynaklanan risklerle karşı karşıya kalırlar. Bu çerçevede bankalar temel olarak iki tür risk grubu ile karşı karşıyadırlar¹²³:

- Yatırımcıların bankalara olan borçlarının ödeyememe riski,
- Bankaların mevduat sahiplerine ödeme yapamama riski

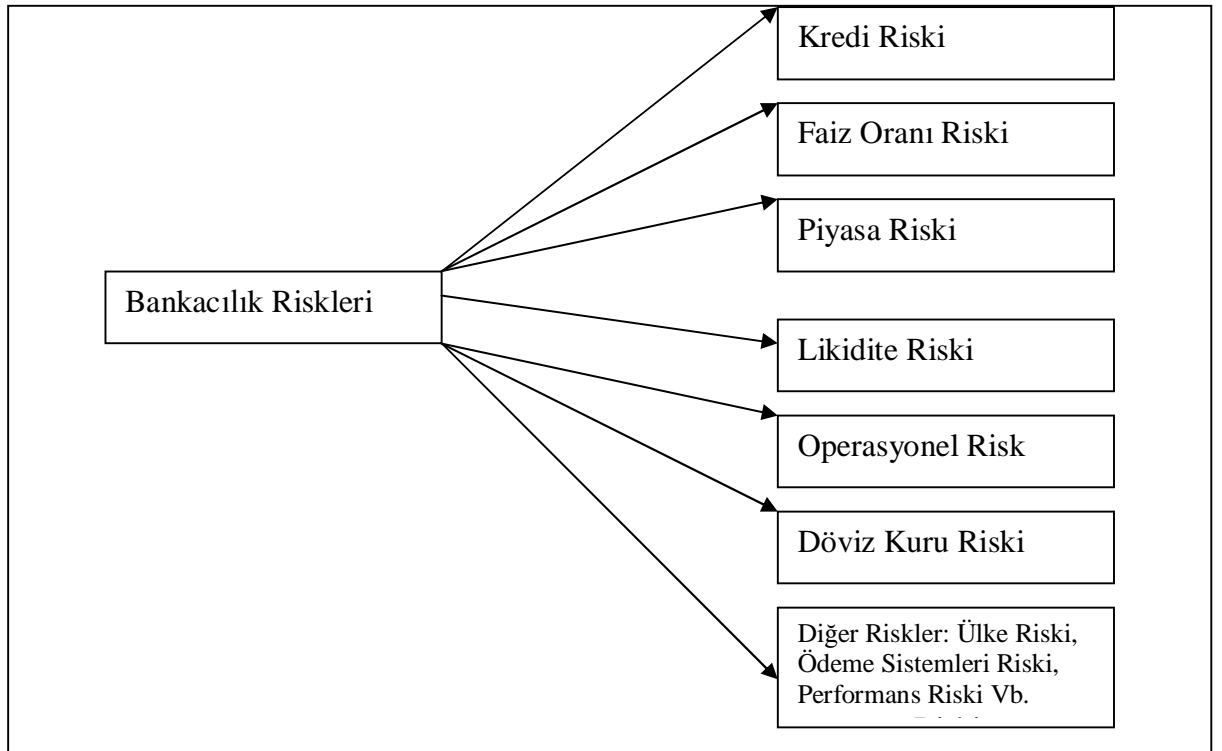
¹²² Yaslıdağ, s:71

¹²³ Ayan, , s:10'dan PietraPenza, VipulK. Bansal, Measuring Market Risk With Value At Risk, John Wiley&Sons, Newyork: 2000, s: 20

Risk Yönetimi ise bankacılık sektörünün doğası gereği mevcut olan bankacılık risklerinin belirlenmesi, ölçülmesi ve zararın minimuma indirgenme sürecidir. Teker' e göre risk yönetimi; bankanın karlılığını olumsuz yönde etkileyecek risk faktörlerinin belirlenmesi, ölçülmesi ve maruz kalınacak zararın azaltılması sürecidir. ¹²⁴

4.1. Risk Türleri

Bankacılık riskleri çeşitli belirsizlik kaynaklarının karlılığa yönelik olumsuz etkileri olarak tanımlanmaktadır. Risk yönetimi is belirsizlik kaynaklarının ve karlılık üzerindeki potansiyel olumsuz etkisinin büyüklüğünün saptanması faaliyetidir. Bankacılıkta karşılaşılan riskleri kısaca şöyle şematize edebiliriz: ¹²⁵

Şekil 5- Temel Bankacılık Riskleri

Bankacılık riskleri çeşitli belirsizlik kaynaklarının karlılığa yönelik olumsuz etkileri olarak tanımlanmaktadır. Risk yönetimi is belirsizlik kaynaklarının ve

¹²⁴ Teker, Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi, Birinci Basım, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2006, s:3

¹²⁵ Joel Bessis, Risk Management in Banking, Second Edition, John Wiley&Sons Ltd, England: 2002, s: 11

karlılık üzerindeki potansiyel olumsuz etkisinin büyüklüğünün saptanması faaliyetidir.

Basel II Düzenlemesi ile birlikte bankacılık riskleri; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur. Yukarıdaki şekilden hareket edersek; kredi riski tanımında değişiklik olmazken, kur riski, faiz oranı riski ve likidite riski piyasa riskinin kapsamına diğer riskler kavramı ise operasyonel riskin kapsamına alınmıştır.

Bolgün ve Akçay'a göre bankaların karşılaştıkları riskleri genel olarak üç kategoride toplamak mümkündür. Bunlar; piyasa riski, kredi riski ve operasyonel riskler olarak ifade edilebilir Piyasa riski kategorisi altında bankaların finansal varlık portföyünün değerini etkileyen makro değişkenlerden kaynaklanan riskler yer alır. Buna faiz riski, kur riski, hisse senedi riski örnek verilebilir. Kredi riski bankanın alacaklarının tam ve zamanında tahsil edememesinden dolayı yaşanan risktir. Operasyonel riskler ise piyasa ve kredi riskleri dışında kalan insan, süreç ve sistem hataları kaynaklı oluşabilecek riskleri kapsar.¹²⁶

Bankacılıkta karşılaşılan risklerin daha kapsamlı bir şeklini aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo 25- Bankacılıkta Karşılaşılan Riskler

Bankacılıkta Karşılaşılan Riskler		
Piyasa Riski	Kredi Riski	Operasyonel Riskler
Faiz Oranı Riski	Ülke Risk	İnsan Riski
Döviz Kuru Riski	Performans Riski	Süreç Riski
Likidite Riski		Sistem Riski
Hisse Senedi Riski		Dış etkenlerden kaynaklanan riskler
Piyasa Fiyat ve Oranlarına İlişkin Diğer Riskler		

¹²⁶ Bolgün ve Akçay, s:193

4.1.1. Kredi Riski

Kredi riski, en basit anlamıyla, bir bankanın kredi müşterisinin (borrower) ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın (counterparty) anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır. Kredi risk yönetiminin amacı uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir. Bankalar portföylerindeki tüm kredi risklerini ve bireysel kredilere (individual credits) ve işlemlere ilişkin risklerini yönetmek durumundadırlar. Bankalar ayrıca kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de göz önünde bulundurmalıdır. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın önemli unsurlarından birisidir. Pek çok banka için kredi riskinin en geniş ve en görünür kaynağı bankanın açtığı krediler olmakla birlikte, bir bankanın faaliyetlerine bağlı olarak kredi riskini doğuran diğer başka etmenler de söz konusudur ki; bunlar hem bankacılık ve ticaret defterlerinde hem de bilanço ve bilanço dışı hesaplarda yer almaktadır. Bankalar gün geçtikçe krediler dışında da değişik finansal enstrümanlara ilişkin kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu işlemler; örneğin interbank işlemleri, kabuller, ticaret finansmanı, döviz işlemleri, swap işlemleri, bonolar, opsiyonlar, vadeli işlemler, garanti ve kefaletlerdir.¹²⁷

Kredi riski temel olarak bankaların kredi alacaklarını zamanında ve tam olarak tahsil edememesi riskidir. Kredi müşterisinin ödeme sıkıntısına düşmesi banka açısından alacağın tahsil edilememesi riskini doğurmaktadır.¹²⁸

Genel olarak, borçlunun yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı kreditorün karşılaştığı durumu ifade eder. Tahsil edilebilir değerler dikkate alındıktan sonra karşı tarafın ödemelerini yerine getirememesinin yarattığı zararlar ilintili risktir. Aynı zamanda karşı tarafın mali durumundaki bozulmanın neden olduğu piyasa

¹²⁷ Türkiye Bankalar Birliği, Kredi Riskinin Yönetilmesine İlişkin Temel İlkeler, www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc, Erişim tarihi: 18.05.2009

¹²⁸ K.Evren Bolgün ve M.Barış Akçay, Risk Yönetimi, İkinci Baskı, Scala Yayıncılık, İstanbul: 2005, s: 200

değeri kaybına da işaret eder. Karşı taraf, kredili işlem borçlusu, menkul kıymet ihraç eden taraf ya da garantör olabilir.¹²⁹

Kredi riski çoğu zaman borç alanların ya da karşı tarafın yükümlülüklerini anlaşılan şartlarda yerine getirememe potansiyeli olarak tanımlanmaktadır. Bankalar tarafından verilen krediler, kredi riskinin en önemli kaynağı olarak görülse bile finans piyasasında yaşanan gelişmeler nedeniyle bankalararası para piyasası işlemleri, döviz alım satım işlemleri, vadeli piyasa işlemleri, garanti ve kefaletler, türev piyasa işlemleri kısacası bankanın alım satım faaliyetlerine konu olan birçok işlem kredi riskinin kaynağını teşkil etmektedir.¹³⁰ Kısaca tanımlamamız gerekirse banka açısından gerek bankacılık faaliyetlerinden gerekse alım satım faaliyetlerinden kaynaklanan birçok borç verme işlemi kredi riskinin kaynağını oluşturmaktadır.

Kredi riskinden kaynaklanan sorunlar dünya genelinde bankaların karşılaştıkları sorunların en önde gideni olduğu için bankalar ve düzenleyici otoriteler geçmiş deneyimlerinden dersler çıkarmalıdır. Bankalar kredi risklerini belirlemeli, ölçmeli, gözetlemeli ve bu risk gerçekleştiği zaman gerekli olacak sermayeyi bünyelerinde bulundurmalarıdır. Bu çerçevede bankalar etkin bir risk yönetim sistemi kurmalıdırlar. Bu çerçevede bankaların kurdukları sistem şu işlevleri yerine getirmelidir:¹³¹

- Uygun bir kredi riski ortamının oluşturulması,
- Kredilendirme sürecinin uygun bir şekilde sürdürülmesi,
- Uygun bir kredi yönetimi, ölçme ve gözetleme sürecinin oluşturulması,
- Kredi riski üzerinde uygun bir kontrol mekanizmasının kurulması gerekmektedir.

Kredi riskinin ölçümü; beklenen zarar ve kayıpların belirlenmesi, hesaplanması ve yönetilmesi, ekonomik sermaye ve kredi riskinin doğurduğu riske maruz değer

¹²⁹ İş Bankası, Risk Yönetimi, <https://www.isbank.com.tr/kurumsal/k-risk.html>, Erişim tarihi:07.11.2008

¹³⁰ Basel Committee on the Banking Supervision, Principles for the Management of Credit Risk. <http://www.bis.org/publ/bcbs54.pdf?noframes=1>, Erişim tarihi: 04.03.2009

¹³¹ Basel Committee on the Banking Supervision, s:3

ölçülmesi ve yönetilmesi, risk ve getirinin ölçülmesi ve yönetilmesi aşamalarından oluşur. Basel II Kriterlerine göre kredi riski ölçüm yöntemleri:¹³²

- Standart yaklaşım,
- Temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım, ve
- Gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımdır.

Kredi riski bir borçlunun kredi durumundaki bozulmadan kaynaklanan kayıp riskidir. Ülke riski ve performans riski gibi bazı riskler kredi riski ile yakından ilgilidir. Bu nedenle bu bölümde kısaca ülke ve performans riskine değinilecektir.

4.1.1.1. Ülke Riski:

Ülke riski, ülkede mevcut koşulların (ekonomik, siyasal veya finansal) borçlunun ödeyebilme kapasitesini olumsuz olarak etkileme olasılığıdır. Özellikle finansal piyasaların gelişmesi borçlanma araçlarının artması ve kredi talep edenlerin ya da borçlananların değişik ülkelerde faaliyet göstermeleri nedeniyle ülke riski risk analizinin değişmez parçalarından birisi olmuştur. Asıl olan borçlunun ödeme isteği veya kapasitesinin değerlendirilmesi olmaklar beraber borçlunun faaliyette bulunduğu ülkedeki çevresel koşullar bir belirsizlik ya da risk meydana getirmektedir.

Standard And Poor's Derecelendirme Şirketi ülke riski analizinin özellikle gelişmekte olan ülkeler ile ilgili kredi derecelendirme analizinin değişmez bir parçası olarak görmektedir. Gelişmekte ya da az gelişmiş olan ülkelerde faaliyet gösteren yerel ya da uluslar arası şirketlerin analizinde en fazla dikkate alınması gereken risk ülke riski olarak tanımlanmıştır. Ülke riskinin alt bileşenleri ise ticari risk ve finansal risk olarak tanımlanmıştır. Ticari ve finansal riskin bileşenlerini ise aşağıdaki tabloda görebiliriz.¹³³

¹³² Yashidağ, s:105

¹³³ S&P, Corporate Ratings Criteria, www.standardandpoors.com/, Erişim Tarihi: 04.11.2008

Tablo 26- Ülke Riski Bileşenleri

Ülke Riski Bileşenleri			
Ticari Risk	Finansal Risk		
Makroekonomik Oynaklık	Mali Politika	Yükümlülükler/yerel muhasebe standartları ile ilgili sorunlar	
İthal Kaynaklara Erişim			
Döviz Kuru Riski			Döviz riski
Hükümet Düzenlemeleri			Aile/grup şirketleri sorunları
Vergiler/Telif Hakları/Harçlar	Karlılık/Nakit Akışı	Potansiyel fiyat kontrolleri	
Yasal Sorunlar		Enflasyon/kur oynaklık problemleri	
İş Gücü sorunları		Yardımcı kaynaklara limitli erişim	
Altyapı Problemleri	Sermaye Yapısı/Finansal Esneklik	Devalüasyon Riski	
Değişen gümrük tarifeleri/ticaret birlikleri/desteklemeler		Enflasyon muhasebesi	
Yolsuzluk		Sermayeye erişim	
Terör		Borçlanma Vadesi	
Sanayi Altyapısı/çalışma ortamı	Yerel Kar payı ödeme zorunlulukları		
	Likidite kısıtlamaları		

A.M. Best Derecelendirme Şirketi bir sigorta şirketinin derecelendirmesini yaparken ülke riskini, sigorta şirketinin finansal yükümlülükleri karşılayabilme yeteneğini olumsuz olarak etkileyebilecek ülkeye özgü şartlar olarak tanımlanmıştır. Ülke riskinin bileşenleri olarak ise finansal risk, siyasal risk ve ekonomik risk sıralanmıştır.¹³⁴

Political Risk Services (PRS) Group'un ülke riski analizinde kullandığı kritik faktörleri aşağıdaki tabloda görebiliriz.¹³⁵

¹³⁴ AM Best Company, Assessing Country Risk, <http://www.ambest.com/ratings/countryrisk.pdf>, Erişim Tarihi: 07.11.2008

¹³⁵ ICRG Methodology, http://www.prsgroup.com/ICRG_Methodology.aspx#EconRiskRating, Erişim Tarihi: 19.05.2009

Tablo 27- Ülke Riski Bileşenleri (ICRG)

ICRG (International Country Risk Guide) Rating Sisteminde Kullanılan Kritik Faktörler			
	Puan- Maksimum	% Bireysel İndeks	% Birleşik İndeks
<i>Siyasal Faktörler</i>			
Hükümet İstikrarı	12	12%	6%
Sosyo-Ekonomik Koşullar	12	12%	6%
Yatırım Profili	12	12%	6%
İç Çatışmalar	12	12%	6%
Dış Çatışmalar	12	12%	6%
Yolsuzluk	6	6%	3%
Askerin Siyasete Müdahalesi	6	6%	3%
Dini Gerilim	6	6%	3%
Hukuk Sistemi	6	6%	3%
Etnik Gerilim	6	6%	3%
Demokratik Hesapverebilirlik	6	6%	3%
Bürokrasi kalitesi	4	4%	2%
Toplam	100	100%	50%
<i>Ekonomik Faktörler</i>			
Kişi Başına GDP	5	10%	2,5%
Reel GDP Büyümesi%	10	20%	5%
Yıllık Enflasyon Oranı%	10	20%	5%
GDP'nin % olarak Bütçe dengesi	10	20%	5%
GDP'nin % olarak Cari Denge	15	30%	7,5%
Toplam	50	100%	25%
<i>Finansal Faktörler</i>			
Dış Borç/GDP	10	20%	5%
Dış Borç/İhracat	10	20%	5%
Cari Denge/İhracat	15	30%	7,5%
Aylık Net Uluslar arası Rezervler	5	10%	2,5%
Döviz Kuru İstikrarı	10	20%	5%
Toplam	50	100%	25%

Bessis' e göre ise ülke riski basitçe söylenecek olursa bir ülkede kriz çıkma riskidir. Ülke riski ile bağlantılı olarak aşağıdaki riskleri de içeren bir çok risk mevcuttur:¹³⁶

- Hükümet Riski: Siyasal risk olarak da tanımlanabilir. Hükümet ve hükümete bağlı kuruluşların temerrüde düşme riskini içerir.
- Ekonomik Koşulların Bozulması: Ekonomik Risk, Bu durum yerel borçluların kredi kalitesinin bozulmasına yol açmaktadır. Ülkedeki ekonomik koşulların bozulması doğal olarak o çevrede faaliyette bulunan kuruluşların ödeme kapasitelerinin azalmasına yol açacaktır.
- Yerel para birimindeki değer düşüklüğü,
- Yasal kısıtlamalardan dolayı yurtdışına sermaye transferinin sınırlandırılması: bu durumda konvertibilite ve transfer riskleri açığa çıkmaktadır.
- Yerel piyasalarda faaliyet gösteren kuruluşların karlılıklarını etkileyen piyasa krizleri

4.1.1.2. Performans Riski

Performans riski borçlunun genel kredi kapasitesinden farklı olarak bir işlem veya projede daha düşük bir performans gösterebilme olasılığıdır. Performans riski özellikle mallarla ilgili işlemlerde ortaya çıkmaktadır. Özellikle malların taşınması sürecinde borçlunun çok az bir önem vermesinden kaynaklanır. Performans riski bir işlem bazlı risktir çünkü sadece bir işleme bağlıdır.

4.1.2. Piyasa Riski

Piyasa riski genel risk tanımı altında sistematik risk olarak belirtilen kapsamda ele alınabilecek en önemli risk kavramıdır. Faiz oranı riski, döviz kuru riski, hisse senedi riski ve emtia riski vb. birçok riski bünyesinde barındırmaktadır. Piyasa riski ile ilgili tanımlamalar oldukça değişik olmasına rağmen aşağıda birkaç tanımlamaya yer verilmiştir.

¹³⁶ Bessis, s: 15,16

Piyasa riski, bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda tutulan pozisyonlarda, finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalidir.¹³⁷

Bankanın genel piyasa riski, kur riski, spesifik risk, emtia riski, takas riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığını ifade etmektedir.¹³⁸

Piyasa riski, karşı tarafın kredi değerliliğinde hiçbir değişme ile ilgili olmayan fiyat değişiklikleri yüzünden kayıpların olma olasılığı olarak tanımlanır. Basel Komitesinin taslak önerilerinde bu riskin üç kaynağına değinilmiştir. Birinci risk; faiz oranlarındaki değişme nedeniyle oluşur. Önerilen sermaye standartları, iyi belirlenmiş piyasa fiyatlarına sahip olan bonolar ve borç senetleri gibi işlem gören borç senetlerinin faiz riskini ele alır. Sonuçta öneri, bankaların karşı karşıya kaldığı faiz riskinin yalnızca bir bölümünü karşılar ki faiz oranlarındaki değişimin kredi ve mevduatlar üzerindeki etkisi göz ardı edilir. Piyasa riskinin ikinci kaynağı; hisse senedi (sermaye) fiyatlarındaki değişmelerdir. Bu Amerikan bankaları için geçerli görünmemektedir. Bu yüzden yeni standartlar, bankacılık firmalarının tüm tamamlayıcılarına birleştirilmiş bir temel üzerinde uygulanabilir. Amerika'da ve diğer birçok ülkede bazı bankalar risk limiti için broker veya yatırım bankacılık birimleri ile birlikte üyeliğe kabul edilirler (örneğin tüm holding şirketleri) ve bu yüzden yeni sermaye standartları önemli olabilir. İlave olarak bazı ülkelerde (Almanya gibi) bankalara direk olarak hisse senedi edinme izni verilir. Bu gibi ülkelerde işlem yapan Amerikan bankalarının üyeleri, hisse senetlerinin mevcut sahipliği ve diğer hisse senetleriyle ilişkili araçlara sahip olabilirler. Piyasa riskinin üçüncü kaynağı döviz kuru değişmelerinden kaynaklanan risktir. Bazı bankalar

¹³⁷ İş Bankası, Risk Yönetimi, <https://www.isbank.com.tr/kurumsal/k-risk.html>, Erişim tarihi:07.11.2008

¹³⁸ Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenleme_ler/1691SYROrijin22_03_08.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2009

yabancı para ile adlandırdıkları varlık ve yükümlülüklerle sahiptir. Bu dövizlerin fiyatları değiştiğinde bankalar kazanç elde edebilirler veya zarara uğrayabilirler. Diğer piyasa riskleri ile birlikte, Basel Komitesi bankaların bu tür kayıplara karşı korunmak için sermaye tutmalarını önerir. Borç ve öz kaynak risk önerilerine benzemeksizin döviz kuru önerisi; döviz kuru riskinin tüm kaynaklarını dikkate alır.¹³⁹

Piyasa risklerini; döviz kuru riski, faiz oranı riski, likidite riski vb. olarak sınıflandırabiliriz. Aşağıdaki bölümde piyasa riskinin kapsamında bulunan risklere kısaca yer verilecektir.

4.1.2.1. Likidite riski

Likidite riski bankacılıkta karşılaşılan en temel risklerden birisidir. Gerek bankanın likidite yapısı ile ilgili piyasa riski ile bağlantılı olarak gerek ise bankanın kredi değerlemesi işlemlerinde banka müşterisinin likidite yapısı ile ilgili kredi riski ile bağlantılı olarak ortaya çıkabilmektedir. Likidite ile ilgili olarak, fonlamaya ilişkin likidite riski, piyasaya ilişkin likidite riski ve varlık kaynaklı likidite riski olmak üzere üç tür risk bulunmaktadır.

Likidite riski bankanın yükümlülüklerindeki azalmayı iyi düzenleyememesi ya da aktiflerindeki artışı karşılayacak şekilde yeterli kaynak bulundurmaması nedeniyle ortaya çıkar. Likidite sıkıntısı çeken bir banka kısa sürede yükümlülüklerini arttırarak ya da aktiflerini makul fiyatlardan nakde çevirerek ihtiyacı olan fonu sağlamayabilir. Olağandışı hallerde likidite yetersizliği bankanın yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşmesine neden olabilir. Likidite riski; mevduat çekilişlerini veya kredi taleplerini karşılamak için kısa sürede fon elde etme maliyeti olarak kabaca tanımlanabilir. Bankanın pasiflerindeki yükümlülüklerini karşılayamaması durumu olarak ifade edilen likidite riski, genel olarak müşterilerin pozisyonlarını, yatırımlarını likidite etmek istemeleri nedeniyle oluşur. Likidite

¹³⁹ Mark E. Levonian' dan Çeviren Sadi Uzunoğlu, Piyasa Riski ve Banka Sermayesi, <http://sadiuzunoglu.trakya.edu.tr/dosyalar/levonian.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2009

yönetiminin amacı, net likit aktiflerin negatif olduğu durumdan sakınmak veya korunmaktır.¹⁴⁰

Likidite riski, genel olarak firmanın nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması riskidir. Piyasaya ilişkin likidite riski, firmanın piyasaya gerektiği gibi girememesi, bazı ürünlerdeki sıkı piyasa yapısı ve piyasalarda oluşan engeller ve bölünmeler nedeniyle pozisyonlarını uygun bir fiyatta, yeterli tutarlarda ve hızlı olarak kapatamaması veya pozisyonlardan çıkamaması durumunda ortaya çıkan zarar ihtimalini ifade etmektedir. Fonlamaya ilişkin likidite riski, nakit giriş ve çıkışlarındaki düzensizlikler ve vadeye bağlı nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle fonlama yükümlülüğünü makul bir maliyet ile potansiyel olarak yerine getirememeye ihtimalini ifade etmektedir.¹⁴¹

Fonlama ilişkin piyasa riski piyasanın borçluyu ya da onun borçlanma politikasını ne kadar riskli olarak algıladığı ile ilgilidir. Bir borçlunun piyasaya sık olarak fon talebiyle başvurması negatif bir işaret olarak algılanabilir ve bu borçluya kredi verme isteğinin azalmasına yol açabilir. Fonlama maliyeti ayrıca bankanın kredi itibarı ile ilgilidir. Eğer algı bankanın kredi itibarının bozulduğu ise fonlama maliyeti oldukça yüksek olacaktır. Fonlama maliyeti bankalar için kritik bir karlılık sürücüsüdür. Bankanın kredi itibarı bu maliyeti etkilemektedir. Bankanın ya da kuruluşun piyasada borçlanamaması nakit dengesi ile ilgili sorunlar yaratabilecektir. Fonlamaya ilişkin likidite riski bir taraftan bankanın karlılığını etkilerken bazen de bankanın ya da kuruluşun faaliyetlerini sürdürmez noktaya gelmesine yol açabilecektir.¹⁴²

Piyasaya ilişkin likidite riski parayı uygun şartlarda elde etme kapasitesinin zayıflaması olarak tanımlanabilir. Varlık likidite riski ise banka ya da kurumun

¹⁴⁰ Teker, s:7

¹⁴¹ İş Bankası, Risk Yönetimi, <https://www.isbank.com.tr/kurumsal/k-risk.html>, Erişim tarihi:07.11.2008

¹⁴² Bessis, s:17

bilançosunun aktifinde yeterince likit varlık bulunmamasından ya da varlıklarının kolaylıkla nakde çevrilememesinden kaynaklanmaktadır.

4.1.2.2. Faiz Oranı Riski

Bankacılık sektöründeki karşılaşılan en önemli risklerden birisi faiz oranı riskidir. Özellikle ülkemiz gibi belirli dönemlerde yüksek enflasyonun yaşandığı ve reel faiz oranının oldukça yüksek olduğu ülkelerde faiz oranı riski dolayısıyla piyasa riski oldukça önem kazanmaktadır. Faiz oranı riski banka bilançolarının aktif ve pasif yapısını doğrudan etkilemektedir. Faiz oranlarındaki değişikliklerin bankanın karlılığını olumsuz olarak etkileme ihtimali faiz oranı riski olarak tanımlanmaktadır.

Faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın alım satım hesapları içinde yer alan finansal araçlara ilişkin pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar olasılığını ifade etmektedir.¹⁴³

Faiz oranı riski, faiz oranındaki hareketlilikten dolayı bankanın karlılığında azalma olma riskidir. Banka bilançosundaki birçok kalem faiz oranı ile doğrudan ilişkilidir. Faiz oranları sabit kaldığı zaman bankanın karlılığı da sabit kalmaktadır. Borç alan ve veren herkes faiz oranı riskinin konusunu teşkil etmektedir. Borç verenler faiz oranının düşmesinden kaynaklanan borç alanlar ise faiz oranının artmasından kaynaklanan bir riskle karşı karşıyadırlar. Bankanın çıkarmış olduğu ya da portföyünde bulundurduğu faiz endeksli tahviller, sabit faiz oranları ile değişken faiz oranları arasındaki farklılıklar, örtülü opsiyonlar faiz oranı riskinin kaynağını teşkil etmektedir.¹⁴⁴

Faiz riski, bir bankanın faiz oranlarında oluşan ters yönlü hareketlerin, o bankanın finansal durumunda yarattığı etkidir. Bankacılıkta bu riskin kabul edilmesi oldukça doğaldır ve bu durum karlılığın ve hisse değerindeki artışın önemli bir nedeni olabilir. Ancak, aşırı faiz riski, banka gelirleri ve sermaye tabanı için büyük

¹⁴³ Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenleme_ler/1691SYROrjin22_03_08.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2009

¹⁴⁴ Bessis, s:18

bir tehdit oluşturabilir. Faiz oranlarındaki değişimler, banka gelirlerini, bankanın net faiz gelirlerindeki ve diğer faize duyarlı gelirlerinde ve faaliyet giderlerinde değişmelere yol açarak etkilemektedir. Faiz oranlarındaki değişimler, banka varlıklarının, yükümlülüklerinin ve bilanço dışı araçlarının temel değerini de etkiler, çünkü gelecekteki nakit akımlarının bugünkü değeri (ve bazı durumlarda, nakit akımlarının kendisi) faiz oranları değiştikçe değişmektedir. Faiz oranını ihtiyatlı sınırlar dahilinde tutmaya çalışan etkili bir risk yönetimi bankaların güvenliği ve sağlamlığı açısından oldukça önemlidir. Faiz riskinin çeşitleri; yeniden yapılandırma riski, gelir eğrisi riski, temel risk ve opsiyon riskidir.¹⁴⁵

Yeniden Fiyatlandırma Riski: Finansal aracilar gibi bankalar da faiz riskiyle birçok şekilde karşılaşmaktadır. Faiz riskinin en çok tartışılan şekli, vadelerden (sabit orandan) ve bankanın varlıklarının, yükümlülüklerinin ve bilanço dışı (OBS) pozisyonlarının yeniden fiyatlandırılmasından (dalgalı orandan) kaynaklanan risk şeklindedir. Yeniden fiyatlandırmanın yol açtığı faiz oranlarındaki değişim bankanın gelirlerinde ve temel ekonomik değeri üzerinde büyük önem taşımaktadır. Örneğin, uzun dönemli sabit orandan bir krediyi kısa dönemli bir mevduatla fonlayan bankanın, faiz oranları yükseldiği takdirde hem pozisyondan kaynaklanan gelecekteki gelirinde hem de kendi değerinde azalmalar olacaktır. Bu düşüşlerin nedeni, kredilerin vadesi boyunca, nakit çıkışlarının sabit oluşudur. Oysa, fonlamada ödenen faiz değişkendir ve kısa dönemli mevduatın vadesi dolduktan sonra da yükselir.

Gelir Eğrisi Riski: Fiyatlandırmalardaki uyumsuzluklar, bankanın gelir eğrisinin eğiminin ve şeklinin değişmesine yol açar. Bu risk, gelir eğrisindeki beklenmeyen değişimlerin bankanın gelirlerinde ya da temel ekonomik değerinde ters yönde etkiler oluşturmasıyla ortaya çıkar. Örneğin, 10 yıllık vadesi olan ve 5 yıllık devlet kağıtlarıyla hedge edilen devlet tahvillerinin temel ekonomik değeri, pozisyon, eğri üzerinde birbirine paralel hareketlerle hedge edilse de, gelir eğrisi dikleştikçe, hızla düşer.

¹⁴⁵ Türkiye Bankalar Birliği, Faiz Riski Yönetim Prensipleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk.doc>, Erişim Tarihi: 18.05.2009:

Temel Risk: Diğer bir önemli faiz riski de, benzer fiyatlandırma şekilleriyle farklı araçlara uygulanan oranlar üzerinden kazanılan ya da geri ödemeler arasındaki negatif korelasyondan kaynaklanan risktir. Faiz oranları değiştiğinde, bu farklılıklar benzer vadeleri olan varlıklar, yükümlülükler ve bilanço dışı pozisyonlar arasında yer alan nakit akışlarında ve kazançlarda beklenmedik değişmelere hız kazandırabilir.

Opsiyon Riski: Opsiyon, sahibine herhangi bir tarihten itibaren belli süre içinde, belirli bir faiz üzerinden borçlanma ya da borç verme hakkıdır. Döviz opsiyonlarında olduğu gibi, burada da opsiyonu edinen opsiyon satıcısına bir prim ödenmektedir. Faiz oranları da borsa dışında ve içinde işlem gören opsiyonlar olarak ayrılabilirler. Yani borsa ve tezgahüstü piyasalar (OTC) olarak iki farklı piyasada alınıp satılırlar. Sabit faiz düzeninin, yerini değişken faize bırakmasıyla faiz riski ortaya çıkmıştır. Faiz opsiyonları, bu riski ortadan kaldırmak için geliştirilmiş türev ürünlerdendir. Özellikle bankalararası rekabette önemli bir avantaj oluşturduğundan, bankaların sıklıkla baş vurduğu bir opsiyon türüdür. Faiz opsiyonları ile ileriye yönelik faiz riski ortadan kaldırılarak, kar potansiyeli korunabilmektedir. Faiz opsiyonları riskten korunma yanında spekülasyon amacıyla da kullanılabilir.

Faiz riskinin etkileri üç farklı yaklaşım ile ölçülmektedir: ¹⁴⁶

Gelirler Yaklaşımı: Burada analizin odak noktası, faiz oranlarındaki değişimin büyüme ya da açıklanan gelirler üzerindeki etkisidir. Bu, kısmen geçmişte birçok banka tarafından faiz riskinin belirlenmesinde kullanılan geleneksel bir yaklaşımdır. Faizlerdeki değişim, faiz riski analizinde önemli bir odak noktasıdır çünkü azalan gelirler ve bütün kayıplar; sermaye yeterliliğini azaltır, piyasadaki güveni sarsar ve likiditeyi zayıflatarak kurumun finansal istikrarını tehdit edebilir. Burada; net faiz geliri (toplam faiz gelirleri ve toplam faiz giderleri arasındaki fark), geleneksel olarak bütün dikkatleri üzerine toplayan bir gelir bileşenidir. Bu nokta, hem net faiz gelirinin toplam gelirler içindeki önemini ve hem de faiz oranlarındaki değişimle olan doğrudan bağıntısını yansıtmaktadır. Ancak, bankalar ücret tabanlı ve diğer faiz dışı gelir sağlayan faaliyetleri yoğun bir şekilde geliştirdikçe, toplam net gelir

¹⁴⁶ Türkiye Bankalar Birliği, Faiz Riski Yönetim Prensipleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk.doc>, Erişim Tarihi: 18.05.2009

üzerinde –hem faiz gelir ve giderlerini ve hem de faiz dışı gelir ve giderlerini içine alan- geniş bir bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Kredi hizmetleri ve değişik menkul kıymetleştirme programları gibi faaliyetlerden kaynaklanan faiz dışı gelirler, piyasa faiz oranlarına oldukça duyarlı olabilirler. Örneğin, bazı bankalar ipotekli kredi havuzu hizmetlerini sağlarlar. Faiz oranları düştüğünde, hizmet veren banka, ipoteklerin ön ödemesi gibi ödemelerden sağlanan ücret gelirlerinde bir düşüşle karşılaşabilirler. Dahası, süreçle ilgili işlemlerinden kaynaklanan ödemeler gibi geleneksel faiz dışı kaynaklar bile faize daha duyarlı hale gelmektedir. Bu artan duyarlılık, hem banka yönetiminin hem de denetçilerin, banka gelirleri konusunda piyasa faiz oranları üzerindeki olası etkilerle ilgili olarak daha geniş bir bakış açısına sahip olmalarını sağlayacaktır.

Ekonomik Değer Yaklaşımı: Piyasa faiz oranlarındaki değişme banka varlıklarının, yükümlülüklerinin ve bilanço dışı pozisyonlarının ekonomik değerini de etkileyebilecektir. Böylece, bankanın ekonomik değerinin faiz oranlarındaki dalgalanmalara karşı duyarlılığı hisse sahipleri, banka yönetimi ve denetçiler açısından özellikle önemlidir. Bir finansal aracın ekonomik değeri, piyasa oranlarını yansıtmak üzere indirgenen, beklenen nakit akışlarının bugünkü değerini ifade eder. Tanım daha geniş olarak ele alınırsa; bir bankanın ekonomik değeri, o bankanın beklenen nakit akımlarının bugünkü değeridir. Yani; varlıkların yaratacağı beklenen nakit girişleri eksi beklenen nakit çıkışları artı bilanço dışı işlem pozisyonlarından sağlanacak beklenen nakit girişleridir. Ekonomik değer yaklaşımı, bankanın faiz oranlarındaki dalgalanmalara karşı net varlık değerindeki duyarlılığı yansıtmaktadır. Ekonomik değer yaklaşımı, faiz oranlarındaki değişmelerin gelecekteki bütün nakit akışlarının bugünkü değeri üzerindeki olası etkilerini dikkate alır. Bu da, faiz oranlarındaki değişimin uzun dönemli olası etkileri konusunda gelir yaklaşımına kıyasla daha geniş bir bakış açısı sunmaktadır.

Gizli Kayıplar: Faiz riskinin düzeyi değerlendirilirken, banka, geçmişteki faiz oranlarının bankanın gelecekteki performansı üzerindeki olası etkilerini de dikkate almalıdır. Özellikle, piyasada göze çarpmayan araçların halihazırda, geçmişteki faiz oranı hareketlerinden kaynaklanan bazı gizli kayıp ve kazançlar taşıdıkları dikkate

alınmalıdır. Bu kazanç ve kayıplar, banka kazançlarındaki fazlalığı ya da azlığı yansıtabilir. Örneğin, uzun dönemli sabit oranlı bir kredinin, faiz oranlarının düştüğü bir dönemde verilmesi ve daha yüksek bir faiz oranı olan bir yükümlülükle karşılanmış olması durumunda, kredinin geri kalan vadesi boyunca banka kaynaklarında bir azalma olacaktır.

4.1.2.3. Döviz Kuru Riski

Bankaların, yabancı para varlık ve yükümlülükleri nedeniyle kurlarda meydana gelebilecek değişiklikler sonucu maruz kalabilecekleri zarar olasılığını ifade etmektedir.¹⁴⁷

Kaval' a göre ise Döviz Kuru riski döviz kurunda meydana gelen değişimlerin, banka aktif ve pasif hesaplarını etkilemesi sonucu, maruz kalınan riski ifade eder. Ulusal paranın yabancı para karşısında değer kazanması durumunda aktifinde döviz fazlası olan banka aynı döviz için daha az ulusal para elde edeceğinden zarar; pasifinde döviz fazlası olan banka ise kar edecektir. Ulusal paranın değer kaybetmesi sonucunda ise bunun tam tersi söz konusu olacaktır.¹⁴⁸

Gelecekte döviz kurunun değerinde yaşanabilecek dalgalanmalar sonucunda varlıklar ve/veya yükümlülüklerde meydana gelebilecek değişikliklerden zarar edilmesi ihtimalini ifade etmektedir. Kur riskinden korunmak için yatırımcıların hem finans hem de mal piyasalarında pozisyon almaları, birden fazla ülkenin finans piyasasına yatırım yapmaları ve türev ürün veya piyasaları kullanmaları gibi yöntemler mevcuttur.¹⁴⁹

Bankalar döviz kuru riskine yabancı para ile gerçekleştirdikleri işlemlerden dolayı maruz kalmaktadırlar. Bu riskin kaynakları farklı olabilmektedir. Bankaların

¹⁴⁷ Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenleme_ler/1691SYROrjin22_03_08.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2009

¹⁴⁸ Teker, s: 7'den Kaval H., Bankalarda Risk Yönetimi, Yaklaşım yayınları, İstanbul:2000

¹⁴⁹ TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Terimler Sözlüğü, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/gen_sek/sozluk.htm#kurisk, Erişim Tarihi: 15.11.2008

yabancı para ile gerçekleştirdikleri faaliyetlerden kaynaklanan riskler, bünyelerinde buldukları yabancı paralar ile ilgili riskler devamlı mevcut olacaktır. Bankanın yabancı para üzerinden kredi vermesi veya mevduat toplaması bunun en güzel örnekleridir. Kurlardaki bir artış yabancı para cinsinden yükümlülüklerinizi arttırırken düşüş ise azaltacaktır.

Döviz kuru değişikliklerinin işletmeler açısından yarattığı risk; işlem riski, ekonomik risk ve muhasebe riski olmak üzere üçe ayrılmaktadır.¹⁵⁰

İşlem riski, firmaların yabancı para cinsinden ödeme yapmasını gerektiren sözleşmelerinin bulunması durumunda söz konusudur. Bu işlemler örneğin mal ve hizmet ithal ve ihracı, dövizle borç alma veya borç verme gibi işlemlerden oluşur. Yapılan işlemler kur değişikliklerinden önce bir sözleşmeye bağlanmıştır ve kur değişiklikleri işletmenin karlılığının menfi ya da müspet olarak etkileyebilecektir.

Ekonomik risk, ticari risk olarak da adlandırılmaktadır. Bir işletmenin ekonomik değerinin işletmenin rekabetçi gücünü zayıflatan döviz hareketleri nedeniyle azalması ihtimalidir.

Ekonomik risk, kurdaki dalgalanmalar nedeniyle ekonomideki ortaya çıkan gelişmelerin yatırımlarımızı zarara uğratma riski olarak tanımlanabilir. Kur dalgalanmaları nedeniyle, firmanın gelecekteki döviz pozisyonlarında ortaya çıkabilecek değişiklikleri ifade eder. Ekonomik risk tüm firmalar için geçerlidir. Döviz kurlarında beklenmeyen değişikliklerin etkisi, hem yurt dışı faaliyetleri olan işletmelerde hem de yurt içi piyasaya yönelik faaliyet gösteren işletmelerde önemlidir. Çünkü döviz kuru değişiklikleri faiz oranları ve yurt içi enflasyon oranlarını etkiler.

Ekonomik riskte, hem işletmelerin faaliyet ve finansmanından doğan nakit akımlarının, hem de döviz kuru değişimleri karşısındaki rakiplerinin davranışlarının tahmini önemlidir. Bu nedenle ekonomik risk, muhasebe ve işlem risklerine göre

¹⁵⁰ Sevgi Sezer, Döviz Kuru Riskine Karşı Dış Ticaret Firmalarının Duyarlılığı: Kayseri Örneği, www.paradoks.org/makale/yil2_sayil/doviz_kur.pdf, Erişim Tarihi: 17.05.2009

daha geniş kapsamlıdır. Kısacası ekonomik risk nedeniyle firmanın geleceği için iki faktörün tahmini önemlidir:

- Firmanın gelecekteki döviz pozisyonlarının tahmini; firmanın kısa ve uzun döviz pozisyonunda olup olmayacağını tahmin edilmesi önemlidir. Çünkü bu pozisyonlar risk taşımaktadır.
- Firmanın kur değişimleri karşısında rakiplerinin davranışlarının tahmini; rakiplerin kur riskine karşı davranışlarının izlenmesi, ekonomik riske karşı şirketin kendi pazarlama, üretim ve finansmanına ilişkin stratejilerinin belirlenmesi ve bu stratejilerin uygulanması sırasında önem taşımaktadır.

Muhasebe riski, bağlı şirket bilançolarının farklı kurlara göre dönüştürülmesi, ana şirket açısından oluşacak kazanç veya kayıpları ifade eder. Bu kazanç ve kayıplar, şirketin genel olarak kârlılığını ve hisse senetlerinin borsa değerini etkilediği için muhasebe riski büyük önem taşır. Muhasebe riski yönetiminde bağlı şirket bilançolarında yer alan borç ve alacak kalemlerinin ana şirket parasına dönüştürülmesinde uygulanacak kurların belirlenmesi önemli bir sorundur.

4.1.3. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın ve sel gibi felaketlerden veya terör saldırılarından kaynaklanabilecek zarar olasılığını ifade etmektedir.¹⁵¹

Genel olarak kredi ve piyasa riski dışında kalan tüm riskler olarak tanımlanan operasyonel risk, bankaların faaliyetleri sonucu maruz kaldıkları bir risk türüdür. Bank for International Settlements (BIS) Operasyonel riski “ *uygun olmayan ya da*

¹⁵¹ Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenleme_ler/1691SYROrjin22_03_08.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2009

işlemeyen iç süreçler, insanlar ve sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riski” olarak tanımlamaktadır. Operasyonel riskin finansal piyasalar tarafından tanınması 1990’lı yılların sonlarını bulsa da aslında bir banka kurulduğu ilk günden itibaren operasyonel riske maruz kalmaktadır.¹⁵²

Operasyonel riske neden olan faktörler; insan, sistem, süreç ve dışsal faktörler ana başlıkları altında toplanabilir.¹⁵³

Operasyonel risk, henüz çok yeni olan ancak çok önemli ve bir kez gerçekleştiğinde büyük kayıplara yol açabilen ve hatta iyi yönetilmediğinde şirketlerin iflas etmesine sebep olabilen bir risktir. Yapılan işlemlerle ilgili prosedürlerin bulunmaması ya da bunlara uyulmaması, sistem ve insan hataları ile dış faktörlerden kaynaklanan bir risk türüdür. Örneğin, Singapur’daki Barings Bank trader’i Nick Leeson’un yapmış olduğu işlemler sonucunda oluşan zarar piyasa riski ve ağırlıklı olarak bir operasyonel risktir. Çünkü işlemler kimseye haber verilmeden, süreçlerdeki açıklardan yararlanarak ve çok iyi gizlenerek yapılmış ve böylece çok köklü bir kuruluşun olağanüstü zararlarla batmasına sebep olmuştur. Bu noktada kurumsal yönetim (corporate governance) sektörün üzerinde ısrarla durması gereken çok önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁴

Operasyonel risk, bütün risk kategorileri içerisinde en yenisi olarak dikkat çekmektedir. Kredi ve piyasa riski analizlerinin kayıpların belirlenmesinde ya da başarısızlıkların nedeninin açıklanmasında yetersiz kalınması nedeniyle ortaya atılmış bir risk türüdür. Piyasa ve kredi riski analizinde kullanılan açık faktörlerin yanına riski üstlenenin katlanmak zorunda olduğu örtülü faktörleri de ilave etmiştir. Risk yönetimin temel mantığı dâhilinde oluşturulması gereken süreçlerin ve denetimin kontrolü dolayısıyla bu süreçlerin yanlış dizaynı, süreçlerde yer alan aktörlerin yetersizlikleri vb. faktörler analize dâhil edilmiştir. Kredi riski hesaplanırken dikkate alınan karşı tarafın ödeme isteği gibi beşeri faktöre, tahsil edenin tahsil becerisi ve isteği eklenmiştir. Oluşturduğumuz süreçler ve sistemler

¹⁵² Teker, s:8

¹⁵³ Teker, s: 29

¹⁵⁴ Akbaş, Uğur. Operasyonel Riskin Ölçümü: Türk Bankacılık Sistemi Sorunlarını Aşabilecek mi?,

bizim tahsil edebilme yeteneğimizi ne kadar desteklemektedir? Çalışanlarımızın kurumsal kimlik anlayışımız dışında bireysel istekleri var mı? vb. onlarca soru risk yönetimi anlayışımıza yerleşmiştir. Belki de risk yönetimini sayısallaştıran 1974 sonrası dönem 2000’li yıllarda analiz sistemini tekrar sosyal bilimlere ağırlıklı olarak dizayn etmektedir.

Operasyonel riski değerlendirirken ele alınan bütün faktörler bir şekilde insan unsurunu içermektedir. Yaratılan süreçler, kurulan sistemler bir şekilde insanlar tarafından kurgulanmakta ve kullanılmaktadır. Bu nedenle operasyonel riskin ölçülmesi ve yönetimi, istatistik biliminden faydalanan bir sosyal bilim gerçeği olarak ortaya çıkmaktadır.

4.2. Bankaların Kredi Riski Derecelendirmeleri

Kredi riski bankaların karşılaştıkları birincil derecede finansal risktir ve bankaların gelir getiren bütün faaliyetlerinde karşılıklarına çıkmaktadır. Bir bankanın kredi riskini nasıl tanımladığı ve yönettiği performansı açısından oldukça önemlidir. Özellikle kredi kayıplarından kaynaklanan sermaye kaybı bankaların finansal başarısızlıklarının temel sebeplerinden birisidir. Kredi riskinin tanımlanması ve derecelendirilmesi kredi riskinin etkin yönetiminin temel taşıdır.¹⁵⁵

Bankaların kredi riski derecelendirmeleri; bankaların müşterilerine ait tarihsel verileri kullanarak müşterilerin temerrüt olasılıklarının ve risklilik seviyelerini belirlemesidir. Belirlenen temerrüt olasılıkları bankaca belirlenen bir derecelendirme notu sınıfına dahil edilecek ve müşteriler bu şekilde değerlendirilecektir. Derecelendirme şirketlerinin dışarıda kaldıkları bağımsız kredi derecelendirmelerinin yerini bankanın içsel süreçleri almaktadır. Yapılan derecelendirmeler bankanın sermaye yapısını, karlılığını ve faaliyetini sürdürüp sürdüremeyeceğini doğrudan etkilemektedir.

¹⁵⁵Office of the Comptroller of The Currency Administrator of National Banks (OCC), Rating Credit Risk- Comptroller’s Handbook, 2001, <http://www.occ.treas.gov/handbook/RCR.pdf>, Erişim Tarihi: 15.11.2008

Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini öne çıkaran Basel II uzlaşısı ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansıtacaktır. Ülkemizde uzlaşısı ile birlikte, kredinin sübjektif yöntemlerle iyi veya kötü kredi olarak belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile çok riskli veya az riskli olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek, fiyatlamının buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır. Kullanılan kredinin türünden, vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansıtacaktır.¹⁵⁶

Basel II uzlaşısı makro bazda bir sermaye yeterliliği düzenlemesi olmakla beraber mikro bazda incelendiğinde bankaların kredi verme sürecini de düzenlemektedir. Uzlaşısı bankalara kredi tahsis sürecinde ya bağımsız derecelendirme kuruluşlarının notlarını kullanmalarını ya da kendi içsel derecelendirme sistemlerini kurarak buradan elde edilen derecelendirme notlarını kullanmalarını istemektedir. İçsel kredi derecelendirmeleri bankaların kredi riski yönetimi sürecinin bir parçasıdır.

Bağımsız derecelendirme kuruluşlarının derecelendirme yaklaşımları ve sistemleri daha önceki bölümlerde incelenmiştir. Bankaların kredi derecelendirmelerinin nicel ve nitel analiz yöntemleri geleneksel sistemlere ve derecelendirme şirketlerinin derecelendirme yöntem bilimlerine benzemektedir. Bu açıdan bu bölümde bankaların içsel derecelendirme sistemlerinin kuruluşuna ve işleyişine yer verilecektir.

4.2.1. İçsel Derecelendirme Sisteminin Tanımı

İçsel derecelendirme sistemi, bankaların gerek kendi veri bankasından gerekse dış kaynaklardan elde ettiği verileri belirli istatistikî modeller aracılığı ile

¹⁵⁶ Türkiye Bankalar Birliği Basel II Yönlendirme Komitesi, Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri, Eylül 2004

analiz ederek müşterilerinin temerrüt olasılıklarının hesaplandığı, hesaplanan temerrüt olasılıkları dikkate alınarak müşterilerin ordinal bazda sınıflandırıldığı, bu temerrüt olasılıklarına dayalı olarak kredi riskinden kaynaklanan beklenen zararları ve beklenmeyen zararları hesapladığı bir süreçtir. Bankanın kredi riski anlayışını da içinde barındırmaktadır. İçsel derecelendirme sistemleri sadece müşterilerin riskliliklerini ölçüldüğü ve sınıflandırıldığı bir sistem değildir. İçsel derecelendirme sistemi aynı zamanda bankanın kredi riski yönetimini şekillendiren bir yapı taşıdır. Müşterilerin temerrüt olasılıklarının tespit edilmesi tespit edilen bu olasılıklara göre bir derece verilmesi veya sınıflandırılması bu dereceler yardımı ile firmanın risk yönetimi sürecinin işlemlerini sağlamaktadır. Konumuz olan bankaların kredi derecelendirilmesi bu sistemin altyapısını sağlayan; finansal verilere dayalı olarak nicel ve nitel analizin yapıldığı bir süreçtir. Bir bankanın risk derecelendirme sürecinin işleyişini Şekil 7’ de görebiliriz.

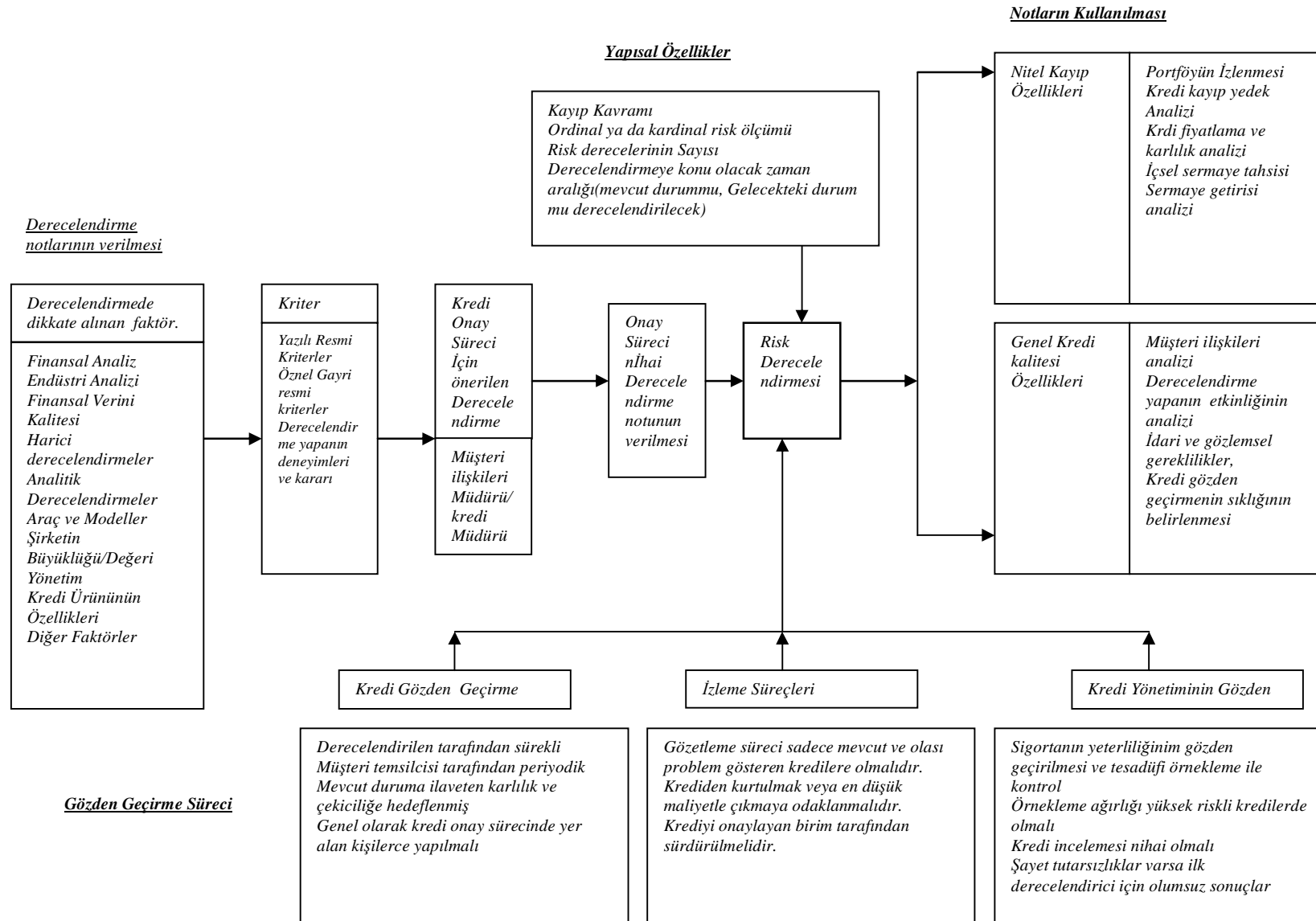
İçsel derecelendirme sistemleri finansal kurumların kredi verme ve diğer işlemlerinde kredi talep edenlerin kredi değerliliğini ve kredi işlemlerinin kalitesini yönetmelerine ve kontrol etmelerine yardım eder. Basel II uzlaşısı bankaların kredileri sadece borçlunun derecelendirmesi olarak değil aynı zamanda verilen kredinin de derecelendirilmesini istemiştir. Kredini miktarına, vadesine ve teminatına vb. faktörlere göre de derecelendirme yapılacaktır. Geleneksel yöntemlerde kredi riski borçlunun kredi değerliliğine göre yapılmakta ve kredi verme süreci “evet” ve “hayır” dan oluşan bir süreç üzerine oturtulmuştur. Ekonomilerin normal işleyişinde bu sistemin bir sakıncası yoktur. Borçlu temerrüde düştüğü zaman alınan kefaletler ve teminatlar paraya çevrilmekte ve kredi zararı karşılanmaktadır. Kayıp kredi oranı %3-5 seviyesindedir ve diğer kredilerden yapılan tahsilatlar bu zararları karşılamaktadır. Ancak ekonomini stres altında olduğu dönemlerde bu süreç nasıl işleyecektir. Ekonomik kriz veya stres dönemlerinde bir taraftan temerrüt sayısı kayıp oranı artarken bir taraftan da alınan teminatların değeri de düşmektedir. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı maruz kalınan kredi riski analizinin istatistikî modellerle yapılması ve içsel derecelendirme süreçlerinin kurulması bankalar arasında oldukça popüler olmuştur.

Etkin ve güvenilir bir içsel derecelendirme sisteminin tasarlanabilmesi için bankaların, geçmişte temerrüde düşen müşterilere ilişkin yeterli nitelik ve niceliklere sahip bir veri setine sahip olmaları gereklidir. Bu veri setinden hareketle oluşturulacak içsel derecelendirme modelinin doğru sonuçları üretip üretmediği test edildikten sonra banka içinde uygulamaya geçirilir. İçsel derecelendirme modellerinde, ticari krediler için modelin girdileri genellikle firmaların mali tabloları ve yönetim kalitesi gibi bilgilerdir. Kredi kartları ve bireysel krediler ise şahıslara kullandırıldığı için modellerin girdileri; yaş, eğitim, vb. bilgilerdir. Ticari krediler için oluşturulan modellerde, genellikle kredi tecrübesi bulunan banka uzmanlarının görüşleri dikkate alınır. Risk seviyesi belirlenen müşterilerin iyi-kötü şeklindeki nominal bir ayrıma tabi tutulmasından ziyade ordinal bir skala üzerinde derecelendirmeleri ve aynı derecede yer alan müşterilerin portföyler olarak ele alınması faydalıdır.

Bankanın elindeki temerrüt verileri kullanılarak teminat cinsi, kredi türü vb. değişkenlerin kredi geri ödemelerine etkisi incelenerek LGD parametresi hesaplanabilir. Bu parametreye içsel derecelendirme sisteminde yer verilmesi ile daha işlevsel bir model elde edilir.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Nuri Burak Ünlü, Bankacılıkta Modern Risk Yönetimi, http://www.ba.metu.edu.tr/~manclub/yayinlar/glokal/para_banka/parabanka.html, Erişim Tarihi: 04.11.2008

Risk Derecelendirme Süreci

4.2.2. İçsel Kredi Derecelendirme Sistemlerinin Faydaları

İçsel derecelendirme sistemlerinin avantajlarından birisi bankaların kredi verme kararlarını daha etkin olarak yapmaları ve kredi tahsis aşamasında daha az idari çalışmaya gereksinim duyulmasıdır. İkinci olarak bankalar tek bir kıstas kullanarak müşterilerin kredi değerliliğini ve kredi işlemlerinin kalitesini ölçebilirler. Ayrıca, derecelendirme grubuna giren müşteri sayısındaki değişiklikler ve bu derecelendirme notuna sahip müşterilerin maruz kaldığı risk (toplam portföy riski) ölçülerek portföyünün kredi kalitesi tespit edilebilir. Derecelendirme notu kullanılarak borçluların temerrüde riski belirlenebilir. Kapsamlı, tutarlı ve objektif olarak yapılan kredi derecelendirme analizleri bankanın sağlıklı bir risk yönetimi kurmasını sağlayabilir. Kredi riski yönetiminin geliştirilmesi içsel derecelendirme sistemlerinin tek faydası değildir. İçsel derecelendirme sistemleri ayrıca bankalara yönetim stratejileri için fikirler verebilir. Borçluların derecelerine göre kredi faiz oranlarının tespit edilmesi, risk ve getiri ölçeğinde hedef müşteri profilinin değiştirilmesi bunların arasında sayılabilir. Risk ve getiri ölçeğinde müşteri profilinin değiştirilmesi şu şekilde ifade edilebilir. Banka yönetimleri daha fazla risk alarak getirilerini arttırmak isteyebilirler. Bu durumda kredi portföylerinde düşük derecelendirme notlarına sahip müşterilere yöneleceklerdir. Riskten kaçınan banka yönetimleri kredi servislerinin karar verme sürecini derecelendirme notlarını kullanarak etkileyebileceklerdir. Örneğin, beşin altında derecelendirilen kredilerin ve borçluların kredi taleplerinin red edilebilecektir.

İyi yönetilen kredi riski derecelendirme sistemleri bilinçli karar vermeyi kolaylaştırarak bankanın güvenliğini ve sağlamlığını artırır. Derecelendirme sistemleri kredi riskini ölçer ve bireysel kredileri ve kredi gruplarını içerdikleri riske bağlı olarak farklılaştırır. Bu da banka yönetimlerinin ve analiz yapanların risk seviyesindeki değişiklikleri ve eğilimleri izlemesine izin verir. Bu süreç ayrıca banka yönetimlerine getirilerini en iyi noktaya taşımak için riski yönetmelerine yardım eder. Bu sistemlerden beklenen diğer avantajlar ise şunlardır.¹⁵⁸

- Kredi Onay Sürecinde: kredi riski derecelendirmeleri kredi onay sürecinde kimin yetkilendirileceği, ne kadar kredi verileceği, kredi sözleşmesinin özellikleri(teminat, geri ödeme şartları, garantör, vb.) konularını belirlenmesine yardımcı olur.

¹⁵⁸ OCC, s:1

- Kredi Fiyatlama: Kredi riski derecelendirmeleri kredi fiyatlamasına yardımcı olacaktır.
- Müşteri İlişkileri ve Kredi Yönetimi: Kredi riski derecelendirmeleri , müşteri ilişkilerini nasıl yönetileceğini belirler. Yüksek riskli kredilerin sıklıkla kontrol edilmesi ve analiz edilmesi, yüksek riskli müşterilerle ise sık sık temasa geçilmesi gerekmektedir.
- Kredi kayıpları için Kaynak Tahsisi ve Sermaye Yeterliliği: Kredi derecelendirmeleri olası kredi kayıpları için ne kadar karşılık ayırmamız gerektiğini ve beklenmeyen kredi kayıpları için ne kadar ne kadar sermaye tahsisi konusunda yönetime yardımcı olur.
- Kredi derecelendirmeleri kredi portföyünün riskliliği konusunda yönetime bilgi verir.

4.2.3. İçsel Kredi Derecelendirme Sisteminin Kurulması

Kısaca bir içsel derecelendirme sürecini şu şekilde ifade edebiliriz. İçsel derecelendirme sisteminin kurulması- bu sistemi kullanarak kredi riskinin ölçülmesi ve bu sonuçları göre içsel kullanım (portföyün gözlemlenmesi, faiz oranlarının belirlenmesi, hedef müşterilerin seçimi- yönetimin risk ve getiri hesaplamaları dahilinde hangi dereceye sahip müşteriye hangi faiz oranı verileceğini belirlenmesi)

İçsel derecelendirme sistemleri gelişmiş kredi riski yönetiminin risk yönetiminin temel taşlarından birisidir. Bu yüzden her bankanın kendi içsel kredi derecelendirme sistemini geliştirmesi istenmektedir. Her bankanın iş çevresinin farklı bileşenleri olduğu için içsel derecelendirme sistemlerinin farklı olması beklenmektedir. Bankaların derecelendirme sistemlerinin çerçevesi, derecelendirme notlarının sayısı ve derecelerin atanması ile ilgili olarak tek bir doğru yoktur. Bankaların; kredi portföylerinin özelliklerine, faaliyetlerine, derecelendirme sistemleri amaçlarına ve diğer faktörlere göre kendi sistemlerini kurmaları beklenmektedir. Bankaların iş çevrelerinin koşullarına göre sistem esnekliği sağlamaları gerekmektedir.

Bir içsel derecelendirme sistemini kurarken dikkat edilmesi gereken dört önemli nokta şunlardır:

1. İçsel derecelendirme sisteminin yapısı; Derecelendirme sistemi kurulurken dikkate edilecek anahtar faktörler nelerdir? .
2. Derecelendirme süreci ve derecelendirme modelleri: Derecelendirmelerle müşterilerin hangi bilgileri ilişkilendirilecektir.
3. Risk bileşenlerinin tespiti ve riskin hesaplanması: Derecelendirme notları kullanılarak riskin hangi boyutta hesaplanabilecektir?
4. Sistemin aktif kullanımı ve geçerliliğinin test edilmesi: Sistem nasıl düzgün çalışır ve sürekli olarak geliştirilir?

İçsel Kredi Derecelendirme sistemlerinden beklenenler ise şöyledir:

- Sistem bankanın genel portföy risk yönetimine entegre edilmelidir. Kredi riski ölçüm, gözetim ve raporlamasının temelini oluşturmalı ve banka yönetimlerine karar verme sürecinde yardımcı olmalıdır.
- Banka yönetim kurulu kredi riski derecelendirme sistemini onaylamalı ve risk derecelendirme sürecindeki sorumlulukları belirlemelidir.
- Bütün kredi ürünlerini derecelendirilmesi gerekmektedir.
- Risk derecelendirme sistemi yeterli miktarda derecelendirme notunu içermelidir.
- Risk derecelendirmeleri zamanlı ve doğru olmalıdır
- Derecelendirme notu verilmesi sürecinde kullanılacak kriterler açık olmalı ve öznel ve nesnel faktörler göz önüne alınarak açıklanmalıdır.
- Derecelendirmeler borçlunun beklenen performansından kaynaklanan ve kredi ürününü yapısından kaynaklanan riskleri göstermelidir.
- Derecelendirme sistemi dinamik olmalıdır ve risk değişikliği derecelendirme notlarına yansıtılmalıdır.
- Risk derecelendirme süreci bağımsız olarak geçerlilik denetimine tabi tutulmalıdır.
- Bankalar geriye dönük testlerle derecelerin geçerliliğini denetlemelidir.

4.2.4. İçsel Derecelendirme Sistemlerinin Yapısı

Bankaların kredi derecelendirmeleri borçlu ve kredi işlemi için yapılmalıdır. Mevcut uygulamada sadece borçlunun kredi değerliliğini dikkate alan sistemler olsa bile Basel II uzlaşısı bankaların hem borçluyu hem de kredi ürününü derecelendirmesini istemektedir.

4.2.4.1. Borçlu ve Kredi Ürünü Derecelendirmeleri

İçsel kredi derecelendirme notları; borçluların kredi değerliliklerine, kredi ürünlerinin ise riskliliğine bağlı olarak tahsis edilir. Borçlu derecelendirmeleri borçludan kaynaklanan kredi riskine başka bir deyişle borçlunun temerrüdüne odaklanır. Mevcut uygulamada borçlunun temerrüdü ya da temerrüt olasılığının dikkate alınarak derecelendirme yapılması yaygındır. Bankalar borçlunun temerrüt olasılığını (PD)' yi hesaplayarak borçluları derecelendirme notları bazında sınıflandırır. Kredi ürünü derecelendirmeleri ise her bir kredi işlemi bazında maruz kalınan riske odaklanır ve kredi ürününün temerrüdü halinde kayba (LGD) odaklanır. Derecelendirme notları verilirken borçlunun kredi değerliliğinin yanında krediye tahsis edilmiş teminatlar ve garantiler, kredinin vadesi ve kredinin miktarı gibi faktörler dikkate alınır. Böyle ikili bir derecelendirme sisteminde bir borçluya her bir kredi işlemi için maruz kalınan riskin ölçüsüne göre farklı derecelendirme notu verilir. Aşağıdaki tabloda basit bir borçlu derecelendirme notları ve tahsisi görülebilir.

Tablo 28- Örnek bir borçlu derecesi

Borçlu derecesi	Seviye	Borçlu sınıfı
1	Mükemmel	Normal
2	Birinci Sınıf	
3	İyi	
4	Standardın Üzerinde	
5	Standart	
6	Standardın altında	
7	Dikkat Gerekliyor birinci seviye	Dikkat gerekiyor
8	Dikkat gerekiyor ikinci seviye	
9	İflas tehlikesi	İflas tehlikesi
10	Fiili Olarak İflas	Fiili iflas

Borçlu derecelendirmelerinde temerrüt olasılığı bir dereceyi yorumlarken dikkate alınan bir kriterdir. Kredi ürünü derecelendirmelerinde ise beklenen kayıp (EL) her bir kredi işleminin maruz kaldığı riski ölçmek için bir kriter olarak kullanılır.

Borçlu derecelendirmeleri tek ölçekli bir sistem olarak uygulanırken kredi ürünü derecelendirmeleri tek ölçekli ya da iki ölçekli olarak uygulanabilmektedir. Tek ölçekli sistemde kredi ürünü derecelendirmesi doğrudan borçlunun derecelendirme notuna endekslenir ve her bir işlem bazında krediye verilen garanti, kefalet ve teminat gibi kredi riski azaltıcı özelliklerin etkisine göre borçlunun derecelendirme notu revize edilir ya da borçlunun kredi değerliliğinden bağımsız olarak kredi ürününün beklenen kaybına göre derecelendirme yapılır. İki ölçekli kredi ürünü derecelendirmelerinde ise sistemleri ise borçlunun derecelendirme notu ve kredi ürününün derecelendirme notunu borçludan bağımsız olarak birleştirilir ve kredi ürünü derecelendirme notu verilir.

Bankalar genellikle borçlu derecelendirmelerini firmalara verilen kredileri için ürün derecelendirmelerinin ise her kredi bazında dikkat ve yönetim gerektiren özel krediler için kullanmaktadır. Ürün derecelendirmeleri genellikle proje finansmanı, gayrimenkul finansmanı, ve yapılandırılmış finansman için kullanılır.

4.2.4.2. Derecelendirmenin Kapsamı

Bankaların kredi riski derecelendirmelerini bütün kredi borçlularına ve kredi ürünlerine bireysel bazda uygulamaları beklenir. Bankanın derecelendirme sisteminin kapsamı bankanın kredi riskine yaklaşımını gösteren temel bir faktördür. Bu derecelendirmelerde doğruluğu ve etkinliği teşvik edicidir. Bununla birlikte işlemlerin sayısına ve doğasına bağlı olarak bütün işlemlerin tek başına derecelendirilmesi maliyetli ve zaman alıcı olabilir.

Kurumsal kredilerin dışındaki, küçük miktarlı krediler, şahıs kredileri, teminatlandırılmamış işletme kredileri, ürün türüne göre ya da müşteri özelliklerine göre sınıflandırma yapılarak derecelendirilebilir. Bu şekildeki perakende kredileri yönetmek için işlem türü ve borçlu özelliklerindeki istatistiksel benzerlikler kullanılabilir. İstatistiki verileri kullanarak risklerin doğru olarak hesaplanması her bir grubun homojen olmasına bağlıdır.

4.2.4.3. Derecelendirme Notları

Basel II' yi uygulayan bankaların uzlaşa gereği en az yedi temerrüt dışı derecelendirme notu ve en az bir temerrüt derecelendirme notu tanımları olmalıdır. Derecelendirme notlarının sayısının belirlenmesi etkin bir risk yönetiminin yeterliliği için hayati bir faktördür. Notların sayısı benzer

risk seviyesine sahip borçlu ve işlemi bir araya getirecek yada her bir derecelendirme notunda temerrüt olasılığına ilişkin homojen bir yapıyı oluşturacak kadar geniş tutulmalıdır. Örneğin %3 temerrüt olasılığına sahip bir şirketle %6 temerrüt olasılığına sahip bir borçlunun aynı derecelendirme notuna sahip olması aynı şartlarda borçlanması anlamına gelecektir. Mümkün olduğu kadar derecelendirme grubundaki borçluların ve borç ürünlerinin homojenliği sağlanmalıdır.

Özellikle bir çok müşteri ile çalışan bankaların bu not tanımlarını oldukça fazla tutmaları gerekecektir. Şayet borçlular tek bir derecelendirme notu grubunda yoğunluk gösteriyorlarsa bu sistemin yanlış kurulduğunu işaretçisidir. Aynı şekilde çok az müşteri sayısı varken çok fazla derecelendirme notu tanımı bulunması da yanlış olabilecektir. Çünkü her nottaki seviyedeki borçlu sayısının azalması risk tahmini hesaplamalarında yanlışlıklara yol açabilecektir.

Bazı durumlarda dışsal veri kullanılabilir ve birbirine yakın derecelendirme seviyeleri birleştirilebilir. Bazen derecelendirme sistemi kurulduğunda var olmayan bir derece yoğunlaşması dönemsel iş koşullarındaki değişikliklerden dolayı bir yere odaklanabilir. Bu durumlarda derecelendirme notlarını ve seviyelerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Her ne kadar derecelendirme notu sayılarının belirlenmesi için standart bir kriter olmasa da her bir borçlunun temerrüt olasılığı aralığı ve her bir derecelendirme notundaki borçlu sayısı not sayısını belirlemede yardımcı olabilir.

Not sayısının fazla temerrüt olasılığı aralığının dar olması her bir notu daha fazla homojen yapacaktır. Bununla birlikte bu seviyedeki müşteri sayısının az olması temerrüt olasılığı tahminini azaltabilecektir. Bu yüzden önemli olan temerrüt olasılığı varyansının ve temerrüt olasılığı hatalarının minimize edilmesidir.

4.2.4.4. Derecelendirmenin Zaman Aralığı

Derecelendirme sistemi kurulurken dikkate alınan bir başka durum borçlunun kredi talebinde bulunduğu tarihteki değerliliğinin mi yoksa iş döngüsünün dikkate alınarak kredi tahsis süresi boyunca olan kredi değerliliğinin mi dikkate alınacağıdır. Burada iki yaklaşım mevcuttur. Bunlardan birisi tam zamanında (Point-in-time-PİT) diğeri ise ekonomik iş

döngüsü boyunca (Through-The-Cycle-TTC) yaklaşımıdır. PIT yönteminde borçlunun değerlendirme anındaki ekonomik dalgalanmalar ve bu dalgalanmaların trendi dikkate alınmaksızın müşterinin mevcut durumuna göre karar verilir. Bu uygulamada periyodik aralıklarla borçlunun kredi değerliliği analiz edilir ve derecelendirme notları bu analizlere göre değiştirilebilir. TTC yaklaşımında ise firmanın iş döngüsünün en alt sınıfında olduğu ve stres altında olduğu varsayımı altında derecelendirme yapılır.

Derecelendirme şirketleri genellikle ileriye dönük karar verdikleri için uyguladıkları sistem TTC olarak görülebilir fakat bankalar genellikle 3-5 senelik işlem yapmaktadırlar ve bu iki sistemin birleştirilmiş bir şeklini uygularlar.

Bankalar bu iki sistem arasında tercih yaparlarken genellikle kredi riskine maruz kalınan süreyi dikkate alırlar. Şayet kredini süresi uzunsa müşterinin kredi süresi boyunca kredi değerliliğinin hesaplanması gerekmektedir. Fakat bu bankalar için oldukça güç bir işlemdir. Bu yüzden uygulama genellikle müşterinin mevcut durumunun tespit edilmesi ve stres testleri ve geriye dönük testler uygulanarak ekonomik stresin mevcut olduğu durumlarda müşterinin temerrüt olasılığının hesaplanmasıdır.

4.2.5. Kredi Derecelendirme Süreci

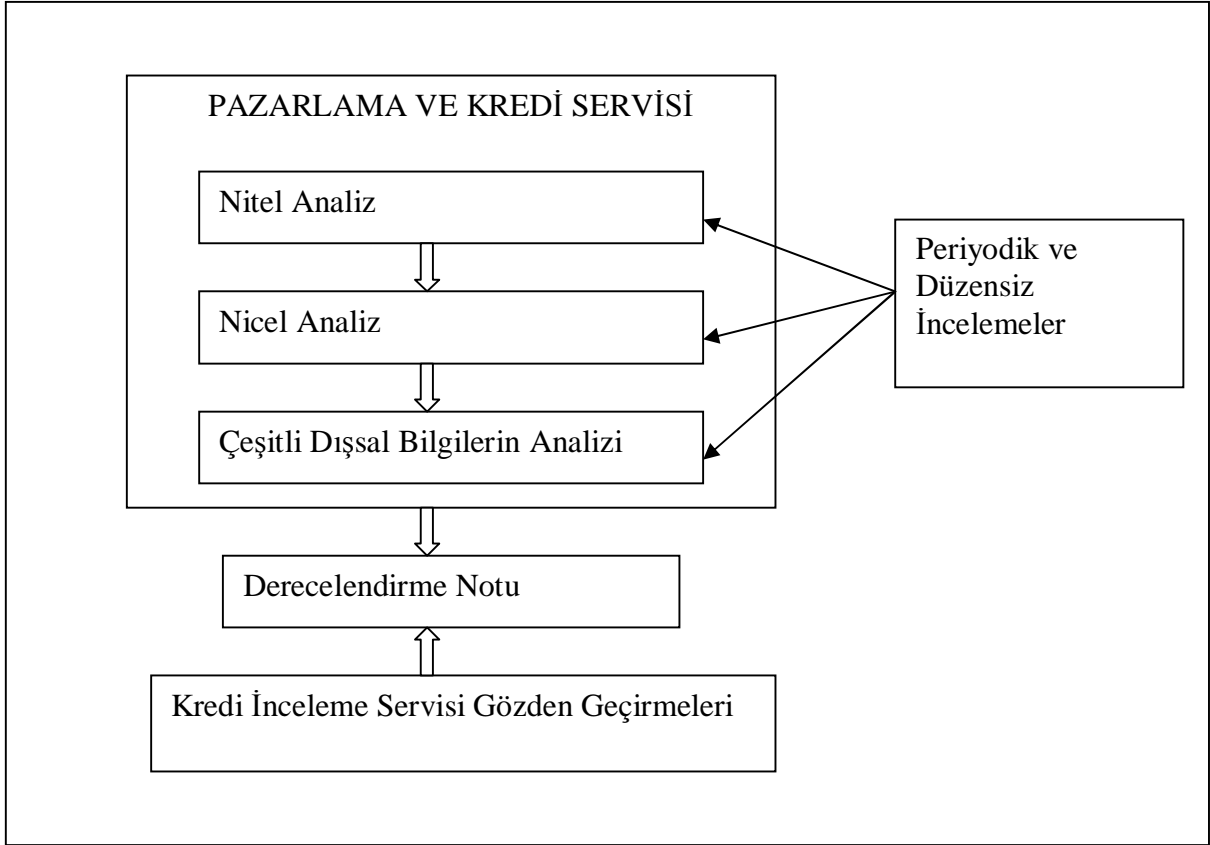
Bankaların kredi derecelendirme süreci müşterilerin nicel ve nitel analizi ve derecelendirme notlarının verilmesi ve gözden geçirilmesinden oluşmaktadır.

4.2.5.1. Kredi Derecelerin Verilmesi ve Gözden Geçirilmesi

İçsel derecelendirme sürecinde pazarlama ve kredi servisleri mevcut politika ve prosedürler ışığında derecelendirme notu tahsisi yapmaktadırlar. Bu süreç genellikle nicel derecelendirme modeline göre analiz, nitel faktörlere ve dışsal bilgilere (derecelendirme şirketlerinden, hisse senedi fiyatlarından vb.) göre yapılan düzeltmeler, kredi inceleme servisi tarafından yapılan gözden geçirme ve derecelendirme notunun tahsisinden oluşur. Kredi tahsisinden sonra ise periyodik ve düzensiz incelemeler yapılır.

Bu sistemin basit bir işleyişi aşağıdaki şekilde görülebilir.

Şekil 7- Basit Bir Derecelendirme Süreci

Basel II uzlaşısına göre içsel derecelendirme sürecini uygulayan bankların derecelendirme sistem ve yapısı; içsel kural ve uygulama kılavuzları ile belgelendirmeli, bunlar banka yönetimince onaylanmalı ve ilgili birimlerce iyice bilinmelidir. Sistem dizaynındaki kullanılan önemli bilgiler ayrıca yazılı formda mevcut olmalıdır.

4.2.5.2. Nicel ve Nitel Analiz

Risk derecelendirme süreci borçlunun yükümlülüklerini yerine getirebilme kapasitesinin ve borçlunun sahip olduğu destek faktörlerinin kapsamlı bir incelemesi ile başlar. Kredi yüzünden maruz kalınan risk hesaplanırken analizciler genellikle aşağıdaki konularla ilgilenir:

- Borçlunun mevcut ve gelecekteki finansal durumu,
- Kötü ekonomik koşullarda ve stres altında ödeyebilme yeteneği,
- Borçlunun borç servis geçmişi ve borçlunun geri ödeme isteği,
- Kredi sözleşmesindeki özel hususlar,
- Kredi riski azaltılması için verilen garantiler kefaletler.

Borçlu derecelendirmelerinde notlar, her borçlu için verilen notlar, borçlunun finansal göstergeleri gibi finansal risk faktörlerinin sayısal analizine ya da endüstri eğilimleri firmaya dışarıdan gelebilecek destekler gibi nitel analizlere dayalı olarak verilmektedir. Bir derecelendirme modeli borçluların nicel analizi için genellikle kullanılır. Bankacılık sektöründe şu finansal göstergeler borçlunun temerrüdü ile istatistiksel bir ilişkiye sahiptir.¹⁵⁹

- 1- İşletmenin Büyüklüğü- Sermaye miktarı ve net varlıklar
- 2- Güvenlik: Cari Oran, Sermaye yeterlilik oranı, cari hesap denge oranı,
- 3- Karlılık: Aktif karlılığı, faaliyet karları, faiz giderlerinin, faiz kapsama oranı
- 4- Diğer: Satışlardaki artış, karlardaki artış

Firmanın muhasebe kayıtlarından alınan veriler analize dâhil edilir. Uygulamada genellikle bankalar kurumsal şirketlerin bağımsız bir denetimden geçmiş finansal tablolarını kullanmaktadırlar. Şayet nicel analiz firmanın durumunu tespit etmek için yeterli değilse nitel faktörlerle verilen derecelendirme notu düzeltilmelidir.

Firmanın mevcut ve gelecekteki finansal kapasitesinin ölçmek için kullanılan finansal tablolar; bilanço, gelir tablosu, fon akım tablosu vb.dir. Borçlunun gelirlerin, karlılık oranlarının, gelir ve nakit akışlarının, kaldıraçların, likiditenin ve aktiflerinin detaylı olarak incelenmesi ve borçlunun performansını etkileyecek anormalliklerin tespit edilmesi gerekmektedir.

Nitel faktörlere de notlar verilebilir ve bu notlarla nicel analizden elde edilen notlar birleştirilebilir. Buna göre nice analiz sonucunda elde edilen notlar yükseltir veya indirilir.

Borçlu derecelendirmesini etkileyen nitel faktörler ise şöyle sıralanabilir.

1. Sektöre İlişkin Faktörler: Büyüme potansiyeli, piyasa dalgalanmalarının büyüklüğü, giriş engelleri,
2. Şirkete Özgü Faktörler: İştiraklerle ya da ana şirketle ilişkiler, şirket yönetiminin yeterliliği ve dış denetimin mevcudiyeti,

¹⁵⁹ Bank Of Japan, Advancing Credit Risk Management Through Internal Rating System, s:14

Kredi ürünü derecelendirmelerinde borçlunun derecelendirilmesine ilaveten her bir işlem için nicel ve nitel faktörler dikkate alınmalıdır. Bunlar kurumsal krediler için teminat, garanti ödemede öncelik, vade vb. gibi faktörlerdir.

Proje ve gayrimenkul finansmanı gibi özellikli kredilerde ise genellikle sadece kredi ürününün derecelendirmeleri dikkate alınır. Gayrimenkul finansmanı kredileri için dikkate alınan nicel faktörler; kredini süresi, miktarı ve borç servis oranıdır. Nitel faktörler ise gayrimenkulün özellikleri, yeri ve diğer çevresel faktörler, nakit akış çizelgesi, proje sponsorlarına ilişkin risklerdir. Proje Finansmanında dikkate alınan nicel faktörler; kredi süresi, kredi değeri, borç servis oranı, nitel faktörler ise; projeye bağlı riskler, sponsorlara ilişkin riskler, proje uygulayıcıları ile ilgili riskler, projenin tamamlanmaması riski, transfer riski gibi faktörlerdir.

Nitel analiz özünde subjektif unsurlar içerdiği için banka yönetimi tarafından ayrıntılı kriterler konulmalı ve nitel analiz bu çerçevede içerisinde yapılmalıdır.

Bankaların Kredi değerlemesinde dikkate aldığı faktörleri kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. Yönetim

- Şirketin ya da borçlunun yönetim birimi,
- Şirketin muhasebe ve denetim sistemlerinin kalitesi

2. Piyasa/Sektör

- Piyasa veya sektör trendi
- Müşteri bazlı ve tedarikçi bazlı çeşitlendirme,
- İhraç ve ithal riskleri,
- Rekabetin yoğunluğu,
- Ürünler, ürün çeşitliliği,
- Hizmet standardı

3. Banka İle İlişkiler

- Hesap geçmişi, geçmiş kredi ilişkileri veya bankada bulunan mevduatları
- Borçlunun şeffaflık geçmişi, politikası

4. Finansal Durum

- Müşterinin finansal tablolarının değerlendirilmesi,

- Genel finansal durumunun analizi,
- 5. Müşterinin Proje Performansı
- Müşterinin son finansal tablosunu yayınladıktan sonraki finansal durumu,
- Kurumsal planlamasının kalitesi,
- Proje getirileri ve anaparayı ödeyebilme yeteneği,
- Özel ticari riskler

4.2.6. Derecelendirme Modelleri

Kredi derecelendirme sürecinin her aşamasında istatistiki ve matematiksel kredi derecelendirme modelleri kullanılmaktadır. Bir derecelendirme modeli derecelendirme notunun verilmesi aşamasında kullanılan sistematik bir nicel ve nitel analiz süreci olarak adlandırılabilir ve içsel derecelendirme sisteminin merkezinde yer alır. Bu modeller aracılığı ile finansal ve diğer veri kaynakları kullanılarak borçluların kredi değerlilikleri objektif olarak belirlenebilir. Derecelendirme modellerinin pazarlama ve kredi servisindeki derecelendirme sürecinin etkinliğini arttırtması ve derecelendirme çalışanlarından kaynaklanan öznel katkıları azaltması beklenmektedir. Borçluların finansal durumunun analizinde kullanılan birçok model mevcuttur. Bunlar istatistik derecelendirme modelleri ve skorlama modelleridir. Ülkemizdeki bir bankanın uyguladığı skorlama sistemi bu bölümün sonunda kısaca açıklanmıştır.

İstatistiki derecelendirme modelleri diskriminant analiz modelleri, lojistik regresyon modelleri ve sinir ağları modelleridir. Bu derecelendirme modellerinde bazen finansal veriler doğrudan ortak bir formül üzerinde değerlendirilirken bazı durumlarda ise finansal veriler belirli modellerle ayrı ayrı değerlendirilir ve birleştirme işlemleri sonradan yapılır.

Bankalar bu modellerin herhangi birisini kullanabileceklerdir. Derecelendirme notlarının doğruluğunu sağlayabilmek için sektör farklılıklarına, işlemin büyüklüğüne ve kredi türüne göre farklı derecelendirme modelleri kullanılabilir. Bazı bankalar ise tutarlılığı sağlamak için aynı modeli bütün derecelendirmelerde kullanabilirler. İlk türdekilerin seçilmesi halinde her model için gerekli veri azalacaktır. İkinci yolu seçenlerde ise tek bir modelin bütün sektörleri ve kredi türlerini kapsamaması kolay olmayacağı için modelin doğruluğu zedelenecektir. Her banka kendisine uygun modeli seçmek durumundadır.

4.2.6.1. Derecelendirme Modellerinin Geçerliliğinin Sınanması

Derecelendirme modelleri içsel kredi derecelendirme sistemleri için hayatidir. Bankalar gerek modeli geliştirirken gerekse uygularken modelin doğruluğunu test etmelidir. Model kurulum aşamasında modelin arkasındaki mantık kontrol edilir ve modeli kurmak için gerekli veri onaylanır. Nicel derecelendirme modellerinde açıklayıcı değişken olarak kullanılan finansal verilerin yeterliliği kontrol edilmelidir. Gerçekleştirilen geçerlilik testleri her derecelendirme notundaki borçlu firmaların temerrüt performanslarının denetlenmesini içerir. Örneğin temerrüde düşen firmaların ve düşmeyenlerin verileri modelin doğruluğunu kontrol etmek için bir araya toplanır.

Modellerin geçerliliğinin tespiti ile ilgili yöntemler aşağıda gösterilmektedir.

1. Model Geliştirme Safhasında Yapılan Geçerlilik Tespiti
 - a. Modelin Temelindeki Mantığın Geçerlilik Denetimi: İlk aşamada yapılacak olan modeli destekleyen mantığın yeterliliğinin doğrulanması ve bu mantığın gerekirse revize edilmesidir.
 - b. Girdi Verisinin Geçerlilik Denetimi: Modelde kullanılan finansal göstergelerin ve diğer verilerin kontrol edilmesi gerekir. Özellikle finansal göstergeler genel kaniya dayalı olarak gözden geçirilmeli ve firmanın kredi değerliliğini etkilemeyenlerin elenmesi gerekmektedir. Lojistik regresyon ve diğer regresyon modelleri bu geçerlilik denetiminde kullanılmaktadır.
2. Temerrüt Örneklerinin Kullanılarak Modelin Test Edilmesi

Geriye dönük testler vasıtasıyla gerçekleşen ve tahmin edilen temerrüt oranları karşılaştırılarak derecelendirme modellerinin doğruluğu test edilebilmektedir. Uygulanan yöntemlerden birisi test edilen model kullanılarak derecelendirilen borçluları en düşük ve en yüksek skora göre ayrıştırarak temerrüde düşen ve düşmeyen borçluların dağılımının analiz edilmesidir. Şayet düşük derecelendirilmiş müşterilerin geçmiş temerrüt sayıları yüksek derecelendirilmiş müşterilerin temerrüt sayısından fazla ise modelin doğruluğu yüksek demektir.

3. Derecelendirme Geçiş Matrislerini ve Temerrüt Oranlarını Kullanarak Geçerlilik Denetimi

Temerrüt örneklerine ilave olarak not geçişlerine dayalı veriler ve temerrüt oranları modelin doğruluğunun denetimi için kullanılabilir. Örneğin yüksek olarak derecelendirilmiş bir grup borçlu önümüzdeki dönemde daha düşük bir seviyeye alınırsa bu modelin sorunlu olduğunu gösterir. Kredi değerliliği değişikliğinde kararsızlıklar olan bir modelin doğruluğu derece geçiş matrisleri ve temerrüt oranlarını sıralandırılması ile tespit edilebilir.

Bir derece geçiş matrisi bir kurumun belirli bir dönemdeki derecelendirme notlarındaki değişimi gösterir. Bu matris kullanılarak notlarda yüksek değişim olan firmalar belirlenebilir. Bu durumda geçiş nedenleri ayrıntılı olarak incelenir ve arkasındaki nedenler bulunmaya çalışılır. Ayrıca bu geçiş matrislerinde yüksek notlardaki temerrüt olasılıklarını düşük notlardakilerden fazla olması gerekir.

4. Nicel ve Nitel Analizin Performansının İncelenmesi

Nicel analiz ve nitel düzeltme içeren bir derecelendirme modelinin ilk analiz sonuçlarından çıkan notlarla finansal notları arasındaki farklılıkların analiz gereklidir. Şayet nihai derecelendirme notları ilk değerlendirmede ortaya çıkan notlardan farklılık gösteriyorsa bunun nedenlerinin tespiti gerekmektedir. Bu analiz yöntemleri özellikle nicel analizi derecelendirme modelinin temeline oturtan firmalar için önemlidir. Bu analizler yapıldıktan sonra derecelendirme modelinin düzenlenmesi gerekmektedir. Burada önemli olan modelin hangi bölümün düzenleneceğidir.

4.2.7. Kredi Derecelendirme Sistemlerinin Kullanımı

Derecelendirme sistemleri bankaların ileri bir kredi yönetimi kurmaları ve etkin bir kredi verme mekanizmaları oluşturmalarında yardımcı olur. Genel olarak içsel derecelerin bankalarda kullanımı şu şekilde sınıflandırılabilir.

1. Kredi Yaratma Sürecinde:

- Bankalar belirli derecelendirme sınıfları için kredi üst limitleri koyarak kredi yoğunlaşması riskinden kaçınabilirler.

- Banka kredi onay sürecinde derecelendirme notlarını kullanarak farklılaştırma yapabilir. Düşük dereceli kredilerin onaylanma süreci farklılaştırılabilir.
 - Yüksek dereceli borçların kredi gözden geçirme süreci kolaylaştırılabilir.
2. Kredi Gözden Geçirme Sürecinde:
- Borçluların derecelendirme notlarına göre gözetime tabi tutulması. Bankalar genellikle düşük kredi derecesine sahip müşterileri gözlemlemektedir.
 - Genel kredi portföyünün gözlemlenmesi. Bankalar derecelendirme notlarını kredi portföyünü sınıflandırılmasında ve portföyün değerinin hesaplanmasında kullanabilirler.
3. Temerrüt Olasılıkları İle Birlikte Kullanımı:
- Kredi riskinin hesaplanmasında ve riskler için sermaye ayrılmasında kullanılırlar. Bankalar her derecelendirme sınıfındaki temerrüt olasılığını kredi riskini hesaplanmasında kullanır.
 - Kredi faiz oranının belirlenmesinde kullanılırlar. Bankalar geleneksel sistemde kredi maliyetinin üzerine kar paylarını ilave ederek faiz oranlarını belirlemektedirler. Bankalar Kredi derecelendirme notlarını kullanarak her derecelendirme sınıfındaki temerrüt olasılığını dikkate alarak kredi faizlerini belirleyebilirler.
 - Kredilerin ekonomik değerlerinin belirlenmesinde kullanılabilir.
 - Karşılık ayırmada kullanılabilir.

4.2.8. Örnek Bir Kredi Skorum Sistemi

Bu bölümde ülkemizde faaliyet gösteren bir ticari bankanın kredi skorum sistemi incelenmiştir. Bankanın küçük işletme kredileri için uygulamış olduğu skorum sistemi şu şekilde işlemektedir.

- a. Küçük İşletme Kredileri Scoring Tanıtıcı Bilgi Formunun Doldurulması: Bu formda firmanın unvanı, faaliyet kolu, faaliyet gösterdiği sektör, mali tablolarının kimin tarafından onaylandığı gibi bilgiler bulunmaktadır.
- b. Finansal Olmayan Bilgiler Değerlendirme Formunun Doldurulması: Bu formun içeriği tablo 29'da mevcuttur.
- c. Mali Tablo Verilerinin Girişi(bilanço ve gelir tablosu)
- d. Firmaya Ait Bilanço Dışı Varlıkların Girişi,
- e. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan Alınan Memzuç Risk Bilgilerinin Girişi,

- f. Bilanço Ve Gelir Tablosu Mali Tahlil Formunun Oluşturulması, Buradan Elde Edilen Verilerle Rasyoların Hesaplanması,
- g. Özkaynak Tablosunun Oluşturulması,
- h. Sektör Ve Derecelendirme Ölçeğinin Oluşturulması: Bu bölümde sektördeki finansal veriler dikkate alınarak firmanın skora esas olacak ölçek belirlenmeye çalışılır. Bunun örnek bir uygulaması Tablo 30'da mevcuttur.
- i. Firmanın Skora Notunun Tespiti: Nitel ve nicel analiz yapıp derecelendirme ölçeğinde değerlendirmeye tabi tutulduktan sonra müşterinin derecelendirme notu tespit edilir. Uygulama örneği Tablo 31'de mevcuttur.

Tablo 29- Finansal Olmayan Değerlendirme' de Dikkate Alınan Faktörler

FİNANSAL OLMAYAN DEĞERLENDİRME
Firma ve/veya Ortaklara Ait Karşılıksız Çek,
Karşılıksız çeki hangi yıla ait?
Firma ve/veya Ortaklara Ait Protestolu Senet
Firma ve/veya ortaklara ait son iki yıl içindeki ödenmemiş SGK, vergi borcu kaydı
Firma ve/veya ortaklara ait icra kaydı
Ortakların bireysel kredi negatif kayıtları var mı?
TCMB Risk Kayıtlarında olumsuzluk, Bankamız ve Diğer Bankalarla ilişkilerinde yaşanmış/yaşanmakta olan sorun var mı?
Etkin ortağın yaşı
Etkin ortağın şu anki faaliyet kolunda çalışma süresi
Etkin ortağın iş kolu ile ilgili eğitimi var mı?
Etkin ortağın değiştirdiği iş kolu sayısı
Firmanın %51'den fazlası tek bir kişiye/aileye ait mi?
Firmada devamlılığı sağlayabilecek kişi var mı?
İşletmenin faaliyet süresi
Firmanın, firma ve varsa grup firmalarına ilişkin bilgi verme isteği var mı?
Firmanın tesislerinin sigortası var mı?
İşyerinin mülkiyeti
Firmanın Bankamızla aktif olarak çalışma süresi
Mevcut müşterilerimizin olumlu referansı var mı?
Firmanın Kapasite Raporu var mı?
Makine ve teçhizatını yenileme ihtiyacı var mı?
Firmanın ürünlerini satış kabiliyeti
İhracatın ithalatı karşılama oranı (İhracat/İthalat) (%)

Tablo 30- Skorum Ölçekleri

İMALAT SEKTÖRÜ					
CARİ ORAN	PUAN	6	PUAN	10,00	PUAN
-10000	0,00	LİKİDİTE ORANI	-10000	0,00	Finansman Süresi
90	0,20	45	0,00	0,00	-10000,00
100	0,30	45	0,20	0,90	1,00
115	0,50	45	0,40	1,80	0,90
125	0,70	46	0,60	2,70	0,70
135	0,90	46	0,80	3,60	0,60
150	1,00	75	1,00	4,50	0,50
10000		10000		5,40	0,40
				6,30	0,30
				7,20	0,20
				8,10	0,10
				100,00	0,00
				10000,00	
(BD VARLIK-BD BORÇ)/KREDİ TALEBİ (%)	PUAN	6	PUAN	FİNANSMAN ORANI	PUAN
-10000	0,00	YABANCI KAYNAK/AKTİF TOPLAMI	0	0,00	1,00
0,00	0,00	50	1,00	100,00	0,90
100,00	0,50	50	0,80	125,00	0,80
150,00	0,75	50	0,60	150,00	0,60
200,00	1,00	50	0,40	175,00	0,40
10000,00		50	0,20	200,00	0,00
		80	0,00	100000,00	
		10000			
Toplam Mali Borçlar/Pasif Toplamı	PUAN	ÖZ KAY+UV OR BORÇ/AKTİF TOPLAMI	PUAN	OLAĞAN KAR/NET SATIŞLAR	PUAN
0,00	1,00	-10000	0	-10000	0,00
20,00	0,80	0	0,00	1,00	0,00
30,00	0,60	5	0,10	2,00	0,20
40,00	0,40	10	0,30	4,00	0,40
50,00	0,10	20	0,50	6,00	0,60
60,00	0,00	30	0,70	7,00	0,80
		40	0,90	8,00	1,00
		50	1,00	10000	
		10000			
karşılıksız çek	YOK	VAR		YASAKLI	SON 1 YILDA 5 VE ÜZERİ ADETTE PROTESTOLU SENEDİ VAR
		1 KERE KULLANMIŞ	2 KERE KULLANMIŞ		
		0,7	0,5		
Protestolu senet	YOK	VAR			
		KALDIRISI YAPILMIŞ	KALDIRISI YAPILMAMIŞ		
		0,5	0		
KREDİ TESPİTİ-TEMİNAT	PUAN	KREDİ TUTARI	PUAN	DEĞERLENDİRME	
	0	0	0	---	
	60	1.077.779	60	İPOTEK	
	70	1.189.446	70	MADDİ TEMİNAT	
	85	1.301.114	85	KEFALET	
100		100			
PUAN ÖLÇEĞİ	PUAN	HARF GÖSTERİM			
	0	F			
	10	E-			
	20	E+			
	30	D-			
	40	D+			
	50	C-			
	60	C+			
	70	B-			
	80	B+			
	90	A-			
100	A+				

Tablo 31- Kredi Skorumla Sonuç Tablosu

KRİTERLER	FİRMA DEĞERLERİ					PUAN
	ALABİLECEĞİ EN ÜST PUAN	50	ALDIĞI PUAN			
I-FİNANSAL DEĞERLENDİRME	Oran	Oran Değer Puanı	Oran Ağırlığı	Alt Kriter Ağırlığı	Ana Kriter Ağırlığı	Kriter Puanı
1- LİKİDİTE ORANLARI						
Cari Oran (%)	127	0,70	0,50	0,15	50	2,63
Likidite Oranı (%)	59	0,40	0,50	0,15	50	1,50
2- NET İŞLETME SERMAYESİ	714.836	1,00	1	0,15	50	7,50
3- FİNANSAL YAPI ORANLARI						
Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı (%)	84	0,00	0,20	0,40	50	0,00
Finansman Oranı (%)	514	0,00	0,20	0,40	50	0,00
Toplam Mali Borçlar/Pasif Toplamı (%)	37	0,60	0,20	0,40	50	2,40
Duran Varlıklar / Özkaynak +U.V. Borç Toplamı Oranı (%)	1	1,00	0,20	0,40	50	4,00
(Özkaynak+U.V. Ortaklara Borç) Toplamı / Aktif Toplamı (%)	16	0,30	0,20	0,40	50	1,20
4- DEVİR HIZLARI						
Finansman Süresi (Gün)	154	0,00	1,00	0,10	50	0,00
<i>Finansman Süresi=(Alacak Tahsil Süresi+Stok Devir Süresi)-Borç Ödeme Süresi</i>						
5- KARLILIK ORANLARI						
Olağan Karı / Net Satışlar Oranı (%)	2	0,20	0,25	0,20	50	0,50

Dönem Karı / Net Satışlar oranı (%)	2	0,40	0,25	0,20	50	1,00
Satılan Malın Maliyeti / Net Satışlar Oranı (%)	96	0,00	0,25	0,20	50	0,00
Satışlardaki Reel Büyüme Oranı (%)	59	1,00	0,25	0,20	50	2,50
II-BİLANÇO DIŞI VARLIK DEĞERLENDİRME	ALABİLECEĞİ EN ÜST PUAN	20	ALDIĞI PUAN			15,00
1- (Bilanço Dışı Varlıklar- Bilanço Dışı Borçlar)/Kredi Talebi (%)	175	0,75	1	1	20	15,00
III- FİNANSAL OLMAYAN DEĞERLENDİRME	ALABİLECEĞİ EN ÜST PUAN	30	ALDIĞI PUAN			27,75
1- MORALİTE		Yanıt Puanı	Soru Ağırlığı	Soru Grubu Ağırlığı	Ana Kriter Ağırlığı	Soru Puanı
Firma ve/veya ortaklara ait karşılıksız çek		1	0,17	0,30	30	1,53
Firma ve/veya ortaklara ait protestolu senet		1	0,17	0,30	30	1,53
Firma ve/veya ortaklara ait son iki yıl içindeki ödenmemiş SGK, vergi borcu kaydı		1	0,15	0,30	30	1,35
Firma ve/veya ortaklara ait icra kaydı		1	0,17	0,30	30	1,53
Ortakların bireysel kredi negatif kayıtları var mı?		1	0,15	0,30	30	1,35
TCMB Risk Kayıtlarında olumsuzluk, Bankamız ve Diğer Bankalarla ilişkilerinde yaşanmış/yaşanmakta olan sorun var mı?		1	0,19	0,30	30	1,71
2- ORTAKLIK YAPISI			1,00			
Etkin ortağın yaşı		1	0,14	0,15	30	0,63

Etkin ortağın şuan ki faaliyet kolunda çalışma süresi	1	0,17	0,15	30	0,77
Etkin ortağın iş kolu ile ilgili eğitimi var mı?	1	0,17	0,15	30	0,77
Etkin ortağın değiştirdiği iş kolu sayısı	1	0,17	0,15	30	0,77
Firmanın %51'den fazlası tek bir kişiye/aileye ait mi?	1	0,17	0,15	30	0,77
Firmada devamlılığı sağlayabilecek kişi var mı?	1	0,18	0,15	30	0,81
3- İŞLETME BİLGİLERİ		1,00			
İşletmenin faaliyet süresi	1	0,15	0,25	30	1,13
Firmanın, firma ve varsa grup firmalarına ilişkin bilgi verme isteği var mı?	1	0,15	0,25	30	1,13
Firmanın tesislerinin sigortası var mı?	1	0,25	0,25	30	1,88
İşyerinin mülkiyeti	1	0,45	0,25	30	3,38
4- BANKA İLİŞKİLERİ		1,00			
Firmanın Bankamızla aktif olarak çalışma süresi	1	0,50	0,05	30	0,75
Mevcut müşterilerimizin olumlu referansı var mı?	1	0,50	0,05	30	0,75
5- ÜRETİME İLİŞKİN BİLGİLER		1,00			
Firmanın Kapasite Raporu var mı?	1	0,20	0,25	30	1,50
Makine ve teçhizatını yenileme ihtiyacı var mı?	1	0,20	0,25	30	1,50
Firmanın ürünlerini satış kabiliyeti	0,75	0,40	0,25	30	2,25
İhracatın ithalatı karşılama oranı (İhracat/İthalat) (%)	0	0,20	0,25	30	0,00
		1,00	1,00		

IV- BRÜT TOPLAM PUAN	ALABİLECEĞİ EN ÜST PUAN	100	ALDIĞI PUAN	65,98
KARŞILIKSIZ ÇEK KAYDI BULUNMASI DURUMUNDA				
	DÜŞÜRÜLEN PUAN			0,00
MEMZUÇTA 104,105,154,155 VEYA FAİZ TAH.KOMİSYON TOPLAMINDA KAYIT MEVCUT				
	DÜŞÜRÜLEN PUAN			0,00
	MEMZUÇ-104,105,154,155 VE FAİZ TAH. KOMİSYON TOPLAMI			0,00
	MEMZUÇ- TOA TOPLAMI			0,00
V-TOPLAM PUAN				65,98
KULLANDIRILABİLECEK KREDİ TUTARI (YTL)				
		1.077.779		

BEŞİNCİ BÖLÜM

MEVCUT FİNANSAL KRİZİN GÖLGESİNDE BASEL II KRİTERLERİNİN VE RİSK DERECELENDİRMESİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE OLASI ETKİLERİ

Tartışmasız 2007 yılından itibaren bütün dünyanın dolayısıyla Türkiye ekonomisinin en temel sorunu Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de başlayan ve subprime mortgage krizi olarak adlandırılan finansal krizdir. Kredi riski kaynaklı olarak başlayan türev piyasaların gelişmişliğine paralel olarak bütün finansal piyasaları etkisine alan bulaşma etkisi vasıtasıyla birçok ulusal ve uluslar arası finansal piyasayı etkileyen bu krizin en önemli yanı bir likidite krizi olarak tanımlanmasıdır. 2002 yılından itibaren küresel finansal likidite bolluğu dünya ekonomisinin ciddi oranlarda büyümesine yol açmış, 2007 yılında finansal kuruluşların bilançolarına yansıyan zararlarla tetiklenen güven kaybı ise bu likidite bolluğunu ve dünya ekonomisinin büyüme trendini sona getirmiştir. Finansal sektöre olan güvenin kaybedilmesi bankalar ve finansal kuruluşlar açısından daha güç ve yüksek maliyetle borçlanma anlamına gelmektedir. Bu nedendir ki krizin Türkiye gibi gelişmekte olan ve büyüme trendini sürdürebilmek yabancı sermayeye ihtiyaç duyan bir ülke açısından farklı bir anlamı mevcuttur. Konunun Türkiye açısından önem arzeden ikinci nedeni Basel II kriterlerinin ve krizde derecelendirme şirketlerinin yeterliliğinin tartışıldığı bir ortamda bankacılık sektörünün mevcut uzlaşma ile uyumunun sağlanmaya çalışılması ve bu konuda faaliyetlerin yoğunlaşmasıdır. Bu bölümde subprime mortgage krizi olarak adlandırılan küresel kriz incelenecek ve krizin etkileri dikkate alınarak Basel II kriterlerinin ve derecelendirme faaliyetinin Türkiye için muhtemel etkilerine göz atılacaktır.

5.1. Subprime Mortgage Krizi

Mevcut finansal krizin başlangıç noktası olarak Amerika Birleşik Devletlerindeki ipotekli konut kredileri ve bu piyasalarda artış gösteren riskli konut kredileri piyasası gösterilmektedir. 2001 yılında Federal Reserve Bank (FED) başkanı Alan Greenspan'ın Amerika'nın resesyona girebileceği öngörüsünden

hareketle FED faiz oranlarını düşürmeye başlamış 3 ocak 2001 tarihinde %6 seviyesinde olan FED'in gösterge faiz oranları 25 Haziran 2003 tarihinde %1 seviyesine gerilemiştir.¹⁶⁰ Resesyon beklentisini teyit eden Amerikan yönetimi FED' in genişleyici para politikasını desteklemek için konut piyasasının gelişmesine yönelik adımlar atmıştır. FED'in gösterge faiz oranlarında yaptığı indirimlere paralel olarak genişleyen ipotekli konut kredileri piyasası, bu kredilere dayalı olarak çıkartılan menkul kıymetlerin sayısındaki ve hacmindeki artış, konut kredisi kullananların faizdeki düşüş beklentisine paralel olarak değişken faizli kredilere yönelmesi, konut kredisi piyasasındaki fiyat artışları 2004 yılındaki FED' in politika değişikliği ve faiz oranlarını arttırmaya başlaması ile birlikte ters bir sürece girmiş ve kreditorler ölçsüz bir kredi riski ile karşı karşıya kalmışlardır. 2006 yılından itibaren Amerika Birleşik Devletlerinde konut piyasasında görülmeye başlayan olumsuz gelişmeler, kredi ödemelerinde meydana gelen sıkıntılar, kredilerin geri çağrılmaya başlanması, kredi borçlarının ödenmesi için konutların satılmaya başlanması bir taraftan borçluların elindeki varlığın değerini düşürürken diğer taraftan bankaların kredi riskini arttırmıştır. Bankalar müşterilerinin kredilerini ödeyebilme yeteneklerindeki azalıştan etkilenirken aynı zamanda garanti kapsamında ipotek altına aldıkları konutların fiyatlarındaki düşüşten de etkilenmeye başlamışlardır. Bu durum bankaların aktiflerinin ve sermaye yeterliliklerinin azalmasına neden olmuştur.

Konut piyasasının finansal piyasalar üzerindeki olumsuz etkilerinden birisi ise menkulleştirme ve türev ürünler aracılığı görülmektedir. İpotekli konut kredilerine dayalı olarak çıkartılan menkul kıymetlerin sayısındaki ve hacmindeki artış bu kredilerin değersiz hale gelmeye başlaması ile birlikte finansal piyasaları etkilemeye başlamıştır. Krizin ilk etkisi finansal kuruluşların aktiflerinde görülmeye başlanmış ve özellikle yatırım bankalarının sermaye yeterliliklerinde önemli aşınmalar meydana gelmiştir. Bu bölümde kısaca subprime mortgage piyasasının ve subprime mortgage kredilerine dayalı olarak çıkarılan menkul kıymetlerin

¹⁶⁰ Historical Changes of the Target Federal Funds and Discount Rates, <http://www.newyorkfed.org/markets/statistics/dlyrates/fedrate.html>, Erişim Tarihi: 15.05.2009

oluşumuna yer verilecek daha sonra ise krizden itibaren dünya finansal piyasalarında yaşanan gelişmelere kısaca değinilecektir.

5.1.1. Subprime Mortgage Kredileri

İpoteğe dayalı konut finansman sistemi mortgage, krediye konu olan veya mevcut konutun borç bitene kadar rehin verilmesi, yani kredi karşılığı ipotek edilerek kredi kullandırılması ve kullandırılan kredilerin menkul kıymetleştirilerek ikincil piyasalarda alım-satımının yapıldığı bir sistemdir.¹⁶¹

Sistem genel olarak konut sahibi olmak isteyenlere finans kuruluşlarınca, konut üzerinden tesis edilecek ipotek karşılığında 15 ile 30 yıl gibi uzun vadeli konut kredilerinin kullanılması temeline dayanmaktadır. Sistemin bir başka tanımı da, ipotekli konut finansman sistemi, kredi, finansal kiralama ve benzeri finansal işlemler yoluyla konut alımı, konutların yenilenmesi ve güçlendirilmesi için ipotek teminatlı kaynak kullandırılması anlamına gelmektedir. Banka, müşteri adına müşterinin talep ettiği bir gayrimenkulu peşin olarak satın alarak mülkiyeti müşteriye devredilirken devredilen mülk banka tarafından ipotek edilmektedir. Müşteri bankaya borcunu belli bir ödeme planına göre, önceden belirlenmiş bir vade sonuna dek aylık ödemelerle kapatmaktadır.¹⁶²

Mortgage kredileri sabit faizli, değişken faizli ve belirli bir süre sabit ertesinde değişken olmak üzere farklı şekillerde kullandırılmaktadır. Finansal kuruluşlar gayrimenkuller üzerinde tesis ettikleri ipoteğe bağlı olarak ikincil piyasalarda borçlanabilmektedirler. Bu ipoteklere bağlı olarak çıkartılan menkul kıymetlerin değerleri kredi borçlarının ödenmesine ve konut fiyatlarındaki değişikliklere endekslidir. Mortgage kredileri, finansmanı sağlayan finansal kuruluşun risk iştahına bağlı olarak değişik kredi değerliliğine sahip müşterilere

¹⁶¹ Konut Finansman Sistemi, <http://www.ddm.com.tr/Pages/tr-tr/Fullhtml.aspx?PageId=8>, Erişim Tarihi: 05.06.2009

¹⁶² Kobi Finans, Mortgage Nedir?, http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020206/9979, Erişim Tarihi: 05.06.2009

verilmektedir. Subprime ya da riskli mortgage kredileri kavramı işte bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Eşik-altı ya da subprime mortgage kredileri, bireysel kredibilite değerlendirme kuruluşlarının kriterleri çerçevesinde “prime rate” borçlanma skalasının (ölçek) altında kalan tüketicilere, en ucuz borçlanma oranı olan prime-rate’e göre daha yüksek faiz oranlarından (subprime rates) verilen kredilerdir.¹⁶³

“Subprime” herhangi bir derecelendirme kuruluşu ya da düzenleyici otorite tarafından verilmiş resmi bir derecelendirme terimi değildir. Temelde bu terim zayıf kredi geçmişi nedeniyle ortalama bir kredi borçlusundan daha riskli olan borçluları ifade etmek için kullanılır. Bu borçlular genellikle düşük derecelendirme notlarına sahip, geçmiş 24 aylık periyotta bazı kredi borçlarını ödeyememiş ya da geçen birkaç yıl içerisinde iflas başvurusunda bulunmuş riskli borçluları ifade etmektedir.¹⁶⁴

Temel soru finansal kuruluşların bu kadar riskli ve sicili bozuk borçlulara kredi verme konusunda neden bu kadar istekli olduklarıdır. Bu motivasyonun temelinde emlak piyasalarındaki fiyat artışları ve mortgage kredilerinin menkulleştirilmesi için gerekli yasal altyapının Amerika Birleşik Devletlerinde sağlanmış olmasıdır. Yasal altyapı ile birlikte mortgage sistemini destekleyen kamu destekli kuruluşların varlığı bu subprime mortgage sistemini cazip kılmaktadır. Mortgage sistemi, dolayısıyla subprime mortgage sistemi kısaca şu şekilde işlemektedir: Borçlu satın alacağı evin finansmanı için aracı bir kuruluşa başvurmakta aracı kuruluş borçluyu bir kredi kuruluşuna yönlendirmektedir. Kredi kuruluşu evi satın alarak tesis edilen ipotekli konut kredisine dayalı olarak evin mülkiyetini borçluya devretmektedir. Kredi kuruluşu birincil piyasada verdiği bu krediden kaynaklanan alacaklarını ipoteğe dayalı menkul kıymet kuruluşlarına,

¹⁶³ Abdulkadir Gülşen, Eşik-Altı (Subprime) Mortgage Kredileri, http://www.alomaliye.com/2008/abdulkadir_gulsen_subprime.htm, Erişim Tarihi: 07.06.2009

¹⁶⁴ Gary Gorton, The Subprime Panic, Yale ICF Working Paper No: 08-25, Yale International Center For Finance, 2008, s: 2

ipoteğe dayalı menkul kıymet kuruluşları ise bu alacakları menkulleştirerek ikincil piyasada satmakta ve bu şekilde konut piyasasını fonlamaktadırlar.

Subprime mortgage kredilerinin Amerika'da ortaya çıkış amacı finansal kurumların yüksek faiz oranları ile kredi değerliliği düşük borçlulara emlak piyasasında yaşanan fiyat artışlarından ve menkulleştirmeden faydalanarak konut piyasasının finansmanının sağlanmasına yöneliktir. Bir taraftan yetersiz ödeme gücüne sahip hane halklarının ev sahibi olması sağlanırken diğer taraftan ülkedeki konut piyasasını ve dolayısıyla ekonominin canlanması düşünülmektedir.

Subprime mortgage kredilerini diğer mortgage kredilerinden ayıran bazı özellikler şunlardır:¹⁶⁵

- Genellikle düşük taksitli sabit faiz oranı ile başlayıp değişken faizle devam eden hibrit bir yapıya sahiptir. Tanımlamalarda genellikle 30 yıl vadeli bir mortgage kredisi için 2/28, 3/27 gibi tanımlamalar verilmektedir. 2/28 faiz yapısı 2 yıl sabit faizli ödeme süresinden sonra 28 yıl değişken faizli ödeme takvimi ya da 3/27 faiz yapısı 3 yıl sabit faizli ödemelerden sonra 27 yıl değişken faizli ödemelere işaret etmektedir.
- Genellikle mortgage sözleşmelerinde bir erken ödeme ceza maddesi bulunmaktadır. Konut piyasalarında aracılık faaliyeti gösteren Fannie Mae şirketinin tahminlerine göre subprime mortgage kredilerinin %80'ini bu maddeyi ihtiva ederken bu oran prime mortgage kredi sözleşmelerinde %3' tür.

Finansal kuruluşlar verdikleri bu riskli kredilerin finansmanı konusunda iki kaynaktan beslenmektedirler. Kaynaklardan birincisi borçlu kreditor ilişkisi içerisinde borçlu tarafından yapılan düzenli ödemelerdir. Bu ödemeler kredinin faiz türüne ve vadesine göre değişmektedir. İkinci kaynak ise verilen mortgage kredilerinin finansal kuruluşların menkulleştirme faaliyetlerinde portföy bileşeni olarak kullanılmasıdır.

¹⁶⁵ Gorton, s: 4,5

Bu işlemleri yaparlarken finansal kuruluşlar birçok riskle karşı karşıya gelmektedirler. Bu riskler; kredi riski, faiz oranı riski, erken ödeme riski vb.dir. Finansal kuruluşlar bu risklerden kaynaklanan olası kayıplarını telafi etmek için gelişmiş finansal yöntemlerden ve finansal ürünlerden faydalanmaktadır. Bunların arasında en önemlisi menkulleştirme dir.

Menkulleştirme; gelecekte bir nakit girişi doğuracak alacakla, bireysel krediler ve benzeri borçlanma araçlarının bir araya getirilerek havuz oluşturulması bu havuzlara dayalı olarak menkul kıymetler türetilmesi ve kredibilitelerini zenginleştirilerek, üçüncü taraf yatırımcılara satılması işlemidir.¹⁶⁶

Menkulleştirilerek sermaye piyasalarına sunulan mortgage kredisi kaynaklı borçlanma araçları genellikle mortgage' e dayalı menkul kıymetler (MBS) olarak adlandırılmaktadır. Özellikle subprime mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler yüksek getirili hedge fonların içerisinde bulunmaktadır. Bu kanal aracılığı ile finansal sistemden kaynaklanan riskler sermaye piyasalarına da transfer edilmektedir.

2006 yılı verilerine göre ABD' de verilen 2.980 milyar dolarlık mortgage kredilerinin %20,1'ini yüksek riskli mortgage kredileri teşkil etmekte olup bu kredilerden kaynaklanan alacakların %80,5(483 milyar dolar)' i ise menkulleştirilmiştir. Bu oranlar 2001 yılında sırasıyla %8.6 (190 milyar dolar) ve %50,4 (95 milyar dolar)' dir.¹⁶⁷

Konut fiyatlarındaki artış ve faiz oranlarının düşüklüğü sistemin sürdürülebilirliğini sağlamıştır. 2004 yılından itibaren FED'in genişleyici para politikasından sıkı para politikasına geçişi ve faiz oranlarını arttırmaya başlaması ile birlikte sistemde sorunlar belirmeye başlamıştır. Bundan sonraki kısımda 2007 yılında başlayan panik dalgasına ve sonuçlarına yer verilecektir.

¹⁶⁶ Ali Ceylan, Finansal Teknikler, 5. Bası, Ekin Kitabevi yayınları, 2003, s: 441

¹⁶⁷ Gorton, s:6

5.1.2. Subprime Mortgage Krizi

Çoğu analiste göre subprime mortgage krizi'nin kökleri 1990'lı yıllarda başlayan ve 2000 yılının nisanında patlayan "Teknoloji Balonu"¹⁶⁸na dayandırılmaktadır. Borsa endekslerinin değer kaybetmeye başlaması ile birlikte 2001 yılında ABD ekonomisi resesyona girmiştir. Ekonominin göreceği zararı sınırlamak için FED faiz silahını devreye sokmuş ve faiz indirimlerine başlamıştır.¹⁶⁹

Bazı ekonomistlere göre menkul kıymet borsasındaki teknoloji endeksli spekülasyon aracını kaybeden yatırımcılar son silah olarak konut endeksli spekülasyon aracına sarılmışlardır. Bazı yazarlar ise ABD' nin büyüebilmek için belirli sektörlerde balonlar yarattığı bunun 90' lı yıllarda teknoloji sektöründe 2000' li yıllarda ise konut sektöründe yaşandığını öne sürmektedirler. Erdönmez ise bu döngüyü şu şekilde açıklamıştır. "*...ABD ekonomisi 1990'lı yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki atılımın yarattığı "yeni teknoloji balonu" (dot.com balonu) ile hızlı büyüme ivmesini yakaladı. "Yeni teknoloji" şirketlerinin hisselerini içeren Nasdaq endeksi 2000 yılının başlarında 5000 puanı geçtiğinde artık sınırsız büyüme çağına girildiğini iddia edenler oldu ama aynı yıl içinde dot.com balonu patladı ve büyüme durdu, ABD ekonomisi resesyona girdi. Şimdi hâlâ 2500 puan dolaylarında sürünüyor Nasdaq endeksi. Ancak bu resesyon kısa sürdü çünkü ABD ekonomisini yönetenler yeni bir balon oluşturmayı başardı. Faizler hızla aşağı çekilerek müthiş bir likidite bolluğu yaratıldı, kredi riski hesaba katılmadan herkese bol keseden konut kredisi açıldı ve muazzam bir konut balonu oluşturuldu. Bu furyada konut fiyatları tırmandığı için konut sahibi herkes konutunun değer artışı oranında borçlanarak tüketimini artırma olanağını buldu. Yüzde 70 oranında özel tüketime bağlı olan ABD ekonomisi de hızlı büyümeye devam etti. Tüketime dayanan ABD*

¹⁶⁸ Teknoloji Balonu ya da Tech Bubble, Teknoloji ağırlıklı NASDAQ endeksinin 13 Nisan 2000 tarihinde yaptığı zirveden sonra düşme trendine girmesidir. 13 nisan 2000 tarihinde NASDAQ teknoloji endeksi 1 yıl öncesine göre %100 değer kazanmıştı ve çoğu analist bunun spekülatif alım satımlardan kaynaklandığını öne sürmekteydi.

¹⁶⁹ New York Times(NYT), The Credit Crisis, http://topics.nytimes.com/topics/reference/timestopics/subjects/c/credit_crisis/, Erişim Tarihi: 15.04.2009

ekonomisi balon yaratmadan büyüyemiyor çünkü ABD'de gelir dağılımındaki eşitsizlik korkunç boyutlara tırmanmış durumda.”¹⁷⁰

Birçok analist finansal krizin suçlusu olarak birbiri ile ilişkili en az üç neden öne sürmektedirler. Bunlar¹⁷¹:

1. ABD konut fiyatlarındaki hızlı büyüme ve bunu takip eden ani çöküş,
2. Mortgage garanti standartlarında genel bir düşüş ve buna bağlı olarak ev satın alımlarının büyük bir kısmının subprime kredilerle finanse edilmesi,
3. Mortgage piyasasında faaliyet gösteren şirketlerle, mortgage'e dayalı menkul kıymetlere ve türev finansal ürünlere yatırım yapan şirketlerin yaygın ve yanlış risk yönetim teknikleridir.

Bazı yazarlar ise krizin nedenlerini; kriz olmayacağına ilişkin piyasalarda mevcut güven, gevşek para politikaları, küresel cari hesap dengesizlikleri, refah ve gelir uyumsuzluğu, finans ve reel ekonomi arasındaki dengesizlikler olarak belirtmişlerdir.¹⁷²

Erdönmez' e göre ise konut sahiplerinin ipotekli konut kredilerini ödeyememeleri, zayıf risk yönetim uygulamaları, derecelendirme kuruluşlarının ipotekli konut finansmanına ilişkin menkul kıymetler hakkında yanlış derecelendirme yapmaları, yüksek kişisel ve kurumsal borç seviyeleri, para politikası uygulamaları, uluslararası ticarete yaşanan dengesizlikler ve düzenlemelerdeki sorunlardan kaynaklanan eksiklikler uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmelerin en önemli nedenlerini oluşturmaktadır.¹⁷³

¹⁷⁰ Ulagay, Osman. Türkiye Milli Gelirde 20. Fert Başına Gelirde 68. Sırada, <http://www.milliyet.com.tr/2007/12/23/yazar/ulagay.html>, Erişim Tarihi: 15.11.2008

¹⁷¹ Federal Reserve Bank of St. Lois, What Cused the Financial Crisis, <http://timeline.stlouisfed.org/>, Erişim tarihi: 09.06.2009

¹⁷² Lim, Michael Mah-Hui. Old Wine in New Bottles, The Journal of Applied Research in Accounting and Finance, Volume 3, Issue 1, 2008

¹⁷³ Erdönmez, Pelin Ataman, Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi, Bankacılar Dergisi Sayı 68, 2009, s: 85

Kriz her ne kadar ABD kaynaklı ve ABD' ye özgü içsel faktörlerden kaynaklansa da krizin bu kadar genişlemesinin nedeni yukarıdaki belirtilen küresel faktörlerdir. 2007 Temmuzunda ABD finansal piyasalarında başlayan finansal kriz 2008 Eylülünde küresel bir kredi ve likidite krizine dönüşmüştür. ABD konut piyasasında yaşanan sorunlar küresel faktörlerle birleşerek küresel bir krizi tetiklemiştir.

2007 yılının başlarında ABD' de konut fiyatlarının zirve yapması ve hemen ertesinde fiyatların düşüşe geçmesi konut ve mortgage sektöründe tam bir çöküşe yol açmıştır. Bu çöküşten önce sistemin işleyişine göz atarsak şu gelişmeleri görebiliriz.

FED' in genişletici para politikasını uygulamaya başladığı 2001 yılından itibaren mortgage kredisi kullananlar konut fiyatlarındaki artış ve faiz oranlarındaki düşüşten kaynaklanan göreceli bir avantaj sağlamış ve konut kredisi taksitlerini aldıkları krediden finanse edebilmişlerdir. Kredi genişlemesi kaynaklı olarak ABD' de konut fiyatları 2000-2006 yılları arasında yaklaşık %40 artış göstermiştir.¹⁷⁴ Özellikle 2002 ve 2006 yılları arasındaki fiyat değişiklikleri çarpıcıdır. Bu dönemde konut fiyatları ortalama %54.4 artmıştır.¹⁷⁵ Kredi kullananlar konut fiyatlarındaki artışı kredilerinin finansmanı için kullanmışlardır. Örneğin, 2002 yılında 100.000 USD değerle alınan ve bu değer üzerinden ipotek tesis edilen bir konutun fiyatının 2006 yılında 154.400 USD olması durumunda borçlunun belirli bir ceza ödeyerek bu ipotegi kaldırması ve piyasada bu gayrimenkülü 154.400 USD üzerinden satması mümkündür. Faiz oranlarındaki düşüş ise borçlunun sabit faizli ödeme döneminden sonra daha düşük maliyetle borcunu karşılmasına yol açmıştır.

Kredi kullananlar sistemden yukarıda anlatıldığı şekilde faydalanırken kredi verenler ise erken ödemeler nedeniyle yüksek bir alacak devir hızı ile çalışmanın, krediler genellikle 3-5 yıl arasında ödenmekteydi, kredi alacaklarını ipotekli menkul kıymet kuruluşlarına satarak gelir elde etmenin avantajından faydalanmışlardır. İpotekli menkul kıymet kuruluşları ise bu alacakları menkulleştirerek ulusal ve

¹⁷⁴ Mah-Hui Lim, s:6

¹⁷⁵ Gorton, s:20

uluslar arası sermaye piyasalarından borçlanmışlardır. Genellikle serseri(hedge) fonların portföyünde olan bu kredi alacakları yatırımcılara ise yüksek getiri sağlamıştır. Kısacası, ABD’de konut kredisi kullanan bir subprime borçlunun kredi riski değişik kanalları kullanarak farklı bir ülkedeki yatırımcı ile buluşabilmiştir.

2004 yılında FED’in faiz oranlarını arttırmaya başlaması ile birlikte sistemde sorunlar başlamış ve bunun ilk emareleri 2006 yılında görülmüştür. 2006 yılında kredi temerrütleri ve sorunlu kredilerin sayıları artmaya başlarken kredi verme hızı değişmemiştir. Banka ve diğer finansal kuruluşlar mortgage’e dayalı menkul kıymetlerden yeni türev ürünler çıkartarak kendi düşüncelerine göre riskten korunmaya çalışmışlardır.¹⁷⁶ 2006 yılının Temmuz ayında ABD ulusal konut fiyatı endeksi (206,52) zirve yapmış ve azalma trendine girmiştir¹⁷⁷. 2008 yılı temmuz ayı verilerine göre konut fiyatları yıllık %16,23, zirve noktasına göre ise %19,5 azalmıştır. Faiz oranlarındaki artış ve konut fiyatlarındaki düşüşün bileşik etkisi mortgage kredilerinin cazibesini kaybettirmiş, özellikle subprime borçlular ödemedi kaçınmaya başlamışlardır. 2004 yılında artmaya başlayan faiz oranlarının temerrüt etkisi ise 2007 yılı başında kendisini göstermeye başlamıştır. İki ya da üç yıllık sabit faizli ödeme sürecinin sonucunda borçlular artan değişken faizlerle karşılaşmışlardır. Özellikle 2004 yılı ertesinde kredi alan borçluların genel yaklaşımı daha yüksek borcun altına girmektense evlerini elden çıkartmak olmuştur. Kredi taksitleri ödenmemeye başlamış finansal kuruluşlar sorunlu kredilerini çözmek için borç karşılığında ipotekli konutları geri almaya başlamışlardır. Borçların kapatılması ya da ipoteklerin paraya çevrilmesi için piyasaya aşırı derecede konut arz edilmiş bu durumda fiyat düşüşlerini tetiklemiştir. Sonuçta finansal sektörün varlıkları erirken konut arzı fazlasından dolayı inşaat sektörü de etkilenmiştir.

Krizin bir diğer etkisi ise hane halklarının gelirleri ile ilgilidir. Amerika’da hane halklarının kredi piyasalarından ve finansal olmayan kuruluşlardan

¹⁷⁶ New York Times, Credit Crisis

¹⁷⁷ S&P/Case-Shiller Home Price Indices,
http://www2.standardandpoors.com/spf/pdf/index/CSHomePrice_History_052619.xls, Erişim Tarihi: 15.05.2009

borçlanmalarının GSYİH'e oranı 1994-2007 yılları arasında %118'den %173'e yükselmiştir. Hane halklarının kredi borçları 2000 yılından itibaren adeta sıçrama yapmış ve 2000-2007 yılları arasında harcanabilir kişisel gelirin %98'inden %136'sına yükselmiştir. Aynı dönemde bu oran İngiltere'de %120'den %180'e, Euro bölgesinde ise %71'den %91'e çıkmıştır. İngiltere'de ev fiyatlarının benzeri görülmemiş derecede artması ise bir çok gelişmekte olan ülkede benzer patlamaların olmasına yol açmıştır.¹⁷⁸

Krizle birlikte bu süreç tersine dönmüş; hisse senedi fiyatlarındaki ve emlak fiyatlarındaki düşüşler hane halklarının net servetinin erimesine yol açmıştır. Örneğin Amerika'da 2008 yılında hane halkı net serveti %15 düşmüştür.¹⁷⁹

Bu düşüş bireylerin harcamalarını da etkilemiştir. Harcamaların azalma eğilimine girmesi özellikle reel sektörü ve gelişmekte olan ülkeleri etkilemiştir. Bu etkiler yoğunlukla konut ve otomotiv sektörlerinde görülmüştür.

Konut fiyatlarındaki düşüş mortgage' e dayalı menkul kıymetlerin kayıp olasılıklarını arttırmış ve dolayısıyla fiyatlarını düşürmüştür. Finansal kuruluşların zarar olarak kabul ettikleri tutarlar artmış, sermayeleri düşmüş, finansal kuruluşlar tedbir olarak kredi standartlarını sıkılaştırmışlardır.

Krizin yatırımcılar açısından etkisi mali kayıplar şeklinde gerçekleşmiş bu kayıpları gören yatırımcıların finansal piyasalara olan güvenleri azalmıştır. Finansal kuruluşların bilançolarındaki kayıplardan ürken yatırımcılar kamu tahvillerine ve düşük riskli diğer menkul kıymetlere yönelmişler özellikle yatırım şirketlerine borç verme konusunda isteksiz davranmışlardır. Finansal piyasalarda güven kaybı ve yüksek kayıplar finansal aracılar açısından bir daralma etkisi meydana getirmiş finansal aracılar kredi kanallarının ikisinin de tıkanması nedeniyle aracılık faaliyetlerini yapamaz duruma gelmişlerdir. Dolayısıyla konut ya da mortgage piyasasındaki kredi arzı azalmış ve finansal kriz likidite krizine dönüşmüştür.

¹⁷⁸ Erdönmez, s: 86

¹⁷⁹ Erdönmez, s:

Krizin bankalar açısından etkisi iki taraflı olmuştur. Bir taraftan alım satım portföylerinde bulundukları riskli varlıklar için kayıp yazmaya başlarken diğer taraftan piyasada kaynaklanan güven kaybı nedeniyle borçlanabilme yetenekleri azalmıştır. Bankalar kredi standartlarını sıkılaştırmış ve bu durum güven kaybeden finansal aracılardan krediye ulaşabilme yeteneğini ve kredi maliyetini arttırmıştır. Konut kredisi sektöründe 2007 yılında ortaya çıkan gelişmeler kredi derecelendirme şirketlerini de faaliyete geçirmiş ve ilk başta mortgage'e dayalı finansal varlıkların ertesinde ise banka ve diğer finansal kuruluşların derecelendirme notları aşağı yönlü olarak revize edilmiştir. 2007 yılında finansal kayıplarda yaşanan artışlar 2008 yılında yoğunlaşmış ve aynı yıl içerisinde Lehman Brothers'ın iflası ve Amerikan International Group (AIG)'nin iflas söylentileri ile kriz bir kaynama noktasına ulaşmış yatırımcılar menkul kıymet borsalarında panik satışlara yönelmiştir.

Yaşanan finansal kriz finansal piyasalarda faaliyet gösteren bütün aktörleri değişik oranlarda etkilemiştir. Krizden en fazla etkilenen kuruluşlar ise bankalar, sigorta şirketleri, mortgage kuruluşları ve borsalardır. Borsaların krizden etkilenmesi bu borsalara hisse senetleri kote edilmiş şirketleri ve dolayısıyla reel sektörü de etkilemiştir. Dünyada başlayan likidite sıkışıklığı bir kanaldan da emtia fiyatlarını etkilemiş emtia fiyatlarındaki düşüş reel ekonomiyi olumsuz olarak etkilemiştir. 2008 yılından itibaren sayısız ülke resesyona girdiğini açıklamış ve kredi kanallarının etkin çalışması için finansal kuruluşlara destek paketleri açıklamışlardır. Para ve maliye politikalarında değişikliğe gidilmiş ABD ve Avrupa'da mortgage piyasasında faaliyet gösteren finansal veya diğer birçok kuruluşun ya iflasına ya da kamulaştırılmasına tanıklık edilmiştir. Gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik küçülme bu ülkelerin tüketimlerinden beslenen bir çok gelişmekte olan ülkeyi de etkilemiştir. Ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin bir kısmı bankacılık sektörlerinde yoğun bir kriz yaşamaları da reel ekonomilerinde küresel ticaret hacmindeki düşüşe paralel olarak kayıplar yaşamışlardır.

2007 yılının başında HSBC şirketinin ABD' deki konut piyasalarındaki kayıplarına yönelik olarak kredi karşılıklarının arttıracağına yönelik açıklamasıyla

başlayan kriz; iflaslar, destek paketleri, kamulaştırmalar ve şirket bilançolarına yansıyan yüksek zararlarla devam etmiştir. Krizin tarihsel gelişimine kronolojik sırayla bakarsak aşağıdaki gelişmeleri görebiliriz.

ABD Son Krizin Kronolojisi¹⁸⁰

17 Temmuz 2007	Mortgage şirketi Bear Stearns'in subprime yatırımları yapan hedge fonu yıkıldı.
17 Ağustos 2007	FED faiz oranlarını 50 baz puan indirdi.
18 Eylül 2007	FED, Fonlarının oranını 50 baz puan indirdi.
11 Aralık 2007	FED faiz oranlarını 25 baz puan düşürerek piyasaları hayal kırıklığına uğrattı.
22 Ocak 2008	FED 75 baz puanlık acil faiz indirimi yaptı.
29 Ocak 2008	ABD'de Temsilciler Meclisi, Başkan Bush'un resesyon iddialarıyla çalkalanan 146 milyar dolarlık paketini kabul etti.
31 Ocak 2008	FED 50 baz puanlık daha indirim yaptı.
07 Mart 2008	FED 200 milyar dolarlık tahvil verdi.
14 Mart 2008	FED, mortgage şirketi Bear Stearns'in JP Morgan'a satışı için acil kredi açtı.
17 Mart 2008	Bear Stearns'in hisseleri 2 dolardan JP Morgan'a satıldı.
11 Temmuz 2008	ABD'nin TSMF'si Indymac'e el koydu. Mevduat sahipleri kapılarında kuyruk oluşturdu.
14 Temmuz 2008	Hazine Bakanı Paulson, Amerika'da ödenmemiş mortgage kredilerinin yarısını elinde bulunduran Fannie Mae ve Freddie Mac için bir kurtarma planı hazırladı.
7 Eylül 2008	Hükümet her iki kuruma da 100 milyar dolar enjekte etmeyi göze alarak Freddie Mac ve Fannie Mae'ye el kondu.

¹⁸⁰ Ahmet Naci Arıkan, Amerika Birleşik Devletlerinde Mali Kriz ve Petrol Fiyatlarındaki Değişimler Nedenleri ve Sonuçları, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No:2008/383, s:38

- 14 Eylül 2008 158 yıllık yatırım bankası Lehman Brothers, FED'den yardım alamayınca ve alıcı da bulunamayınca iflas başvurusunda bulundu.
- 14 Eylül 2008 Bank Of America, Merrill Lynch'i 50 milyar dolara satın aldı.
- 17 Eylül 2008 FED, ABD'nin en büyük sigorta şirketi AIG için iki yıllığına 85 milyar dolarlık acil kredi açtı.
- 17 Eylül 2008 Reserve Primary Fund hisselerinin 1 dolar altına inmesiyle piyasalar yatırımcıların güvenini kazanmak için yarışa girdi.
- 17 Eylül 2008 Morgan Stanley hisselerin yüzde 33 değer yitirmesiyle sermaye pozisyonu konusunda korkular artı. Lehman'ın etkisiyle tüm dünya borsalarında düşüş sürdü.
- 18 Eylül 2008 Hazine Bakanı Paulson, FED Başkanı Bernanke ve SEC Başkanı Cox önderliğinde sorunun köküne inen bir kurtarma planının hazırlandığı açıklandı.
- 18 Eylül 2008 Açıklama tüm dünya borsalarında olumlu etki oluşturdu.
- 22 Eylül 2008 ABD Merkez Bankası (FED) yeni kurtarma operasyonu kapsamında ABD'nin en büyük iki yatırım bankası Goldman Sachs ve Morgan Stanley'yi desteklemek için her iki bankanın da statüsünü değiştirdi.
- 22 Eylül 2008 ABD'de Bush yönetimi, zor durumdaki şirketleri iflastan kurtarmak için Kongre'ye 700 milyar dolar önerdi.
- 25 Eylül 2008 ABD Kongresinde Demokratlarla Cumhuriyetçilerin, 700 milyar dolarlık ekonomiyi kurtarma planının temel ilkelerinde anlaştıkları açıklandı.
- 29 Eylül 2008 ABD'de Kongre'nin alt kanadı Temsilciler Meclisi, 700 milyar dolarlık finans sektörünü kurtarma paketini az farkla da olsa reddetti.
- 03 Ekim 2008 ABD Kongresi'nde Senato tarafından finans sektörünü kurtarmak için hazırlanan kurtarma planı 150 milyar dolar daha eklenerek 850 milyar dolara çıkarıldı ve yapılan oylamayla 435 sandalyeli Temsilciler Meclisi'nden geçti.

Sonuç olarak 2007 Ağustosunda ABD’ de başlayan finansal kriz çeşitli kanalları kullanarak küresel ekonomiyi etkilemiştir. Krizden etkilenen finansal sektörlerin tıkadığı kredi kanalları reel ekonominin de kan kaybetmesine neden olmuş krizin etkileri 2008 yılından itibaren büyüme verileri üzerinden küresel ekonomide kendini göstermiştir. Dünya ekonomisinin büyümesi, 2007 yılındaki % 5,2’lik seviyesinden, küresel krizin etkisiyle 2008 yılında %3,2’ye düşmüştür. IMF ve Avrupa Komisyonu küresel ekonomiye ilişkin büyüme öngörülerini %1,2 olarak aşağı yönlü revize etmişlerdir. 2009 yılı için IMF küresel küçülmenin %1,3, Avrupa Komisyonu ise yaklaşık olarak %1,5 olacağını tahmin etmektedir.¹⁸¹

Kriz yatırımcılar ve finansal araçlar arasındaki bir güven krizi olarak görülmektedir. Bu koşullarda hükümetler, finansal sektörün reel sektöre, yatırımcıların ise finansal sektöre olan güvenini yeniden tesis etmeye çalışmaktadırlar. Yaşanan küresel kriz finansal sektördeki denetim ve düzenlemenin, dolayısıyla Basel II kriterlerinin ve derecelendirme faaliyetinin önemini ortaya koymuştur. Bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının finansal krize geç tepki vermeleri ve Basel II kriterlerinin ABD’ de tam olarak uygulanmıyor olması krizin neden ABD’ de başladığını göstermesi açısından dikkat çekici faktörlerdir. Bazı yazarlar ABD’ deki bankacılık sisteminin Basel II uzlaşısına uyumda Avrupa ülkelerinin 12-18 ay gerisinden geldiğini iddia etmektedirler.¹⁸²

Ekonomik büyümede yavaşlama(2009 ve 2010 yılları için daralma), güven bunalımı, finansal küçülme, ek sermaye ihtiyacı, likidite sıkışıklığı, kredi ve sermaye maliyetinin artması ve enflasyon riski finansal krizin sonuçları arasında sayılabilir.¹⁸³

Krizin ülkemize aktarımın ise dört farklı kanaldan olması beklenmektedir. Bunlar, kredi kanalı, portföy yatırım kanalı, dış ticaret kanalı ve artan risk algılaması

¹⁸¹ TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2009 Sayı 8, www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2009

¹⁸² Alexander Campbell, Basel II Costs Rising Says Survey, <http://www.risk.net/public/showPage.html?page=290085> Erişim Tarihi: 15.05.2009

¹⁸³ Erkan Kumcu, Küresel Krizin Gölgesinde Türkiye Ekonomisi, www.econfin.boun.edu.tr/yeni/kureselkrizingolgesinde.ppt , Erişim Tarihi: 15.04.2009

ile azalan tüketici güveninin tüketici ve yatırımcı kararlarını olumsuz yönde etkilemesidir.¹⁸⁴

5.2. Basel II Kriterlerinin Ve Derecelendirme Faaliyetinin Ülkemiz Ekonomisine Olası Etkileri Ve Maliyetleri

Basel II kriterleri ile birlikte derecelendirme faaliyeti bankaların kredi verme sürecinin değişmez bir parçası olmuştur. Bu yüzden Basel II kriterlerinin ve derecelendirme faaliyetinin etkileri bu bölümde beraber değerlendirilecektir. Basel II kriterlerinin ve derecelendirme faaliyetinin ülkemiz ekonomisi açısından etkilerini firmalara olan etkileri ve finansal sektöre dolayısıyla ulusal ekonomiye etkileri olmak üzere ikiye ayırabilmemiz mümkündür. Bu bölümde uzlaşımın firmalar, finansal sistem ve ekonomi üzerindeki olası etkilerine değinilecektir.

5.2.1. Firmalar Üzerindeki Olası Etkileri ve Maliyeti

Basel II ile birlikte ilk uzlaşımın teminata dayalı kredi değerlendirme sürecinin yerini riske dayalı kredi değerlendirmesi alması beklenmektedir. Bankalar iyi kötü müşteri analizini terk ederek müşterilerinin riskinin analizine yöneleceklerdir. Bankaların sermaye maliyetleri müşterilerine verdikleri kredilerin kalitesine göre değişecektir. Bankaların fazladan bulundurduğu sermaye banka için bir öz kaynak maliyeti olduğu için bu maliyet müşterilere verilen kredilerin fiyatına yansıtacaktır.

Basel II' ye geçiş sürecinde bankaların ve firmaların risk yönetimi süreçlerini değiştirmeleri beklenmektedir. Uzlaşım, dolaylı yoldan, yatırımlarını borç ile finanse eden firmaların kurumsallaşmalarını, şeffaf bir yapıya kavuşmalarını istemektedir. Uzlaşımın firmalar üzerindeki etkisi kredi kanalından geçen dolaylı bir etkidir.

¹⁸⁴ TEPAV, 2007-08 Küresel Finans Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler, Küresel Kriz Araştırma Vakfı, Politika Notu, www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/2007_08_Kuresel_Finans_Krizi_ve_Turkiye.pdf, s:4

Basel-II kriterlerinin uygulamaya başlanması ile, firmanın ve kullanılacak kredinin risk seviyesi, doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bu durumda firmalara kullanılacak kredilerin maliyetleri artacaktır. Öte yandan, ülkemizde yoğunlukla kullanılan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri Basel II’de teminat kapsamına alınmamıştır.¹⁸⁵

Ülkemizdeki genel kanı uzlaşının uygulamaya geçmesi ile birlikte özellikle küçük ölçekli firmaların ve yabancı para birimi üzerinden kredi kullanmak isteyen firmaların borçlanma maliyetlerinin artacağı yönündedir. Özellikle kredi riskinin standart yaklaşımla hesaplandığı dönemde küçük çaplı firmaların kredi maliyetine derecelendirme şirketine ödenen tutarda ilave olacaktır. Ayrıca bankaların kredi derecelendirmelerinde en fazla dikkate aldıkları konu firmaların çalışma sermayeleri olmaktadır. Ülkemizde küçük çaplı firmaların işletme sermayelerinin yetersizliği de dikkate alındığında bu firmaların kredi maliyetlerinin artması beklenmektedir. Yurt içinde yabancı para üzerinden kredi kullanmak isteyen firmaların ve yurt dışında kredi arayan firmaların karşısına ülkemizin kredi derecelendirme notunun düşük olmasından kaynaklanan bir maliyet çıkacaktır. OECD kulüp kuralının kaldırılması ve bunun ülke derecelendirme notları ile ikame edilmesi ülkemizin dolayısıyla ülkemizde faaliyet gösteren firmaların derecelendirme notlarını ve kredi maliyetlerini olumsuz etkileyecektir. Fakat küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) kredi talepleri ve bunların bankaların sermaye yeterliliğine ilişkin gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar özellikle perakende kredi kullanan KOBİ’lere tahsis edilen krediler için bulundurulmuş sermaye yükümlülüklerinin azaldığını göstermiştir. Altman ve Sabato tarafından İtalya, Avustralya ve ABD örneği üzerinde yapılan araştırmanın sonuçlarında mevcut uygulamada %8 olarak hesaplanan sermaye yükümlülüğü, standart yaklaşımın uygulanması durumunda %6’ya içsel

¹⁸⁵ Türkiye Bankalar Birliği, Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri, http://www.tbb.org.tr/turkce/yayin/Konferans_KOBİ_Kitapçigi.pdf, erişim Tarihi: 15.11.2008

derecelendirme sistemlerinin uygulanması durumunda ise perakende krediler için %4 ile %5 arasında, kurumsal krediler için ise %8'in çok az üzerindedir.¹⁸⁶

Uygulamada Basel II bankacılık düzenlemesi olmakla birlikte, reel sektörün fonlama olanakları üzerine doğrudan etki eden ve bankalarla kredi ilişkisi içerisinde olan firmaların yapılarını bir anlamda yeniden tanımlayan bir düzenlemedir. Basel II uygulamasının firmalara yansımaları şu şekilde sıralamak olanaklıdır:¹⁸⁷

- Firmaların finansal raporlama sistemini etkileyecek,
- Firmalarda kayıt dışılığı azalmasını teşvik edecek,
- Firmaların teminat yapısı değişecek,
- Firmaların kredi riskinin azaltan faktörleri farklılaştıracak,
- Firmalarda risk yönetim kültürünü yerleşmesini teşvik edecek,
- Kalitatif verilerin önemi artacak,
- Kurumsal yönetim uygulamalarının varlığı kredi riskine yansıtacak,
- Firmalar iyi derece "finansal not" alabilmeyi hedefleyecek.

Uzlaşma firmaların birçok yeni maliyetle karşılaşmasına ya da mevcut maliyetlerinin artmasına neden olabilecektir. Bu maliyetler; kredi alma sürecinde karşılaşacakları finansal maliyetler, firmanın kalitatif özelliklerini değiştirmeye yönelik yapacakları harcamalar olarak karşılımlarına çıkabilecektir. Firmalar bazı finans kaynaklarının azalacağını öngörerek mali yapılarını değiştirmek zorunda kalabileceklerdir.

Basel-II kriterlerinin uygulamaya başlanması ile birlikte firmanın ve kullanılacak kredinin risk seviyesi dolaylı yoldan firmanın kredi maliyetini etkileyecektir. Firmalar bu maliyetleri düşürmek için derecelendirme notlarını dolayısıyla firmalarının mali ve idari pozisyonunu güçlendirmeye çalışacaklardır.

¹⁸⁶ Altman, Edward I. ve Gabriele Sabato, Effects of the New Capital Accord on Bank Capital Requirements on SMEs, s: 26

¹⁸⁷ Aras, Güler. Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları, Deloitte CEO/CFO Serisi, www.deloitte.com.tr, s: 16, Erişim Tarihi: 17.03.2009

Daha iyi bir derecelendirme notu alabilmek için firmaların dikkat etmesi gereken bazı temel faaliyet ve özelliklere aşağıda yer verilmiştir¹⁸⁸:

- Yönetim, yönetim yapısı ve personel
- Amaçlar ve ürün / hizmet gelişimi
- Muhasebe, kontrol ve risk yönetimi
- Finansal yönetim
- İç süreçler, ürün / hizmet ve teknoloji
- Satış ve pazarlama faaliyetleri, pazar konumu, rekabet
- Müşteriler ve tedarikçiler
- Güvenilirlik ve açık iletişim.

Firmaların yapmaları gerekenler ise şu şekilde sıralanmıştır:¹⁸⁹

- ✓ Muhasebe kayıt sisteminin yenilenmesi ve şeffaflık,
- ✓ Kurumsallaşma,
- ✓ Diğer finansman tekniklerinin kullanılması,
- ✓ Firmanın esas faaliyet alanında çalışması,
- ✓ Faaliyetlerinden kaynaklanan riskleri başkalarına devredecek finansal araçların kullanımı,
- ✓ Risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması,
- ✓ Basel II ile öngörülen değişimlerin firmalara olan tam olarak kavranarak eylem planı oluşturulması.

Ülkemiz yazınında Basel II uzlaşısının uygulamaya başlanması ile birlikte bankaların verdikleri kredi hacmini daraltmaları ve firmaların kredi maliyetlerinin artmasına değinilmektedir. Fakat gelişmiş ülke uygulamalarında da görüldüğü gibi uzlaşımın bankaların firmalara kullandırdıkları krediler için bulundurmaları gereken sermaye yeterliliği düşmektedir. Buna rağmen bankaların kredi faizlerini arttırmaları

¹⁸⁸ Türkiye Bankalar Birliği, Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ' lere Etkileri, s:26

¹⁸⁹ Şenol Babuşcu, Basel II ve Şirketler Üzerindeki Etkileri, http://www.senolbabuscu.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=25, Erişim Tarihi: 10.06.2009

bankaların dış kaynaklardan daha pahalıya borçlanabilmesine dayandırılabilir. Bankaların kredi faizlerini arttırmaları, firmaların buna göre pozisyon almalarını ve finansal yapılarını güçlendirmelerini gerektirmektedir. Beklenti Basel II uygulamalarının ülkemizdeki mali ve finansal disiplin sağlandıktan sonra uygulamaya geçmesi yönündedir. Aksi takdirde firmaların kredi amaçlı olarak farklı kanallara yönelmesi kaçınılmaz olacaktır.

5.2.2. Basel II' nin Finansal Sisteme ve Ekonomiye Etkileri

Basel II düzenlemelerinin bankacılık ya da finans sektörüne yansımaları birçok farklı çerçeveden ele alınabilir. Bunlardan birincisi bankaların Basel II altyapısını oluşturmaları için gerekli harcamalarının toplamıdır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda bankaların mevcut bilişim altyapısına yaptıkları yatırımların faiz dışındaki giderlerine oranı ele alınmış ve uzlaşya uyum için yapılacak harcamalarında benzer olacağı varsayımı altında uzlaşya uyumun maliyeti bankaların faiz dışı giderlerinin %10' u civarında olacağı öngörülmüştür.¹⁹⁰ Benzer çalışmalarda İngiltere bankacılık sektörünün Basel II' ye uyum maliyetinin yaklaşık 2,5 milyar pound olması beklenmektedir. Avrupa'da faaliyet gösteren bankaların uyum için 50 milyon Euro'nun üzerinde harcama yapmaları beklenmektedir.¹⁹¹ Ülkemizde konu ile ilgili tam olarak bir çalışma yapılmamış olup bankaların bilişim altyapısına bağlı olarak bu rakamın değişmesi beklenmektedir.

Basel II uzlaşısının bankacılık dolayısıyla ulusal ekonomi üzerindeki ikinci olumsuz etkisinin ise yabancı para cinsinden yurtdışı borçlanmalarının maliyetinin artacak olmasıdır. Gelişmekte olan ülkelere sermaye akımı üzerinde Basel kriterlerinin etkisi üzerine yapılan bir çalışmada elde edilen veriler çarpıcıdır. Bu verilere göre Basel I uygulanırken ülkemize verilen bir borç için ayrılması gereken sermaye yükümlülüğü 0 iken standart yaklaşımın uygulanması durumunda bu oran %8' e içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımın uygulanması durumunda ise

¹⁹⁰ David Van Hoose, Assessing Banks' Costs Of Complying with Basel II, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1066766, s: Erişim Tarihi: 10.06.2009

¹⁹¹ Campbell

%22,97'ye sığarmaktadır.¹⁹² Bu duruma göre basit bir hesaplama yaparsak faiz oranlarının %10 olduğu varsayımı altında ülkemizin ya da ülkemizde yerleşik firmaların yurtdışında kredi taleplerinde bankaların %1-3 aralığında kredi faiz oranlarını arttırmaları gerekecektir. Konuyla ilgili olarak Deutsche Bundesbank tarafından yapılan bir araştırma ise bu etkinin sınırlı olacağı öne sürülmektedir.¹⁹³ Sonuç olarak bankalarımızın yurtdışından borçlanma maliyetleri değişik oranlarda da olsa artacaktır. Bu durumda bankaların döviz kuru riski yönetimi önem kazanmaktadır.

Uzlaşımın üçüncü bir olumsuz etkisi ise bankaların sermaye yeterlilikleri oranı ile ilgilidir. Uzlaşım ile birlikte OECD kulüp kuralının kaldırılması bankaların portföylerinde buldukları ve mevcut durumda sermaye yükümlülüğü gerektirmeyen kamu tahvilleri için ülkemizin derecelendirme notu dikkate alınarak %100 oranında sermaye buldurmaları gerekecektir. Bu durumda bankalar açısından fazladan maliyet anlamına gelecektir. Sermaye yükümlülükleri ile ilgili hesaplamalar bankalar açısından bazı rekabet sorunları yaratabilecektir. İçsel derecelendirme sistemine dayalı yaklaşımı uygulayacak olan bankaların bu durumda uluslar arası bankaların avantaj sağlayabilecekleri düşünülmektedir.

Türkiye'de de Basel-II'nin yerel bankacılık sektörünün sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerini görebilmek amacıyla 2003 yılında QIS-3 ve 2006 yılında QIS-TR2 çalışmaları yapılmıştır. QIS-TR2 çalışması, Eylül 2006 dönemi verileri esas alınarak, sektörün aktif toplamının yaklaşık %97'sini oluşturan 31 bankanın katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma Ekim 2006-Haziran 2007 arasındaki dönemde yapılmıştır. Çalışma sonucunda, katılımcı bankaların cari mevzuat çerçevesinde hesaplanan sermaye yeterlilik oranları %19,31 iken, CRD / BaselIII kapsamında bu oran 5,6 puanlık azalış ile %13,68 olarak gerçekleşmiştir. Bankaların çalışmaya dahil edilen pozisyonlarının oluşturduğu portföylerin kredi kalitesi dağılımlarının

¹⁹²Weder, Beatrice ve Michael Wedow, Wil Basel II Affect International Capital Flows To Emerging Markets, OECD Development Centre Technical Paper, 2002. s:27, <http://lysander.sourceoecd.org/vl=1312201/cl=12/nw=1/rpsv/cgi-bin/wppdf?file=5lgsjhvj78hg.pdf>, Erişim tarihi: 05.06.2009

¹⁹³ Liebig, Thio ve Diğerleri, How will Basel II affect bank lending to emerging markets? An analysis based on German bank level data, Deutsche Bundesbank Discussion Paper, s: 15

incelenmesinden cari uygulamaya göre kamu portföyünde olumsuz etkilerin, KOBİ kredilerinin de önemli bir bölümünü kapsayan perakende portföyü üzerinde ise olumlu etkilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Portföylerin sermaye yükümlülüğüne katkıları incelendiğinde, bankaların sermaye yeterliliklerinin düşmesine neden olan unsurların başlıcalarını kamu portföyü, kurumsal portföyü ve operasyonel riskin ilavesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Kurumsal alacaklar için de derecelendirme notlarının kullanımı esası getirilmiş, ancak çok az sayıda müşterinin derecelendirme notunun bulunması nedeniyle bu alacaklar derecesiz olarak %100 risk ağırlığına tabi tutulmuştur. Bankalar portföyü de derecelendirme notuna dayalı risk ağırlığı uygulaması nedeniyle olumsuz katkının ortaya çıktığı bir diğer portföy durumundadır. Yukarıda bahsi geçen portföylerin tersine perakende portföylerinin, daha düşük risk ağırlığı uygulaması nedeniyle, sermaye yükümlülüğünü azaltan bir katkıda buldukları tespit edilmiştir. Söz konusu uygulama ile KOBİ'lerin önemli bir bölümünün içinde sınıflandırıldığı perakende KOBİ portföyündeki müşterilerle diğer perakende müşterilerine kullanılan krediler, Basel II/CRD uygulamasında bankaların sermaye yeterliliği açısından avantajlı hale gelmektedir. Basel II/CRD'nin sermaye yeterlilikleri üzerindeki olumsuz etkileri, özellikle perakende ve ticari bankacılık ağırlıklı faaliyet gösteren bankalar için, kamu alacağı portföyü büyük bankalara göre daha sınırlı kalmıştır.¹⁹⁴

Yukarıda sayılanlar dışında genel anlamda uzlaşının bankacılık, finans ve ulusal ekonomiye etkilerinin olumlu olması beklenmektedir. En son yaşadığımız bankacılık krizinin, 2000-2001 krizi, ülke ekonomisine finansal maliyetinin gayrisafi yurt içi hasılamızın %30' u olduğu dikkate alındığında bankacılık sektörümüzü sağlam bir yapıya kavuşturabilecek bu sistemin sonuçlarının olumlu olacağı düşünülmektedir.

¹⁹⁴ Suat Albayrak, Basel II'nin Şirketlere Etkisi, www.finansbil.com.tr/products/BASEL-II-sirketlere-etkileri.doc,

Erişim tarihi: 05.06.2009, s:4

Albayrak' a göre yeni uzlaşımın, bankacılık sisteminde risklerin daha iyi yönetilmesini teşvik edecek olması sebebiyle, bankacılık sektörünün ve buna bağlı olarak ülkenin makro ekonomik istikrarına katkı yapması beklenebilir.¹⁹⁵

Aras ise bu durumu basit bir şekilde şu şekilde ifade etmiştir: Yüksek rating, düşük temerrüt, daha güçlü şirket (reel sektör), daha güçlü banka (finans kesimi).¹⁹⁶

Basel II düzenlemelerinin ve uygulanmasının özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine olumlu yansıtacağına ilişkin görüş birliği mevcuttur. Basel II Bankacılık Uzlaşısı gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemini daha istikrarlı hale getirmeyi amaçlayan bir düzenlemedir. Düzenlemenin temelinde yer alan piyasa disiplini, finansal istikrarın sağlanması ve sürdürülebilirliği açısından önemli bir unsurdur. Bu anlamda sistemin işleyişini disipline ederek bankaların aşırı risk alma eğilimlerinin engellenmesi, dolayısıyla finansal sistemin daha kontrollü işleyişinin sağlanması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda, daha sağlıklı bir bankacılık sistemi, dolayısıyla finansal sistem altyapısı ve etkin bir denetim mekanizması oluşturarak, finansal krizlerin ortaya çıkmasının engellenmesi beklenmektedir. Basel II aynı zamanda sürekli denetim sistemi üzerine yapılandırılmış bir uygulamadır. Bu durumun özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinin istikrarının sağlanması için çok önemli bir avantaj olacağı açıktır. Finansal sistemin yapısı ve işleyişi ile ilgili piyasadaki aktörlerin ve yatırımcıların doğru, tam ve zamanında bilgilendirilmesi de önem taşımaktadır. Bankaların taşıdıkları riskler, sermaye yeterlikleri, mali bünyelerinin sağlamlığı ile ilgili standart ve karşılaştırılabilir bilgilerin varlığı finansal sistemin şeffaflığını arttırarak, doğru değerlendirmelerin yapılmasını ve sağlıklı kararlar alınmasını sağlayacaktır. Bu da yine finansal ve ekonomik sistemin bütününe olumlu etki sağlayacaktır. Sistemin işleyişi aynı zamanda, bankaların sağlıklı bilgi altyapısı ve veri setine sahip olmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu durumun, ekonomide gerek reel sektör ile ilgili, gerekse bankacılık sisteminin kendisi ile ilgili sağlıklı veri envanterinin oluşturulması ve daha etkin kontrole olanak sağlaması beklenmektedir. Basel II'de kredi riskinin tespiti ve operasyonel

¹⁹⁵ Albayrak, s:3,

¹⁹⁶ Aras, s:18

risk ölçümlerinde geriye dönük veri derleme ve saklama önem taşımaktadır. Uygulama, bankaların bilgi işlem altyapısı ve risk yönetimi süreçlerinin gerektirdiği organizasyonel ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasını da kaçınılmaz kılmaktadır. Basel II'de bankaların firmaları kredilendirme metotlarının değişmiş olması, firmaların finansal sağlamlığının daha fazla önemsenmesini gerektirmektedir. Yeni uygulama ile bankalar kredi verecekleri firmaların derecelendirme firmalarından aldıkları nota ya da kendi derecelendirmelerine göre kredi kararı vereceklerdir. Daha iyi derece notu alabilmek ve daha uygun koşullarda kredi sağlamak için reel sektörün finansal yapısını iyileştirmeye yönelik performans göstermesi beklenmektedir. Öte yandan, firmaların aldığı kredi derecelerinin aynı zamanda yatırımcıların ve diğer ilgililerinde firma hakkında sağlıklı kararlar alabilmelerinde yardımcı olması beklenmektedir. Bu sonucun ekonominin dinamiklerine olumlu yansımalarının olacağı ve daha sağlıklı bir reel sektör yapısının sağlanmasını destekleyeceği açıktır.¹⁹⁷

¹⁹⁷ Aras, s: 18

SONUÇ

Bu çalışmanın ele aldığı temel konu bankaların risk derecelendirmesidir. Bankalar ekonomi içerisinde riske en fazla maruz kalan kuruluşlardır. Bankaların faaliyetlerinden dolayı en fazla maruz kaldıkları risk türü ise kredi riskidir. Bu nedenle özellikle kredi riskinin ölçülmesi ve elde edilen verilere göre yönetilmesi bankalar için hayati bir önem taşımaktadır.

Basel uzlaşılarının yayınlanmasına kadar olan süreçte risk derecelendirmelerinin en büyük uygulayıcısının bağımsız derecelendirme kuruluşları olduğu görülmektedir. Fakat birinci uzlaşi ile birlikte bankalarında risklerin derecelendirmesi konusuna önem verdikleri ve kendi içsel sistemlerini kurmaya başladıkları görülmektedir. Özellikle uluslar arası alanda faaliyet gösteren bankaların 1990' lı yıllardan itibaren kendi içsel derecelendirme sistemlerini kullandıkları görülmektedir. Fakat küçük bankaların içsel derecelendirme sistemleri hakkında yazında fazla bir bilgi mevcut değildir.

Derecelendirme şirketlerinin özellikle kriz dönemlerinde tartışma konusu olan kötü sicilleri bankaların kendi derecelendirme sistemlerini kurması konusunu daha da önemli kılmıştır. Bu kuruluşların yetersizliğine ve tekel konumda olmalarına yönelik eleştiriler mevcuttur. Bu tekelin kırılması kısmen bankaların içsel sistemlerini kurmalarına bağlıdır. Bu kuruluşlar mevcut küresel krizde tekrar alevlenmiştir. Krizi önceden göremeyen derecelendirme şirketleri bankaların ve yatırım şirketlerinin kayıplarının artması ile beraber ABD' deki mortgage piyasasında faaliyet gösteren kuruluşların notlarını aşağı yönlü olarak revize etmişlerdir. Bu aşamadan sonra yaptıkları ilk icraat ise dünya genelindeki likidite sıkışıklığını bahane göstererek ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin notlarını aşağı çekmişlerdir.

Derecelendirme şirketleri birçok farklı ürünü ve ihraççıyı derecelendirmektedirler. Bu derecelendirmelerin nasıl yapıldığına dair düzenli olarak metodolojiler yayınlamaktadırlar. Derecelendirme şirketlerinin metodolojileri

incelendiğinde uygulamaların birbirine benzer olduğu görülmüştür. Ayrıca derecelendirme kuruluşlarının aynı ihraççıya ve ihraç ürününe verdikleri derecelendirme notlarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir.

1974 yılında kurulan Basel komitesi çalışmalarının ilk neticesini 1988 uzlaşısını yayınlamakla almıştır. Bir çok eleştiriye maruz kalsa da bu uzlaşısı bankaların sermaye yeterliliklerinin düzenlenmesine yönelik ilk uygulamadır. İlk uzlaşıda bankaların temel riski kredi riski olarak öngörülmüş ve bankaların kredi riskine maruz kalan varlıkları üzerinden sermaye bulundurmaları istenmiştir. Basel I uzlaşısı 1994 yılında piyasa riskinin de hesaplamalara dahil edilmesiyle güncellenmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren yeni sermaye uzlaşısı ise sermaye yeterliliği hesaplanması, denetlenmesi ve piyasa disiplininden oluşturduğu üç yapısal bloktan meydana gelmektedir. Komite merkez bankalarının da artan finansal istikrar çalışmalarına paralel olarak bankacılık sektöründeki istikrarı tesis etmek istemektedir.

Yeni uzlaşının en büyük yeniliği ise bankaların içsel derecelendirme sistemlerinin kullanılabilmesine yönelik yaklaşımıdır. Komite bankalardan risk yönetimi konusunda daha aktif, bağımsız ve şeffaf olmalarını istemektedir. Sermaye yeterliliği hesaplamalarında bankaların içsel süreçlerinden kaynaklanan risklerinde ölçülmesini ve hesaplamaya dahil edilmesi istenmektedir.

Bankaların içsel derecelendirme sistemleri ise matematiksel ve istatistiksel yöntemler kullanarak müşterilerin geçmiş verilerinden hareketle temerrüt olasılıklarının belirlenmesine yöneliktir. Elde edilen veriler bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında bağımsız değişken olarak kullanılacaktır. Uzlaşısı bankaların risk ölçümlerinde kullanacakları yöntemleri tam olarak belirlemese bile belirli bir çerçeve belirlemiştir. Uzlaşının bankalara en büyük etkisi ise bilişim altyapılarının geliştirilmesi ve daha teknik elemanlar yetiştirilmesi konusunda olmuştur.

Uzlaşımın bankalara etkisi konusunda bankalar ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır: Uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük bankalar ve gelişmekte olan ülkelerdeki ulusal bankalarla, küçük bankalar. Uluslar arası bankaların geçiş sürecini daha kolay atlatacakları ve bazı avantajlar elde edecekleri düşünülmektedir. Küçük bankaların uzlaşmaya geçişte yeniden yapılanmaları gerekebilecektir. Gelişmekte olan ülkeler açısından ise uygulama esnasında yaşanabilecek bazı sorunlar mevcuttur. Özellikle derecelendirmelerde ülke riski faktörünün dikkate alınması ve dolayısıyla bankaların portföylerinde bulunan kamu tahvilleri için daha fazla sermaye bulundurmaya zorunda kalacak olmaları bankaların portföylerinin maliyetini arttıracaktır.

Nihai olarak yaşadığımız küresel finansal kriz bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve gözetilmesi konusunun ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Bankaların risk odaklı kredilendirme süreçlerine geçmeleri daha proaktif davranabilmelerini sağlayacaktır. Krizin ABD’ de özellikle bankacılık otoritesinin denetiminde olmayan yatırım bankalarında yoğunlaşması bunun bir ispatıdır. Küresel krizin etkisiyle yaşanan likidite sıkışıklığı ve uzlaşımın getirmiş olduğu kısıtlamalar ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelere olan sermayenin azalacağını göstermektedir. Yerel otoritelerin buna göre tedbir alarak önlem geliştirmeleri gerekecektir. Aksi takdirde gelişmiş ülkelerde bankacılık sektöründe başlayıp reel sektöre sıçrayan kriz ülkemizde ise reel sektörden bankacılık sektörüne sıçrayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akan, N. Burak. Piyasa Riski Ölçümü, Bankacılar Dergisi Sayı:61, 2007, s: 64,65
- Akbaş, Uğur. Operasyonel Riskin Ölçümü: Türk Bankacılık Sistemi Sorunlarını Aşabilecek mi?
- Albayrak, Suat. Basel II'nin Şirketlere Etkisi,
www.finansbil.com.tr/products/BASEL-II-sirketlere-etkileri.doc
- Alp, Salih. Finans Piyasaları ve Asimetrik Bilgi Problemi,
<http://salihalp.blogcu.com/4795324/>
- Altman, Edward I. Measuring Corporate Bond Mortality and Performance,” Journal of Finance, 44(4), 909–922.
- Altman, Edward I. ve Gabriele Sabato, Effects of the New Capital Accord on Bank Capital Requirements on SMEs, www.ssrn.com
- AM Best Company, Assessing Country Risk,
<http://www.ambest.com/ratings/countryrisk.pdf>
- Aras, Güler, Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim,
<http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/%C4%B0%C3%A7%20Denetim/Basel%20II%20Bankac%C4%B1k%20D%C3%Bzenlemeleri%20Ve%20%C4%B0%C3%A7%20Denetim.pdf>
- Aras, Güler. Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları, Deloitte CEO/CFO Serisi, www.deloitte.com.tr
- Arıkan, Ahmet Naci, Amerika Birleşik Devletlerinde Mali Kriz ve Petrol Fiyatlarındaki Değişimler Nedenleri ve Sonuçları, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No:2008/383
- Ayan, Ebubekir, Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel II Uzlaşısı, 1. bası, Beta Basım A.Ş., İstanbul:2007
- Babuşçu, Şenol. Bankacılıkta Risk derecelendirmesi (rating) ve Türk Bankacılık Sistemine Uygulanması, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi
- Babuşçu, Şenol, Basel II ve Şirketler Üzerindeki Etkileri,
http://www.senolbabuscu.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=25

BDDK, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan, Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik

BDDK, Kredi Türevlerinin Standart Metoda Göre Sermaye Yeterliliği Standart Oranı Hesaplamasında Dikkate Alınmasına İlişkin Tebliğ, 3 Kasım 2006 tarih ve 26335 sayılı Resmi Gazete.

BDDK, Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu, Haziran 2004, s:14
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilik_Sektoru_Risk_Degerlendirme_Raporlari/305Risk_Raporu_haziran2004.pdf

BDDK, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması, Gözden Geçirilmiş Kapsamlı Versiyon, Çeviri: BDDK, 2007

Bank for International Settlements (BIS), A New Capital Adequacy Framework, Consultative Paper Issued By The Basel Committee On Banking Supervision Issued For Comment By 31 March 2000, Basel , June 1999

Bank Of Japan, Advancing Credit Risk Management Through Internal Rating Systems, Bank Of Japan, Advancing Credit Risk Management through Internal Rating System, www.boj.or.jp/en/type/release/zuiji07/fsc0701a.pdf

Bannier, Christiana E.. ve diğ., Why are Unsolicited Ratings Lower than Solicited Ratings, <http://www.lrz-muenchen.de/~u5001ah/webserver/webdata/paper/Bannier.pdf>

Basle Committee on Banking Supervision(BCBS), International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, July 1988 Updated to April 1988, www.bis.org

Basle Committee on the Banking Supervision, Principles for the Management of Credit Risk. <http://www.bis.org/publ/bcbs54.pdf?noframes=1>

Berker, A. Botan. Derecelendirme Kuruluşları, http://www.fitchratings.com.tr/ftp/derecelendirme/drc_20.pdf

Berker, A. Botan Berker, Kredi Derecelendirmesi, http://www.fitchratings.com.tr/ftp/derecelendirme/drc_20.pdf

Bessis, Joel. Risk Management in Banking ,Second Edition, John Wiley&Sons Ltd.,
England: 2002. s: 443

Boyacıoğlu, Melek Acar, Bankalarda Derecelendirme ve Türk Bankacılık Sistemi
Üzerine Ampirik Bir Çalışma, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul: 2005

Borio, Claudio ve Franck Packer, Assessing New Perspectives on Country Risk, Bis
Quartely Review 2004

Bolgün, K.Evren ve M.Bariş Akçay, Risk Yönetimi, İkinci Baskı, Scala Yayıncılık,
İstanbul: 2005

Campbell, Alexander, Basel II Costs Rising Says Survey,

<http://www.risk.net/public/showPage.html?page=290085>

Carron,Andrew ve Diğerleri, Credit Rating for Structured Products, NERA
Economic Consulting, 2003

Casylon Analytics Note Corporate Rating Services, Landmarks,

<http://www.caslon.com.au/ratingservicesnote5.htm>

Ceylan ,Ali. Finansal Teknikler, 5. Bası, Ekin Kitabevi yayınları, 2003, s: 441

Derecelendirme Kuruluşları,

<http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba7.doc>

Dieric, Frank. Fatima Pires vd., “The New Basel Framework and Its İmplementantion
In European Union, Occassional PaperNo:42 December 2005

Erçel, Gazi. Finansal İstikrar ve Para Politikası, ,

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/finist.php>

Erdönmez, Pelin Ataman, Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler
Kronolojisi, Bankacılar Dergisi Sayı 68, 2009

Federeal Reserve Bank of New York, Historical Changes of the Target Federal
Funds and Discount Rates,

<http://www.newyorkfed.org/markets/statistics/dlyrates/fedrate.html>

Federal Reserve Bank of St. Lois, What Cused the Financial Crisis,

<http://timeline.stlouisfed.org/>

Fight, Andrew, Understanding International Bank Risk, John Wiley & Sons Ltd,
England: 2004

Fitch Ratings, Fitch Rating Definitions,

http://www.fitchratings.com/corporate/fitchResources.cfm?detail=1&rd_file=intro

Fitch Ratings, definitions of ratings and other scales,

http://www.fitchratings.com/web_content/ratings/fitch_ratings_definitions_and_scales.pdf

Fitch Ratings Ölçüt Raporu, Şirket Derecelendirme Metodolojisi,

www.fitchratings.com.tr

Fitch Ratings, Banka derecelendirme Metodolojisi,

http://www.fitchratings.com.tr/ftp/metodoloji/mto_36.pdf

Gonzalez, Fernando ve Diğ., Market Dynamics Associated With Credit Ratings,
European Central Bank Occasional Paper Series No:16

Gorton, Gary. The Subprime Panic, Yale ICF Working Paper No: 08-25, Yale
International Center For Finance, 2008

Gülşen, Abdulkadir. Eşik-Altı (Subprime) Mortgage Kredileri,

http://www.alomaliye.com/2008/abdulkadir_gulsen_subprime.htm

Hoti, Sühejla ve Michael McAleer, Modelling the Riskiness in Country Risk Ratings,
First Edition, Elsevier, England: 2005

İlkorur, Korkmaz ,Borca Hoşgörüsüzlük 2,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=128924&tarih=23/09/2004>

İmişeker, Serkan, Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri, Yeterlik Etüdü, Ankara
Kasım 2005

İş Bankası, Risk Yönetimi, <https://www.isbank.com.tr/kurumsal/k-risk.html>

Karasioğlu, Fehmi. http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=486

Kräussl, Roman. Do Credit Rating Agencies Add to the Dynamics of Emerging
Market Crises?, Center For Financial Studies, No: 2003/18,

Kobi Finans, Mortgage Nedir?,

http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020206/9979

Konut Finansman Sistemi, <http://www.ddm.com.tr/Pages/tr-tr/Fullhtml.aspx?PageId=8>

Kumcu, Erkan. Küresel Krizin Gölgesinde Türkiye Ekonomisi,

www.econfin.boun.edu.tr/yeni/kureselkrizingolgesinde.ppt

- Laeven Luc. ve Fabian Valence, Systemic Banking Crises: A New Database, IMF Working Paper, 2008. www.imf.org
- Lim, Michael Mah-Hui. Old Wine in New Bottles, The Journal of Applied Research in Accounting and Finance, Volume 3, Issue 1, 2008
- Liebig, Thio ve Diğerleri, How will Basel II affect bank lending to emerging markets? An analysis based on german bank level data, Deutsche Bundesbank Discussion Paper,
- Mark E. Levonian' dan Çeviren Sadi Uzunoğlu, Piyasa Riski ve Banka Sermayesi, <http://sadiuzunoglu.trakya.edu.tr/dosyalar/levonian.pdf>
- Moody's, Bank Financial Strength Methodology, http://www.moodys.com.br/brasil/pdf/BFSR_09_2006.pdf
- Moody's Investor Services, Rating Approach, <http://www.moodys.com/moodys/cust/AboutMoodys/AboutMoodys.aspx?topic=rapproach>
- Moody's Investors Service, Moody's Rating Symbols & Definitions, , Mart 2007
- Moody's Türkiye, <http://moodys.com.tr/mdcsPage.aspx?template=about&mdcsId=16>
- Moodys Investor Service, Kısaca Moody's Rating (Derecelendirme) Sistemi, www.moodys.com/cust/content/content.ashx_source=staticcontent_mdcs_turkey_ratingsysteminbrief_turkish
- Moody's Investor Services, Industrial Company Rating Methodology, <http://rating.interfax.ru/data/rating/36188%20corporate%20base.pdf>
- National Bureau of Economics Research, Working Paper no: w11037, January 2005
- New York Times(NYT), The Credit Crisis, http://topics.nytimes.com/topics/reference/timestopics/subjects/c/credit_crisis/
- Office of the Comptroller of The Currency Administrator of National Banks (OCC), Rating Credit Risk- Comptroler's Handbook, 2001, <http://www.occ.treas.gov/handbook/RCR.pdf>
- Özçam, Mustafa. Basel II Uzlaşısı, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, 31.08.2004, www.spk.gov.tr

- Poon, Winnie P.H. Are unsolicited credit ratings biased downward?, Journal of Banking&Finance, 27 (2003) 593–614
- PRS, ICRG Methodology, http://www.prsgroup.com/ICRG_Methodology.aspx#EconRiskRating
- Sahara Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme A.Ş., Kredi Derecelendirme – Metodoloji, <http://www.saharating.com/KREDI/Metodoloji.htm>
- Sahara Rating, Kredi Derecelendirme- Rating Nedir?, <http://www.saharating.com/>
<http://www.jcravrsyarating.com/index.php?sayfa=18>
- Securities and Exchange Commission, Credit Rating Agencies—NRSROs, <http://www.sec.gov/answers/nrsro.htm>
- Sevil, Güven, Risk Derecelendirmesi ve Derece Değişikliklerinin Menkul Kıymetler Üzerindeki Etkisi, <http://home.anadolu.edu.tr/~gsevil/derece.pdf>
- Sezer, Sevgi. Döviz Kuru Riskine Karşı Dış Ticaret Firmalarının Duyarlılığı: Kayseri Örneği, www.paradoks.org/makale/yil2_sayil/doviz_kur.pdf
- S&P, Banks Rating Guide, Standart&Poors, www.standartandpoors.com, Erişim Tarihi: 13 Aralık 2007
- S&P, Code Of Conduct, Standard& Poors Rating Services, June 2007, http://www2.standardandpoors.com/spf/pdf/fixedincome/04.%20StandardPoors_Ratings_Services_Code_of_Conduct.pdf
- S&P, Standard&Poor’s Corporate Ratings Criteria, <http://www2.standardandpoors.com>
- S&P, Standad&Poor’s Rating Definitions, <http://www2.standardandpoors.com/portal/site/sp/en/us/page.article/2,1,1,4,1204834067208.html>
- S&P, Guide to Rating Essentials, www.standardandpoors.com,
- S&P, Rating Methodology: Evaulating the Issuer, www.standardandpoors.com
- S&P, Rating The Issue, Standard&Poor’s, <http://www2.standardandpoors.com/spf/pdf/fixedincome/issue.pdf>
- S&P, Sovereign Credit Ratings: A Primer, www.standardandpoors.com
- New York Times, Credit Crisis

S&P, S&P/Case-Shiller Home Price Indices,

http://www2.standardandpoors.com/spf/pdf/index/CSHomePrice_History_052619.xls

SPK, Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme

Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri:VIII, No:51) (4.Bl. Sf.399),

http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html

SPK, Sermaye Piyasası Kurumları, Derecelendirme Kuruluşları, Derecelendirme Faaliyetiyle Yetkili Kuruluşlar.

<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&showmenu=yes&menuid=6&pid=10&subid=1>

TBB, Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc>

Türkiye Bankalar Birliği, Kredi Riskinin Yönetilmesine İlişkin Temel İlkeler,

www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc

Türkiye Bankalar Birliği, Faiz Riski Yönetim Prensipleri,

<http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk.doc>

Türkiye Bankalar Birliği Basel II Yönlendirme Komitesi, Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri, Eylül 2004

TDK, Büyük Türkçe Sözlük,

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=95780>

Teker, Dilek Leblebici. Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi, Literatür

Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul:2006,

TEPAV, 2007-08 Küresel Finans Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler, Küresel Kriz Araştırma Vakfı, Politika Notu,

www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/2007_08_Kuresel_Finans_Krizi_ve_Turkiye.pdf

TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Terimler Sözlüğü,

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/gen_sek/sozluk.htm#kurisk

TCMB, Finansal İstikrar Raporu, , Ağustos 2005, Sayı: 1,

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/kapakveonsoz.pdf>

TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2009 Sayı 8, www.tcmb.gov.tr

Ulagay, Osman. Türkiye Milli Gelirde 20. Fert Başına Gelirde 68. Sırada,

<http://www.milliyet.com.tr/2007/12/23/yazar/ulagay.html>

Ünlü, Nuri Burak, Bankacılıkta Modern Risk Yönetimi,

http://www.ba.metu.edu.tr/~manclub/yayinlar/glokal/para_banka/parabanka.html

Van Hoose, David, Assessing Banks' Costs Of Complying with Basel II,

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1066766

Weder, Beatrice ve Michael Wedow, Will Basel II Affect International Capital Flows to Emerging Markets, OECD Development Centre Technical Paper, 2002.

s:27, <http://lysander.sourceoecd.org/vl=1312201/cl=12/nw=1/rpsv/cgi-bin/wppdf?file=5lgsjhvj78hg.pdf>

Yaslıdağ, Beyhan., Kredi Derecelendirme Sistemi, İstanbul: Literatür Yayınları, 2007,

Yanar, İrfan, Derecelendirme Faaliyeti ve Bankaların Derecelendirme İşlemlerinin Analizi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Teftiş Kurulu Başkanlığı, İnceleme Raporu Rapor No:22, Adana:2002